

วารสาร มมร วิชาการล้านนา

Academic Journal of MBU; Lanna Campus

Approved by TCI during 2020 - 2024

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565 Vol.11 No.1 January - June 2022

ISSN.2286-8267 (Print) ISSN.2697-4959 (Online)

มมร ล้านนา สันกำแพง

สำนักงานวารสาร มมร วิชาการล้านนา

วิทยาลัยศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 web: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/mbulncjournal/index>

วารสาร มจร วิชาการล้านนา
Academic Journal of MBU; Lanna Campus
ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2565
ISSN 2286-8267 (Print), ISSN 2697-4959 (Online)

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่บทความทางวิชาการ และผลงานการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาศาสนาและปรัชญา ศีลศาสตร์ สังคมศาสตร์ ซึ่งเน้นองค์ความรู้ใหม่ทางพระพุทธศาสนา ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาอันสอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัย

ลิขสิทธิ์

วิทยาลัยศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ที่ปรึกษา

พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์, ผศ.ดร.

พระมหาสกล มหาวิโร, ผศ.ดร.

พระมหาบุญธรรมสมบัติ ปากาโร

ผศ.ดร. ตระกูล ชำนาญ

บรรณาธิการ

พระมหาวิโรศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

พระครูสมุห์ธนาโชติ จิระมโ, ดร.

ดร. ณรงค์ศักดิ์ ลุนสำโรง

ผศ.ดร. โผน นามณี

ดร. มนต์รี วิชัยวงศ์

ผศ.ดร. ทรงศักดิ์ พรหมดี

อาจารย์วิรัช ภูมาศรี

ดร.อุเทน ลาพิงค์

หน่วยงานภายนอก

พระครูปริยัติยานุศาสน์, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ. ประวัติ พันผาสุก

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผศ.ดร. วินิจ ผาเจริญ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ดร. เมืองอินทร์ ชรสวรรณ

มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่

รศ.ดร. สุวิทย์ รุ่งวิสัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รศ. สมหมาย เปรมจิตต์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รศ.ดร. สัญญา สะสอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผศ.ดร. จำเนียร ราชแพทยาคม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

อาจารย์ จารุวรรณ ปฐมธนพงศ์

มหาวิทยาลัยพายัพ

อาจารย์ อมฤต พัวไพรัช

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิ

พระครูสังฆรักษ์ จักรกฤษณ์ ฐิริปัญโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระอธิวัฒน์ ธมมวฒนสิริ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. ปัญญา คล้ายเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมโม, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ศ.ดร. พศิน แต่งจวง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. ตระกูล ชำนาญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. โผน นามณี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. ประทีป พิษทองกลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผศ.ดร. วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รศ.ดร. ปฐม บัญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร. สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร. สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร. สัณญา สะสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร. เกตุมณี มากมี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร. รัตน์ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร. สมปอง สุวรรณภุมมา	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผศ.ดร. จำเนียร ราชแพทยาคม	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

กำหนดออก

ปีละ 2 ฉบับ : ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน, ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

ส่งบทความได้ที่

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบล
พระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200

ระบบฐานข้อมูลวารสารออนไลน์ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/mbulncjournal>

E-Mail: lannajo2018@gmail.com

- ต้นฉบับจะต้องผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) โดยกองบรรณาธิการจะเป็นผู้สรรหา
- ข้อความหรือความคิดเห็นในบทความใด ๆ ถือเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้นิพนธ์บทความ ไม่ถือเป็นความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ
- บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบมีการตีพิมพ์ซ้ำซ้อน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

บทบรรณาธิการ

วารสาร มมร วิชาการล้านนา ของวิทยาลัยศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ฉบับนี้เป็นฉบับที่ 1 ของปี 2565 (เดือนมกราคม-มิถุนายน) นอกจากมีวัตถุประสงค์เป็นมติเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ที่เน้นวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และข้อมูลวิชาการที่ได้ผ่านการศึกษาค้นคว้า

วารสารฉบับนี้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการ นักวิจัยจากสถาบันต่าง ๆ ส่งบทความเข้าร่วมตีพิมพ์ เผยแพร่ผลงานวิจัย ผลงานวิชาการ โดยตอบสนองวัตถุประสงค์ของวารสารอย่างครอบคลุม ภายใต้มาตรฐานทางวิชาการที่ผ่านการคัดกรองจากผู้เชี่ยวชาญเป็นอย่างดีเช่นเดิม พร้อมมีการพัฒนาในระบบองค์รวมให้มีมาตรฐานสากลยิ่งขึ้นไป

นักวิจัย นักศึกษา สาขาที่เกี่ยวข้องกับ สังคมศาสตร์ ศาสนาปรัชญา และศึกษาศาสตร์ ที่มีความต้องการจะส่งบทความ สามารถส่งบทความวิจัยมาเพื่อขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร มมร วิชาการล้านนา โดยส่งบทความออนไลน์ได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/mbulncjournal>

สอบถามรายละเอียดด้วยตัวเองที่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หรือ โทร. 053-278-975 ต่อ 14

กองบรรณาธิการ

วารสาร มมร วิชาการล้านนา

สารบัญ

กองบรรณาธิการ	(1)
บทบรรณาธิการ	(3)
สารบัญ	(4)
บทความวิจัย	
๑ แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง	
The Guidelines for the Development of Sangha's Sub-district Training Center Management in Soprap District, Lampang Province	
พระครูวิจารณ์ภัทรกิจ, พระครูสุตชยาภรณ์, สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์ PhrakruWichanphattharakit, Phrarkhrusutachayaporn, Somchan Sripraschayanon.....	1
๑ วิเคราะห์ไตร่จถานวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก	
Analyze the Low Arts as Appears in Tipitaka	
พระครูวินัยธรสัจชัย ญาณวิโร (ทิพย์โอสถ), เทพประวิณ จันทร์แรง, สุดใจ ภูงงลิ Phrakhru Vinaidhorn Sanchai Nānaviro (Thiposot), Thepprawin Chanraeng, Sudjai Phookonglee.....	13
๑ การใช้ประโยชน์จากชีวมวลโดยการแปรสภาพเป็นพลังงานทดแทนในกระบวนการการผลิตเห็ด	
Biomass Utilization by Transforming into Renewable Energy in the Mushroom Production Process	
พรารพวรรณ อาสาสรรพกิจ, สุรศักดิ์ นุ่มมีศรี, ชาญ ยอดเละ, มะลิวัลย์ พวงมณี Praopun Asasuppakit, Surasak Nummisri, Chan Yodle, Maliwan Pongmanee.....	24
๑ แนวทางการส่งเสริมสุขภาพทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบล เกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง	
The Promoting Guideline for Social Well-Being According to Buddhist Principles of the Elderly School in Kokha Sub-District Municipality, Kokha District, Lampang Province	
วารุมตร์ แก้วคะปวง, สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, จีระศักดิ์ ปันลำ Warumart Kaewkhuapuang, Somchan Sripraschayanon, Jeerasak Punlam.....	35
๑ การส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน	
Local Female Politicians' Roles Enhancement for effective Management of Local Administrative Organizations in Upper Northern Region	
สาลินี รักกตัญญู, สุรพล สุยะพรหม Salinee Ragatanyoo, Surapol Suyaprom.....	45
๑ วิธีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงในคร่าว ขอ	
Methods of Thinking and Metaphors of Women in Khrao Sor Poems	
อภิชาติ เนตรทิพย์, สุพรรณ ทองคล้าย Apichat Netti, Apichat Netti.....	53

สารบัญ

๑ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา

A Confirmatory Factor Analysis of Learning and Innovation Skills (4Cs) of Student at University of Phayao

ชลธิดา เทพหินลัพ, นรินธน์ นนทมาลย์, นริศรา เสือคล้าย,
วรรณกร พรประเสริฐ, อาภาพรรณ ประทุมไทย, กัลวรา ภูมิล่า,
สุมิตรา อินทะ, ณัฐพงษ์ พรหมวงษ์, นพรัตน์ ใจหมั่น,
ศรุต ไซยชนะ, น้ำเงิน จันทรมณี

Chonthida Thephinlap, Narin Nonthamand, Narissara Suaklay,
Wannakorn Phornprasert, Arpapun Prathumthai, Kanwara Pumila,
Sumittra Intha, Nattapong Promwong, Nopparat Chaiman,
Saruta Chaichana, Namngern Chantaramanee.....

65

๑ แนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรชุมชนบ้านนาควาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

Buddhist Approach to Farming of Baan Na-Kwang, Donfai Sub-district, Meatha District, Lampang Province

กันยา ยอดแบน, สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, จีรศักดิ์ ปันลำ

Kanya Yodban, Somchan Sripraschayanon, Jeerasak Punlam.....

77

๑ การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

The Study of Community Participation Model in School Administration Under Suratthani Educational Service Area Office 1

ชนิกานต์ พุทธารักษ์, ญาณิศา บุญจิตร, โสภณ เพ็ชรพวง

ChanikanPuttarak, Yanisa Boochit, SoponPechrpuang.....

87

๑ ความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน : กรณีศึกษา สำนักปู่ใหญ่จ้ายยะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

Lanna Beliefs and Rituals Regarding Well-being of the Community: A Case Study of the Office of Grandfather Chaiya Lanka, Nam Bo Luang Sub-district, San Pa Tong District, Chiang Mai Province

คงศักดิ์ ชัยลังกา, ส่งเสริม แสงทอง

Kongsak Chalungka, Songserm Saengthong.....

95

บทความวิชาการ

๑ วิธีแห่งฉลากกินแบ่งรัฐบาล : มหันตภัยหรือแหล่งสร้างรายได้ของภาครัฐ

The Thai Lottery Way : Disaster or Government's Income Source

วรเชษฐ์ โทอิน, ศักดิ์ชัย เสนามาตย์

Worachet Tho-un, Sakchai Senamart.....

105

สารบัญ

๑ การเตรียมตัวก่อนตายตามหลักพระพุทธศาสนา

Self-Preparation before Death According to Buddhism

จิตรา อุนจะนำ, พระครูสิริธรรมาภีรัต, พระมหาประทีน เขมจारी,

สันติ อุนจะนำ, ทิพมาศ เสวตวรโชติ

Jittra Aunjanam, Phrakrusiridhammapirat, Phramahapratin Kemmajaree,

Santi Aunjanam, Tippamas Sawetvorachot..... 117

รูปแบบการเขียนบทความลงวารสาร

129

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล
ของคณะสงฆ์ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

The Guidelines for the Development of Sangkha's Sub-district Training Center
Management in Sopprap District, Lampang Province

พระครูวิจารณ์ภัทรกิจ¹

PhrakruWichanphattharakit

พระครูสุตยาภรณ์²

Phrarkhrusutachayaporn

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์²

Somchan Sripraschayanon

Corresponding Author E-mail: sartsirin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง 2) ศึกษาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง 3) เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ การศึกษาข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 20 คน เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในอำเภอสบปราบที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลมีบทบาท ดังนี้ 1) บทบาทในการเป็นผู้นำ โดยเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณและผู้นำในการพัฒนา 2) บทบาทในการอบรมสั่งสอนประชาชน 3) บทบาทในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 4) บทบาทด้านศาสนพิธีกรรม การบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้แก่ 1) การส่งเสริมคุณธรรม 2) การจัดการด้านสุขภาพอนามัย 3) การส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน 4) การจัดการด้านสันติสุข 5) การจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ 6) การจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ 7) การจัดการด้านความกตัญญูกตเวทิตาธรรม 8) การจัดการด้านสามัคคีธรรม แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้แก่ 1) การส่งเสริมความรู้ 2) การจัดทำโครงการ/กิจกรรมเพื่อสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน 3) ขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน 4) การมีหลักในการบริหารจัดการที่ดี

คำสำคัญ: หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, แนวทางการพัฒนา, การบริหารจัดการคณะสงฆ์

Abstract

The objectives of this research were: 1) Investigate the Sangkha's roles and responsibilities in the management of a sub-district training center; 2) Investigate the management of Sangkha's sub-district training center in Sopprap district, Lampang province; 3) Present guidelines for the development of Sangkha's sub-district training center management in Sopprap district, Lampang province. This is a

¹ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

qualitative study, with documentary analysis, in-depth interviews, and focus group discussions as techniques. There are a total of twenty significant informants. The management of Sangkha's Sub-District Training Center is being improved.

The results of this research found that: The administration of Sangkha's sub-district training center has the following functions and responsibilities: 1) Contribution to spiritual and developmental leadership; 2) Roles in education and training; 3) The role of local arts and culture in religious ceremonies. The management of Sangkha's sub-district training center can be divided in the following aspects: 1) the promotion of morality; 2) the management of health and hygiene; 3) career promotion for the people; 4) the promotion of peace; 5) education welfare; 6) public welfare; 7) the promotion of *Kataññūkatavedī* (gratitude); 8) The promotion of *Sāmaggī* (unity). According to research, management development is successful if it fulfills these four criteria: 1) knowledge; 2) cooperation; 3) budget; 4) structural responsibilities. Sangkha's sub-district training center must be aware of the actual happiness of the people in the community by volunteering to help and participating in all sectors to improve people's lives.

Keywords: Sub-district training center, Development's ways, Sangkha's management

บทนำ

พระพุทธศาสนามีความสำคัญในการดำรงชีวิตของสังคมไทยตั้งแต่แรกอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยพระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณและเป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการเผยแผ่ความรู้ หลักธรรมและแนวทางการดำรงชีพให้ถูกต้อง โดยบทบาทหน้าที่พระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีจำนวน 6 ด้าน ที่คณะสงฆ์พึงประพฤติปฏิบัติและต้องเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ได้แก่ การปกครอง ศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้แก่ประชาชนได้รับทราบได้เข้าใจและนำไปปฏิบัติ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งต่อบ้าน วัด โรงเรียน หรือที่เราเรียกว่า “บวร” และดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนากับสังคมไทย คณะสงฆ์ถือว่าเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำหน้าที่เผยแผ่ สืบสาน วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และถ่ายทอดองค์ความรู้ คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อให้พุทธบริษัทได้นำเอาพระธรรมคำสั่งสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและสังคมให้ดียิ่งขึ้นไป (พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), 2530, น. 633)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยมีความสำคัญต่อความมั่นคงต่อสถาบันพระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์ ซึ่งคณะสงฆ์เป็นตัวแทนของเหล่าสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปฏิบัติศาสนกิจด้านการเผยแผ่ สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ นอกจากนั้น การปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยเป็นวิธีการสร้างความศรัทธาและเลื่อมใสแก่พุทธศาสนิกชน (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), 2545, น. 47) การบริหารงานคณะสงฆ์นั้นว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สร้างความเจริญมั่นคงต่อการปกครอง โดยจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการโดยการแบ่งงานมอบอำนาจกระจายงานให้ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีมาเกี่ยวข้อง (กรมการศาสนา, 2540, น. 43) คณะสงฆ์ต้องรู้เท่าทันสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยตั้งสติและปัญญา (ประเวศ วะสี, 2539, น. 72) พระสงฆ์ต้องเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ถ้าพระสงฆ์รู้ไม่เท่าทันสังคม ย่อมไม่

สามารถทำประโยชน์ที่แท้จริงแก่สังคมสมตามพุทธเจตนาและอาจตกเป็นเหยื่อของสังคม พระพุทธศาสนา ก็หมดศักดิ์ศรีหมดศักยภาพและถึงการเสื่อมอย่างรวดเร็ว (วไลลักษณ์ เวชุนุเคราะห์, 2534, น. 32)

การบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ได้มีแนวทางการปฏิบัติศาสนกิจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนด โดยมีเป้าหมายในการเผยแผ่หลักธรรม การจัดกิจกรรมในการส่งเสริมความรู้ พิธีกรรมและการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้อยู่เคียงคู่กับชุมชน โดยคณะสงฆ์อำเภอสบปราบได้มีแนวคิดและวิธีการในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล 8 ด้าน ได้แก่ 1) ศีลธรรมและวัฒนธรรม 2) สุขภาพและอนามัย 3) สัมมาชีพ 4) สันติสุข 5) ศึกษาสงเคราะห์ 6) สาธารณสงเคราะห์ 7) กตัญญูกตเวทิตาธรรม 8) สามัคคีธรรม ที่มุ่งเน้นความสอดคล้องและพึ่งพาอาศัยกันและกันตามหลัก “บวร” อันประกอบด้วยบ้าน วัดและรัฐ เพื่อสร้างความปึกแผ่นและความสงบสุขอันแท้จริงในการดำเนินชีวิตของสังคม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง” เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ว่าควรมีแนวทางและรูปแบบการบริหารจัดการเพื่อปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลที่มีความเหมาะสมกับชุมชน และเป็นการนำหลักคำสอนไปสู่การประพฤติปฏิบัติให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่สัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสาร เพื่อศึกษาการทำเกษตรเชิงพุทธที่มีความเหมาะสมกับกับเกษตรกรในชุมชน

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ที่มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลุ่มประชาชนในเขตอำเภอสบปราบ และกลุ่มพนักงาน ผู้บริหารของหน่วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอสบปราบ เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลการศึกษาเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

2. พื้นที่การวิจัย ใช้พื้นที่ของอำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง จำนวน 4 ตำบล ได้แก่ 1) ตำบลสมัย 2) ตำบลสบปราบ 3) ตำบลยาง 4) ตำบลแม่กัวะ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลให้มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 20 คน และผู้ให้ข้อมูลการประชุมชนกลุ่มย่อย จำนวน 10 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์จำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะตำบล 4 รูป 2) กลุ่มพระภิกษุในพื้นที่อำเภอสบปราบที่มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป 3) กลุ่มประชาชนในพื้นที่อำเภอสบปราบ จำนวน 7 คน 4) กลุ่มผู้บริหาร พนักงานองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสบปราบ จำนวน 4 คน

4. เครื่องมือการวิจัย แบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

4.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะตำบล กลุ่มพระภิกษุในพื้นที่อำเภอสบปราบที่มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลุ่มประชาชนในพื้นที่อำเภอสบปราบ และกลุ่มผู้บริหาร/พนักงานองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอสบปราบ เพื่อทราบถึงการรับรู้ของคนในชุมชนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เพื่อเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

4.2 การประชุมย่อยหรือสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้มีการประชุมร่วมกับระดับเจ้าคณะตำบล กลุ่มพระภิกษุในพื้นที่อำเภอสบปราบที่มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

5.1 เป็นการศึกษาเชิงเอกสารในการศึกษาเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

5.2 คัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ได้จากลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

5.3 การขอหนังสือจากวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำลงไปขอความร่วมมือในพื้นที่หรือองค์กรกลุ่มเป้าหมายเชิงพื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5.4 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น กลุ่มพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะตำบล กลุ่มพระภิกษุ/สามเณร กลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มองค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ การบริหารจัดการ การพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

5.5 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะตำบล กลุ่มพระภิกษุ/สามเณรกลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มองค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อศึกษาวิเคราะห์แลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

5.6 การสรุปองค์ความรู้จากการลงพื้นที่และการประมวลภาพนิ่ง

5.7 การเผยแพร่บทความวิจัยและจัดทำรายงานวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร เพื่อศึกษาแนวคิด

ทฤษฎีจากหนังสือ ตำราและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย/สนทนา ด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปเพื่อแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่พระสงฆ์ในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล โดยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอสบปราบ จังหวัดลำปางมีบทบาทและหน้าที่ ดังนี้

1.1 บทบาทในการเป็นผู้นำ โดยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลมีบทบาทในฐานะการเป็นผู้นำอยู่ 2 อย่าง ได้แก่ 1) ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ที่พึ่งพาทางด้านจิตใจ พัฒนาส่งเสริมศรัทธาและปัญญาของชุมชนให้ประชาชนให้ยึดหลักหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ 2) ผู้นำทางด้านการพัฒนา โดยให้การช่วยเหลือ ดูแลเกี่ยวกับพุทธสถานและการก่อสร้างอาคารเสนาสนะเพื่อสร้างความศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนและชุมชน

1.2 บทบาทด้านการอบรมสั่งสอนประชาชน โดยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลได้มีการอบรมสั่งสอนประชาชน ได้แก่ 1) การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นการนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาบรรยายแก่คนในชุมชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 2) การบรรยายธรรมผ่านสื่อวิทยุและ 3) การจัดค่ายอบรมพระพุทธศาสนา เพื่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ 4) การจัดทำหนังสือ การเผยแพร่หลักคำสอนในรูปแบบหนังสือแจกจ่ายให้แก่ชุมชน โดยหนังสือสอดแทรกข้อคิด คติสอนใจ และหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

1.3 บทบาทด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลได้ส่งเสริมทางด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ที่แสดงถึงความกตัญญู ความเคารพนับถือต่อผู้ใหญ่ ประเพณีลอยกระทงที่เป็นการขอขมาพระแม่คงคาที่ให้น้ำใช้ในการอุปโภคบริโภคตลอดทั้งปี ประเพณีสงกรานต์ที่เป็นการส่งเสริมความเลื่อมใส ศรัทธา เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ประเพณีตานก๋วยสลาก (ทานสลากภัต) เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพการิชนที่ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีปอยหลวง ที่เป็นกิจกรรมเฉลิมฉลองศาสนสถานที่สร้างขึ้นจากศรัทธาของชาวบ้าน ประเพณีตักลงปูजाที่เป็นกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยทางหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลได้ร่วมมือกับสภาวัฒนธรรม งานพิธีขนาน้ำฟ้าสายฝน เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นขอขมา ขอน้ำฝนจากเทวดาเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

1.4 บทบาทด้านศาสนพิธีกรรม โดยเป็นการประกอบศาสนพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชนตามหลักความเชื่อในท้องถิ่น โดยบทบาทหน้าที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์ในอำเภอสบปราบ มีความสำคัญและควรต่อยอดให้เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำอำเภอต้นแบบในจังหวัดลำปางในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะประเพณีตักลงปูजाที่เป็นประเพณีท้องถิ่นที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดลำปางที่ได้ยึดถือและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

2. การบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พบว่า การบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมที่นำมาสู่การพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ได้แก่

2.1 การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม โดยทางหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบดำเนินการจัดกิจกรรมโครงการต่าง ๆ อาทิเช่น โครงการอบรมและให้ความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรมร่วมมือกับเจ้าอาวาสทุกวัดและโรงเรียน การเทศนาธรรมสัจจรู้ให้แก่ชุมชนและกิจกรรมในการส่งเสริมการรักษาศีล การฝึกเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน การจัดค่ายคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็ก เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นได้มีหลักธรรมะประจำใจเพื่อนำไปสู่ความประพฤติปฏิบัติ

2.2 การจัดการด้านสุขภาพอนามัย โดยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบได้เข้าร่วมรณรงค์ จัดเหล่าเข้าพรรษา จัดเหล่าในงานศพและงานบุญ เพื่อให้ประชาชนได้ลด ละ เลิก สิ่งของมีนเมา อบายมุขต่าง ๆ และหันมาดูแลสุขภาพของ เพราะหากสุขภาพร่างกายและจิตใจของคนในชุมชนดี ย่อมส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีตามมาด้วย

2.3 การจัดการด้านสัมมาชีพ โดยการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและคณะกรรมการหมู่บ้าน ให้มีการส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชนในเขตอำเภอสบปราบทุกตำบล โดยได้จัดตั้งกลุ่มฝึกอาชีพให้แก่ประชาชนและได้เชิญวิทยากรที่มีความรู้ ความสามารถบรรยายความรู้เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพต่าง ๆ

2.4 การจัดการด้านสันติสุข หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบได้ร่วมมือจากผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเป็นการหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนทั้งด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจและด้านสุขภาพอนามัย เพื่อให้ประชาชนในชุมชน และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2.5 การจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล มีหลักการเกี่ยวกับการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ 1) การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สำหรับการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในอำเภอสบปราบมีศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อยู่ 4 แห่ง ได้แก่ วัดนาปราบ วัดบ้านจัว วัดดอมลองและวัดบ้านหล่าย โดยเยาวชนได้ให้ความสนใจและสมัครเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นจำนวนมาก มีการจัดการสอบวัดผลการศึกษาการอบรมอยู่ 3 ระดับ คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก 2) การสอนหนังสือในโรงเรียน โดยเป็นพระวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนซึ่งพระสงฆ์บางรูปยังมีหน้าที่ในการเป็นคณะกรรมการในโรงเรียนด้วย 3) การมอบทุนการศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องและแบ่งเบาภาระทางการเงินของครอบครัว

2.6 การจัดการด้านสาธารณสงเคราะห์ ภาระหน้าที่หลักอันสำคัญของพระสงฆ์จะต้องให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนทางด้านวัตถุและจิตใจ โดยมีบทบาทหน้าที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล โดยเป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ 2) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือ สนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์ 3) ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติ 4) ด้านการเกื้อกูลประชาชน ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชน เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย เป็นต้น

2.7 การจัดการด้านความกตัญญูตเวทิตาธรรม โดยการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเกี่ยวกับการมีความกตัญญูตเวทิตต่อผู้มีพระคุณ ได้แก่ กิจกรรมวันพ่อ

แห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ซึ่งจัดขึ้นเพื่อเทิดทูนพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีนาถที่เปรียบเสมือนพ่อแม่ของแผ่นดิน และยกย่อง เทิดทูน ระลึกถึงพระคุณของพ่อแม่ที่ได้ให้ความอุปการะเลี้ยงดูลูกตั้งแต่เล็กจนเติบโต และยังได้มอบของที่ระลึกให้แก่พ่อแม่ตัวอย่างเพื่อเป็นกำลังใจในการทำหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรต่อไป และจัดกิจกรรมรดน้ำคำหัวพระชั้นผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และผู้นำท้องถิ่น

2.8 การจัดการด้านสามัคคีธรรม โดยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลมุ่งให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง ครรลองคลองธรรม ตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรม สร้างความสามัคคีเกิดขึ้นได้ในครอบครัว ชุมชน และสังคมด้วยหลักคุณธรรม ได้แก่ การเคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล การรู้จักประนีประนอม การมีระเบียบวินัย การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยการนำหลักสามัคคีธรรมมาให้ความรู้กับคนในชุมชน และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนมีความสามัคคี เช่น การพัฒนา ทำความสะอาดที่สาธารณะประจำหมู่บ้าน ร่วมกันจัดงานผ้าป่าสามัคคีและประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ

3. แนวทางการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พบว่า หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร จากปัจจัย อันได้แก่ 1) ด้านบุคคล พระสงฆ์ ชุมชน และผู้นำท้องถิ่น โดยพระสงฆ์ขาดองค์ความรู้และสับสนกับทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้อง ขณะที่ชุมชนและผู้นำท้องถิ่นขาดความร่วมมือกับชุมชนในการช่วยเหลือและผลักดันให้หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล 2) ด้านงบประมาณ ขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินงานที่เหมาะสมและเพียงพอ 3) ด้านความร่วมมือ ขาดการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง จึงขอเสนอแนวทางที่จะช่วยพัฒนาการบริหารจัดการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การให้ความรู้ ฝึกอบรมจะต้องศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำความรู้ไปสู่การบูรณาการช่วยเหลือชุมชนได้อย่างถูกต้อง ทั้งความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาและความรู้เบื้องต้นที่มีความสำคัญต่อการสงเคราะห์ ช่วยเหลือ สนับสนุนให้ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขและตรงตามเป้าหมายหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง รวมไปถึงการจัดการโครงสร้างของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์ควรระบุบทบาท อำนาจ และหน้าที่ให้ชัดเจน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้

2. การสร้างความเข้าใจ ควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาร่วมกัน การวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติ ซึ่งการสร้างความเข้าใจร่วมกันจะส่งผลให้การทำงานของหน่วยอบรมประชาชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมคณะสงฆ์ตามที่กำหนดไว้และตรงตามเป้าหมายของการเผยแผ่หลักธรรมที่เกื้อกูลสังคมได้อย่างแท้จริง

3. การมีส่วนร่วม การเปิดโอกาสให้บุคคล ชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนได้ส่วนเสียหรือได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและขับเคลื่อนให้กิจกรรมของคณะสงฆ์ตามหลัก “บวร” โดยการทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน (MOU) ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ กับคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพ ความสามัคคี ความปรองดองและการขับเคลื่อนกิจกรรมของคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. การติดต่อประสานงาน กิจกรรมจะบรรลุตามวัตถุประสงค์จะต้องมีการติดต่อสื่อสารและการประสานงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความคิด ความเข้าใจตรงกันในการร่วมมือปฏิบัติงานให้สอดคล้อง ทั้งเวลา และดำเนินกิจกรรมที่กำหนดให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างสมานฉันท์และมีประสิทธิภาพ ป้องกันมิให้เกิดการติดขัดหรือทำงานซ้ำซ้อน ขัดแย้งกันหรือเกิดความเหลื่อมล้ำกัน ตลอดถึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยในการประชาสัมพันธ์ให้แก่ผู้สนใจได้เข้าร่วมกิจกรรม โดยจะต้องมีการทำบันทึกข้อความ หนังสือเชิญร่วมกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์ให้แก่บุคคล หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เพื่อการบริหารจัดการงานของหน่วยอบรมประชาชนมีทิศทางและสามารถขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

5. การจัดสรรงบประมาณ/การหาแหล่งงบประมาณ การกำหนดทิศทางและการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนให้ได้ประสิทธิภาพมากจะต้องมีการจัดสรรหาหรือหาแหล่งงบประมาณอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การยื่นคำร้องขอของงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในลักษณะของกิจกรรม/โครงการในการพัฒนาชุมชนในละปีงบประมาณหรือการขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานห้างร้าน บริษัทในพื้นที่ 2) การจัดกิจกรรมเพื่อระดมทุนจากพิธีกรรมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นด้วยการสะสมทุนทรัพย์ อาทิเช่น การทำบุญสลากภัต ผ้าป่าสามัคคี การสะสมเงินบุญจากศรัทธาและพระสงฆ์ และกิจกรรมอื่น ๆ

การบริหารจัดการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง จะต้องพัฒนาทรัพยากรบุคลากร เช่น พระสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างความเข้าใจตรงกัน และการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม เพื่อระดมความคิด การวางแผนเกี่ยวกับขั้นตอนวิธีการ และการหาแหล่งงบประมาณที่จะส่งผลต่อการบริหารจัดการของหน่วยอบรมประชาชนยังประโยชน์สุข สร้างสันติสุขแก่บุคคล สังคมและประเทศชาติได้อย่างถูกต้อง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 บทบาทหน้าที่พระสงฆ์ในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เพื่อสงเคราะห์และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานต่าง ๆ โดยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอสบปราบ จังหวัดลำปางมีบทบาทและหน้าที่ในด้านผู้นำจิตวิญญาณในการขัดเกลา ส่งเสริมคุณภาพจิตใจ และที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนทั้งการอบรมสั่งสอนในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการเป็นผู้นำการพัฒนาที่ช่วยเหลือ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในแต่ละเดือน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงน้ำพระธาตุที่เป็นการส่งเสริมความเลื่อมใส ศรัทธา เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ประเพณีตานก๋วยสลาก (ทานสลากภัต) เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพการิชนที่ล่วงลับไปแล้ว และการสืบสานภูมิปัญญาหรือประเพณีตักถองบูชาที่เป็นประเพณีท้องถิ่นที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดลำปาง

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 การบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ได้ยึดตามหลักการก่อตั้งและวัตถุประสงค์ คือ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม โดยมีการจัดตั้งโครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรมร่วมกับเจ้าอาวาสทุกวัดและโรงเรียน ในการส่งเสริมการรักษาศีล การฝึกเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้านการจัดการด้านสุขภาพอนามัย

ได้มีการรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา งดเหล้าในงานศพและงานบุญ เพื่อให้ประชาชนได้ลด ละ เลิก สิ่งของมีนเมา อบายมุขต่าง ๆ และหันมาดูแลใส่ใจสุขภาพ เพราะหากสุขภาพร่างกายและจิตใจของคนในชุมชนดี ย่อมส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านสัมมาชีพ ได้มีการร่วมมือกับปกครองท้องถิ่นและหมู่บ้านในการส่งเสริมอาชีพและมีวิทยากรให้ความรู้ที่เหมาะสม ด้านสันติสุขได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเป็นการหาแนวทางในการพัฒนาชุมชน ด้านการสงเคราะห์ได้ให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและโรงเรียน รวมทั้งการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดี ด้านสาธารณสงเคราะห์ได้ให้การช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทั้งด้านส่วนบุคคล สาธารณประโยชน์ สาธารณสมบัติ และเกื้อกูลแก่ประชาชนด้วยการจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชน สอดคล้องกับ พระมหาอำคา วรปัญโญ และ ภักดี โพธิ์สิงห์ (2564) ที่ศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ ซึ่งพระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคมตามหลักพันธกิจ 6 ด้าน เพื่อให้ประโยชน์ตนเองและสังคมส่วนรวมบนฐานคติแห่งการเข้าใจทุกขสัจจะของชีวิตและสังคมตามความเป็นจริง ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญต่อการอนุเคราะห์ชุมชน และช่วยชี้นำให้ชุมชนได้เกิดสุขอย่างแท้จริงตามวิถีพุทธ สอดคล้องกับ พระมหาโกสโร แสงวงศ์ และคณะ (2564) ที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในภาคเหนือ ที่จะต้องสอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์และพันธกิจ 8 ประการ ได้แก่ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพและอนามัย สัมมาอาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม ซึ่งพระสงฆ์จะต้องให้การสงเคราะห์ชุมชนและยังประโยชน์สุขแก่มหาชน โดยการสร้างสรรค์กิจกรรมและพัฒนาปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับการมีความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ และการขอสุมาคารวะ (ขอโทษ) ในการด้นดำห้วแก่พระชั้นผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และผู้นำในท้องถิ่น ด้านสามัคคีธรรม การส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือกันในการปฏิบัติงานและปฏิบัติตามครรลองคลองธรรม ตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรม สร้างความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ในครอบครัว ชุมชน และสังคม

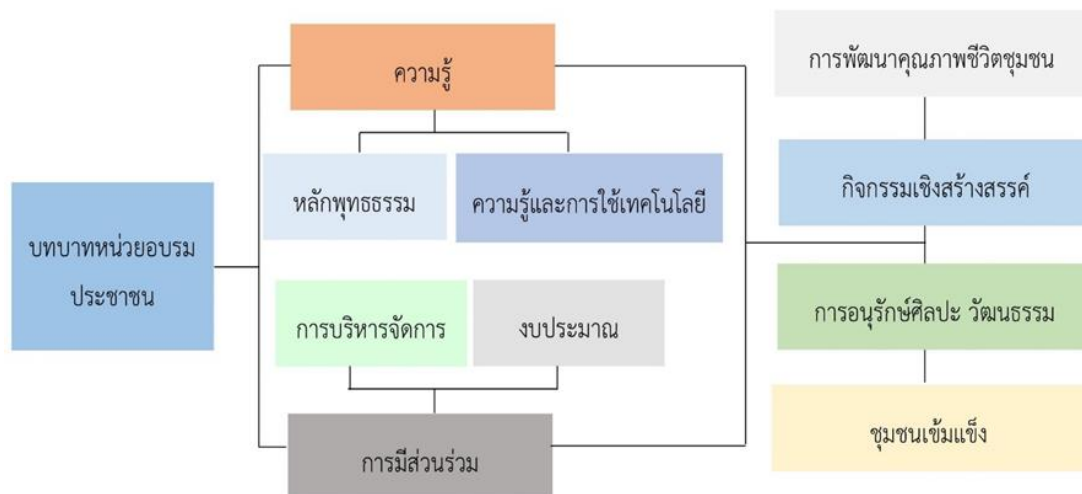
ตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 แนวทางการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ที่จะช่วยการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจและนำไปสู่การบูรณาการช่วยเหลือชุมชนได้อย่างถูกต้อง เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเข้าใจไม่ตรงกัน เกิดการคลาดเคลื่อนและส่งผลให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผิดเพี้ยนไปได้ สอดคล้องกับ พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโน) (2557) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค 2” ที่ได้กล่าวถึง บุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้มีจำนวนจำกัด เป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสนสำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา การสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระสงฆ์ ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วม การเปิดโอกาสให้บุคคล ชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนได้ส่วนเสียหรือได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและขับเคลื่อนให้กิจกรรมของคณะสงฆ์ตามหลัก “บวร” โดยการทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน (MOU) ระหว่างวัด โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทในการทำหน้าที่เผยแผ่ สืบสาน วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม ถ่ายทอดความรู้และสั่งสอนชุมชนให้นำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและสังคม การติดต่อประสานงาน ควรมีการทำบันทึกข้อความ หนังสือเชิญร่วมกิจกรรม และการประชาสัมพันธ์ให้แก่บุคคล หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เพื่อการบริหารจัดการงานของหน่วยอบรมประชาชนมีทิศทางและสามารถขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น การจัดสรรงบประมาณ

ประมาณ/การหาแหล่งงบประมาณ ควรมีการของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้พระสงฆ์ได้ช่วยเหลือและเผยแผ่พุทธธรรมเชิงรุกแก่ชุมชน สอดคล้องกับ กรกตชาบัณฑิต, เกษมชาติ นเรศเสนีย์, และ ฤศศักดิ์ กัลยาณมิตร (2556) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกที่พระสงฆ์จะต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติของคณะสงฆ์ในการส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดถึงการช่วยเหลือของหน่วยงาน ห้างร้าน บริษัทในพื้นที่ ในการระดมทุนในมิติทางพิธีกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยการสะสมทุนทรัพย์ อาทิเช่น การทำบุญสลากภัต ผ้าป่าสามัคคี การสะสมเงินบุญจากศรัทธาและพระสงฆ์ และกิจกรรมอื่น ๆ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ดังภาพด้านล่างนี้

ภาพ 1 แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

บทบาทและหน้าที่ของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยที่ช่วยขับเคลื่อนการปฏิบัติอยู่ 2 ส่วน ได้แก่ 1) ความรู้ เป็นปัจจัยที่สำคัญในการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลนั้น พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยความรู้ 2 อย่าง คือ ความรู้ทางด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และความรู้เชิงประยุกต์กับเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน รวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบูรณาการให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ ซึ่งจะส่งผลให้การเผยแผ่หลักธรรมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 2) การมีส่วนร่วม หัวใจหลักของการพัฒนาชุมชนให้เกิดความสุข เกิดความรัก ความสามัคคี และการเสียสละต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการเสียสละทั้งด้านกำลังกาย กำลังใจ และทรัพย์ เพื่อช่วยให้การบริหารจัดการดำเนินการไปได้อย่างเรียบร้อย สร้างความสามัคคีและเป็นแรงผลักดันกิจกรรมงานเผยแผ่ให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์

เมื่อปัจจัยทั้งสองอย่างบรรลุเป้าหมายแล้ว ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานสามารถดำเนินต่อไป และส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ได้แก่ 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน ให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 2) กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนและสังคมจะต้องมีกิจกรรมที่เป็นอุปกรณ์หรือเครื่องมือคอยให้การช่วยเหลือ ชัดเจนคุณธรรม จริยธรรมให้สมาชิกในชุมชนได้ทำงานร่วมกัน 3) การอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม เป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและ

เป็นคติ ความเชื่อตามแบบโบราณกาลที่ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน เป็นการอนุรักษ์คุณค่าและความดีงามภายในท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป 4) ชุมชนเข้มแข็ง เมื่อชุมชนได้รับการขัดเกลาจิตใจ มีจิตอาสา รู้จักการเสียสละ วางตนไว้ชอบ และบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ส่วนร่วมแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถต่อสู้และต้านทานต่อสังคมภายนอกที่มุ่งหวังประโยชน์ส่วนตัว ดังนั้น แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมจำเป็นจะต้องอาศัยปัจจัยข้างต้น เพื่อตรงตามวัตถุประสงค์ทางพระพุทธศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้แก่มหาชนทั้งหลายได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรส่งเสริมกิจกรรมงานพระพุทธศาสนาในพื้นที่อำเภอสบปราบให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีการกำกับ ติดตาม ประเมินผล และนำปัญหาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาให้เป็นปัจจุบันทันด่วน

1.2 ควรมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่หลักธรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ที่อาศัยศาสนพิธีกรรม เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของพระสงฆ์ให้เกิดประโยชน์อันแท้จริงแก่ชุมชน

1.3 ควรมีการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนช่วยเหลือการส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการจัดสรรงบประมาณในแต่ละหน่วยจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระสงฆ์เกิดประโยชน์และสร้างชุมชนแห่งสันติสุขได้อย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อการส่งเสริมศาสนกิจของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของอำเภอ เพื่อสร้างพลวัฒน์และคณะสงฆ์ต้นแบบในการมีส่วนร่วมที่เกิดจากพระสงฆ์ ประชาชน หน่วยงานปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงกิจกรรมที่เป็นต้นแบบสำคัญในการสร้างกลไกการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อการเผยแผ่หลักธรรมของอำเภอสบปราบมีอัตลักษณ์เฉพาะที่สามารถผลักดันให้เกิดความสุขแก่ชุมชนและสังคมต่อไป

สรุป

การวิจัยเรื่องนี้สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้ ประการแรก บทบาทหน้าที่พระสงฆ์ในการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล มีบทบาทและหน้าที่โดยเป็นผู้นำจิตวิญญาณในการขัดเกลา ส่งเสริมคุณภาพจิตใจ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนทั้งการอบรม สัปปายะในรูปแบบต่าง ๆ การเป็นผู้นำการพัฒนาที่ช่วยเหลือ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอันทรงคุณค่าให้คงอยู่ต่อไป

ประการที่สอง การบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้ยึดตามหลักการก่อตั้งและวัตถุประสงค์ คือ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมการรักษา ศิลการฝึกเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้านสุขภาพอนามัย ได้มีการรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา งดเหล้าในงานศพ และงานบุญ เพื่อให้ประชาชนได้ลด ละ เลิก สิ่งของมีนเมา อบายมุขต่าง ๆ และหันมาดูแลใส่ใจสุขภาพ ด้านสัมมาชีพ ได้มีการร่วมมือกับปกครองท้องถิ่นและหมู่บ้านในการส่งเสริมอาชีพและมิวิทยากรให้ความรู้ที่เหมาะสม ด้านสันติสุขได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเป็นการหาแนวทางในการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ได้ให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและโรงเรียน

รวมทั้งการมอบทุนการศึกษาให้นักเรียน ด้านสาธารณสงเคราะห์ได้ให้การช่วยเหลือแก่ผู้คนที่ทั้งด้านส่วนบุคคล สาธารณประโยชน์ สาธารณสมบัติ และแก่ผู้ประสบภัยด้านความกตัญญูทศเวทิตาธรรม การจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเกี่ยวกับการมีความกตัญญูทศเวทิตาต่อผู้มีพระคุณ และในด้านสามัคคีธรรม มีการส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือกันในการปฏิบัติงานและถูกตามครรลองคลองธรรม ตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรม สร้างความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ในครอบครัว ชุมชน และสังคม

ประการที่สาม แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จะต้องให้ความรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจและนำไปสู่การบูรณาการช่วยเหลือชุมชนได้อย่างถูกต้อง มีการเปิดโอกาสให้บุคคล ชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและขับเคลื่อนให้กิจกรรมของคณะสงฆ์เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและสังคม ในส่วนการติดต่อประสานงาน ควรมีการทบทวนที่กข้อความ หนังสือเชิญร่วมกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์ให้แก่บุคคล หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เพื่อการบริหารจัดการงานของหน่วยอบรมประชาชนมีทิศทางและสามารถขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น รวมถึงการจัดสรรงบประมาณ/การหาแหล่งงบประมาณ ควรมีการของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการที่เหมาะสมจำเป็นจะต้องอาศัยปัจจัยข้างต้น เพื่อตรงตามวัตถุประสงค์ทางพระพุทธศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้แก่มหาชนทั้งหลายได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรกต ชำบัณฑิต, เกษมชาติ นเรศเสนีย์, และ ภิกขุศักดิ์ กัลยาณมิตร. (2556). ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 7(2), 55-67.
- กรมการศาสนา. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ประเวศ วะสี. (2539). *พระสงฆ์กับการเรียนรู้เท่าทันสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา.
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ). (2557). *รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค 2*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2545). *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). (2530). *ธรรมบทวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ไทยรายวัน.
- พระมหาโกสธ แสงวงศ์ และคณะ. (2564). *รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในภาคเหนือ*. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 10(1), 16-32.
- พระมหาอำคา วรปญโญ และ ภิกขุ โพธิ์สิงห์. (2564). *บทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ*. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 6(2), 721-736.
- วไลยลัคน์ เวชุนเคราะห์. (2534). *ระบบการเงินของสงฆ์*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิเคราะห์ไตรปิฎกที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก Analyze the Low Arts as Appears in Tipitaka

พระครูวินัยธรสัชชัย ญาณวีโร (ทิพย์โอสถ)¹

Phrakhru Vinaidhorn Sanchai Nānaviro (Thiposot)

เทพประวิณ จันทร์แรง²

Thepprawin Chanraeng

สุดใจ ภูงลี³

Sudjai Phookonglee

Corresponding Author E-mail: sunchait65@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาไตรปิฎกที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก 2) วิเคราะห์ไตรปิฎกที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า 1) ไตรปิฎกที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกทั้งในพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสห้ามให้พระสาวกเรียนหรือผู้ประกอบพิธีกรรม เพราะจะเป็นการหลอกลวงเป็นช่องทางให้ผู้ที่ไม่บริสุทธิ์ใช้วิชาว่าเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะมีผลเสียหลายต่อธรรมวินัยส่งผลให้คำสอนที่เป็นหลักการที่สำคัญที่สอนอย่างมีเหตุผล มีแนวทางคำสอนที่เป็นวิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ได้ 2) ทศณะของพระพุทธศาสนาที่มีไตรปิฎกมีลักษณะประนีประนอม ในมุมมองของจิตวิทยาพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระอานนท์เรียนรตนสูตรเพื่อทำน้ำพระพุทธมนต์ให้กับชาวเมืองไพศาลีเพื่อขับไล่อมนุษย์ออกไปจากเมืองจนทำให้เมืองเกิดความสงบสุขจนประชาชนเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าไปแนวทางในการดำเนินชีวิต คำสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายระดับแตกต่างกัน สำคัญที่เป็นแกนกลาง การดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา รู้เท่าทัน ไม่หลงงมงายตกเป็นทาสของกิเลสและความทุกข์ แม้อยู่ท่ามกลางกระแสสามารถทวนกระแสบางอย่างได้ มีชีวิตจิตใจที่เป็นอิสระ ควบคุมตนเองได้ ดังคำที่ว่าปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า ชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญา เป็นชีวิตที่ประเสริฐสุด

คำสำคัญ: วิเคราะห์, ไตรปิฎก, คัมภีร์พระไตรปิฎก

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the low arts subjects appearing in the Tripitaka scriptures; 2) to analyze the low arts subjects appearing in the Tripitaka scriptures. This research is documentary research.

The results of the research found that: 1) the low arts subjects mentioned in the Tripitaka both in the Vinaya Pitaka, and Suttanta Pitaka is something that the Buddha forbids his disciples to study or perform rituals. Because it will be a deception as a channel for those with impure intentions to use this course as Buddhist teaching will have a detrimental effect on the discipline, resulting in teachings that are important principles that are taught rationally, have a teaching approach that is scientifically proven from the point of view of psychology; 2) the Lord Buddha allowed Phra Anon to study the Ratana Sutra to make holy water for the people of Paisali City in order to drive the inhuman

¹ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

² คณะพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

³ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

out of the city until the city was peaceful until the people became respected and accepted the word. Buddha's teachings guide the way of life, there are different levels of teachings of the Buddha. core essence living life with wisdom, do not be ignorant to be a slave to passion and suffering, even in the midst of the current can counter some current have independent mind self-control, as the sages say the life of the living with wisdom is the noblest life.

Keywords: Analyze, The low arts, Tripitaka

บทนำ

พระพุทธเจ้าสอนให้เชื่อในเรื่องของเหตุและผล ไม่ทรงสอนให้เชื่อในเรื่องโชคกลาง พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า คำสอนใดก็ตามที่เป็นเพียงการคิดค้นหาเหตุผลในเรื่องของความจริงเพื่อสนองความต้องการทางปัญญา โดยมีได้มุ่งแสดงแนวทางสำหรับประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริงสิ่งนั้นให้ถือว่าไม่ใช่พระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546, น. 1) จากหลักฐานต่าง ๆ ทางฝ่ายคัมภีร์และประวัติศาสตร์ พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติในชมพูทวีป เมื่อประมาณ 2,600 ปีล่วงมาแล้ว ทรงประสูติในวรรณะกษัตริย์ พระนามเดิมว่า เจ้าชายสิทธัตถะ พระองค์จึงได้รับการปรนเปรอด้วยโลกีย์สุขต่าง ๆ อย่างเพียบพร้อม และได้ทรงเสวยสุขอยู่เป็นเวลา 29 ปี ทรงมีทั้งพระชายาและพระโอรสก่อนเสด็จออกผนวช (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546, น. 2)

หลังจากพระองค์เสด็จออกผนวชได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้ามหาศาสดาเอกของโลก คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแสดงให้เห็นว่า เป็นคำสอนที่มุ่งสำหรับคนทุกประเภท คือครอบคลุมสังคมทั้งหมด กล่าวคือแสดงหลักความจริงทางสายกลาง เรียกว่า “มัชฌิมนิพพาน” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผล บริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาติเพื่อประโยชน์ทางปฏิบัติในชีวิตจริง ไม่ส่งเสริมความพยายามที่จะเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิธีการถกเถียงสร้างทฤษฎีต่าง ๆ ขึ้นแล้ว ยึดมั่นปกป้องทฤษฎีด้วยการเก่งความจริงทางปรัชญา แสดงข้อปฏิบัติสายกลางอันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จคือความสุข สงบเป็นอิสระ ที่สามารถมองเห็นได้ตั้งแต่ในชาตินี้ ในทางปฏิบัติ ความเป็นสายกลางนี้ เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น สภาพชีวิตของบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ เป็นต้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546, น.8) หากยกเอาผลงานและพระจริยาของพระพุทธเจ้าขึ้นมาเป็นหลักพิจารณา จะมองเห็นแนวทางการบำเพ็ญพุทธกิจที่สำคัญหลายอย่างเช่น ทรงพยายามล้มล้าง หรือเปลี่ยนแนวความเชื่อถือมกมายในเรื่องพิธีกรรมอันเหลวไหลต่าง ๆ เช่น การบูชาของชาวอินเดียที่ปรากฏในหนังสือประเพณีชาวฮินดูมี 4 อย่างคือ 1) อัศวเมธะ ฆ่าม้าบูชา 2) โคเมธะ ฆ่าโคบูชา 3) ราชสุยะ ฆ่าช้างบูชา 4) นรเมธะ ฆ่าคนบูชา (สุวรรณ เพชรนิล, 2536, น. 19) เป็นการอ้อนวอนขอจากสิ่งที่ไม่สามารถคาดหวังได้จากสิ่งที่มองไม่เห็นคิดว่าสิ่งนั้นสามารถดลบันดาลให้เกิดผลในสิ่งที่ปรารถนาได้

พระพุทธองค์ทรงสอนย้ำถึงผลเสียและความไร้ผลของพิธีกรรมเหล่านั้น ทั้งนี้ยังพิธีเหล่านั้นทำให้คนมักแต่คิดหวังพึ่งเหตุปัจจัยภายนอก ทำให้คนกระหายทะยานและคิดหมกมุ่นในผลประโยชน์ทางวัตถุเพิ่มพูนความเห็นแก่ตัวหรือหลงมกมายไม่สิ้นสุด ไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากเดือดร้อนของเพื่อนมนุษย์และสัตว์ อีกอย่างหนึ่งทำให้คนคิดหวังแต่เรื่องอนาคต จนไม่คิดปรับปรุงสภาพชีวิตในปัจจุบัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546, น. 9-10) ในวินัยปิฎก จุลวรรค ได้กล่าวถึงเรื่อง เจริญงานวิชาเป็นสิ่งที่ภิกษุในสมัยพุทธกาลบางกลุ่มมักนำมาสนทนากันเป็นประจำและบางกลุ่มยังพากันประกอบเจริญงานวิชาเลี้ยงชีพด้วย จนทำให้ละทิ้งหน้าที่ในการประพฤติปฏิบัติธรรม ทำให้เสียเวลาและเป็นเรื่องไร้ประโยชน์ เพราะเป็นไปเพื่อการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ชัดขวางต่ออุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา

คือ นิพพาน และเป็นการหลอกลวงชาวบ้านให้เดือดร้อน อาจจะพาให้ชาวบ้านเข้าใจผิดคิดว่าเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าอีกด้วย เจริญานวิชาเป็นสิ่งเบียดเบียนตนและคนอื่น ถ้าภิกษุเรียนหรือบอกแก่คนอื่นได้ ลากสักการะมาก็ถือว่าไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เป็นการดำรงชีพด้วยลักษณะมิฉฉาชีพ เพราะเรียนรูมาโดยฝ่าฝืนพุทธบัญญัติ เช่น ในสมัยพุทธกาล กลุ่มของภิกษุฉัพพัคคีย์ ได้พากันเรียนและสอนคัมภีร์โลกายตะและเจริญานวิชา ทำพระธรรมผิตเพี้ยน (วิ.จุล. (ไทย) 7/286 – 287/72-73) จนชาวบ้านพากันติเตียนการกระทำของภิกษุเหล่านั้น ความทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์จึงเรียกประชุมสงฆ์สั่งให้สอบสวน ได้ความจริงแล้ว ทรงประกาศห้ามกลางสงฆ์ห้ามภิกษุเรียนและสอนวิชาเหล่านี้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เพราะเจริญานวิชาเป็นวิชาที่ขัดต่อสิกขาบทหรือศีลอย่างละเอียด มีกล่าวไว้ในเรื่องมหาศีลในพรหมชาลสูตร (ที.สี. (ไทย) 9/21-27/8-10) พระพุทธเจ้าทรงมีท่าทีปฏิเสธต่อเจริญานวิชาและทรงห้ามไม่ให้ภิกษุภิกษุณีเรียน หรือสอนเจริญานวิชาอีกด้วย มนุษย์บางคนมีจิตต่างกันไปในพระพุทธานุสาสนาได้จำแนกคนไว้ 6 ประเภทตามจิต 6 ประกอบด้วย รากจิต รักสวยรักงาม โทสจิต ประพฤติหนักไปทางใจร้อน หงุดหงิด โมหจิต ประพฤติหนักไปทางเขลา เชื่องมง่าย เชื่องนง่าย สัทธาจิต ประพฤติหนักไปทางมีจิตซาบซึ้ง ซึ่บนานน้อมใจเลื่อมใสโดยง่าย พุทธิจิต ประพฤติหนักไปในทางใช้ความคิดพิจารณา วิตกจิต ประพฤติหนักไปทางนึกคิดจับจดฟุ้งซ่าน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559, น. 189-190) มนุษย์ย่อมมีความอ่อนแอหรือจุดอ่อนในตัวเอง ขาดความเชื่อมั่นไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความประพฤติ หรือศักยภาพในตนเองก็ตาม ไม่เชื่อในศักยภาพตนเอง จึงจำเป็นต้องพึ่งเจริญานวิชาหรือปัจจัยภายนอกมาเป็นที่พึ่งทางใจ (ม.กวีวงศ์, 2537, น. 97-98) พระภิกษุสงฆ์ในสังคมไทยแม้ว่าจะมีข้อพุทธบัญญัติห้ามไว้ก็ตาม แต่ก็ยังมีพระภิกษุบางกลุ่มประกอบเจริญานวิชา จนกระทั่งมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ได้ออกกฎหมายห้ามภิกษุประกอบเจริญานวิชา เช่นที่ปรากฏในแถลงการณ์คณะสงฆ์เล่มที่ 12 พุทธศักราช 2467 ตอนที่ว่าด้วยกฎหมายมหาเถรสมาคม เรื่องห้ามไม่ให้ภิกษุเป็นหมอทำยาเสน่ห์ ยาแฝดหรืออาถรรพณ์ มีความว่า “ห้ามมิให้ภิกษุตั้งตนเป็นหมอทำยาเสน่ห์ยาแฝดหรืออาถรรพณ์ ให้แก่ภุคส์ภุคส์จะเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม แต่ภิกษุทำย่อมไม่ควรอย่างยิ่ง ถ้าภิกษุผู้ทำใจเขลาเข้าใจว่าอาจเป็นไปได้จริงก็มีโทษเพราะล่วงละเมิดพุทธบัญญัติ ถ้ารู้ตัวอยู่ว่าไม่อาจเป็นไปได้จริง แต่อาศัยมโนโลกามิสกัเชื่อว่าลวงให้คนหลงมีโทษมากขึ้นอีก...จัดเป็นมิฉฉาชีพ เมื่อว่าตามวิบัติ 4 ทำอย่างนี้ชื่อว่าอาชีวะวิบัติ ถ้ามีผู้ฟ้องหรือมีผู้เล่า บอกเป็นหลักฐาน หรือเจ้าคณะเห็นเองว่า ภิกษุผู้นี้ทำให้พิจารณาความจริงแล้วลงโทษให้สึกภิกษุนั้นเสีย” (สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, 2540, น. 268)

ปัญหาความเชื่อเรื่องลี้ลับในสังคมไทย เช่น การทำพิธีปลุกเสกพระพุทธรูป พระเกจิอาจารย์ผู้ทำหน้าที่สวดพุทธาภิเษกทำหน้าที่เป็นหมอไสยศาสตร์ (แสง จันทรงาม, 2534, น. 251) คำสวดพุทธาภิเษกเป็นคาถาอาคม ใช้พระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ เป็นวัตถุไสยศาสตร์แทน ปัญหาคือไสยศาสตร์มักจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธานุสาสนา ก็ทำให้เกิดปัญหาตามมาว่า อันไหนคือพุทธอันไหนคือไสย มีพระสงฆ์บางกลุ่มเป็นผู้สอนในเรื่องนี้ด้วย จนทำให้ชาวพุทธบางคนสับสนในบทบาทของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์มีแนวทางปฏิบัติผิดไปจากพระไตรปิฎก ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้นำทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่ทำให้สังคมชาวพุทธหลงผิดไปจากพระธรรมวินัย เช่น การบิณฑบาต การดูหมิ่น การทำนายโชคชะตาราศี การสะเดาะเคราะห์ การปลุกเสกเลขยันต์ต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งลาภสักการะหรือเป็นการอนุเคราะห์ชาวบ้านก็ตาม จึงทำให้พุทธกับเจริญานวิชาแยกกันไม่ได้ เมื่อปฏิบัติเป็นอาชีวะถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา และพระสงฆ์เองก็ขาดการเอาใจใส่ในหน้าที่ของตนที่ถูกต้อง แนะนำว่าพิธีกรรมไหนคือพุทธและเจริญาน และขาดความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม ซึ่งเกิดผลกระทบต่องานการณทางพระพุทธานุสาสนา ทำให้พุทธศาสนิกชนบางกลุ่มถูกผู้ไม่ประสงค์ดีบางกลุ่มหลอกโดยใช้ศาสนาพุทธบังหน้า

และเป็นช่องทางสำหรับพระภิกษุบางพวกที่ไม่ได้ศึกษาพุทธบัญญัติให้ถ่องแท้ จนกระทั่งเป็นปัญหาเกิดขึ้นมาที่ปรากฏเป็นเชิงประจักษ์อยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ความกระจ่างแจ้งเกี่ยวกับเดรัจฉานวิชากับพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ คือ พระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยวิธีการอย่างไรจัดการกับเดรัจฉานวิชา

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อเป็นการแก้ไขความเห็นผิดว่าพุทธกับเดรัจฉานก็คืออันเดียวกัน เกิดการเข้าใจผิดและปฏิบัติผิดจากหลักการพระธรรมวินัย การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะเรื่องเดรัจฉานวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก และวิเคราะห์เดรัจฉานวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก เพื่อเป็นการส่งเสริมสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นกับหมู่ชาวพุทธศาสนิกชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริงและเป็นประโยชน์กับสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเดรัจฉานวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก
2. เพื่อวิเคราะห์เดรัจฉานวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เน้นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) จากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถพุทธศักราช 2553
2. ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จากคัมภีร์อรรถกถา ฎีกาอนุฎีกา ตลอดจนหนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ บทความวารสาร อินเทอร์เน็ต เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเดรัจฉานวิชาหรือเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เป็นต้น
3. นำข้อมูลที่ได้จากค้นคว้าเอกสาร ตามวัตถุประสงค์การวิจัยมาวิเคราะห์ สังเคราะห์แยกแยะจัดเป็นหมวดหมู่ความรู้ นำเสนอผลการค้นคว้าแบบวิเคราะห์เอกสาร
4. สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเดรัจฉานวิชาในพระวินัยปิฎกได้อธิบายไว้ว่า เดรัจฉานวิชาเป็นศิลปวิทยาอย่างใดอย่างหนึ่งภายนอกพระพุทธศาสนาที่ไม่มียุทธวิธีเป็นเครื่องเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ในมุมมองพระพุทธศาสนาว่าเสียเวลาต่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือความดับทุกข์ (วิ.ภิกขุณี. (ไทย) 3/1013/259) หรือความรู้ที่ขัดต่อทางพระนิพพาน เช่น ความรู้ในการทำเสน่ห์เพื่อให้ชายหญิงรักกัน ความรู้ในทางใช้ภูตผีแสดงฤทธิ์เดชต่าง ๆ ความรู้ในการทำนายทายทัก เช่น รู้ว่าหอยจะออกอะไรหรือเป็นหมอดูโชคชะตาราศี ความรู้อื่นจะทำให้หลงมกมาย เช่น หุงปรอทให้มีอิทธิฤทธิ์ หุงเงินหรือทองแดงให้เป็นทอง ความรู้ในการทำให้อัปมงคลวิบัติ เมื่อเรียนรู้วิชาเหล่านี้ ก็จะทำให้หมกมุ่น ลุ่มหลงและมกมาย ไม่เป็นอันปฏิบัติภาระหน้าที่ที่ตนพึงทำตามหลักเหตุผล ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติห้ามไม่ให้ภิกษุเรียนหรือบอกเดรัจฉานวิชาไว้ ดังข้อความว่า พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ พวกภิกษุเรียนเดรัจฉานวิชา ชาวบ้านเพ่ง โทษติเตียน โพนทะนาว่าเหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคมกมาย ภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระองค์จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเรียนไตรปิฎกวิชา รูปใดเรียนต้องอาบัติทุกกฏ และข้อความว่า พวกภิกษุฉัพพัคคีย์พากันสอนไตรปิฎกวิชา ชาวบ้านเพ่งโทษติเตียน โพนทนาว่าเหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม ภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสอนไตรปิฎกวิชา รูปใดสอนต้องอาบัติทุกกฏ (วิ.จุล.(ไทย) 7/286-287/72)

ในโอวาทวรรค สิกขาบทที่ 1 พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ ต้องการลาสิกขาการระ ไม่ได้รับอนุญาตจากคณะสงฆ์ให้เป็นผู้กล่าวธรรมแก่พวกภิกษุณี ก็พากันเข้าไปหาพวกภิกษุณี แล้วกล่าวธรรมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นอกนั้นก็พากันสนทนาแต่เรื่องไตรปิฎกเถรเถรวาท พวกภิกษุณีจึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงตรัสความนั้นแล้ว จึงทรงชี้ให้ภิกษุณีเหล่านั้นเห็นแจ้งสมทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมมิกเถรเถรวาท เมื่อภิกษุณีเหล่านั้นเลิกไปแล้ว ภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ทูลรับว่า “จริงจึงได้ทรงติเตียนว่า การกระทำเช่นนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว และในที่สุดก็ทรงอนุญาตให้สมมติภิกษุเป็นผู้กล่าวสอนภิกษุณี คือภิกษุณีจะต้องขอร้องภิกษุก่อน ภิกษุจึงจะประทานอนุญาตให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา สมมติภิกษุให้เป็นผู้กล่าวสอนภิกษุณี พระพุทธเจ้าได้ทรงติเตียนพระฉัพพัคคีย์โดยอเนกปริยายแล้วตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยยากแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “อนึ่ง ภิกษุใดไม่ได้รับสมมติ กล่าวสอนพวกภิกษุณีเป็นปาจิตติย” (วิ.มหา.(ไทย) 2/146/318) ต่อมาพระฉัพพัคคีย์เห็นพระเถระทั้งหลายได้รับสมมติให้เป็นผู้กล่าวสอนพวกภิกษุณีถูกต้องตามพระวินัยแล้วกล่าวสอนพวกภิกษุณี ได้ลาสิกขาการระ เช่น จีวร อาหารบิณฑบาต เป็นต้น จึงพูดกันว่า แม้พวกเธอจะไปในอกสีมาสมมติกันแล้วกันให้เป็นผู้กล่าวสอนภิกษุณีแล้วสั่งสอนพวกภิกษุณีบ้าง จึงได้สมมติกันและกันให้เป็นผู้กล่าวสอนพวกภิกษุณี แล้วได้เข้าไปบอกภิกษุทั้งหลายว่าพวกตนได้รับสมมติจากสงฆ์แล้ว ในที่สุดพระฉัพพัคคีย์ก็ได้เป็นผู้กล่าวธรรมแก่พวกภิกษุณี แต่กล่าวเพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็พากันสนทนาแต่เรื่องไตรปิฎกเถรเถรวาท ข้อความทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงประชุมสงฆ์สอบถามพระฉัพพัคคีย์ว่าได้กระทำเช่นนั้นจริงหรือไม่ พระฉัพพัคคีย์ทูลรับว่าจริง จึงได้ทรงติเตียนว่า การกระทำเช่นนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว และทรงอนุญาตให้สมมติภิกษุผู้กล่าวสอนภิกษุณี โดยตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ 8 เช่น เป็นผู้มศีล เป็นพหูสูต มีพรรษา 20 หรือ เกิน 20 เป็นต้น เป็นผู้กล่าวสอนภิกษุณีได้” (วิ.มหา.(ไทย) 2/144-147/316-321)

การพูดอย่างนี้ไม่จัดเป็นไตรปิฎกเถรเถรวาทแต่ถือว่าเป็นการเจริญพระกรรมฐาน ในเรื่องเกี่ยวกับพวกโจร การพูดพาดพิงถึงโจรเหล่านั้นว่า “โจรชื่อมูลเทพมีอานุภาพมากอย่างนี้ โจรชื่อเมฆมามีอานุภาพมากอย่างนี้” ดังนี้ ทำนองยกย่องว่ามีความกล้าหาญที่ทำได้อย่างนั้น เช่นนี้จัดเป็นไตรปิฎกเถรเถรวาท แม้ในเรื่องการรบกันเป็นต้นว่าเรื่องราวในการยุทธ์การพูดเกี่ยวกับความพอใจในเรื่องสนุกสนานว่า “คนโน้นถูกแทงอย่างนี้อย่างนั้น” ดังนี้ ไม่จัดว่าเป็นไตรปิฎกเถรเถรวาท แต่เรื่องที่พูดอย่างนี้ว่า “แม้คนชื่อนี้ก็ถึงความสิ้นชีพไปแล้ว” ดังนี้ ไม่จัดเป็นไตรปิฎกเถรเถรวาท แต่ถือเป็นการเจริญกรรมฐานอีกวิธีหนึ่งเหมือนกัน ในสิกขาบทของนางภิกษุณี พระพุทธเจ้าทรงห้ามนางภิกษุณีเรียนและสอนไตรปิฎกวิชาไว้เช่นกัน ตามที่ปรากฏในสิกขาบทที่ 9 และ 10 แห่งจิตตาคารวรรค ปาจิตติยัณท์ ความว่า “...ภิกษุณีฉัพพัคคีย์ พากันเรียนไตรปิฎกเถรเถรวาท คนทั้งหลายพากันเพ่งโทษติเตียน โพนทนาว่า ทำไม ภิกษุทั้งหลาย จึงเรียนไตรปิฎกเถรเถรวาท เหมือนสตรีคฤหัสถ์ผู้บริโภคมามเล่า ภิกษุณีทั้งหลาย ได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทนาอยู่ พวกภิกษุณีที่เป็นผู้มกน้อย ต่างเพ่งโทษ ติเตียน โพนทนาภิกษุณี ฉัพพัคคีย์เหล่านั้น พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามความนั้นกับภิกษุทั้งหลายทราบความจริง ดังนั้นแล้ว จึงทรงติเตียนว่า ทำไม ภิกษุณีฉัพพัคคีย์ จึงได้พากันเรียน

เดรัจฉานวิชาเล่า การกระทำของพวกนางนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส พระพุทธองค์จึงยกสิกขาบทขึ้นแสดงว่า ภิกษุณีทั้งหลายเรียนเดรัจฉานวิชา ภิกษุณีนั่นต้องอาบัติปาจิตตีย์” และข้อความว่า “...ภิกษุณีฉัพพัคคีย์พากันสอนเดรัจฉานวิชา คนทั้งหลายพากันเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาว่า ทำไม ภิกษุณีทั้งหลาย จึงสอนเดรัจฉานวิชา เหมือนสตรีคฤหัสถ์ผู้บริโภคมกแล้ว ภิกษุณีทั้งหลายได้ยิน พวกนั้นเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาอยู่พวกภิกษุณีที่เป็นผู้มักน้อยสันโดษ ต่างเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาภิกษุณี ฉัพพัคคีย์เหล่านั้น พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามความนั้นกะภิกษุทั้งหลาย ทรงทราบความจริงดังนั้นแล้ว จึงทรงติเตียนว่า ทำไม ภิกษุณีฉัพพัคคีย์ จึงได้พากันสอนเดรัจฉานวิชาเล่า การกระทำของพวกนางนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ภิกษุณีทั้งหลายจงยกสิกขาบทขึ้นแสดงอย่างนี้ว่า อนึ่ง ภิกษุณีใดสอนเดรัจฉานวิชา ภิกษุณีต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.ภิกษุณี. (ไทย) 3/1017/262)

เดรัจฉานวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มีกล่าวไว้ในพรหมชาลสูตร ในพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนการเลี้ยงชีพด้วยเดรัจฉานวิชา อีกทั้งพระพุทธองค์ไม่ทรงประกอบเดรัจฉานวิชา เลี้ยงชีพ ทั้งทรงห้ามพระสาวกทั้งหลายประกอบเดรัจฉานวิชา เช่น การทายนินิต การทายอุปบาท (คือสิ่งที่ตกจากเบ้องบน เช่น อสนีบาต) ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ ทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ ทำพิธีเสก เป่า บูชาไฟ ทำพิธีกรรมด้วยโลหิต เป็นหมอดูวัยวะ ดูลักษณะที่บ้าน ดูลักษณะที่นา เป็นหมอลูกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอลงเลขยันต์คุ้มกันบ้านเรือน เป็นหมองู เป็นหมอยาพิษ เป็นหมอแมลงปอง เป็นหมอหายเสียงนก เป็นหมอหายเสียงกา เป็นหมอหายอายุ เป็นหมอเสกกันลูกศร เป็นหมอหายเสียงสัตว์ ทายลักษณะสตรี ทายลักษณะบุรุษ การพยากรณ์ว่า จักมีจักรวรรดราส จักมีสุริยคราส จักมีนักษัตรคราส จักมีฝนดี จักมีฝนแล้ง จักมีอาหารหาได้ง่าย จักมีอาหารหาได้ยาก การดูฤกษ์ อวามงคล ดูฤกษ์วิฆเนศวร ดูฤกษ์เรียงหมอน ดูฤกษ์หย่าร้าง การร้ายมนต์ พ่นไฟทำพิธีเชิญขวัญ ทำพิธีบนบาน ทำพิธีแก้บน ร่ายมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันบ้านเรือน พ่นน้ำมันต์ รตนน้ำมันต์ ทำพิธีบูชาไฟ ประยูตา ประยูนัตถ์ เป็นต้น

ในสุจิมุขีสูตร ในพระสูตรนี้มีข้อความที่กล่าวถึงเดรัจฉานวิชาไว้โดยสรุปดังนี้ นางสุจิมุขีปริพาชิกา เข้าไปหาพระสารีบุตรซึ่งกำลังทำภิกขกิจอยู่ถามว่า “ท่านฉันอย่างไร” พระสารีบุตรจึงตอบว่า “สมณะ” พรหมณ์บางพวก เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เพราะเดรัจฉานวิชา คือวิชาดูพื้นที่ สมณพรหมณ์เหล่านี้เรียกว่า “กัมหน้าฉัน” สมณพรหมณ์บางพวก เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เพราะเดรัจฉานวิชา คือวิชาดูดาวนักษัตร สมณพรหมณ์เหล่านี้ เรียกว่า “แหงนหน้าฉัน” สมณพรหมณ์บางพวก เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เพราะการ รับส่งข่าวสาส์น สมณพรหมณ์เหล่านี้เรียกว่า “มองดูทิศใหญ่ฉัน” สมณพรหมณ์บางพวก เลี้ยงชีพด้วย มิจฉาชีพ เพราะเดรัจฉานวิชา คือวิชาทายองค์วัยวะ สมณพรหมณ์เหล่านี้เรียกว่า “มองดูทศน้อยฉัน” ส่วนเรานั้นมิได้เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เพราะเดรัจฉานวิชาคือ วิชาตราจพินที่ วิชาดูนักษัตร ประกอบการ รับส่งสาส์น วิชาทายองค์วัยวะ เราแสวงหาภิกษาโดยชอบธรรมแล้วจึงฉัน นางสุจิมุขีปริพาชิกาเข้าไปใน นครราชคฤห์แล้วประกาศอย่างนี้ว่า “สมณศากยบุตรทั้งหลาย ย่อมฉันอาหารอันประกอบด้วยธรรม ย่อมฉันอาหารอันหาโทษมิได้ ขอเชิญท่านทั้งหลาย ถวายบิณฑบาตแก่สมณศากยบุตรทั้งหลายเถิด” (ส.ข. (ไทย) 17/517/269)

ดังนั้น บุคคลควรบริโภคปัจจัยอันไม่มีโทษ ในโลกนี้บุคคลผู้บริโภคปัจจัยที่มีโทษก็มี ผู้บริโภค ปัจจัยที่ไม่มีโทษก็มี บางคนได้ปัจจัยมาด้วยการหลอกลวง ด้วยการพูดเลียบเคียง ด้วยความเป็นหมอดู ด้วยความเป็นคนเล่นกล ด้วยวิชาดูพื้นที่ ด้วยเดรัจฉานวิชา ด้วยวิชาทำนายวัยวะ ด้วยวิชาดูฤกษ์ยาม ด้วยการเป็นพู่ต ด้วยเวทกรรม บุคคลเหล่านี้ท่านกล่าวว่าผู้บริโภคปัจจัยมีโทษ” บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้มาซึ่งปัจจัยด้วยการไม่หลอกลวง ด้วยการไม่พูดเลียบเคียง ด้วยความไม่เป็นคนเล่นกล บุคคลนี้ท่าน กล่าวว่า ผู้บริโภคปัจจัยอันไม่มีโทษ ทรงคัดค้านการประกอบเดรัจฉานวิชาเลี้ยงชีพ พระพุทธองค์ไม่ทรง

สอนในเรื่องการหลอกลวงหาเลี้ยงชีพ ทำนายทายทักให้คนเพื่อตอบสนองความต้องการของเขาก็ดี เป็นการไม่ถูกต้อง ไม่เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่ตรงกับพุทธบัญญัติ

การศึกษาวิเคราะห์ไตรปิฎกวิชา โดยหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ช่วงเวลาที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ก็ได้รับการพยากรณ์โดยพราหมณ์ที่เป็นโหราจารย์ได้บอกเป็นสองนัย คือ ถ้าอยู่ครองเพศบราห्มาสจกได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าออกผนวชจักได้เป็นศาสดาเอกของโลก มีพราหมณ์ท่านหนึ่งที่พยากรณ์เป็นนัยเดียวว่า จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างเดียว (นิธิ วัฒนโณภิกขุ, 2516, น. 26-31) แสดงให้เห็นว่าการทำนายทายทักมีมานานนับพันปีแล้ว แม้กระทั่งวิชาความรู้ต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาลมีวิชาทั้งทางยุทธวิธีทหาร การปกครอง และการศาสนา การป้องกันตัวเอง และวิชาความรู้ รวมทั้งสิ้น 18 ศาสตร์ หมายถึงวิชาความรู้ต่าง ๆ ซึ่งได้มีการเรียนการสอนกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เรียกว่า ศิลปศาสตร์ (นิธิ วัฒนโณภิกขุ, 2516, น. 26-31) ดังนั้นการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นวิธีการที่เป็นระบบ ซึ่งสมัยนี้เรียกว่า “วิธีการทางวิทยาศาสตร์” แต่ความจริงวิธีการเหล่านี้พระพุทธเจ้า ทรงใช้มาก่อนวิธีการของนักวิทยาศาสตร์ สรุปเป็นวิธีการได้ดังนี้คือ (สุวรรณ เพชรนิล, 2537, น. 84-86)

1. วิธีการคิดหาเหตุผลพระพุทธเจ้าไม่ได้เสด็จผนวชอย่างคนสันคิต อย่างคนผิดหวังหรือหมดหวัง ในเรื่องใด ๆ แต่ทรงผนวชโดยมีการคิดหาเหตุผลเป็นพื้นฐาน ทรงคิดหาเหตุผลในเรื่องวิธีการแก้ปัญหา ความทุกข์ยาก ที่ครอบงำสรรพสัตว์ในโลกโดยทั่วไป ความทุกข์ยากสรรพสัตว์สรุปลงให้เกิด แก่ เจ็บ และตาย การเห็นว่าสัตว์โลกแม้ถูกความทุกข์ต่าง ๆ ครอบงำอยู่ ส่วนใหญ่ยังหลงมัวเมา ไม่ได้คิดแก้ปัญหาให้กับตนเองและผู้อื่น แม้เห็นผู้อื่นทุกข์ยากก็ไม่คิดว่าตนจะเป็นเช่นนั้นบ้าง เจ้าชายสิทธัตถะทรงคิดตรงกันข้ามว่า เมื่อมีทุกข์ก็ต้อง มีสิ่งที่ไม่ทุกข์ เมื่อมีสิ่งที่ต้องตาย ก็ต้องมีสิ่งที่ไม่ตาย เช่นเดียวกับเมื่อร้อนก็มีเย็นแก้กัน เมื่อมีมืดก็มีสว่างแก้กัน สิ่งเหล่านี้คือเหตุผลขั้นพื้นฐานของพระพุทธเจ้า เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ที่เจอแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้นั้น น่าจะเริ่มต้นด้วยการมีโอกาสคิดหาเหตุผล และวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ จึงตามมา

2. วิธีการสร้างสมมติฐาน การวางหลักเกณฑ์ที่กำหนดว่าจะนำไปสู่การแก้ปัญหานั้น ทฤษฎีใดที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์ก็เป็นได้แค่เพียงสมมติฐานเท่านั้น เมื่อทฤษฎีได้รับการพิสูจน์แล้วก็จะกลายเป็นกฎหรือสูตรขึ้นมา เช่นเดียวกันพระพุทธเจ้าได้ตั้งสมมติฐานถึงสิ่งที่จะนำไปพ้นทุกข์หลังจากได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูตทั้ง 4 ทรงพอพระทัยในสมณเพศ ทรงมองเห็นว่าการใช้ชีวิตแบบสมณะเป็นโอกาสที่จะพัฒนาชีวิตไปในทางที่บริสุทธิ์ได้ ชีวิตบราห्มาสเติมไปด้วยเรื่องวุ่นวายมากมาย ดังนั้นจึงทรงยึดเอาเพศสมณะเป็นทางแห่งการแสวงหาความรู้ การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าประกอบไปด้วยการสมมติฐานและการเปลี่ยนสมมติฐานมากมาย

3. วิธีการพิสูจน์ทดลองด้วยตนเอง เมื่อแรกเข้าศึกษาออกผนวชพระองค์ได้ไปศึกษาในสำนักของอาหารดาบสและอุทกดาบส เพื่อพิสูจน์ว่าทฤษฎีของดาบสทั้งสองนั้นจะนำเข้าไปถึงที่สุดหรือไม่ การพิสูจน์ปรากฏว่าการปฏิบัติไม่ถึงที่สุด จึงเสด็จออกจากสำนักของอาจารย์ทั้งสอง ยังไปพิสูจน์ด้วยวิธีการอื่น ๆ อีกมากตามที่เจ้าลัทธิต่าง ๆ เชื้อถือกันว่าจะเป็นทางให้พ้นทุกข์ได้ เช่นเดียวกันวิธีการไตรปิฎกวิชาไม่ใช่ทางพ้นทุกข์แท้จริง

4) การเปลี่ยนสมมติฐานหรือทฤษฎี ทฤษฎีที่ได้รับการพิสูจน์แล้วแต่ผลไม่เป็นไปตามเป้าประสงค์ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อไม่ให้หลงมัวเมากับทฤษฎีที่ไร้ผลไม่เสียเวลาไปกับหลักการที่ไร้ประโยชน์ เช่นเดียวกันที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ไปทดสอบทฤษฎีของดาบสทั้งสองนั้นปรากฏว่าผลไม่เป็นตามเป้าที่ประสงค์ไว้ ยกเลิก ปลีกตัวออกปฏิบัติค้นคว้าด้วยตนเอง รวมทั้งการบำเพ็ญทุกรกิริยาและทรงได้อุปมาหลายประการ ก็ทรงระลึกได้ถึงสมาธิจิตที่พระองค์เคยได้เมื่อทรงเยาว์วัย น่าจะเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การตรัสรู้ได้บ้าง เป็นที่น่าสังเกตว่า ถ้าพระองค์ไม่มีการเปลี่ยนสมมติฐาน ยึดมั่นอยู่กับวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง

ผลที่สุดก็จะติดที่มานสมาบัติอย่างเดียวกับอาจารย์ทั้งสองท่านหรือต้องสูญเสียชีวิตไปกับการบำเพ็ญทุกกรกิริยาเป็นแน่นอน เช่นเดียวกันการไปเกี่ยวข้องกับเดรัจฉานวิชาอาจทำให้หลงทาง คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสรู้มีเหตุผล สามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ท่าทีของพระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ขัดแย้งไปทั้งกับเดรัจฉานวิชา พระพุทธองค์ก็ทรงมีท่าทีที่ประนีประนอม อย่างในกรณีเหตุการณ์เมืองไพศาลี (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541, น. 91) ที่อนุญาตให้พระอานนท์เรียนรตนสูตรเพื่อไปทำน้ำพุทธมนต์เพื่อเป็นการให้กำลังใจชาวเมืองจนกระทั่งบ้านเมืองกลับมาสภาพปกติ

อภิปรายผลการวิจัย

1. เดรัจฉานวิชาเป็นศิลปวิทยาอย่างใดอย่างหนึ่งภายนอกพระศาสนาที่ไม่มีประโยชน์หรือความรู้ที่ขัดต่อทางพระนิพพาน เช่น ความรู้ในการทำเสน่ห์เพื่อให้ชายหญิงนั้นรักกัน ความรู้ในทางใช้ภูตผีแสดงฤทธิ์เดชต่าง ๆ ความรู้ในการทำนายทายทักเช่นรู้ว่าหอยจะออกอะไรหรือเป็นหมอดูโชคชะตาราศี ความรู้อันจะทำให้หลงมกมาย ความรู้ในการทำถึงความวิบัติ เมื่อเรียนรู้อวิชานี้ก็จะทำให้หมกมุ่น ไม่เป็นอันปฏิบัติภาระหน้าที่ที่ตนพึงทำตามหลักเหตุผล ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติห้ามไม่ให้ภิกษุเรียนหรือบอกเดรัจฉานวิชาไว้ ไม่ส่งเสริมให้พระภิกษุเรียนเดรัจฉานวิชาเหล่านี้ ภิกษุรูปใดสอนเดรัจฉานวิชา รูปใดสอนต้องอาบัติทุกกฏ สอดคล้องกับงานของ อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ (2535 น. 289) กล่าวว่า เดรัจฉานวิชา เป็นสิ่งที่พระไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เพราะขัดขวางต่อความเป็นพระในพระพุทธศาสนา

ในพรหมชาลสูตรพระพุทธองค์ทรงติเตียนการเลี้ยวซีกด้วยเดรัจฉานวิชา ทั้งพระองค์เองก็ไม่ทำเป็นตัวอย่างมีการทายนิมิต การทายสิ่งที่ตกจากเบื้องบน เช่น อสนีบาต ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ ทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ ทำพิธีเสกเป่า บูชาไฟ ทำพิธีกรรมด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะ ดูลักษณะที่บ้าน ดูลักษณะที่นา เป็นหมอดูปลุกเสก เป็นหมอดูผี เป็นหมอดูเลขยันต์คุ้มกันบ้านเรือน เป็นหมอดูเป็นหมอยาพิษ เป็นหมอดูแมลงป่อง เป็นหมอดูทายเสียงนก เป็นหมอดูทายเสียงกา เป็นหมอดูทายอายุ เป็นหมอดูเสกกันลูกศร เป็นหมอดูทายเสียงสัตว์ ฯลฯ การพยากรณ์ว่า จักมีจักรวรรดิ จักมีสุริยคราส จักมีนักษัตรคราส จักมีฝนดี จักมีฝนแล้ง จักมีอาหารหาได้ง่าย จักมีอาหารหาได้ยาก การดูฤกษ์ การร้ายมนต์ พ่นไฟทำพิธีเชิญขวัญ ทำพิธีบนบาน ทำพิธีแก้บน ร่ายมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันบ้านเรือน พ่นน้ำมันรดน้ำมันต์ ทำพิธีบูชาไฟ ประยุตดา ประยุตตันตุ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2538, น. 74) ได้ให้ความหมายของเดรัจฉานวิชาไว้ว่า คือความรู้ที่ขวางต่อทางพระนิพพาน เช่น ความรู้ในการทำเสน่ห์ ความรู้ในการทำคนอื่นถึงความวิบัติ ความรู้เรื่องภูตผี ความรู้ในทางทำนาย เช่น วิชาหมอดู เป็นต้น เมื่อเรียนหรือใช้ปฏิบัติ ตนเองก็หลงเพลิดเพลินหมกมุ่น ทั้งทำให้ผู้หลงมกมายไม่เป็นอันปฏิบัติหน้าที่และประกอบตามเหตุผล และสมณพราหมณ์ไม่ควรไปหลอกลวงชาวบ้านเชื่อว่าตนเองวิชาการทำนายทายทักได้ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้คนหลงมกมายในศาสตร์นั้น ในสุจิตฺตสูตรกล่าวว่าไม่ควรเลี้ยวซีกด้วยมิจฉาชีพ ด้วยการวิชาดูพื้นที่ วิชาดูดาวนักษัตร การรับส่งข่าวสาส์น วิชาทายองค์อวัยวะ วิชาตรวจพื้นที่ วิชาดูนักษัตร ประกอบการรับส่งสาส์น วิชาทายองค์อวัยวะ ภิกษุในพระพุทธศาสนาควรที่จะแสวงหาอาหารด้วยอาการที่มาจากชอบประกอบด้วยธรรม แต่ก็ต้องประกอบไปด้วยกาลเทศะเพราะบางประการในสมัยปัจจุบันต้องอาศัยการยึดหยุ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทรรคนะของสมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ญาณทัสส) ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวโหราศาสตร์ไว้ดังนี้ ผู้ที่ฉลาดย่อมรู้จักฤกษ์ให้เป็นประโยชน์ เพราะการประกอบกิจกรรมให้ประสานสอดคล้องกับความเป็นไปของสุริยจักรวาลนั้น ดีกว่าการทำให้ขัดกับธรรมชาติ ผู้ที่ประพฤติกิจการอันเป็นสุจริตอย่างแน่วแน่

ไม่จำเป็นต้องอาศัยฤกษ์แต่การประพัตินั้น ๆ ไม่แน่นอนว่าเป็นกุศลธรรมหรือไม่ ควรหาฤกษ์ให้การทำงานนั้น ๆ เพื่อการประสานเป็นไปกับธรรมชาติ ฤกษ์เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อุ่นใจ มั่นใจ แต่คนที่ถือฤกษ์ควรจะประพัตินุปฏิบัติธรรมด้วย ฤกษ์จึงจะดีตลอดไป ถ้าบุคคลมีความเข้มแข็งด้านจริยธรรมประพัตินุจริตทางกาย วาจา และใจ ไม่จำเป็นต้องอาศัยฤกษ์ยามใด ๆ เข้าช่วย โหราศาสตร์เป็นวิชาอันว่าด้วยกฎธรรมชาติที่ปรากฏออกมาทางระบบสุริยจักรวาล มีการเก็บสถิติและข้อมูลนั้น แล้วนำมาพยากรณ์ ซึ่งสามารถจะถูกหรือผิดได้ทั้งสองสถานการณ์ (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2537, น. 26)

2. การศึกษาวิเคราะห์ไตรปิฎกวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก แม้ว่าการพยากรณ์หรือโหราศาสตร์จะมีมาตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล เป็นของที่มีมาพร้อมกับสังคมมนุษย์มีคำกล่าวที่ว่า ศาสนาเกิดจากความกลัวของมนุษย์ มนุษย์กลัวในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ (Supernatural) เมื่อเกิดความกลัวจำเป็นต้องอาศัยสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งที่เป็นที่พึ่งได้ นั่นคือ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ โหราศาสตร์จึงเป็นการเก็บสถิติปรากฏการณ์ธรรมชาติของสังคมมนุษย์เอง จนกระทั่งกลายเป็นศาสตร์และศิลป์แห่งการทำนายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการพยากรณ์เจ้าชายสิทธัตถะที่ว่า ถ้าอยู่ครองเพศฆราวาสจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าออกผนวชจะได้เป็นศาสดาของโลก การศึกษาเปรียบเทียบปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการสั่งสมกันมานานจนกลายเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เค็ลเลต (Kellet, 1954, p. 17-19) กรรมวิธีทางไสยศาสตร์ มักจะมาจากการทำเลียนแบบเหตุการณ์จริง ก็เชื่อว่าเหตุการณ์จริงจะเกิดขึ้นตามนั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าคนโบราณเชื่อในหลักการเปรียบเทียบความคิด ซึ่งเป็นทำที่ของจิตของคนทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ คนเรามักจะเอาของสองหรือหลายอย่างที่คล้ายกัน ๆ ไปเทียบกันแล้วก็ตีหลุมสรุปเอาง่าย ๆ ว่าของหรือเหตุการณ์อย่างเดียวกันนั้นจะเกิดขึ้น ดังที่ เค็ลเลตกล่าวว่า คนที่มีความรู้สมัยแรก พอสังเกตหรือทำการทดลองอย่างง่าย ๆ เพียงไม่กี่ครั้ง ก็รู้สึกว่ามันแล้วที่ จะต้องกฎทั่ว ๆ ไปขึ้น เขาจะพอใจกับอุบัติการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญเพียง 2 หรือ 3 ครั้ง ถ้า ไม่ได้ เพราะถ้าไม่ได้รับการฝึกฝนให้เป็นคนช่างสังเกตหรือวิเคราะห์แยกแยะมาก่อนดังนั้นการเรียนแบบจึงเกิดจากความไม่สามารถของคนมีการศึกษาน้อยที่จะแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างความคล้ายคลึงกันกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเขาเข้าใจว่าถ้าทำเลียนแบบเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์จริงก็จะเกิดขึ้น

ท่าทีของพระพุทธศาสนาที่มีต่อไตรปิฎกวิชา เมื่อประชาชนต้องประสบกับภัยต่าง ๆ ถือว่าเป็นพุทธจิตวิทยาที่สำคัญประการหนึ่ง เช่น กรณีตัวอย่างที่ในพระไตรปิฎก ชาวเมืองไพศาลีได้ประสบพบเจอเรื่องเลวร้าย อยู่ด้วยความหวาดผวาท่อมนุษย์และสิ่งอัปมงคลต่าง ๆ จนชาวเมืองต้องอพยพหนีไปออกไปอยู่ทีอื่น จนชาวเมืองส่วนหนึ่งตกลงกันว่าให้ทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมสงฆ์สาวกให้เสด็จมาที่เมืองนี้ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาแล้วทรงอนุญาตให้พระอานนท์เรียนรัตนสูตร แล้วประกอบพิธีทำน้ำพระพุทธมนต์เพื่อประพรมไปทั่วเมืองไพศาลีให้พวกอมนุษย์หนีไปหรือให้สิ่งอัปมงคล และความเลวร้ายต่าง ๆ หายไป ทำให้บ้านเมืองกลับเป็นปกติสุขตามเดิม นี่ก็เป็นเรื่องที่สนับสนุนต่อการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้คนเชื่อว่า การเจริญพระพุทธมนต์ ทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ถ้าผู้ทำทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่มีปัจจัยลาภ แอบแฝงมีจิตประกอบด้วยเมตตาหวังอนุเคราะห์ชาวบ้าน มีความตั้งใจปรารถนาให้เกิดความสงบสุขแก่สรรพสัตว์อย่างแท้จริง ก็ย่อมมีคุณมากกว่าโทษ เมื่อชาวบ้านมีขวัญกำลังใจและเกิดความสบายก็จะเห็นความสำคัญแล้วนิมนต์เข้าถึงพระรัตนตรัย ย่อมเป็นการง่ายที่จะสอนหลักธรรมให้เข้าใจและยึดถือปฏิบัติตาม แต่ไสยศาสตร์ก็ต้องทำหน้าที่บางอย่างที่ศาสนาทำไม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อาร์ เพธ (อ้างถึงใน แสง จันทร์งาม, 2542, น. 240) หน้าหนึ่งของไสยศาสตร์ ได้กำหนดหน้าที่ของไสยศาสตร์ไว้ 3 ประการ คือ 1) หน้าที่ในการผลิต หมายถึง การใช้ไสยศาสตร์เพื่อให้เกิดสิ่งที่ตนต้องการ เช่น ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ทำให้ฝนตก ทำให้หญิงสาวรัก เป็นต้น 2) หน้าที่ในการคุ้มครอง หมายถึง

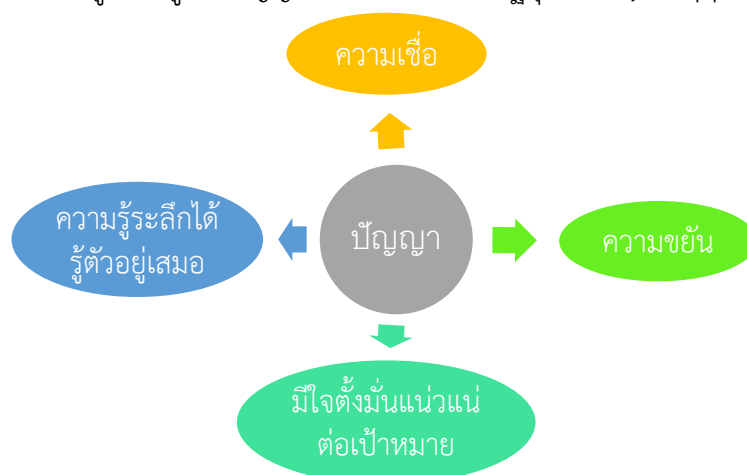
การใช้อำนาจไสยศาสตร์ในการรักษาสิ่งที่ดีงามไว้คุ้มครอง เช่น ป้องกันมิให้ตัวบึงลงกินพืชพันธุ์ รักษาเสน่ห์ของตนไว้ คุ้มครองให้ครอบครัวปลอดภัย เป็นต้น ทั้งสองประการนี้เรียกว่า ไสยศาสตร์ขาว 3) หน้าที่ในการทำนาย หมายถึง การใช้พลังไสยศาสตร์ในการกำจัดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เช่น กำจัดศัตรู กำจัดโรคภัยไข้เจ็บ กำจัดสัตว์ร้าย เป็นต้น ไสยศาสตร์ที่ทำหน้าที่แบบนี้เรียกว่า ไสยศาสตร์ดำ

บทสรุป

หลักการทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อการพ้นจากทุกข์ทั้งปวง พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร ดังนั้นเดรัจฉานวิชาเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทางกามสุข ไม่เป็นไปเพื่อการบรรลุมรรคผล พระสงฆ์บางรูปในปัจจุบันยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับเดรัจฉานวิชา ถือว่าเป็นการประหลาดนอกทาง (อุปโลกนียา หรือ อนธนา) รวมถึงการทำนายดวงชะตา การประกอบยาเพื่อรักษาโรค ก็เป็นสิ่งที่พระสงฆ์ไม่ควรทำ ที่ยิ่งไปกว่านั้น บางรูปก็ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับเดรัจฉานวิชา เช่น การปลุกเสกเลขยันต์ ต่อดวงชะตา เสริมบารมี ตัดกรรม เป็นต้น พิธีกรรมเพื่อให้ผลคือหนึ่งเหนียวอยู่ยงคงกะพัน เมตตามหานิยม ซึ่งเป็นเรื่องที่ผิดพุทธบัญญัติทั้งนั้น เป็นเรื่องชวนให้หลงผิด ทำให้มึนงง ก่อให้เกิดความหลงผิดอย่างใหญ่ คิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา อาจพาหลงไปยึดติดเป็นที่พึ่งแทนที่จะใช้ปัญญาตามคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรม สังคมไทยปัจจุบันความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์กำลังมีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคม ถึงแม้ว่าโลกจะเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพียงใดก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถละความเชื่อถือในเรื่องเดรัจฉานวิชานี้ได้เลย ในบริบทของสังคมไทย เดรัจฉานวิชาเหล่านี้ยังมีส่วนช่วยให้เกิดกำลังใจแก่บุคคลผู้ที่กำลังมีความทุกข์หรือความไม่สบายใจ ให้เกิดความสบายใจขึ้นได้ พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมบางครั้งจำเป็นต้องอนุโลมบ้าง แต่ก็ต้องเป็นไปตามหลักแห่งศีลธรรมด้วย จึงจะถือว่าไม่ขัดกับพระพุทธบัญญัติ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

คำสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายระดับแตกต่างกัน สำคัญที่เป็นแกนกลาง คือ การดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา รู้เท่าทันกระแสโลก ไม่หลงมัวงายปล่อยตนเองตกเป็นทาสของกิเลสและความทุกข์ แม้อยู่ท่ามกลางกระแสต้องอยู่เป็น สามารถมีชีวิตจิตใจที่เป็นอิสระ สามารถควบคุมตนเองได้ มีกำลัง 5 ประการในการบริหารจัดการชีวิตและจิตใจ สมดังพุทธภาษิตที่ว่า “ปัญญาชีวิต ชีวิตมาหุ เสฏฐั” ซึ่งแปลว่า ปราชาญ์ทั้งหลายกล่าวว่า ชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญา เป็นชีวิตที่ประเสริฐสุด ดัง My mapping ที่ปรากฏดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

1.1 พระสงฆ์ที่เป็นนักพัฒนาควรประยุกต์สอนประชาชนให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของศาสนา เป็นกุศโลบายให้ผู้หลงใหลในวิชานี้ได้เข้าใจหลักธรรม

1.2 พระสงฆ์ควรที่จะอนุเคราะห์ชาวบ้านจริง ๆ โดยไม่หลงในลาภสักการะ ถ้าหลงอาจทำให้ละเลยกิจของสงฆ์ อันเป็นหน้าที่ที่พระสงฆ์ควรปฏิบัติ

1.3 พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นหมอดูหรือโหราจารย์ควรสอดแทรกเรื่องหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องหลักกรรมนิยาม

1.4 ควรเอาความถูกต้องตามพระธรรมวินัย พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และดำรงรักษาพระธรรมวินัย ควรจะยึดหลักพุทธโอวาทที่พระพุทธเจ้าได้ประทานไว้ในมหาปริณิพพานสูตรว่า ธรรมวินัยที่แสดง บัญญัติแล้ว จักเป็นครูแทนพระองค์สืบต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของเดรัจฉานวิชาต่อพระพุทธศาสนา

2.2 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์กับสภาพสังคมปัจจุบัน

2.3 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยกับความเหตุการณ์ในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

นิธิ วัฒนโณภิกขุ. (2516). *พุทธประวัติฉบับวาระ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทำเนียบนายกล้านายกรัฐมนตรี. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)* (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

ม.กวีวงศ์. (2537). *พุทธแบบไหน-อย่างไรเป็นพุทธ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญา.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2541). *ธัมมปทฎฐกถา สดุดโม ภาโค* (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2535). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. (2540). *กฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2537). *โหราศาสตร์กับการพัฒนาประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

สุวรรณ เพชรนิล. (2539). *พุทธปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

แสง จันทรงาม. (2534). *ศาสนศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

แสง จันทรงาม. (2542). *ศาสนศาสตร์ (The Science of Religion)* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

Kellet, E. E. (1954). *A Short history of religion*. London: victor gollancz.

การใช้ประโยชน์จากชีวมวลโดยการแปรสภาพเป็นพลังงานทดแทนในกระบวนการการผลิตเห็ด Biomass Utilization by Transforming into Renewable Energy in the Mushroom Production Process

พรภาพพรณ อาสาสรรพกิจ, สุรศักดิ์ นุ่มมีศรี

ชาญ ยอดละ, มะลิวัลย์ พวงมณี ¹

Praopun Asasuppakit, Surasak Nummisri

Chan Yodle, Maliwan Pongmanee

Corresponding Author E-mail: surasak3506@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างต้นแบบการใช้ประโยชน์จากชีวมวลโดยการแปรสภาพเป็นพลังงานทดแทนในกระบวนการการผลิตเห็ด ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ประชาชนที่ทำเกษตรและมีปัญหาชีวมวล จำนวน 30 ครัวเรือน ข้อมูลของการวิจัย ได้นำมาเชื่อมโยงพิจารณาถึงความสัมพันธ์กันและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ เพื่อแสวงหาข้อสรุปผ่านการบรรยายเชิงวิเคราะห์ การวิเคราะห์อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (Benefit Cost ratio หรือ B/C ratio) ถูกนำมาใช้เพื่อประเมินผลทางด้านเศรษฐศาสตร์ และดัชนีที่จะนำมาใช้ในการประเมินความคุ้มค่าของโครงการ

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่เหมาะสมในการนำชีวมวลมาใช้ประโยชน์ในกระบวนการการผลิตเห็ด ประกอบด้วย นำมาใช้เป็นตัวกลางในการเพาะเห็ด และการนำชีวมวลมาใช้ในขั้นตอนการต้มและนำไอน้ำจากการต้มมาอบก้อนเชื้อเห็ด โดยการปรับปรุงเตาทำให้สามารถประหยัดพลังงานได้ 37.5 % รวมทั้งได้รับประโยชน์จาก น้ำส้มควันไม้ และถ่าน ทำให้เกษตรกรสามารถนำไปใช้ประโยชน์และลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ของเกษตรกรได้ ซึ่งการปรับปรุงเตาต้องทำควบคู่ไปกับการปรับปรุงถึงที่ใช้ต้มก้อนเห็ด ในส่วนของข้อมูลทางด้านเศรษฐศาสตร์ พบว่า ได้ค่า B/C Ratio เท่ากับ 1.42 แสดงว่ากิจกรรมการใช้ประโยชน์จากชีวมวลโดยการแปรสภาพเป็นพลังงานทดแทนในกระบวนการการผลิตเห็ด เป็นโครงการที่มีผลประโยชน์โดยจะคืนทุนภายใน 1 ปี จึงเป็นโครงการที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนได้

คำสำคัญ: ชีวมวล, พลังงานทดแทน, เห็ด

Abstract

This research is the Participatory Action Research (PAR). The objective of this research was to construct the model of biomass utilization by transforming into renewable energy in the mushroom production process. The sample of this study was purposive sampling, which are 30 households in community who are related with agriculture and have issues of biomass. Research data were linked, considered the relationship and comparative data analysis to find conclusion through descriptive analysis. Benefit Cost ratio (B/C ratio) was used to assess economic outcomes and index that will be used to assess the cost effectiveness of a project. Data Analysis Methods must be informed.

The results of this research found that: the appropriate form of biomass using in the mushroom production process consisted of being used as an intermediary for mushroom cultivation and the use of biomass in the process of boiling, introducing steam from boiling to bake mushroom lumps. By improving the stove, it enables to save 37.0 percent of energy as well as benefit from orange juice,

¹ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

wood smoke and charcoal, allowing farmers to take advantage, reducing costs and increasing farmers' incomes, Renovation of the stove must be done in conjunction with the improvement of the mushroom boiling tank. In terms of economic data, it was found that the B/C Ratio was 1.42, indicating that biomass utilization activities by converting it to renewable energy in the mushroom production process is a project with benefits which will pay back within 1 year. So, it is a project that will create sustainability in the community.

Keywords: Biomass, Renewable energy, Mushroom

บทนำ

เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่แตง ห่างจากอำเภอเมือง ไปทางทิศเหนือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 ระยะทางประมาณ 48 กิโลเมตร จำนวนครัวเรือน 5,743 ครัวเรือน (เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา, 2562) ประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 75 ของประชาชนในพื้นที่ จะทำการปลูกลำไยรวมกับการทำนาข้าว และจากการประกอบอาชีพดังกล่าวทำให้มีชีวมวลที่เหลือจากการประกอบอาชีพจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เศษฟางข้าวกิ่งลำไย และใบลำไย โดยประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะจัดการกับชีวมวลดังกล่าวโดยการเผาทำลายในที่โล่ง ซึ่งการเผาทำลายดังกล่าวเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาเกิดปัญหาหมอกควันในพื้นที่เป็นประจำทุกปีและส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ (พัชรินทร์ รัตนวิภา, 2547) จากการสำรวจข้อมูลทางด้านสาธารณสุขชุมชนของเทศบาลตำบลเมืองแกนพัฒนา พบว่า การเจ็บป่วยของคนในชุมชนที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลและศูนย์บริการสาธารณสุข 3 ลำดับแรก พบว่า มีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคระบบกล้ามเนื้อส่วนมากที่สุด รองลงมาคือโรคระบบทางเดินหายใจ และโรคระบบผิวหนังและเนื้อเยื่ออ่อน (เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา, 2562) ในส่วนของข้อมูลการตรวจวัดคุณภาพอากาศของกรมควบคุมมลพิษ สถานีจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในช่วงเดือนมีนาคม มีปริมาณความเข้มข้นของฝุ่นละอองสูงกว่าค่ามาตรฐานเกือบทุกวัน โดยมีสาเหตุหลักมาจากการเผาในที่โล่ง เช่น การเผาพื้นที่ทางการเกษตร การเผาป่า (พงศ์เทพ วิวรรณเดช, 2550, น. 36)

ดังนั้นแนวทางหนึ่งที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว ชุมชนจะต้องมีระบบการจัดการชีวมวลที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงมีแนวทางในการนำชีวมวลมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าหรือเพิ่มมูลค่าให้กับชีวมวล ดังนั้นการแสวงหาแนวทางในการนำฟางข้าวและเศษกิ่งลำไยมาใช้ประโยชน์ เพื่อลดการเผาในที่โล่ง จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการที่จะลดปัญหามลพิษทางอากาศในชุมชน ลดความเจ็บป่วยและลดค่าใช้จ่ายในการรักษาตนเองรวมทั้งยังเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับชีวมวล ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นได้

ซึ่งในปัจจุบัน เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา มีผู้ที่เพาะเห็ดโคนน้อยอยู่ทั้งสิ้น 50 ครัวเรือน แต่มีปัญหา คือ การเพาะเห็ดโคนน้อยจะต้องมีการต้มฟางข้าวเพื่อทำการฆ่าเชื้อ ในปัจจุบันเชื้อเพลิงที่นำมาใช้การต้มฟางส่วนใหญ่จะใช้ก๊าซหุงต้มและฟืนเป็นหลัก ส่วนชีวมวลประเภทกิ่งลำไยก็จะมี การนำมาเผาเป็นถ่าน ซึ่งก็มีการเผากันเกือบทุกหลังคาเรือนเนื่องจากเป็นเชื้อเพลิงที่จำเป็นในการประกอบอาหาร และสามารถเก็บรักษาไว้ได้นานตลอดปี แต่เนื่องจากเตาที่ใช้เผายังเป็นเตาที่ทำขึ้นมาเองทำให้ถ่านที่ได้ไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร รวมทั้งไม่สามารถใช้ประโยชน์จากเตาเผาถ่านได้อย่างเต็มที่ ทั้งความร้อนจากการเผาถ่าน รวมถึงน้ำส้มควันไม้ที่เกิดจากการเผาถ่านได้ จากกิจกรรมดังกล่าวและปัญหาที่มีอยู่ ทำให้การนำชีวมวลมาใช้ประโยชน์ทั้งการเพาะเห็ดโคนน้อยโดยใช้ฟางข้าว และการเผาถ่านจากกิ่งลำไยที่มีอยู่แล้วในชุมชนไม่มีการขยายผลเท่าที่ควรพิจารณาจากศักยภาพของชีวมวลที่มีอยู่ในชุมชน

คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำการกิจกรรมดังกล่าวมาบูรณาการเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้แนวทางและกระบวนการในการนำชีวมวลประเภทฟางข้าวและกิ่งลำไยมาใช้ประโยชน์แบบครบวงจร โดยจะเป็นการบูรณาการร่วมกันระหว่างเตาเผาถ่านชีวมวล โดยใช้เตาเผาถ่านขนาด 200 ลิตร หรือเตาชีวมวลประเภทอื่นของกระทรวงพลังงาน ซึ่งเป็นเตาที่มีประสิทธิภาพสูงทำให้ถ่านมีคุณภาพและมีผลพลอยได้ คือน้ำส้มควันไม้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ แต่ยังไม่มีการนำความร้อนที่เกิดจากการเผาถ่านและความร้อนที่ปล่อยออกมาไปใช้ประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจที่จะแสวงหาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับเตาเผาถ่านชีวมวล โดยจะทำการปรับปรุงเตาเผาถ่านชีวมวลให้สามารถนำไอความร้อนที่เกิดจากการเผาถ่าน มาใช้ในกระบวนการต้มฟางข้าวสำหรับทำก้อนเพาะเห็ดโคนน้อย ซึ่งกิจกรรมการผลิตเห็ดโคนน้อยต้องมีการใช้ความร้อนในการต้มฟางข้าว โดยต้องการความร้อนในการต้มประมาณ 70 องศาเซลเซียส ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่จะนำไอความร้อนจากเตาเผาถ่านชีวมวลและเตาชีวมวลมาใช้ประโยชน์ในการต้มฟางสำหรับเพาะเชื้อเห็ดโคนน้อย ซึ่งผลจากการวิจัยจะทำให้ชุมชนได้ประโยชน์ทั้งการลดค่าใช้จ่ายในการซื้อเชื้อเพลิง ได้ถ่านที่มีคุณภาพ ได้น้ำส้มควันไม้สำหรับฆ่าแมลง ได้ปุ๋ยหมักที่เกิดจากฟางข้าวนำมาเพาะเห็ดโคนน้อย รวมทั้งมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายเห็ด ถ่านไม้และน้ำส้มควันไม้ สำหรับงานวิจัยนี้ต้องการการจัดการชีวมวลในชุมชนอย่างยั่งยืน เน้นการบูรณาการกิจกรรมระหว่างการใช้ประโยชน์ชีวมวลกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ โดยจะนำพลังงานความร้อนที่ได้จากเตาชีวมวลมาไปต้มน้ำและไอน้ำเพื่อใช้ในการเพาะเห็ด โดยมีผลพลอยได้จากการผลิตถ่าน เป็นน้ำส้มควันไม้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทางการเกษตร โดยจะมีการออกแบบเตาชีวมวลให้สามารถนำความร้อนไปใช้ในการผลิตถ่านอย่างมีประสิทธิภาพ โดยชี้วัดจากความสามารถในการเก็บความร้อน การส่งผ่านความร้อน คุณภาพของถ่าน และผลพลอยได้จากการผลิตถ่าน ปริมาณความร้อนที่สามารถนำไปใช้ในการต้มน้ำเพื่อเพาะเห็ดได้ซึ่งน้ำที่ได้จากเตาเผาถ่านมีความร้อนเพียงพอที่จะนำไปใช้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสร้างต้นแบบการใช้ประโยชน์จากชีวมวลโดยการแปรสภาพเป็นพลังงานทดแทนในกระบวนการการผลิตเห็ด ที่เหมาะสมกับสภาพด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) ซึ่ง อรุณรุ่ง บุณธนนตพงศ์ (2549) ได้กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึง กิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 กลุ่มประชากร ประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านซ่อแล เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 102 ครัวเรือน

2.2 กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้การทำเกษตรและมีปัญหาชีวมวล และมีอาชีพเสริมคือการผลิตเห็ดที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านซ่อแลเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 ครัวเรือน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยพิจารณาปรากฏการณ์ ภายใต้สภาพแวดล้อม และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล คือ

3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เป็นตำรา เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย เพื่อรวบรวมแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการให้เป็นระบบ เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยต่อไป

3.2 ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ในชุมชน ที่มีชีวมวลและการเพาะเห็ดในชุมชนเป็นพื้นที่ศึกษา เพราะสามารถที่จะทำให้เห็นปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรมของการจัดการการมลพิษทางอากาศที่เกิดจากการเผาชีวมวล

3.3 การสัมภาษณ์ (Interview) ได้กำหนดวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างโดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นที่จะรวบรวมข้อมูลในสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน อันได้แก่ ประวัติความเป็นมา วิธีการดำรงชีวิตในรอบปี วัฒนธรรม

3.4 วิธีการสังเกต (Observation) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

3.5 วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่มนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการกระตุ้นให้คนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นและทัศนะของตนเองออกมาอย่างเปิดเผย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การศึกษาบริบทของชุมชน ได้ทำการศึกษาโดยวิธีการเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถาม เก็บข้อมูลผ่านเวทีชุมชนที่มีการพูดคุยกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุและปัญหาชีวมวลในชุมชน รวมทั้งศักยภาพของชุมชนในการนำชีวมวลมาใช้ประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงภาพการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชนในด้านต่าง ๆ

4.2 การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น ได้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น ซึ่ง อรุณรุ่ง บุนนันทพงศ์ (2549) กล่าวว่า เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน คือ การปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึง กิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ

และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการ ดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย ซึ่งจะทำให้ชุมชนได้ทราบถึงบริบทของชุมชนที่เป็นชีวมวลในพื้นที่ของ ตนเองรวมทั้งแนวทางการใช้ประโยชน์ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่ต้องการทำกิจกรรมร่วมกัน จนนำไปสู่การจัดการการใช้ประโยชน์ชีวมวลในชุมชนได้ โดยมีกิจกรรมย่อยที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย จำนวน 3 กิจกรรมดังนี้

4.2.1 วิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของการนำชีวมวลมาใช้เป็นพลังงาน ทดแทนในชุมชน รวมถึง การสร้างความตระหนัก ให้กับประชาชนเกี่ยวกับการใช้ชีวมวลเป็นพลังงาน ทดแทนในการเพาะเห็ดในชุมชน คณะผู้วิจัยดำเนินงานโดยการจัดเวทีพบปะชาวบ้าน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งสิ้นประมาณ 35 คน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงกิจกรรมสร้างความตระหนักให้กับประชาชนพื้นที่

4.2.2 การสร้างความรู้และวิเคราะห์ปัญหาของการนำชีวมวลมาใช้เป็นพลังงานทดแทนใน พื้นที่ คณะผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรมย่อย 3 กิจกรรม ได้แก่ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการนำก๊าซ ชีวมวลมาใช้เป็นพลังงานทดแทน ศึกษาดูงานในพื้นที่ตำบลดอนแก้ว และการแจกคู่มือการใช้ชีวมวลเป็น พลังงานทดแทน มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำการใช้พลังงานชีวมวลใน กระบวนการการผลิตเห็ดในชุมชน ซึ่งจะเป็ข้อมูลให้ประชาชนในชุมชนได้วิเคราะห์ปัญหาและนำไป กำหนดแนวทาง และรูปแบบการใช้การใช้พลังงานชีวมวลในกระบวนการการผลิตเห็ดที่เหมาะสมกับชุมชน ของตนเองต่อไป

4.2.3 ดำเนินกิจกรรมตามแนวทางที่เลือกไว้ร่วมกัน การวางแผนการดำเนินกิจกรรมตาม แนวทางที่เลือกไว้ร่วมกัน โดยใช้อาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน เป็นสถานที่จัดเวที มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งสิ้น 35 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับรูปแบบที่จะนำชีวมวลมาใช้เป็น พลังงานทดแทนในการเพาะเห็ดในชุมชน รวมทั้งเพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ร่วมกัน ได้แก่ กลุ่มผู้ร่วมกิจกรรม การจัดหาออกแบบเครื่องมือและอุปกรณ์ รวมทั้งกำหนดขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ร่วมกันดังนี้

1) ทำการปรับปรุงเตาชีวมวลสำหรับต้มก้อนเห็ดใหม่เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและมี ผลผลิตทางอ้อมที่ได้จากการเผาชีวมวล คือ ถ่าน และน้ำส้มควันไม้ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ใน การเกษตรได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงกิจกรรมการปรับปรุงเตาชีวมวลสำหรับต้มก้อนเห็ดใหม่

- 2) จัดตั้งกลุ่มเพาะเห็ดเพื่อให้มีความเข้มแข็งและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ
- 3) จัดทำคู่มือเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ความร้อนจากเตาชีวมวลมาเป็นพลังงานทดแทนในการเพาะเห็ด

4) กำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดการใช้พลังงานชีวมวลเป็นพลังงานทดแทนในการเพาะเห็ด คือ มีปริมาณพลังงานที่ได้เพียงพอสำหรับการต้มก้อนเห็ด รวมทั้งมีถ่านเกิดขึ้นจากการเตาชีวมวล และสามารถนำไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ และมีเงินสำรองเพื่อเป็นกองทุนในการซ่อมบำรุงและดูแลระบบแหล่งหมุนเวียนในกลุ่มการเพาะเห็ด

4.3 กิจกรรมการติดตามประเมินผล กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการนำชีวมวลมาใช้ประโยชน์ในกระบวนการผลิตเห็ดในชุมชน โดยคัดเลือกกิจกรรมที่จะใช้ในการติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมแจกแบบสอบถามประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรม และกิจกรรมการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนปัญหาและข้อเสนอแนะ ซึ่งจะต้องทำการบันทึกข้อมูลที่จำเป็นและเกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับปรุงแก้ไข แผนการดำเนินงานที่มีข้อบกพร่อง รวมทั้งปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อทำการสรุปทบทเรียนด้านปัญหา ข้อจำกัด และโอกาสของพื้นที่ศึกษาและทำการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ตั้งอยู่บนฐานของการศึกษาที่ผ่านมา ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงการติดตามและประเมินผลการ

5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้พร้อมทั้งนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบายเพื่อหาข้อสรุป โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลอยู่ตลอดเวลาในขณะที่ทำการศึกษาในชุมชน ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้นำมาเชื่อมโยง และพิจารณาถึงความสัมพันธ์กัน การวิเคราะห์ในแต่ละครั้งจะเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อแสวงหาข้อสรุป จนกระทั่งเสร็จสิ้น และรายงานผลการวิจัยโดยใช้รูปแบบการบรรยายเชิงวิเคราะห์โดยเป้าหมายของการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เห็นประเด็น การเปลี่ยนแปลงเชิงพัฒนาในพื้นที่ได้

นอกจากนั้นยังจะมีการประเมินผลทางด้านเศรษฐศาสตร์ ดัชนีที่จะนำมาใช้ในการประเมินความคุ้มค่าของโครงการ คือ อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (Benefit Cost ratio หรือ B/C ratio) เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างมูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทน กับมูลค่าปัจจุบันของเงินลงทุนและค่าใช้จ่ายในโครงการ ถ้า B/C ratio มีค่ามากกว่า 1 แสดงว่าโครงการให้ผลตอบแทนคุ้มค่ากับที่ลงทุนไป แต่ถ้าค่าน้อยกว่า 1 แสดงว่า ผลตอบแทนที่ได้รับจากโครงการไม่คุ้มกับเงินลงทุนที่เสียไป

สรุปผลการวิจัย

1. ปัญหาการใช้ชีวมวลเป็นพลังงานทดแทนในพะเยาเกิด

จากการจัดเวทีได้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของใช้พลังงานชีวมวลในพื้นที่ รวมทั้งปัญหาของการทำกิจกรรมพะเยาเกิดในปัจจุบันซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้ปัญหาคือการใช้เตาต้มก่อนเกิดในปัจจุบัน พบว่า มีการใช้พลังงานมากเกินไปทำให้มีค่าใช้จ่ายสูง อีกทั้งใช้เตาไม่มีความเหมาะสมทำให้ทำงานไม่สะดวก สถานที่พะเยาเกิดไม่มีความเหมาะสมรวมทั้งโรงเรือนที่ใช้ในการพะเยาเกิดเนื่องจากไม่ใช่ระบบปิดทำให้สภาพอากาศมีผลต่อการเจริญเติบโตของเห็ด การใช้พื้นที่ในการต้มจะทำให้เกิดน้ำส้มควันไม้ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ซึ่งจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายอีกแนวทางหนึ่ง

2. รูปแบบที่เหมาะสมในการนำชีวมวลมาใช้ประโยชน์ในกระบวนการผลิตเห็ด

เมื่อทราบสาเหตุของปัญหารวมทั้งร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดแล้ว เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม จึงได้นำไปสู่การร่วมกันกำหนดแนวทางการจัดการพลังงานความร้อนจากเตาเผาถ่านชีวมวลเพื่อใช้เป็นพลังงานทดแทนในการพะเยาเกิดของชุมชน คือ

2.1 การปรับปรุงเตาชีวมวลสำหรับต้มก่อนเกิดใหม่เพื่อให้มีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษาข้อมูลของเตาแบบเดิม ทำการศึกษาโดยหาสมดุลความร้อนที่เข้าและออกจากเตา เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางความร้อนของเตาแบบเดิมเพื่อหาข้อบกพร่องและแนวทางการแก้ไข ปัญหา พบว่า ปริมาณความร้อนที่ใช้ประโยชน์และความร้อนที่สูญเสียคิดเป็นร้อยละเปรียบเทียบกับปริมาณความร้อนที่ใส่ให้ทั้งหมด

หลังจากทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานของเตาแบบเดิมแล้วได้ทำการปรับปรุงแบบเตาให้เหมาะสมโดยใช้หลักทฤษฎีการถ่ายโอนความร้อน กระบวนการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องช่วยในการแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมทำให้ได้แบบที่เหมาะสมของเตาในการต้มและทำการสร้างเตาตามแบบที่ทำการแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติม ซึ่งจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเบื้องต้นในการศึกษาเตาต้มที่ชาวบ้านออกแบบใช้ในการต้มโดยมีลักษณะเพียงทำการสร้าง ได้มีการศึกษาปรับปรุงแบบเตาให้มีประสิทธิภาพทางความร้อนให้เพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่การทำคู่มือการสร้างเตาชีวมวลสำหรับต้มและนึ่งก่อนเชื้อเห็ด ดังภาพที่ 5 และดังภาพที่ 6

ภาพที่ 5 แสดงการออกแบบการปรับปรุงเตาในการผลิตเห็ด

ภาพที่ 6 แสดงการปรับปรุงเตาในการผลิตเชื้อเพลิงที่ทำกรปรับปรุงตามแบบ

จากการปรับปรุงเตาใหม่พบว่ามีประสิทธิภาพในการนำความร้อนไปใช้ประโยชน์ในการต้มเห็ดเพิ่มมากขึ้น จากเดิม 28.50 % เพิ่มขึ้นเป็น 65.50 % คิดเป็น ร้อยละ 37.00

นอกจากนี้ประโยชน์ที่ได้รับจากการปรับปรุงเตาต้มก้อนเชื้อเห็ดทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ สามารถประหยัดปริมาณฟืนได้โดยเตารูปแบบเดิมจะใช้ฟืน 40 กิโลกรัมต่อครึ่งส่วนเตาที่ปรับปรุงใหม่ใช้ฟืน 25 กิโลกรัมต่อครึ่ง คิดเป็นร้อยละ 37.5 จากการต้มหนึ่งครั้งจะทำให้ได้ถ่านไม้จำนวน 8 กิโลกรัม ขายเป็นไม้ 5 บาทเพราะฉะนั้นจะได้เงิน 1,000 บาทต่อปี จากการต้มหนึ่งครั้งจะทำให้ได้น้ำส้มควันไม้จำนวน 1 ลิตร ขายเป็นไม้ 15 บาทเพราะฉะนั้นจะได้เงิน 750 บาทต่อปี

การประเมินผลทางด้านเศรษฐศาสตร์ หลังจากดำเนินกิจกรรมแล้วทางคณะผู้วิจัยได้การประเมินผลทางด้านเศรษฐศาสตร์ เป็นการความสามารถในการทำกำไรของโครงการเพื่อวิเคราะห์ว่ารูปแบบกิจกรรมที่ใช้ในการดำเนินงานจะก่อให้เกิดรายได้ที่คุ้มค่ากับค่าใช้จ่ายต่างๆ และมีอัตราผลตอบแทนที่ดีหรือไม่ ซึ่งจะสามารถใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจสำหรับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะดำเนินโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ผลประโยชน์ที่ได้รับ (Benefit)

- ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อฟืน 2,500 บาทต่อปี
- รายได้จากการขายถ่าน 1,000 บาทต่อปี
- รายได้จากการขายน้ำส้มควันไม้ 750 บาทต่อปี

รวมมูลค่าผลประโยชน์ 4,250 บาทต่อปี

2) ต้นทุน (Cost)

- ค่าราคาค่าวัสดุอุปกรณ์ในการทำเตาต้มก้อนเชื้อเห็ดรูปแบบใหม่ ชุด ๆ ละ 15,000 บาท คิดอายุการใช้งาน 5 ปี ต้นทุนปีละ 3,000 บาท/ปี

รวมมูลค่าต้นทุน 3,000 บาทต่อปี

3) B/C Ratio เท่ากับ $4,250/3,000 = 1.42$ แสดงว่ากิจกรรมการทำเตาต้มก้อนเชื้อเห็ดสำหรับเพาะเห็ดโคนน้อยเป็นโครงการที่ดำเนินการแล้วเป็นมีผลประโยชน์ที่ได้รับมากกว่าต้นทุนจึงเป็นโครงการที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนได้ในชุมชน

2.2 การนำชีวมวลฟางข้าวมาเป็นตัวกลางในการเพาะเห็ด

การนำฟางข้าว มาใช้ประโยชน์โดยการทำเป็นตัวกลางในการเพาะเห็ดซึ่งมีความเหมาะสมในการใช้เป็นก้อนเพาะเห็ดโคนน้อยเป็นอย่างดี หลังจากใช้ฟางข้าวในการเพาะเห็ดโคนน้อยแล้วยังสามารถนำไปเป็นวัตถุดิบในการทำปุ๋ย ซึ่งสามารถย่อยสลายได้ง่าย ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 แสดงการนำชีวมวลฟางข้าวมาเป็นตัวกลางในการเพาะเห็ดและทำปุ๋ย

อภิปรายผลการวิจัย

การใช้ประโยชน์ความร้อนจากเตาเผาถ่านชีวมวลโดยการแปรสภาพเป็นพลังงานทดแทนในกระบวนการการผลิตเห็ด เป็นการดำเนินการวิจัยโดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ประกอบด้วย การเริ่มต้นจากการร่วมกันค้นหาปัญหาของชุมชน หลังจากนั้นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการแก้ปัญหา การร่วมกันกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดการจัดการปัญหาในพื้นที่ ร่วมกันกำหนดแนวทางในการใช้แก้ปัญหาการร่วมกันวางแผนในการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหา ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และร่วมกันติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งรูปแบบการแก้ปัญหาดังกล่าว มีความสอดคล้องกับหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเป็นการร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยมีผู้ปฏิบัติงานทำงานอยู่ในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนา ทำงานร่วมกับผู้วิจัยภายนอก ซึ่งเป้าหมายคือให้ชุมชนได้รับความรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และร่วมกันดำเนินการแก้ปัญหา นอกจากนั้นขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่ง ปาริชาติ วลัยเสถียร (2552) กล่าวว่า การแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม จะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนดำเนินการกิจกรรมแก้ไขปัญห การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล รวมกันหน่วยงานในท้องถิ่นกับตัวแทนชุมชน

ในส่วนของการปรับปรุงแบบเตาให้มีประสิทธิภาพทางความร้อนให้เพิ่มมากขึ้น จากการปรับปรุงเตาใหม่ พบว่ามีประสิทธิภาพในการนำความร้อนไปใช้ประโยชน์ในการต้มเห็ดเพิ่มมากขึ้น สามารถประหยัดปริมาณฟืนได้ร้อยละ 37.5 คิดเป็น ร้อยละ 37.00 มีค่า B/C Ratio เท่ากับ 1.42 แสดงว่ากิจกรรมการทำเตาต้มก้อนเชื้อเห็ดสำหรับเพาะเห็ดโคนน้อยเป็นโครงการที่ดำเนินการแล้วเป็นมีผลประโยชน์ที่ได้รับมากกว่าต้นทุนจึงเป็นโครงการที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนได้ในชุมชน มีความสอดคล้องกับการวิจัยของ บัญชา ไต้ศรีโคตร, ประสพสุข สร้อยทอง และ, ธราธิป ภูระหงษ์ (2557) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการออกแบบและประสิทธิภาพเตาหมักเชื้อเห็ด การออกแบบเตาหมักเชื้อเห็ดให้มีประสิทธิภาพต้องแก้ปัญหาในส่วนของการ การถ่ายโอนความร้อน อัตราการไหลของความร้อนของเตาหมักเชื้อเห็ด ซึ่งเตาหมักเชื้อเห็ดประสิทธิภาพสูงสามารถลดการใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิงได้เท่ากับ 31.82 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งการแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมทำให้ได้แบบที่เหมาะสมของเตาในการต้มและทำการสร้างเตาตามแบบที่ทำ

การแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติม โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน สอดคล้อง วิถีชีวิตของชุมชน และมีต้นทุนที่ไม่เป็นภาระในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งจากผลการวิจัยการศึกษาของ ลือพงษ์ ลือนาม (2553) และ โสภา แคนสี (2565) ที่พบว่า การเพิ่มประสิทธิภาพของเตาตั้งก่อไฟทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายเห็ดและผลผลิตอื่น ๆ จากเตาชีวมวล ได้แก่ ถ่าน น้ำส้มควันไม้ และปุ๋ยจากฟางข้าวที่ใช้เป็นก้อนเพาะเห็ด รวมทั้งลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้มากขึ้น จากผลการวิจัยได้มีการขยายผลไปยังการเพาะเห็ดชนิดอื่น ได้แก่ เห็ดนางฟ้า นอกจากนี้ยังมีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่มและแสดงให้เห็นสมาชิกกลุ่มได้เห็นเพื่อความโปร่งใสและกระตุ้นการทำงาน จนทำให้เกิดการร่วมตัวกันตั้งชื่อกลุ่มว่ากลุ่มรวมใจพอเพียงซึ่งมีสมาชิกทั้งสิ้นห้าสิบครัวเรือนมีสมาชิกทั้งสิ้น 32 ครัวเรือน ลดการเผาฟางข้าวเนื่องจากนำมาทำเป็นก้อนสำหรับเพาะเชื้อเห็ด และกิ่งลำไยที่นำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงชีวมวลในการต้มก้อนเชื้อเห็ด และลดการใช้สารเคมีในการปลูกพืชโดยใช้น้ำส้มควันไม้และปุ๋ยจากฟางที่เหลือหลังจากการเพาะเห็ดและกำลังจะพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์อีกกลุ่มหนึ่งรวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน รวมทั้งมีการขยายผลและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ให้กับกลุ่มเยาวชนคือนักเรียนจากโรงเรียนขอแลรวมทั้งชาวบ้านที่สนใจในการทำเห็ดเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายให้กับครัวเรือน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

1. ความยั่งยืนทางด้านองค์ความรู้ ได้คู่มือการสร้างเตาชีวมวลสำหรับต้มและนึ่งก้อนเชื้อเห็ด การจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้ผู้สนใจมาศึกษาและขยายผลไปยังผู้ที่สนใจ รวมทั้งชุมชนอื่นต่อไป เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนรวมทั้งมีการขยายผลและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

2. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐศาสตร์ จากการดำเนินกิจกรรมทำให้เกิดรายได้จากการจำหน่ายเห็ดและผลผลิตอื่น ๆ จากเตาชีวมวลได้แก่ ถ่าน น้ำส้มควันไม้ และปุ๋ยจากฟางข้าวที่ใช้เป็นก้อนเพาะเห็ด รวมทั้งขยายผลไปยังการเพาะเห็ดชนิดอื่น ได้แก่ เห็ดนางฟ้า นอกจากนี้ยังมีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่มและแสดงให้เห็นสมาชิกกลุ่มได้เห็นเพื่อความโปร่งใสและกระตุ้นการทำงานร่วมกัน

3. ความยั่งยืนทางด้านสุขภาพ จากการทำกิจกรรมของโครงการทำให้เกิดผลความยั่งยืนทางด้านสุขภาพ ได้แก่

3.1 ทางด้านการใช้สารเคมีมีการลดการใช้สารเคมีในการปลูกพืชโดยใช้น้ำส้มควันไม้และปุ๋ยจากฟางที่เหลือหลังจากการเพาะเห็ดและกำลังจะพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์อีกกลุ่มหนึ่ง

3.2 ด้านมลพิษทางอากาศ จากการดำเนินกิจกรรมทำให้ลดการเผาในที่โล่งของชุมชนทำให้ชุมชนลดลง ได้แก่ ลดการเผาฟางข้าวเนื่องจากนำมาทำเป็นก้อนสำหรับเพาะเชื้อเห็ด และกิ่งลำไยที่นำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงชีวมวลในการต้มก้อนเชื้อเห็ด

4. ความยั่งยืนของวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 ความมีเหตุผล ต่อซัง/ฟางข้าว มีมากในชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเพาะเห็ด นอกเหนือจากการเผาได้ สามารถจำหน่ายเห็ดโคนน้อย ถ่าน น้ำส้มควันไม้ และสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้

4.2 ความพอประมาณ การทำเตาต้มก้อนเพาะเห็ดโคนน้อยและการเพาะเห็ดโคนน้อยจากต่อซัง/ฟางข้าว สามารถทำได้เองในครัวเรือนหรือทำในกลุ่มเกษตรกรในชุมชนเองได้ เพราะวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สามารถหาได้ง่ายในชุมชนรวมทั้ง

4.3 การมีภูมิคุ้มกัน การใช้เตาชีวมวลในการเพาะเห็ดโคนน้อยไม่ได้เป็นการเพิ่มภาระของเกษตรกร รวมทั้งยังเป็นการลดการเผาฟางข้าว การบริโภคเห็ดโคนน้อยทำให้ท่านและครอบครัวมีสุขภาพดี และลดการเสี่ยงเป็นโรคมะเร็ง

4.4 การมีความรู้ ได้องค์ความรู้มีการเรียนรู้วิธีการใช้ความร้อนจากเตาชีวมวลในกระบวนการเพาะเห็ดและผลผลิตอื่น ๆ ที่เกิดจากการใช้เตาชีวมวล และเทคนิคการเพาะเห็ดโคนน้อยให้มีผลผลิตที่ดีทุกฤดู

4.5 การมีคุณธรรม การนำต่อซัง/ฟางข้าว มาเป็นวัสดุเพาะเห็ดทำให้ลดการเผา ลดการเกิดมลพิษทางอากาศ ในชุมชน การใช้น้ำส้มควันไม้ในการเกษตรทำให้ลดการใช้สารเคมีและลดมลพิษในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาการนำชีวมวลที่มีอยู่มากในชุมชนและเป็นปัญหาของชุมชนไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ตามความต้องการของชุมชน เช่น ถ่านอัดแท่ง และการนำไปประยุกต์ใช้กับเตาชีวมวลประเภทอื่น ๆ โดยต้องเป็นสิ่งที่ชุมชนสามารถดำเนินการแก้ปัญหาได้เองหรือไม่ เทคโนโลยีที่มีอยู่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่างในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองในด้านพลังงานทดแทนและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- เทศบาลเมืองเมืองแก่นพัฒนา. (2562). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2561-2565) เทศบาลเมืองเมืองแก่นพัฒนา. สืบค้น 14 มีนาคม 2565, จาก http://muangkaen.go.th/page/get_file/fd_ul/1583380086_705.pdf/files
- พัชรินทร์ รัตนวิภา. (2547). การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันของสมาชิกองค์กรชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่. เชียงใหม่: สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พงศ์เทพ วิวรรณเดช. (2550). การจัดการปัญหาหมอกควันในภาคเหนือ. เชียงใหม่: ศูนย์ประสานข้อมูลปัญหาหมอกควันในพื้นที่ภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บัญชา ไต้ศรีโคตร, ประสพสุข สร้อยทอง, และ ธราธิป ภูระหงษ์. (2557). การออกแบบและประสิทธิภาพเตาแก๊สเชื้อเพลิง. ใน เอกสารการประชุมวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรมระดับชาติ ครั้งที่ 7 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (น. 43-48). กรุงเทพฯ: อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2552). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- ลือพงษ์ ลือนาม. (2553). เตาผลิตไอน้ำสำหรับโรงเรือนเพาะเห็ด. กรุงเทพฯ: คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- โสภา แคนสี. (2565). เตาแก๊สเชื้อเพลิง. สำนักส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยี. สืบค้น 2 มีนาคม 2565, จาก http://www.clinictech.ops.go.th/online/mobile/techlist_display.asp?tid=863
- อรุณรุ่ง บุญนันตพงศ์. (2549). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 1(1), 19-26.

แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ
เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

The Promoting Guideline for Social Well-Being According to Buddhist Principles
of the Elderly School in Kokha Sub-District Municipality, Kokha District,
Lampang Province

วารุมাত্র แก้วคะปวง¹

Warumart Kaewkhuapung

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์²

Somchan Sripraschayanon

จิรศักดิ์ ปันลำ²

Jeerasak Punlam

Corresponding Author E-mail: sartsirin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักสุขภาวะทางพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 2) เสนอแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ การศึกษาข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 24 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัย พบว่า หลักสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) ทาน การให้เพื่อเกิดความสุขทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์และปัญญา ได้แก่ อามิสทาน การให้เบี้ยยังชีพและการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ธรรมทาน การเพาะบ่มจิตใจให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม อภัยทาน การสร้างจิตใจให้ปราศจากการขุ่นมัว ความโกรธเคือง 2) ปิยวาจา การพูดอ่อนหวาน คำสุภาพไพเราะ น่ารัก ชี้แจง แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล 3) อตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น 4) สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอในการเรียนรู้

แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ 2) การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน 3) การสรรหาวิทยากรที่หลากหลาย 4) การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม 5) ความต่อเนื่อง 6) การสนับสนุนงบประมาณ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้แสดงถึงพลังความสามัคคี ศักยภาพอันล้ำค่า และจิตอาสาในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชน

คำสำคัญ: การส่งเสริมสุขภาวะ, สุขภาวะเชิงพุทธ, โรงเรียนผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the principles of social well-being according to Buddhist principles of the Elderly School in Kokha Sub-District Municipality, Kokha District, Lampang Province; 2) to propose the guideline for social well-being according to Buddhist Principles of the Elderly School in Kokha Sub-District Municipality, Kokha District, Lampang Province. This research is qualitative research and the tools are based on documentary study and in-depth interview of 24 key informants.

¹ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

The data analysis is conducted by content analysis and conclusive research design.

The results of this research found that: The principles of social well-being according to the Buddhist principles in elderly schools are: *dāna*; to give for physical, social, emotional and intellectual happiness as; *āmisadāna*, providing the living allowance and various assistance, *Dhammadāna*, cultivating the mind to virtue, *abhaya-dāna*, building mind free from alliance and anger; 2) *piyavācā*, sweet and polite talk, pleasant to hear, suggesting things that are useful and reasonable; 3) *atthacariyā*, attitude of self-service and others; 4) *Samānattatā*, consistent self-orientation in learning.

To propose the guideline for social well-being according to Buddhist are: 1) to participate of the elderly; 2) to apply in daily life; 3) to recruit various knowers; 4) to promote morality and ethics; 5) to be continue; 6) to support budget. It can show the strength of unity invaluable potential and volunteer in community for development with participation in creative community development.

Keywords: Promoting of well-being, Buddhist well-being, Elderly school

บทนำ

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2560, น. 3) ได้กล่าวถึง สถานการณ์ทั่วโลกกำลังประสบปัญหาจำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น จากสถิติของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทยในปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนประชากรทั้งหมด 7,433 ล้านคน และเป็นประชากรสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป 929 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ของประชากรทั้งหมด ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 11,312,477 คน ชาย 5,083,681 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 44.94 หญิง 6,228,766 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 55.06 ซึ่งถือได้ว่ามีจำนวนผู้สูงอายุมากกว่าเด็ก ซึ่งคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ที่มีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 20 และในปี พ.ศ. 2574 ประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super Aged Society) คือ มีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 28

การเปลี่ยนแปลงของสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุจะส่งผลต่อร่างกาย เช่น สายตาพร่ามัว ความจำเสื่อม สมองสั่งการช้าลงทำให้ไม่สะดวกในการประกอบอาชีพ ผู้สูงอายุที่เกษียณหรือลาออกก่อนเกษียณอายุ (Early Retry) เกิดภาวะเสื่อมถอยของร่างกายในระบบต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพทางด้านจิตใจ จากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงตามกระแสสังคมทำให้ผู้สูงอายุอยู่บ้านและรู้สึกโดดเดี่ยว ขาดเพื่อนหรือคนคอยดูแล มีสังคมน้อยลง เกิดความเครียด รู้สึกเหงา น้อยใจ บางคนกลายเป็นคนหงุดหงิด โมโหง่าย ขอบแยกตัว มีอารมณ์ซึมเศร้า อยากฆ่าตัวตายหรือบางคนอาจจะเป็นคนชอบอ้วก (บริบูรณ์ พรพิบูลย์, 2536, น. 10-11) แมชีสุภาพ รักประสูติ (2560, น. 76) ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงของสภาพการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายนั้น ร่างกายมีการเสื่อมโทรมเป็นโรคได้ง่าย เช่น อาการวิงเวียนศีรษะ โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร
2. ปัญหาทางด้านจิตใจ ได้แก่ เกิดความวิตกกังวลเรื่องต่าง ๆ เช่น การเจ็บป่วย สุขภาพ ทรัพย์สินสมบัติหรือมรดกที่จะมอบแก่ลูกหลาน กังวลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายและภาวะความกลัวถูกทอดทิ้ง
3. ปัญหาด้านครอบครัว ลูกหลานไม่เข้าใจ ไม่ให้ความเคารพและไม่มีเวลาดูแล
4. ปัญหาด้านสังคม ผู้สูงอายุรู้สึกถูกลดบทบาททางสังคม ส่งผลให้ต้องแยกตัวออกจากสังคม ไม่อยากคบหาสมาคมกับผู้อื่น ขาดการปฏิสัมพันธ์ต่อผู้อื่นและสังคม

สุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุในการอยู่ร่วมกันสังคม เช่น ครอบครัว เพื่อน ลูกหลานและผู้อื่น ควรมีวิธีการที่ทำให้เกิดความสุข โดยพระพุทธศาสนาได้สั่งสอนให้รู้จักวิธีการสร้างสุขตามแบบสังคหวัตถุ 4 ประการ คือ 1) ทาน การให้สิ่งที่เปี่ยมอามิสและไม่ใช่อามิส 2) ปิยวาจา การมีถ้อยคำ วาจาอันเป็นที่รักแก่

ผู้สนทนา 3) อัตถจริยา การประพฤติตนที่ก่อให้เกิดประโยชน์ และ 4) สมานัตตตา การรู้จักและเข้าใจในตนเอง ไม่ถือเนื้อถือตัว โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นหน่วยงานที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความสุขที่ยั่งยืน โดยมีพันธกิจหลักเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชุมชน โดยตระหนักคุณค่าผู้สูงอายุจึงได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมมุ่งเน้นการสร้างสุขภาวะทางร่างกายและจิตใจ สุขภาวะทางอารมณ์ สุขภาวะทางสังคม และปัญญา

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อเพิ่มพูนทักษะและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข ตั้งต้นด้วยคุณงาม ความดี ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม จุนเจือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ปัจจุบันดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริม สนับสนุนสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี การอยู่ร่วมกับครอบครัวและสังคมซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุได้อย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักสุขภาวะทางสังคมตามพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสาร เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อการส่งเสริมและเพิ่มทักษะชีวิตแก่ผู้สูงอายุ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์และปัญญา ซึ่งช่วยเกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุได้เป็นผู้มีคุณภาพชีวิตที่เกิดจากการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

2. พื้นที่การวิจัย โดยคณะผู้วิจัยใช้พื้นที่โรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 7 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านผึ่ง หมู่ที่ 3 บ้านไร่อ้อย หมู่ที่ 5 บ้านเหล่าแม่ปูน หมู่ที่ 7 บ้านท่าผา หมู่ที่ 4 บ้านหนองจอก หมู่ที่ 10 บ้านแสนตอ หมู่ที่ 11 บ้านเกาะคา หมู่ที่ 5

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การศึกษาได้มีผู้ให้ข้อมูล จำนวน 24 รูป/คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) เจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 5 คน 2) ภาควิชาครีษาย จำนวน 7 รูป/คน 3) ผู้สูงอายุ ที่อยู่ในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเกาะคา จำนวน 12 คน

4. เครื่องมือการวิจัย คณะผู้วิจัยได้แบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

4.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารเกี่ยวแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาวะ แนวคิดการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมของผู้สูงอายุ แนวคิด

เกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ ทฤษฎีการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธ การส่งเสริมสุขภาวะในพระไตรปิฎก งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบริบทพื้นที่ของโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลเกาะคา

4.2 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในลักษณะเป็นทางการจากองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ให้ข้อมูล กลุ่มปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายและกลุ่มผู้สูงอายุในโรงเรียน เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรม โดยแบ่งประเด็นตามประเภทของกลุ่มสัมภาษณ์ ดังนี้

1) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ปฏิบัติหน้าที่ประสานงาน เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการดูแลและส่งเสริมผู้สูงอายุในโรงเรียน โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางและนโยบายการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ แนวทางการจัดกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ บทบาทและหน้าที่ของเทศบาลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

2) กลุ่มภาคีเครือข่ายและหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ/เอกชน และปราชญ์ท้องถิ่น ในการถ่ายทอดความรู้และการส่งเสริมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ในโรงเรียนผู้สูงอายุ กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การช่วยเหลือในการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ กิจกรรมที่ควรส่งเสริมและสนับสนุนในโรงเรียนผู้สูงอายุและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

3) กลุ่มนักเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ เทศบาลจัดกิจกรรมในการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ กิจกรรมที่เทศบาลได้ดำเนินการส่งผลต่อการดำเนินชีวิตผู้สูงอายุ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุและ แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

5.1 เป็นการศึกษาเชิงเอกสารในการศึกษาเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุที่เหมาะสม

5.2 คัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ได้จากลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาบริบทของเทศบาล โรงเรียนผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

5.3 การขอหนังสือจากวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำลงไปขอความร่วมมือในพื้นที่หรือองค์กรกลุ่มเป้าหมายเชิงพื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5.4 การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำข้อมูลไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ

5.5 การสรุปองค์ความรู้

5.6 การเผยแพร่ความรู้ในวารสารและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากหนังสือ ตำราและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบสร้างข้อสรุปเพื่อแสวงหาแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมสุขภาพทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. หลักสุขภาพทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ การส่งเสริมสุขภาพทางสังคมตามหลักสังคหัตถธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานความสัมพันธ์สามัคคีกัน สามารถสังเคราะห์ได้ดังนี้

1.1 ทาน การสร้างสุขด้วยทานตามหลักสังคหัตถของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเกาะคานั้น มุ่งหวังให้เกิดความสุขทางด้านร่างกาย สุขภาพด้านจิตใจ สุขภาพด้านสังคม สุขภาพด้านอารมณ์และปัญญา โดยการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นแนวทางการให้ที่เหมาะสม เป็นการเสริมสร้างสุขภาพที่ยั่งยืนแก่กลุ่มผู้สูงวัย โดยการให้ทานสามารถสังเคราะห์ตามหลักสังคหัตถธรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) อามิสทาน โดยเทศบาลเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนและจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการ จากการปฏิบัติงานตามเพื่อให้เกิดความสุขเบื้องต้นแก่ผู้สูงอายุ 2) ธรรมทาน การให้ที่บริสุทธิ์นำไปสู่ชีวิตอันดีงาม เช่น กิจกรรมการให้ความรู้ การเสริมสร้างสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ การให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมการสืบสานภูมิปัญญา เป็นต้น 3) อภัยทาน การสร้างจิตใจให้ปราศจากการขุ่นมัว ความโกรธเคือง จิตใจ โดยกลุ่มผู้สูงอายุได้มีวางตนในสิ่งที่ดีงาม รู้จักการให้อภัย การเสียสละกำลังกาย กำลังใจและกำลังปัญญาในการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตสาธารณะ มุ่งหวังให้ทุกคนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ลดความขัดแย้ง และเข้าใจถึงเป้าหมายอันแท้จริงแห่งชีวิต

1.2 ปิยวาจา การพูดอ่อนหวาน คำสุภาพไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล ชักนำไปในทางที่ดีงาม รู้จักพูดให้เกิดประโยชน์ สร้างความสามัคคี เกิดไมตรีทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุจากภาวะทางด้านอารมณ์ของผู้สูงวัยต้องการคำพูดที่อ่อนหวาน เป็นมิตรให้ความสนุกสนาน อีกทั้งคำพูดสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ดีต่อกันได้ แม้จะทำกิจกรรมอะไรก็ตามควรตระหนักถึงน้ำคำที่ได้ถ่ายทอดแก่ผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการส่งเสริมทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การสอนการเขียนอักษรล้านนา การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การทำดอกไม้จันทน์ การตัดตุ๊กตาล้านนา การทำสุมหมากสุมพลู การทำบายศรีและการทำโคมไฟ การแข่งขันกีฬา และอื่น ๆ

1.3 อตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ด้วยความตั้งใจเพื่อความสุขของผู้อื่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำให้ผู้สูงอายุได้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนในหลักสูตร เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตซึ่งกันและกัน เกิดความมั่นใจในการดูแลสุขภาพร่างกาย รู้จักการหลีกเลี่ยงอาหารที่จะนำไปสู่ภาวะโรคต่าง ๆ (พระมหากิติ วรกิตติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 พฤศจิกายน 2563) ตลอดจนรู้จักการพัฒนาทางด้านฝีมือที่จะสร้างรายได้ตามวัย สร้างความมั่นใจในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย ส่งผลให้กลุ่มผู้สูงอายุรู้จักการเสียสละและการบำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ตั้งตนไว้ชอบ สามารถถ่ายทอดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาให้แก่สมาชิกในสังคม รวมถึงการนำความรู้ที่ไปใช้ในชีวิตประจำวันในการดูแลตนเองและผู้สูงอายุในวัยเดียวกัน ซึ่งถือได้ว่าโรงเรียนผู้สูงอายุได้สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้สูงอายุและสังคม

1.4 สมานัตตตา การวางตนหรือการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความสม่ำเสมอ การเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุถือได้ว่าเป็นไปตามหลักสัทธรรม 3 ตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) ปริยัติสัจธรรม การได้ศึกษาความรู้ที่เป็นภาคทฤษฎี แนวทางการประพฤติปฏิบัติ 2) ปฏิบัติสัจธรรม การนำความรู้ที่ได้ไปสู่การปฏิบัติให้เห็นผลด้วยความเป็นเหตุและผล และ 3) ปฎิเวสสัจธรรม ผลที่ได้จากการปฏิบัติที่สร้างความสุขให้แก่ผู้สูงอายุให้เกิดความสุขทางกาย จิตใจ สังคม อารมณ์และปัญญา เกิดการวางตนได้ดี มีจิตใจ

สาธารณะที่จะช่วยเหลือผู้อื่น บรรณานิติและหวังให้ผู้อื่นได้พบความสุข ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นและสังคม และมีความเป็นธรรมไม่โอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

2. แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ การบริหารจัดการของเทศบาลตำบลเกาะคา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยการจัดกิจกรรมตามความสนใจและสำคัญต่อการดำเนินชีวิต จากการศึกษาสามารถเสนอแนวทางในการส่งเสริมสุขภาวะแก่ผู้สูงอายุ ได้ดังต่อไปนี้

2.1 การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ การบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อให้สวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและทุกภาคีเครือข่าย ทั้งกลุ่มองค์กรในชุมชน หน่วยงาน องค์กร ชุมชนผู้สูงอายุ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่ดี ซึ่งผู้สูงอายุจะต้องให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม (เฉลิมเชษฐ์ ไชยกาล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2563) โดยเฉพาะกิจกรรมทางด้านการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนตนเอง เพื่อป้องกันและรักษาไว้มิให้เกิดเลือนหายจากชุมชนตนเอง

2.2 การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สร้างสุขหรือสุขภาวะ (Well-Being) ได้แก่ สุขภาวะทางกาย จิต สังคม อารมณ์และปัญญา (จิตวิญญาณ) ครอบคลุมมิติของคน ครอบครัว ชุมชนและสังคม ผลักดันให้ผู้สูงอายุได้มีสุขภาวะที่ดี สร้างสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยเอื้อต่อการดำรงชีพ สร้างวัฒนธรรมที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (พระมหาสุทิตย์ อาภาภิโร และคณะ, 2558, น. 154-156) แม้โรงเรียนผู้สูงอายุจะให้การส่งเสริม การดูแล และการรักษาสุขภาพ ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากกลุ่มภาคีที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือ เอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้สูงอายุ แต่หากขาดการนำความรู้ที่ให้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดูแลตนเอง และการอยู่ร่วมกับสังคม ไม่ได้ยอมทำให้กิจกรรมดังกล่าวสูญเปล่า

2.3 การสรรหาวิทยากรที่หลากหลาย ความรู้ในสังคมยุคดิจิทัลจากความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความกระตือรือร้นในการศึกษา เพื่อให้รู้ทันกับเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน แต่หากไม่มีความรู้หรือวิทยากรที่หลากหลายจะทำให้เกิดการรับรู้ข้อมูลซ้ำ ๆ ทำให้รู้สึกเบื่อหน่าย ไม่น่าสนใจ และไม่สามารถเพิ่มพูนทักษะที่ดีได้ (เพ็ญภักดิ์ รัตนคำฟู, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 ตุลาคม 2563) รวมไปถึงความรู้ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจควรให้ความรู้เพื่อผู้สูงอายุจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามวัฒนธรรมในล้านนา

2.4 การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม การบำบัดสุขภาพจิตใจด้วยการฝึกพัฒนาอบรมเจริญ ภาวนา เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีจิตใจที่ผ่องใส เยือกเย็น และเข้าใจในชีวิต พัฒนาจิตและปัญญาให้เข้มแข็ง เจริญองงามด้วยคุณธรรมใช้สติกำหนดให้รู้เท่าทันปัจจุบัน ทำให้จิตใจสงบ ความฟุ้งซ่าน ลดปัญญา รู้เท่าทันโลกและชีวิต

2.5 ความต่อเนื่อง การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นจะต้องมีความต่อเนื่องในขั้นตอน วิธีการ และการประเมินผลเพื่อนำมาสู่การปรับปรุงให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงและมากที่สุด เพราะผู้สูงอายุได้พบปะ พูดคุย ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเล่าประสบการณ์ในแต่ละวันแต่ละอาทิตย์ให้เพื่อน ๆ ฟัง ทำให้รู้สึกไม่เหงาและมีความสุขเมื่อได้พบเจอกัน

2.6 การสนับสนุนงบประมาณมากยิ่งขึ้น การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแล การช่วยเหลือ การให้สวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ ควรมีงบประมาณในการส่งเสริมกิจกรรมตามความต้องการของผู้สูงอายุมากขึ้น แม้ว่าจะมีกิจกรรมที่เกิดจากการเสียสละทรัพย์ของสมาชิกในโรงเรียน แต่ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้สูงอายุ จำเป็นจะต้องหาแหล่งทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนา

คุณภาพชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุได้แสดงถึงพลังความสามัคคี ศักยภาพอันล้ำค่า และจิตอาสาในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนให้เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกันได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

หลักสุขภาวะตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ การสร้างสุขภาวะแก่ผู้สูงอายุในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักสังคหวัตถุ 4 ถือได้ว่าเป็นแนวทางในการรองรับสภาพการณ์ของกลุ่มประชากรผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยการสร้างสุขภาวะตามหลักพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นสุขภาวะทางด้านกาย จิต สังคม อารมณ์/ปัญญานั้น ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจในชีวิตและสังคมได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ พระชนวันต์ กิตติวัฒน์ (หวังนอก) และ พระครูศรีรัตนการ (2561, น. 245-252) ที่ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในบริบทพุทธธรรมช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าใจชีวิตและโลกแห่งความเป็นจริง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นฟันเฟืองหลักในการจัดสวัสดิการด้วยการใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการดูแลทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และปัญญาแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับ สราวุธย์ วิจิตรปัญญา, พระครูประโชติพัชรพงศ์, พระมหาวัชชัย ธรรมรส, และ นรณ กุลผาย (2561) ที่ได้อธิบายการดูแลสุขภาวะผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดคุณค่าแท้ มีจิตอาสา เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่า เป็นกัลยาณมิตร มีจิตใจยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่เครียด ปล่อยวาง มีเมตตาเป็นกัลยาณมิตร และเข้าใจถึงธรรมชาติของชีวิต

ส่วนกิจกรรมการส่งเสริมผู้สูงอายุควรเริ่มจากการให้ความรู้และวิธีดูแลตนเองให้สุขภาพร่างกาย จิตใจดีขึ้น และใช้วาจาอันอ่อนหวาน สุภาพ แสดงถึงไมตรีจิตเพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกปลอดภัย เข้าใจความปรารถนาที่ดีของการจัดสวัสดิการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งผู้สูงอายุได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติ ย่อมได้ผลดีต่อสุขภาพร่างกายแข็งแรง จิตใจเบิกบาน รู้จักการทำงานร่วมกัน และมีจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่สมาชิกในโรงเรียน จนเกิดความเสียสละร่างกาย แรงใจ และสติปัญญาในการช่วยคนอื่นด้วยจิตสาธารณะ เข้าใจชีวิต รู้จักการให้อภัย รู้จักการวางตนถือว่าการให้อภัยทานแก่ตนเองและผู้อื่น

แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ การบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการจัดกิจกรรมตามความสนใจและสำคัญต่อการดำเนินชีวิต โดยการจัดการถือได้ว่าได้ประสิทธิภาพประสิทธิผลเป็นอย่างดี มีจำนวนนักเรียนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น และกิจกรรมที่ได้ทำตอบสนองต่อความต้องการในการเพิ่มทักษะชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่ควรปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดการส่งเสริมความสุขอย่างแท้จริง ได้แก่ การมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุ เพราะหากผู้สูงอายุไม่เข้าร่วมกิจกรรมก็จะทำให้ความสัมพันธ์เกิดปัญหาด้านความสัมพันธ์ แต่จะเกิดความรู้และเข้าใจวิถีชีวิตมากยิ่งขึ้นเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทนา สารแสง (2561) ที่ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตและพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กิจกรรมด้านต่าง ๆ สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ การได้พบปะกันของผู้สูงอายุในโรงเรียนอาจช่วยเพิ่มโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนเรื่องการดูแลสุขภาพ และได้รับความรู้ในการดูแลสุขภาพจากวิทยากรภายในโรงเรียน ผู้สูงอายุ อันจะได้นำไปใช้ในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในการดูแลตนเอง เพื่อลดโอกาสในการเจ็บป่วยของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามกิจกรรมในโรงเรียนจะต้องให้ความรู้ที่หลากหลาย ทันเหตุการณ์ และสร้างความสนใจแก่นักเรียนสอดคล้องกับ พระครูวิริตธรรมโชติ, สมบูรณ์ บุญฤทธิ์, และ พิระพล สงสาป

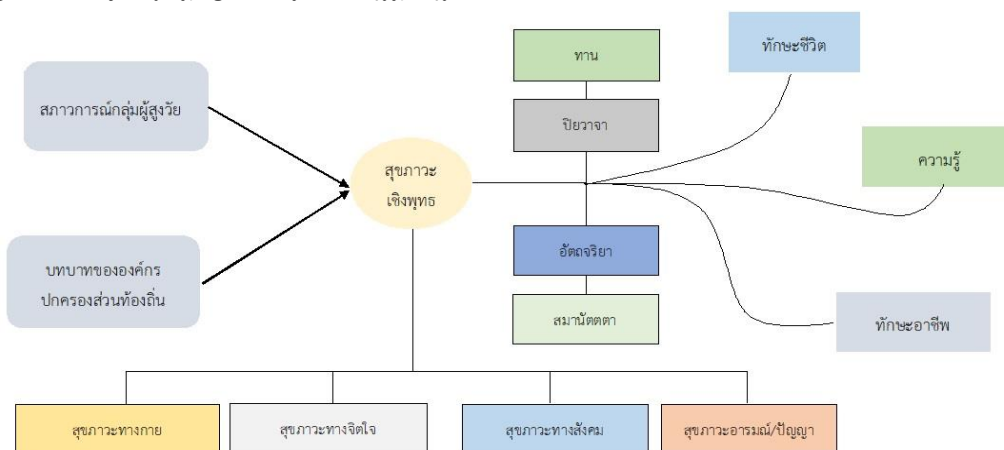

(2562) ได้ศึกษาเรื่อง โรงเรียนผู้สูงอายุ : การจัดการระบบสุขภาพและสวัสดิการผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุในภาคใต้ พบว่า การพัฒนาระบบสุขภาพสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างรู้เท่าทัน และการทำกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับ ความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น การใช้เทคโนโลยี อาทิ LINE FACEBOOK IG เป็นต้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความอยากรู้อยากเรียน เกิดความกระตือรือร้นที่จะศึกษาสิ่งแปลกใหม่ตามยุคสมัย

นอกจากนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตจะต้องตระหนักถึงการบำบัดสุขภาพจิตด้วยการเจริญภาวนา ขัดเกลาคิดใจให้ตั้งอยู่ในสิ่งดีงาม เป็นบุญ เป็นกุศล และพัฒนาปัญญาจนเกิดคุณธรรมจากการใช้สติ กำหนดรู้ในสภาวะความเป็นจริงของโลกและชีวิต กระนั้นก็ตาม นอกจากการเรียนรู้จะสำคัญแล้วสิ่งที่สำคัญกว่าคือการนำความรู้ที่ได้ไปสู่การใช้จริงในชีวิตประจำวัน เพื่อหากละเลยและไม่สนใจนำไปใช้ก็เข้าร่วมกิจกรรมก็สูญเปล่า และจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเคยชินติดเป็นอุปนิสัย ตลอดถึงการสนับสนุนทางด้านทุนทรัพย์ช่วยเหลือให้กิจกรรมผู้สูงอายุให้เพียงพอ สอดคล้องกับ อุเทน ลาพิงค์ (2561, น. 233-243) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ในภาคเหนือ พบว่า การบริหารจัดการส่งเสริมโรงเรียนผู้สูงอายุ ทั้งการสนับสนุนงบประมาณ และการสนับสนุนองค์ความรู้ สนับสนุนบุคลากร สถานที่และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แม้ผู้สูงอายุจะเสียสละเงินในการจัดการแต่ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการ การหาแหล่งทุนในการส่งเสริมกิจกรรมของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญในการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและคุณค่าของผู้สูงอายุในการอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ทางการส่งเสริมสุขภาพทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ดังภาพด้านล่างนี้

ภาพ 1 การส่งเสริมสุขภาพทางสังคมตามหลักพุทธธรรม

1. สภาวะการณ์ทางสังคมผู้สูงวัย ทำให้สังคมตระหนักถึงแนวทางการการช่วยเหลือและการให้สวัสดิการแก่ผู้สูงอายุเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม
2. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่จะต้องให้สวัสดิการในการดูแลสุขภาพและส่งเสริมพัฒนาความสามารถผู้สูงอายุในการอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชน และสังคมอย่างสูงสุด

โดยมุ่งเน้นการสร้างสุขภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์/ปัญญา ที่เริ่มจากหลักสังคหวัตถุธรรมด้วยการให้สิ่งที่ดี มีประโยชน์ทั้งข้อมูล ข่าวสาร แนวทางการพัฒนา โดยการใช้ปิย

วาจาที่สุภาพ อ่อนหวาน เป็นมิตร เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วย่อมทำให้เห็นผลที่เป็นประโยชน์อันแท้จริง จนผู้สูงอายุเกิดจิตอาสา รู้จักเสียสละ ตั้งตนเป็นประโยชน์ และจะต้องหมั่นเสมอ กระทำอย่างต่อเนื่อง เสมอตอนเสมอปลายตามหลักสมานัตตตา หลักสูตรในโรงเรียนผู้สูงอายุจึงเป็นการสังเคราะห์หลักสังคหัตถุธรรมในการช่วยเหลือและส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความสุขทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์และปัญญา ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข และช่วยในการรองรับแนวโน้มของปัญหาที่จะเกิดจากกลุ่มประชากรผู้สูงอายุในอนาคตได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ส่งเสริมการทำกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจของผู้สูงอายุ โดยการกำกับ ติดตาม ประเมินผล และนำปัญหาวิเคราะห์กิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องการให้เกิดขึ้น

1.2 ควรตั้งกองทุนสำคัญให้แก่ผู้สูงอายุ โดยอาจจะมีกิจกรรมเพิ่มเติมในการหารายได้ เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุได้นำไปใช้ประโยชน์ในกลุ่ม

1.3 ควรมีการจัดสรรงบประมาณหรือกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง เพราะผู้สูงอายุมีความต้องการในการจะศึกษา เรียนรู้ แต่ปัจจัยทางด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อกิจกรรมให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องได้

2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ควรศึกษาแนวทางการสร้างรายได้ที่ยั่งยืน เพื่อผลักดันกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะแก่ผู้สูงอายุ เพื่อเป็นกลไกสำคัญต่อการดูแลซึ่งกันและกัน ตลอดจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในพื้นที่ที่ทำให้ทุกคนได้รู้ถึงศักยภาพในการสร้างรายได้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากทุนทางสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้นำความรู้และวัสดุในชุมชนมาใช้ในการแปรสภาพเป็นสินค้าเพื่อจำหน่าย และเป็นการทำนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สืบต่อไป

2.2 ควรศึกษากิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุให้มีความสุข มีอิสระ มีคุณภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด โดยการส่งเสริมเพื่อการดูแลผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ ด้วยเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัย ความเสื่อมโทรม ความถดถอยของอวัยวะต่างๆ และความผันแปรทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และปัญญา รวมถึงกิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะการณติดเตียงและโรคต่าง ๆ เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคหลอดเลือดหัวใจตีบ โรคกระดูกพรุน โรคเกาต์ โรคหมอนรองกระดูกทับเส้นประสาท โรคจอประสาทตา เป็นต้น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งผู้สูงอายุบางรายอาจจะสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ และเป็นมูลเหตุของการเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา

สรุป

ประการแรก การส่งเสริมสุขภาวะทางสังคมตามหลักสังคหัตถุธรรม เริ่มจากการให้ที่มุ่งหวังให้เกิดความสุขทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์/ปัญญาแก่ผู้สูงอายุ และการให้จะต้องเป็นสิ่งที่ปรารถนาดีด้วยการใช้ถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงคุณค่าและความปรารถนาดีทำให้แก่ตน เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมและเห็นผลที่ได้รับจนทำให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าจากการเรียนรู้ในโรงเรียน จนกระทั่งเกิดจิตอาสาที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้บรรยากาศในโรงเรียนผู้สูงอายุมีความเป็นมิตร สนุกสนาน และดำเนินกิจกรรมไปได้ด้วยดี ขณะเดียวกันจะต้องการวางแผนให้เกิดความ

สม่ำเสมอ โดยหลักการสงเคราะห์ดังกล่าวมีลักษณะตามหลักสัทธรรม 3 ได้แก่ 1) ปริยัติสัจธรรม การได้ศึกษาความรู้ที่เป็นภาคทฤษฎี 2) ปฏิบัติสัจธรรม การนำความรู้ที่ได้ไปสู่การปฏิบัติ 3) ปฏิเวธสัจธรรม ประโยชน์ที่เกื้อกูลต่อตนเองและผู้อื่น ประการที่สอง การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุควรมีแนวทางการส่งเสริมสุขภาพ ด้วยการมีส่วนร่วม เพราะกิจกรรมที่ดำเนินล้วนแต่มีประโยชน์ต่อผู้สูงอายุที่พึงจะนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน และความรู้จะต้องเป็นความรู้ที่สร้างความสนใจ ทำให้เกิดความรู้สึกตื่นรู้ขึ้น โดยเฉพาะความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการอบรมส่งเสริมทางด้านคุณธรรมจริยธรรม และการพัฒนาควมมีความต่อเนื่องอย่างมีขั้นตอนทั้งวิธีการและการประเมินผลเพื่อนำมาสู่การปรับปรุงให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ตลอดจนการสนับสนุนทางด้านงบประมาณเพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสในการจัดการกิจกรรมที่ต้องการ ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความรัก ความสามัคคี และจิตอาสาในการพัฒนาตนเองและผู้อื่นได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมเชษฐ์ ไชยกาล. (2563, 28 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย วารุมาตร์ แก้วกะปวง [การบันทึกเสียง]. ประชาชนชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิบ้านแสนตอ ตำบลเกาะคา, ลำปาง.
- นันทนา สารแสง. (2561). *คุณภาพชีวิตและพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่).
- บริบูรณ์ พรพิบูลย์. (2536). *คุณลักษณะผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร.
- พระครูวิจิตรธรรมโชติ, สมบูรณ์ บุญฤทธิ์, และ พิระพล สงสาป. (2562). โรงเรียนผู้สูงอายุ : การจัดการระบบสุขภาพและสวัสดิการผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุในภาคใต้. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(3), 1339-1362.
- พระชนวันต์ กิตติวัฒน์ (หัวนอก) และ พระครูศรีรัตนกร. (2561). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในบริบทพุทธธรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 4(2), 245-252.
- พระมหาภิรมย์ วรกิตติ. (2563, 1 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย วารุมาตร์ แก้วกะปวง [การบันทึกเสียง]. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา, ลำปาง.
- พระมหาสุทนต์ อาภากร และคณะ. (2558). *การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดความสุขของประชาชนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพ็ญภัก รัตนคำฟู. (2563, 24 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย วารุมาตร์ แก้วกะปวง [การบันทึกเสียง]. นายกเทศมนตรีตำบลเกาะคา, จังหวัดลำปาง.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2560). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- แม่ชีสุภาพ รักประสูติ. (2560). การศึกษาแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุตามวิถีพุทธ. *มจร การพัฒนาสังคม*, 2(1), 73-85.
- สรารุณย์ วิจิตรปัญญา, พระครูประโชติพัชรพงศ์, พระมหาวัชชัย ธรรมวิสิ, และ นรณ กุลผาย. (2561). *การพัฒนาแบบแผนและกระบวนการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตามแนวพระพุทธศาสนา* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุเทน ลาพิงค์. (2561). การพัฒนาสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในภาคเหนือ. *วารสารวิชาการธรรมทรรณ*, 18(2), 233-243.

การส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้าง
การบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน
Local Female Politicians' Roles Enhancement for effective Management of Local
Administrative Organizations in Upper Northern Region

สาลิณี รักกตัญญู¹

Salinee Raggatanyoo

สุรพล สุยะพรหม²

Surapol Suyaprom

Corresponding Author E-mail: salinee.ra@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคของนักการเมืองสตรีท้องถิ่น 2) ศึกษาการส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่น 3) ศึกษาการส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นโดยบูรณาการตามหลักทฤษฎีปาณิกธรรม เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไปนักการเมืองสตรีท้องถิ่นได้รับการยอมรับบทบาททางเมืองมากขึ้น จากความรู้ความสามารถและศักยภาพการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ส่วนปัญหาอุปสรรคเกิดจากค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม และเจตคติดั้งเดิม 2) การส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีพบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารจัดการเชิงนวัตกรรม และด้านการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนแนวทางการส่งเสริมบทบาท ควรมีการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานตามกรอบภารกิจหน้าที่ ส่งเสริมความเข้มแข็งของท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม และเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรให้มีส่วนร่วมขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนนวัตกรรม 3) การส่งเสริมบทบาทโดยบูรณาการด้วยหลักทฤษฎีปาณิกธรรม พบว่า โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีความเชี่ยวชาญ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล และด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ดีตามลำดับ ส่วนแนวทางการส่งเสริมบทบาท ควรเน้นให้มีทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ รู้จักพัฒนาฝึกฝนตนเอง และเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์เพื่อให้แต่ละคนปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ เป็นการบริหารตน บริหารคน และบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: นักการเมืองสตรีท้องถิ่น, ส่งเสริมบทบาท, การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

Abstract

The objectives of this research were 1) to analyze the general condition and problems of local women politicians; 2) to study the promotion of the roles of local women politicians; 3) to study the promotion of the roles of local women politicians by integrating Buddhist principles. It is a mixed method research including: Quantitative research from samplings and qualitative research from key informants and a focus group discussion were analyzed by expository and descriptive data.

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The results of this research found that: 1) the general condition of local women politicians was more recognized for their role in politics from knowledge, abilities and potential to work effectively making it possible to play political roles in society with dignity. The problem of obstacles raised from attitudes towards gender dimensions and equality. It also raised from traditional values, traditions, cultures and attitudes; 2) the promotion of the role of women politicians found that Overall, the average was at a high level. When considering each aspect, it was found that innovation management and the promotion of local cultural traditions at the highest level followed by participation and interaction with the community Responsibility towards social expectations and operational aspects according to the framework of missions, duties, respectively. Guidelines for promoting roles, operational competencies should be developed in accordance with the framework of missions, duties and principles of good governance. Enhancing the strength of the local participatory, developing the learning resources for preserving cultural traditions and empowering personnel to participate in driving the community to become an innovative community; 3) The promotion of roles by integrating with the Second Papanika Dharma principles found that Overall, the average was at the highest level. When considering each aspect, it was found that the expertise was at the highest level, followed by having a wide vision and good human relations respectively. Guidelines for promoting roles, should emphasize creative thinking skills, learning to develop and practice yourself constantly, and strengthen human relations to make each person work willingly. Because that it was self-management, people management, and effective management.

Keywords: Local women politicians, Role promotion, Effective management

บทนำ

สภาพการณ์ปัจจุบันบทบาทของสตรียังไม่เท่าเทียมกับผู้ชายในหลาย ๆ ด้าน ด้วยแนวคิดบริบททางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมให้เกิดความแตกต่างทางเพศ สตรีถูกมองว่าเป็นช้างเท้าหลัง ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า บทบาทของสตรีมีหน้าที่รับผิดชอบต่อครอบครัวเท่านั้น ไม่ค่อยเปิดโอกาสให้มีบทบาทนอกบ้าน (นิคม ไวยรัชพานิช, 2554, น. 7) ทั้งนี้ การที่นักการเมืองสตรีท้องถิ่นมักไม่ค่อยจะได้รับการยกย่องหรือให้เกียรติมากนักจากสังคมบางส่วนและนักการเมืองเพศชาย เพราะยังยึดขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมสังคมดั้งเดิม จึงทำให้นักการเมืองสตรีท้องถิ่นเกิดความท้อที่จะเดินต่อไปบนถนนของนักการเมืองสตรี (สถาบันพระปกเกล้า, 2558, น. 78) ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการหรือออกมาทำหน้าที่ให้ของสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ รวมทั้งมุ่งเน้นพัฒนาและส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรี เพราะการพัฒนาบทบาททางการเมืองเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นตัวชี้วัดถึงระบอบการปกครองนั้นก็คือ ประเทศใดที่สตรีมีระดับการมีบทบาททางการเมืองสูงย่อมแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยสูง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557, น. 22)

ภาคเหนือตอนบนประกอบไปด้วยจังหวัดต่าง ๆ จำนวน 9 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน และอุตรดิตถ์ เป็นภูมิภาคที่สตรีมีโอกาสเข้าไปมีบทบาททางการเมืองท้องถิ่นทั้งในระดับตำแหน่งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นอยู่เป็นจำนวนมาก โดยมีสตรีที่อยู่ในตำแหน่งผู้บริหารท้องถิ่นหลายคน และสตรีที่เป็นสมาชิกสภาอีกจำนวนหนึ่ง แม้ว่าจะมีผู้บริหารท้องถิ่นที่เป็นสตรีอยู่จำนวนไม่มาก แต่ผู้บริหารท้องถิ่นสตรีเหล่านี้ก็ฟันฝ่าอุปสรรคได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นนักการเมืองท้องถิ่นและสามารถพัฒนาท้องถิ่นให้ประสบความสำเร็จจนได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมายทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ของจังหวัดภาคเหนือตอนบนที่มีประชากรผู้มี

สิทธิ์เลือกตั้งมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำปาง เนื่องจากบริบทพื้นที่ดังกล่าวเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ในส่วนภูมิภาค ซึ่งมีความเจริญทั้งในด้านกายภาพและเป็นแหล่งศูนย์รวมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษาและการเมืองการปกครองที่สำคัญ โดยมีนักการเมืองสตรีที่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองระดับชาติจนสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 28 ของประเทศไทยคือนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และมีนักการเมืองสตรีเข้าไปมีบทบาททางการเมืองท้องถิ่นทั้งในระดับตำแหน่งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะเห็นนักการเมืองสตรีท้องถิ่นเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นกว่าเดิม เพราะมีความเห็นว่า เมื่อนักการเมืองสตรีท้องถิ่นได้มีโอกาสเข้ามาแสดงบทบาททางการเมืองระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นการเมืองระดับพื้นฐานของการเมืองระดับประเทศมากขึ้นแล้ว จะส่งผลทำให้ภาพลักษณ์และบรรยากาศทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติดีขึ้น จึงได้ศึกษาการส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นเพื่อนำไปเสริมสร้างการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นที่มีต่อการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อศึกษาการส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อศึกษาการส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยบูรณาการตามหลักทุติยปาปนิกรรมในเขตภาคเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยเชิงปริมาณศึกษาจากประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งโดยเจาะจงเลือกจังหวัดที่ประชาชนมีสิทธิ์เลือกตั้งมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำปาง รวมทั้งสิ้นจำนวน 2,581,699 คน (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2563) ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นและผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักพุทธธรรม ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มผู้บริหารท้องถิ่น กลุ่มนักการเมืองสตรีท้องถิ่น กลุ่มนักการเมืองสตรีระดับชาติ กลุ่มข้าราชการท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชนท้องถิ่น กลุ่มพระสงฆ์ นักวิชาการ และกลุ่มนักวิชาการท้องถิ่น จำนวน 20 คนหรือคน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่น มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นและการบูรณาการตามหลักหลักทุติยปาปนิกรรมเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสำรวจ (Survey Research) ได้แก่ การแจกแบบสอบถามจากประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำปาง จำนวน 400 คน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 20 รูปหรือคน โดยจะสัมภาษณ์ข้อมูลต่าง ๆ ตามประเด็นที่ผู้วิจัยวางโครงร่างไว้ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านจะให้สัมภาษณ์ในมุมมองที่ต่างกันไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะทางการวิเคราะห์ทางสถิติ (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่น คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ส่วนข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นนำข้อมูลมาประมวลผลนำเสนอเป็นข้อค้นพบเพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลการวิจัยต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพโดยทั่วไป พบว่า สตรีมีแรงจูงใจทางการเมืองท้องถิ่นมาจากความมีใจรักและต้องการที่จะพัฒนาบ้านเมืองหรือพื้นที่ของตนเอง ชอบช่วยเหลือชาวบ้านและเป็นที่รู้จักของชาวบ้าน ทำให้ต้องการเข้ามาแก้ปัญหาและช่วยเหลือชาวบ้าน อีกทั้งยังชอบความท้าทาย อยากลองเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองให้ดีขึ้นและมองว่าเป็นสิ่งท้าทายในการพัฒนาพื้นที่ที่ลงสมัคร รวมทั้งมีคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่เป็นแรงผลักดันในการทำงานการเมือง ปัญหาและอุปสรรค พบว่า ค่านิยมและเจตคติดั้งเดิมที่ทำให้สตรีอยู่ในกรอบของการเลือกปฏิบัติ สมาชิกในครอบครัวยังไม่เข้าใจและไม่สนับสนุนให้สตรีทำงานทางการเมือง นอกจากนี้ในบางพื้นที่ประชาชนยังไม่ค่อยยอมรับบทบาทและความสามารถของสตรีที่ยังขาดภาวะผู้นำอยู่

2. การส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า ด้านการบริหารจัดการเชิงนวัตกรรม ($\bar{X} = 4.43$) และด้านการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.30$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) ด้านความรับผิดชอบต่อความคาดหวังของสังคม ($\bar{X} = 3.89$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการปฏิบัติงานตามกรอบภารกิจและหน้าที่ ($\bar{X} = 3.85$) ตามลำดับ และจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า การส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นควรพัฒนาสมรรถนะให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามกรอบภารกิจและหน้าที่ คอยควบคุมและตรวจสอบฝ่ายบริหารอันเป็นวิธิต่างแห่งการถ่วงดุล พัฒนาขีดความสามารถและความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อสร้างคุณประโยชน์ให้กับท้องถิ่น เสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยการพัฒนาเครือข่ายและกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อเป็นฐานพลังในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน พัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน และเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรและคนในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนนวัตกรรม

3. การส่งเสริมบทบาทนักการเมืองสตรีท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยบูรณาการด้วยหลักทฤษฎีปาปนิกรรมในภาพรวม พบว่า โดยรวมมีค่าเฉลี่ยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่าด้านการมีความเชี่ยวชาญ

ตั้งใจจดทนในการทำงาน (วิธฺโร) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$) รองลงมาคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล (จักขุมา) และด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ดี ช่วยเหลือและยกย่องให้เกียรติผู้อื่น (นิสสยสัมปันโน) ($\bar{X} = 4.57$) ตามลำดับ และจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า การส่งเสริมบทบาทนักรการเมืองสตรีท้องถิ่นโดยบูรณาการตามหลักทฤษฎีปาปนิกรธรรม ควรส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดที่ทันสมัย กว้างไกล และก้าวทันกับสถานการณ์ในปัจจุบัน สามารถเปลี่ยนองค์กรให้ทันยุคทันสมัยและเปลี่ยนไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น พัฒนาฝึกฝนตนเองให้มีความเชี่ยวชาญ มีทักษะ สมรรถนะและความรู้ในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ รวมทั้งพัฒนาความสามารถในวิทยาการที่ทันสมัยและเกี่ยวข้องกับงานของตน เสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์โดยการสร้างแรงจูงใจ การยกย่องให้เกียรติและการผูกใจคน เพื่อทำให้แต่ละคนปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ เป็นการบริหารตน บริหารคน และบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปเกี่ยวกับบทบาทของนักรการเมืองสตรีท้องถิ่นที่มีต่อการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า สตรีเริ่มเข้ามามีบทบาทในการทำงานด้านการเมืองและการบริหารในระดับชาติ และท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น โดยมีแรงจูงใจทางการเมืองท้องถิ่นมาจากความที่มีใจรักและต้องการที่จะพัฒนาบ้านเมืองหรือพื้นที่ของตนเอง ชอบช่วยเหลือชาวบ้านและเป็นที่รู้จักของชาวบ้าน ทำให้อยากเข้ามาแก้ปัญหาและช่วยเหลือชาวบ้าน ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของบทบาทสตรีตามสังคมสมัยใหม่ (Modernization) ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทัศนคติ ค่านิยม โครงสร้างหน้าที่ทางสังคม รวมถึงพฤติกรรมของสมาชิกสังคมกลุ่มต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้กระตุ้นให้สมาชิกของสังคมไม่ว่าชายหรือหญิง ได้มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม บทบาท และพัฒนาเศรษฐกิจในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองตามไปด้วย กลุ่มสตรีจึงกลายเป็นสมาชิกสังคมกลุ่มหนึ่งที่พยายามปรับเปลี่ยน และพัฒนาบทบาทความชอบธรรมในทางการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องจัดให้มีการแบ่งสรรอำนาจในทางการเมืองการปกครองให้กับกลุ่มต่าง ๆ อย่างมีความเสมอภาค สอดคล้องกับ กิติยา มุขสมบัติ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบทบาทนักรการเมืองท้องถิ่นสตรีไทยในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ ผลการวิจัยพบว่า นักรการเมืองท้องถิ่นสตรีในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง สามารถปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการเมือง ด้านการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านสังคม ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจและด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นบทบาทที่ประชาชนคาดหวังต่อนักรการเมืองท้องถิ่นสตรีในการเป็นตัวแทนของประชาชน เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น สำหรับบทบาทที่โดดเด่นของนักรการเมืองท้องถิ่น ได้แก่ บทบาทด้านสังคมในการส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมพัฒนาอาชีพ กิจกรรมที่เกี่ยวกับสวัสดิการของประชาชน รวมทั้งกิจกรรมเกี่ยวกับเด็กและสตรี

2. การส่งเสริมบทบาทของนักรการเมืองสตรีท้องถิ่นทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการปฏิบัติงานตามกรอบภารกิจและหน้าที่ 2) ด้านความรับผิดชอบต่อความคาดหวังของสังคม 3) ด้านการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ในชุมชน 4) ด้านการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 5) ด้านการบริหารจัดการเชิงนวัตกรรม เป็นบทบาทเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากนักรการเมืองสตรีเริ่มเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการเมืองในระดับท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและรับผิดชอบงานด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมและด้านโครงสร้างพื้นฐานของท้องถิ่น ทั้งนี้ แม้ว่าสตรีจะมีเข้ามามีบทบาทสำคัญและมีส่วน

ร่วมในการพัฒนาชุมชน แต่การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของสตรีก็ยังคงเป็นงานที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างบทบาทที่เป็นจุดเด่นของนักการเมืองท้องถิ่นสตรีในการบริหารงานท้องถิ่น คือ การเป็นผู้บริหารสตรีที่มีภาพลักษณ์และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เนื่องจากนักการเมืองท้องถิ่นสตรีมักให้ความสำคัญกับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี และมีความละเอียดรอบคอบ ความอ่อนหวาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น ทำให้สามารถพูดคุย รับฟังถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนได้มากกว่านักการเมืองท้องถิ่นบุรุษ และสร้างความแตกต่างในการบริหารงานและพัฒนาท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักการเมืองสตรีท้องถิ่นจึงควรพัฒนาสมรรถนะให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามกรอบภารกิจและหน้าที่ คอยควบคุมและตรวจสอบฝ่ายบริหารอันเป็นวิถีทางแห่งการถ่วงดุล พัฒนาขีดความสามารถในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อสร้างคุณประโยชน์ให้กับท้องถิ่น โดยมีความรับผิดชอบงานท้องถิ่นทั้งระบบเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อส่วนร่วม เสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยการพัฒนาเครือข่ายและกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นฐานพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน ปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและค่านิยมอันพึงประสงค์ของชุมชน และพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน รวมทั้งเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในองค์กรและคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อขับเคลื่อนชุมชนให้มีเป็นชุมชนนวัตกรรม สอดคล้องกับ มนสิชา ภักดิเมธี และ พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทสตรีในการบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย” พบว่าการส่งเสริมการเผยแพร่บทบาทการทำงานของผู้หญิง มักจะไม่ได้รับการสนับสนุนและนำเสนอผลงานให้ปรากฏต่อสาธารณชน ความร่วมมือของทุก ๆ ฝ่าย ในการที่จะมาประชาสัมพันธ์และเผยแพร่บทบาทของผู้หญิงที่โดดเด่นออกสู่สาธารณชน จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ การพัฒนาบุคลิกภาพของผู้บริหารเริ่มต้นจากภาพลักษณ์ที่แสดงออกโดย สีหน้า กิริยาท่าทาง เครื่องแต่งกาย สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกความเชื่อมั่นในภาพพจน์ของผู้บริหารสตรี และสามารถสร้างภาพลักษณ์ผู้บริหารสตรีได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทำให้ผู้ร่วมงานหรือประชาชน หน่วยงานอื่น ๆ ยอมรับในบุคลิกภาพของผู้บริหารสตรี

3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยบูรณาการด้วยหลักทฤษฎีปาปนิกรรม เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นได้ เนื่องจากเป็นหลักพุทธธรรมที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีแก่ผู้นำสตรี ผู้ปกครองและผู้บริหารบ้านเมืองระดับต่าง ๆ ซึ่งนักการเมืองสตรีท้องถิ่นที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องมีหลักธรรมในการเป็นผู้นำและคุณสมบัติของผู้นำที่ดี กล่าวคือความเป็นผู้มีศักยภาพในตัวเองทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้และความสามารถ พร้อมทั้งจะปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างชาญฉลาดและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามที่ได้วางเป้าหมายเอาไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การพัฒนาคุณลักษณะนักการเมืองสตรีท้องถิ่นตามหลักทฤษฎีปาปนิกรรม จึงควรส่งเสริมให้เป็นผู้มีทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดที่ทันสมัย กว้างไกล และก้าวทันกับสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยไม่ยึดติดกับสิ่งเดิม ๆ สามารถเปลี่ยนองค์กรให้ทันยุคทันสมัยและเปลี่ยนไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น พัฒนาฝึกฝนตนเองให้มีความเชี่ยวชาญ มีทักษะ สมรรถนะและความรู้ในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ รวมทั้งพัฒนาขีดความสามารถในวิทยาการที่ทันสมัยและเกี่ยวข้องกับงานของตนอย่างต่อเนื่อง รู้จักเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ การสร้างแรงจูงใจ การยกย่องให้เกียรติและการผูกใจคน โดยทำให้แต่ละคนปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ สอดคล้องกับดวงใจ ปินตามูล (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณลักษณะ

ภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการบริการตามแนวพุทธธรรม ผู้นำมุ่งให้บริการอย่างก้าวหน้าโดยมุ่งปรับปรุงคุณภาพและผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ด้านความไม่เห็นแก่ตัวตามแนวพุทธธรรม ผู้นำมุ่งแสดงออกถึงการไม่เห็นแก่ตัวด้วยการให้ทางกาย วาจา และการให้ทางสติปัญญา ด้านการเสริมพลังอำนาจตามแนวพุทธธรรม ผู้นำมุ่งส่งเสริมและสร้างความรู้ทักษะประสบการณ์ให้กับบุคลากรเพื่อเป็นพลังในการปฏิบัติงาน ด้านความอ่อนน้อมตามแนวพุทธธรรม ผู้นำมุ่งความรู้ความชำนาญในการแสดงออกถึงความอ่อนน้อม มีกริยาอ่อนน้อม และมีจิตใจอ่อนโยน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

นักการเมืองสตรีท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติงานตามกรอบภารกิจหน้าที่ โดยมีความรับผิดชอบต่อความคาดหวังของสังคม เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ในชุมชน มุ่งเน้นการสืบสานอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งขับเคลื่อนการบริหารจัดการเชิงนวัตกรรม นอกจากนี้ ภาวะผู้นำของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นก็เป็นคุณลักษณะสำคัญ เพื่อเสริมสร้างบทบาทการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักทฤษฎีปาปนิกรรม โดยเน้นพัฒนาศักยภาพของตนให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความเชี่ยวชาญตั้งใจและอดทนในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ดี และรู้ช่วยเหลือยกย่องให้เกียรติผู้อื่น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1.1 หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการปฏิบัติงานองค์กรและการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้มีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ เพื่อส่งเสริมบทบาทของนักการเมืองสตรีท้องถิ่นและเสริมสร้างการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.2 หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมให้กลุ่มสตรีได้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และสร้างเครือข่ายในชุมชน เพราะจะทำให้กลุ่มสตรีเกิดการรวมพลังกันทำงาน ซึ่งจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนท้องถิ่น

1.3 หน่วยงานภาครัฐควรจัดโครงการและกิจกรรมพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี โดยการจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญในการการบริหารจัดการมาให้ความรู้ เพื่อส่งเสริมให้สตรีไทยได้ตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญของการเข้ามามีส่วนทางการเมือง

1.4 สถาบันการศึกษาควรกำหนดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในสถาบันการศึกษา โดยผนวกเรื่องบทบาทหญิงชายในหลักสูตรและเนื้อหาวิชา และทำหน้าที่ในการเสริมสร้างความรู้และโอกาสในการเข้าสู่การเมืองของสตรีที่ทำงานในระดับชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์สถานภาพบทบาทของสตรีที่เป็นผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานที่มีสตรีเป็นผู้นำระดับองค์กร หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของผู้นำสตรีในการพัฒนาชุมชน อาทิ อำนาจตัดสินใจ การพัฒนาชุมชน การติดต่อสัมพันธ์กับผู้นำการเปลี่ยนแปลงของรัฐ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กิติญา มุขสมบัติ. (2560). การพัฒนาบทบาทนักการเมืองท้องถิ่นสตรีไทยในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- นิคม ไวยรัชพานิช. (2554). บทบาทสตรีในเวทีการเมือง. *สารวุฒิสภา*, 19(7), 6-7.
- มนสิชา ภัคดีเมธี และ พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง. (2560). บทบาทสตรีในการบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 11(3), 195-209.
- ดวงใจ ปินตามูล. (2560). การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำมุ่งให้บริการของผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวพุทธธรรม. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(9), 199-210.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2558). *สตรีกับการเมือง: ความเป็นจริง พื้นที่ทางการเมือง และการขับเคลื่อน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมดาเพลส.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). *บทบาทของสตรีกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2563). ข้อมูลผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศ 2562. สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2563, จาก https://www.ect.go.th/ectlibrary/ewt_news.php?nid=43

วิธีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงในคร่าว ซอ Methods of Thinking and Metaphors of Women in Khrao Sor Poems

อภิชาติ เนตรทิพย์¹

Apichat Netti

สุพรรณ ทองคล้าย²

Suphan Thongkloy

Corresponding Author E-mail: opey_love@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิธีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงใน คร่าว ซอ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากคร่าวใช้ของกวีพื้นบ้านและบทซอล่องน่านของพ่อครูคำผาย นุปีง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน-ขับซอ) ประจำปี พ.ศ. 2538 โดยศึกษาจากบทกวีที่ถ่ายทอดออกมาจากบทกวี และคำร้องที่ถ่ายทอดออกมาในซอล่องน่าน ทั้งคร่าวใช้และบทซอล่องน่าน

ผลการวิจัยพบว่า นัยการเปรียบเทียบของกวีนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกับค่านิยมและคตินิยมของคนล้านนาในการมองผู้หญิงอันเป็นที่รักของตน โดยกวีนำมาเปรียบกับธรรมชาติ ความเชื่อ ศาสนา สรรพสิ่ง และความสัมพันธ์ในสังคม สร้างภาพให้ผู้หญิงมีความงดงามบอบบางน่าทะนุถนอม จึงเลือกที่จะนำเอาสตรีไปเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความงามตามคตินิยมของล้านนา กวีกล่าวถึงผู้หญิงด้วยการเปรียบกับสิ่งที่อยู่รอบตัว ชี้ให้เห็นถึงนัยที่แฝงสะท้อนให้เห็นถึงสภาพธรรมชาติ เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพความงามทางกายทั้งผิวพรรณ ผม ดวงตา แขน รูปร่าง หรือกล่าวโดยรวมเป็นความงามในพระพุทธศาสนาที่ถือว่าความงามอย่างนางวิสาขาเป็นแบบอย่างของความงาม เรียกว่า เบญจกัลยาณี ชาวล้านนาถือคติความงามของหญิงสาวตามอย่างของนางวิสาขาทั้งยังต้องมีความงามทั้งความงามภายในและความงามภายนอก วิธีชีวิตที่ยังคงเกี่ยวพันกับการถักทอใช้วัสดุในการถักทอเพื่อบ่งบอกความงามหรือสถานภาพ บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในสังคมทั้งแม่และน้อง ทั้งนี้คำเปรียบของกวียังชี้ให้เห็นความงามของผู้หญิงที่ไม่เพียงแต่งามทางกายเท่านั้น หากแต่งามทางด้านคุณสมบัติของการเป็นแม่เรือนที่ดีคุณงามแก้วหรือคุณพระนางมัทรีอีกด้วย

คำสำคัญ: ผู้หญิง, นัยเปรียบเทียบ, คร่าว, ซอ

Abstract

The objective of this qualitative research was to study the thinking and comparative methodology regarding women in the Khrao, Sor through the work of traditional local poets and the that of the 1995 Thai national performance artist (traditional fiddle) Kampai Nuping. This was accomplished through the extraction of elements of the poetry and the lyrics accompanying the Nan/Lanna Sor, including both the Khrao and the Nan Sor.

The result of this research found that: The poet's comparisons were a product of the Lanna values and ideology of the time in viewing women whom they loved. The poets compared the women to nature, beliefs, religion, and all things and relations in society. They constructed images of women and their fragile nurtured beauty and proposed to compare them to various things in order to show their greatest beauty in accordance with the ideology and values of Lanna. The poets spoke of women through comparison to things around them to reflect the deepest comparisons to nature and their

¹ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา (การศึกษาเพื่อการพัฒนา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² ภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

exquisite physical nature, including skin, hair, eyes, arms, and their shape. Taken together, this was beauty in terms of the Buddhist religion, for example, *Ms. Visaka* is considered a model of such beauty, called *benjakaliyani*. The people of Lanna value young women in their conformity to *Ms. Visaka* and her accompanying beauty, both internal and external. The lifestyle which still relates to the materials knitted together to reflect beauty indicate the status and role of women in society, both as mothers and young ladies. Thus, the comparisons of poets continue to show the beauty of women that not only reflects their external beauty, but also the treasures of motherhood and the goodness exemplified by *Ms. Kaew* or *Queen Matree*.

Keywords: Women, Metaphor, Khrao, Sor

บทนำ

ในล้านนามีคำประพันธ์ประเภทหนึ่งที่เป็นวรรณกรรมร้อยกรองในล้านนา มีผู้นิยมแต่งกันด้วย เพราะมีความไพเราะมาก คือคร่าว คร่าวเป็นคำประพันธ์ที่มีการเรียบเรียงถ้อยคำให้เป็นระเบียบและเป็นฉันทลักษณ์ที่ชาวล้านนานิยมใช้มากที่สุด ทั้งนี้คร่าวใช้ ยังเป็นจดหมายที่มีไปมาระหว่างหนุ่มสาวเทียบได้กับเพลงยาวของภาคกลาง ซอ คือ การขับร้องเพลงของล้านนาไทย การนำเอาเพลงมาขับร้องโดยทางมุขปาฐะเป็นการขับขานหรือการร้องร้อยกรองที่มีฉันทลักษณ์เฉพาะและมีเครื่องดนตรีประกอบโดยมีท่วงทำนองต่าง ๆ แตกต่างกันไป (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2547)

ในขณะเดียวกันทั้งคร่าว และซอนี้กลับเป็นเหมือนคำพูดเพื่อใช้ในการสื่อสารกับคนอื่น ๆ เพื่อเล่าเรื่อง รวต่าง ๆ หรือบันทึกความทรงจำผ่านคำประพันธ์ทั้งสองอย่างนี้ ในคำประพันธ์สองอย่างนี้ยังมีการกล่าวเปรียบเทียบกับตนเองรักผ่านนัยที่ตนเองยกมาเปรียบเทียบกับธรรมชาติ การกล่าวเปรียบเทียบกับตนเองรัก โดยผ่านคำเปรียบที่แฝงนัยอยู่ในคำเปรียบนั้นทำให้ผู้อ่าน ผู้ฟังเกิดความประทับใจในขณะที่ย่านหรือฟังโดยทั่วไปได้นำไปเปรียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นว่างามการเปรียบเทียบเชิงเปรียบเทียบต่าง ๆ ถูกนำมาใช้ในบทสนทนาการสื่อสารทางวัฒนธรรมเพื่อเน้นแง่มุมของปรากฏการณ์หลายด้าน จากการศึกษาคร่าวใช้ ทั้ง 9 เรื่องของกวีพื้นบ้าน และบทขอล่องน่านของพ่อครูคำผาย นุปีง โดยศึกษาคำเปรียบออกเป็น 4 ประเด็นหลัก 1) การเปรียบนัยผู้หญิงกับธรรมชาติ 2) การเปรียบนัยผู้หญิงกับความเชื่อ/ศาสนา 3) การเปรียบนัยผู้หญิงกับสรรพสิ่ง 4) การเปรียบนัยผู้หญิงกับความสัมพันธ์ในสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิธีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงใน คร่าว ซอ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารวรรณกรรมล้านนา คร่าว (คร่าวใช้ = จดหมายรัก) เป็นผลงานของกวีชาวบ้านและบทขอล่องน่านของพ่อครูคำผาย นุปีง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน-ขับซอ) ประจำปี พ.ศ. 2538 โดยเป็นการศึกษาเชิงเอกสารที่สามารถสำรวจความคิดของกวีชาวบ้านที่วิธีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงใน คร่าว ซอ โดยศึกษา 20 เรื่อง

การวิเคราะห์ตัวบท ใช้การตีความคำอุปมาจากคร่าว ซอ โดยอ่านจากบทคร่าว และบทขอล่องน่าน โดยวิเคราะห์คำเปรียบจาก คร่าวใช้ และบทขอล่องน่าน โดยศึกษาถึงวิธีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงใน คร่าว ซอ การเปรียบเทียบจากการเปรียบผู้หญิงกับธรรมชาติของกวี

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบว่าวิถีชีวิตของกวีมักเปรียบหญิงอันเป็นที่รัก แยกออกเป็น 4 ประเด็นหลักดังนี้

1. การเปรียบนัยผู้หญิงกับธรรมชาติ ในบทคร่าว และขอ มีการกล่าวเปรียบผู้หญิงกับดอกไม้โดยนำเอาลักษณะต่าง ๆ ของดอกไม้มาเปรียบ

2. การเปรียบนัยผู้หญิงกับความเชื่อ/ศาสนา ในขณะที่กล่าวถึงความเชื่อที่นำเอาความเชื่อจากเรื่องราวเกี่ยวกับเทพมากล่าวเปรียบสตรีกับนางกนิรีซึ่งเป็นอมมนุษย์ทั้งดงาม และสัตว์ที่เชื่อว่าเป็นสัตว์มงคลอย่างหงส์ ดังคำเปรียบ แม่กัณณารี แม่สร้อยคอหงส์และแม่หงส์คอสร้อยมาเปรียบกับผู้หญิงที่ตนรักนั้น ตีความได้ว่า กวีเปรียบความงามดงามดุจกนิรีเพราะเห็นว่าหญิงที่ตนรักมีความงามดงามอ่อนช้อยทั้งยังมีคุณค่าดังหงส์ ชี้ให้เห็นว่าสตรีนั้นเป็นผู้ที่มีความงามมากดงามมาจากดินแดนสำคัญตามความเชื่อ มีความอ่อนช้อยงดงามและบ่งบอกว่าสตรีอันเป็นที่รักของกวีนั้นเป็นคนที่มีความค่าต่อกวีมาก สะท้อนว่ากวียังนำเอาความงามที่เกิดจากจินตนาการมาใช้เพื่อบรรยายรูปร่างของสตรีที่ตนเองรัก และสตรีนั้นงดงามจนทำให้ผู้พบเห็น ตราตรึงใจถึงกับเผลออยากได้นางผู้นั้นมาเคียงคู่

3. การเปรียบนัยผู้หญิงกับสรรพสิ่งสิ่ง แยกได้ 3 ประเด็น ได้แก่

3.1 เปรียบหญิงกับของใช้ ของใช้ในที่นี้เป็นของใช้ที่ใช้กันในครัวเรือน เครื่องมือทำมาหากิน ได้แก่คำเปรียบ แม่เกี่ยวเจือกพัน, แม่สร้อยดำจำ, แม่ชาติขึ้นช่อง ทั้งนี้ในสมัยก่อนนั้นสตรีล้านนามักจะทอผ้าเพื่อใช้ในการตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มถือว่าเป็นหน้าที่ของสตรีในยุคนั้น กวีได้นำเอาอุปกรณ์ในการถักทอ เช่น กลุ่มคำว่าแม่กงสายไหม แม่เขาปั่นฟืม แม่ฝ้ายหลงเปื้อย รวมถึงผลผลิตที่เกิดจากการถักทอแล้วนำไปใช้ประโยชน์ในทางพุทธศาสนาตามความเชื่อของล้านนาคือ กลุ่มคำว่าหางตุ้ย

จากคำเปรียบสะท้อนให้เห็นว่าการทอผ้าเป็นเสมือนความสามารถอย่างหนึ่งของสตรีล้านนา ในสมัยก่อนที่ต้องพึ่งพาการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนแล้วยังทอเพื่อใช้ในพิธีกรรม ถวายทานแก่วัด การทอผ้าเป็นของสตรีจึงเป็นเหมือนสิ่งหนึ่งที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกหญิงนั้นมาเป็นคู่ครองของผู้ชายล้านนาโบราณอีกด้วย เมื่อกวีนำเอาวัสดุอุปกรณ์และชิ้นงานของสตรีที่ผ่านการทอผ้าขึ้นมาเปรียบกับสตรีจึงตีความได้ว่า นอกจากจะให้ความสำคัญกับความสามารถหน้าที่ของสตรีในการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนและใช้ในพิธีกรรมแล้วยังเป็นการให้เกียรติแก่ผู้หญิงที่ทำงานหนักในการถักทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนและยกย่องว่าผู้หญิงมีความมานะอดทนที่จะทำให้ฝ้ายที่เป็นปุยถูกปั่นออกมาเป็นเส้นสายแล้วถักทอเป็นเครื่องใช้ด้วย ทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าหญิงย่อมคู่กับชายหรืออาจจะเป็นตัวของตัวเองดังเขา (ด้าย) ที่ปั่น (ฟืม) ฟืมอีกด้วย

3.2 เปรียบผู้หญิงกับอาภรณ์ (ผ้าแพร ผ้าไหม) จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมืองน่านที่ห้อมล้อมไปด้วยเทือกเขาและภูเขาที่สลับซับซ้อนทำให้อากาศในกลางหุบเขานั้นเย็น ทำให้ในบทขอของพ่อครู คำผาย นุปีง ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะการแต่งกาย ความนิยมของสตรีที่ใช้เสื้อผ้าอาภรณ์เพื่อเป็นของปิดบังห่อหุ้มร่างกายแล้วยังสามารถเป็นเครื่องบ่งบอกถึงฐานะความร่ำรวยและฐานะันดรของผู้สวมใส่ผ้าด้วยทั้งผ้าแพรและผ้าไหมเป็นของที่หายากราคาแพงมีค่า กวีจึงนำเอาแพร ไหม มาประกอบโดยให้รายละเอียดของอาภรณ์นั้น คือ สี ลักษณะของผ้าแพรและผ้าไหม ดังกลุ่มคำว่าแม่แพรเนื่อยน

จากกลุ่มคำเกี่ยวกับผ้าแพร ผ้าไหมนี้ กวีเปรียบสตรีกับเส้นไหมและแพร เพื่อชี้ให้เห็นว่าสตรีมีคุณค่ามากและเป็นสตรีที่น่าทะนุถนอม มีความนุ่มนวลดุจเส้นไหมและแพร กวีเปรียบสตรี จากคำเปรียบว่า แม่แพรเนื่อยน ชี้ให้เห็นว่าการแต่งกายของสตรีล้านนานิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีคุณค่า มีราคา ทั้งนี้การแต่งกายของสตรีล้านนานิยมนุ่งผ้าซิ่นที่มีการตกแต่งให้สวยงามตามแบบของชาติพันธุ์ของตนเอง สอดคล้องกับ ทรงศักดิ์ ปรารังวัฒนากุล (2551) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับผ้าทอไทลื้อที่มักต่อตีนซิ่น ใช้ผ้าฝ้ายสีเข้มมาต่อ นิยมสีดำ สีครามเข้ม สีเขียว ตีนซิ่นจะเรียบไม่มีลวดลาย อาจมีการตกแต่งในส่วนริมผ้าด้าน

ล่างสุด ใช้แถบดิบปั่นจากเมืองจีนมาเย็บติด หรือใช้ผ้าลายดอกมาปักเพื่อเพิ่มความแข็งแรงของริมผ้าขึ้น โอกาสพิเศษที่ทอด้วยเส้นไหม หรือไหมค่าจะต่อต้านขึ้นด้วยผ้าพิเศษคือ กำมะหยี่ หรือ ผ้าแพรจีน สีเขียวอ่อน สีม่วง สีฟ้าอ่อน มีการตกแต่งด้วยเลื่อมเงิน เม็ดกลมเล็กๆแบนหรือตอกดุนเป็นลาย ปักตกแต่ง บริเวณส่วนบนและส่วนขอบล่างสุดของตีนขึ้น ตีความได้ว่ากวีเปรียบสตรีกับผ้าไหม ผ้าแพรเนื่องจากมองเห็นคุณค่าของผ้าไหมผ้าแพรที่เป็นผ้าที่มีราคาแพง คุณสมบัติอ่อนนุ่ม บางเบาและมีความนุ่มลื่น ผู้ที่จะครอบครองผ้าไหมได้ย่อมจะเป็นคนที่มีฐานะดีหรือเป็นเจ้านายในคุ้ม ในวังทั้งยังชี้ให้เห็นว่าสตรีนั้นเป็นหญิงที่มีคุณค่าควรแก่การเฝ้าปองมาครอบครองและเป็นหญิงที่มีคุณค่ามางดงามนุ่มนวลทั้งกิริยา วาจา และอาจจะรวมถึงผิวที่โบราณมักเปรียบสตรีที่มีผิวเนียนนุ่มว่าเนื้อแฮ (แพร) อีกด้วย

3.3 เปรียบผู้หญิงกับรัตนชาติอันมีค่า ได้แก่ ทองคำ แก้ว(พลอย)ไพฑูรย์ รัตนชาติที่กวีนำเอามาเปรียบสตรีในบทชอล่องน่านนี้ กวีได้นำเอามาประกอบเพื่อชี้ให้เห็นว่าสตรีมีความงดงามแวววาว มีค่ามาก หายากและเป็นของที่ควรเฝ้ามาครอบครองนำทะนุถนอมดังของมีค่าที่นำมาเปรียบได้แก่เปรียบกับทองคำ(ล้านนาใช้ คำ) กวีใช้กลุ่มคำที่ชี้ให้เห็นว่าสตรีมีค่ามากดังทองคำ มีผิวเรื่อเรืองเหมือนทองคำและความละเอียดอ่อนของสตรีดังทองคำที่หล่อหลอมมาอย่างดี ทองคำที่ถูกตีแผ่ให้เป็นแผ่น ได้แก่ แม่คำ หลายเต่า คำป็นเงิน แม่คำปู้ไต้ เจ้าแม่ก้อนคำปู้ เจ้าคำเนื้อแหม่ม

ก็มองว่าความผุดผ่องของสตรี กับลักษณะที่สุกปลั่งและบริสุทธิ์ของทองคำนั้นงดงามดุจเดียวกันเหมือนกับค่านิยมของกวีไทยภาคกลางที่มองว่าผิวสตรีหากจะถือว่างามต้องงามดังทองคำ ทั้งยังเปรียบสตรีกับความมีค่าหรือนำแหวนหวงดั้งหัวแก้วหัวแหวน สีของแก้วนั้นมีความแวววาวหลายสีและความแวววาวที่ส่องสว่างเมื่อแสงตกกระทบ ดังกลุ่มคำ แม่แก้วยองแหวน แก้วแก่นสองสี แก้วแก่นดวงสีและแม่แสงวิฑูรย์ ซึ่งคำว่าแก้วในบทกวี หมายถึงหินแข็งใสจำพวกเพชรพลอย เมื่อกวีเปรียบผู้หญิงกับแก้วจึงเป็นการยกย่องว่าผู้หญิงที่กวีรักนั้นมีคุณค่าดุจเพชรพลอย ควรค่าแก่การรักษา ทะนุถนอมอย่างยิ่งทั้งยังแฝงความว่ากวีทั้งรักทั้งหวงแหนผู้หญิงที่กวีรักนี้ด้วย

กวีเปรียบผู้หญิงกับของมีค่าดังแก้ว แก้ววิฑูรย์ (ไพฑูรย์) เพื่อชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงที่กวีกล่าวถึงนี้ นอกจากความงามของผิวกายแล้วยังประกอบไปด้วยความงามอย่างมีคุณค่าดุจแก้วมณี ในคราวใช้ 9 สำนวน กวีนำเอารัตนชาติที่มีค่าทั้งทองคำ, แก้ว (พลอย) มาเปรียบกับหญิงอันเป็นที่รักกวีเปรียบเทียบโดยรวมโดยนำเอาลักษณะของรัตนชาตินั้นมาเปรียบกับหญิงทั้งความเปล่งปลั่งของทองคำเปรียบกับผิวพรรณที่งดงามของสตรี และยังแฝงนัยว่ากวียกย่องหญิงอันเป็นที่รักนั้นมีคุณค่า เป็นสตรีที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง

กวีมักนำเอารัตนชาติที่มีค่าทั้งทองคำ, แก้ว (พลอย) มาเปรียบกับหญิงอันเป็นที่รักกวีเปรียบเทียบโดยรวมโดยนำเอาลักษณะของรัตนชาตินั้นมาเปรียบกับหญิงทั้งความเปล่งปลั่งของทองคำเปรียบกับผิวพรรณที่งดงามของสตรี และยังแฝงนัยว่ากวียกย่องหญิงอันเป็นที่รักนั้นมีคุณค่าต่อกวีมาก เป็นสตรีที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง ในขณะเดียวกันเป็นที่น่าสังเกตว่ากวีมักจะเปรียบสตรีกับผ้าไหม ผ้าแพรซึ่งเป็นอาภรณ์ที่มีคุณค่า มีค่าราคาแพง บ่งบอกถึงรสนิยมของผู้ครอบครองทั้งยังแสดงถึงสถานภาพทางสังคมทางเศรษฐกิจของผู้สวมใส่ทั้งยังชี้ให้เห็นว่าสตรีในลำนินยแต่งกายให้งดงามด้วยอาภรณ์ที่มีค่าและหาได้ยาก กวีนำเอาอาภรณ์มาเปรียบเพื่อบ่งนัยว่าหญิงอันเป็นที่รักเป็นหญิงที่งดงาม สูงส่งด้วยคุณค่าและเป็นหญิงที่หายากดังอาภรณ์ที่กล่าวมักผลิตมาจากต่างเมือง ทั้งยังเป็นการแสดงความยกย่องสตรีชาวเมืองน่านที่มีความสามารถในการทอผ้าแสดงความเป็นสตรีที่ควรค่าแก่การเป็นคู่ครองด้วยการแสดงออกทางผืนผ้าที่สตรีต้องทอขึ้นมาเพื่อใช้ในครัวเรือน และเครื่องแต่งกายของสตรีเองคือผ้าชิ้น กวีเข้าใจในค่านิยมและคุณสมบัติพื้นฐานของการเลือกคู่ครองนำเข้ามากล่าวในนัยเปรียบสตรีเกี่ยวกับผ้าเพราะผืนผ้านอกจากจะเป็นเครื่องนุ่งห่มยังเป็นเครื่องบ่งบอกฐานะของผู้สวมใส่ด้วย

4. การเปรียบเทียบผู้หญิงกับความสัมพันธ์ในสังคม

จากบทชอและคร่าวใช้ทั้ง 9 ส่วนวน กวีใช้การเปรียบเทียบผู้หญิงที่รักกับความสัมพันธ์ในสังคมที่ชี้ให้เห็นถึงการวางตำแหน่งของผู้หญิงที่ตนเองรักไว้ในบทบาทใด ฐานะใด ผ่านการเปรียบเทียบ 2 ประเภท คือ เปรียบกับอายุของผู้หญิง มักใช้คำว่าน้อง น้องจ๋า น้องน้อย น้องรัก น้องหล้า น้องแก้ว น้องเหินา แม่นางน้อง ไข่ น้องน้อย และนางน้อยเหินา ตีความได้ว่ากวีใช้เปรียบกับผู้หญิงที่รักเพื่อเป็นการให้เกียรติ ยกย่องใน ฐานะที่เป็นน้องทั้งยังแฝงนัยว่าผู้หญิงเป็นผู้ที่น่ารัก น่าทะนุถนอม กวีมีแนวคิดว่าการวางตำแหน่งของ หญิงนั้นให้มีอายุน้อยกว่ากวีและยังเป็นการบอกถึงแนวคิดของกวีมองหญิงเป็นน้องที่น่ารักเป็นหญิงที่ควร ค่าแก่การทะนุถนอม ส่วนอีกประเภท คือ เปรียบผู้หญิงกับบทบาทและหน้าที่ของภรรยา ได้รับอิทธิพลมา จากความเชื่อเกี่ยวกับนางแก้วที่มีความรักภักดีกับสามีทำหน้าที่ของภรรยาอย่างไม่บกพร่อง และการที่ สตรีจะถูกเลือกไปเป็นภรรยาก็จะมีการพิจารณาทั้งรูปลักษณ์ภายนอกจิตใจ โดยกล่าวถึงลักษณะของ หญิงที่ดีและไม่ดี ลักษณะหญิงที่ดี คือเป็นคนพูดจาอ่อนหวาน ไพเราะ ระมัดระวังการพูดจาเพื่อไม่ให้ชีวิต คู่ต้องเดือดร้อน รู้จักปรนนิบัติเอาใจสามี เคารพยำเกรงสามีดุจนางมีทรีปฏิบัติต่อพระเวสสันดร รู้จักเก็บ หอมรอบรับทรัพย์ที่หามาได้ รู้หน้าที่ของศรีภรรยา คือ หมั่นประกอบกิจการงานหน้าที่ให้เรียบร้อย รักและ ห่วงใยสามีเหมือนมารดารักบุตร มีความเมตตากรุณาต่อข้าทาสบริวาร และเอื้อเฟื้อแก่ญาติสามี ไม่เป็นคน โกรธง่าย ไม่เอาใจออกห่างสามี จึงจะถือว่าเป็นสตรีที่ควรค่าแก่การเลือกมาเป็นคู่ครอง จากคตินิยมของ ชาวล้านนาแต่อดีตที่สร้างภาพให้ผู้หญิงมีความงดงามบอบบางน่าทะนุถนอมกวีจึงเลือกที่จะนำเอาสตรีไป เปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความงามตามอุดมคติตามคตินิยมของล้านนาที่ถือว่าเป็นความ งามที่งามที่สุดสมบูรณ์ที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

วิธีคิดและการเปรียบเทียบผู้หญิงใน คร่าว ชอ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอยู่ของกวี กับธรรมชาติ ความเชื่อทางศาสนา คตินิยม และความสัมพันธ์ในสังคมนั้น ส่งผลให้วิธีคิดของกวี หลากหลายทั้งทำให้เห็นภาพของผู้หญิงที่กวีรักชื่นชมอย่างชัดเจน นัยเปรียบเทียบผู้หญิงจากคร่าวและชอเป็น การเปรียบเทียบที่สะท้อนวิธีคิดของกวีที่นำเอาสิ่งใกล้เคียงเข้ามาเปรียบกับผู้หญิงเพื่อชี้ให้เห็นว่าแม้ว่าจะเปรียบ ผู้หญิงกับสิ่งใด ยังยกย่องและให้เกียรติผู้หญิงทั้งยังไม่มีการเปรียบเทียบผู้หญิงไปในเรื่องเพศที่ล่อแหลม แต่เปรียบเทียบผู้หญิงเป็นสิ่งที่บอบบาง ที่น่ารัก น่าทะนุถนอม ในการใช้คำเปรียบกวีใช้กลุ่มคำเปรียบผู้หญิงกับ ธรรมชาติยังสะท้อนให้เห็นถึงคตินิยมของผู้ชายที่สะท้อนออกมาทางความคิดของกวีที่มองเห็นคุณค่าของ ผู้หญิงด้วยสอดคล้องกับ บุญยงค์ เกศเทศ (2532, น. 62) ที่ศึกษาถึงสถานภาพสตรีไทยได้กล่าวถึงคตินิยม ด้านรูปสมบัติของสังคมไทยในอดีตได้สร้างภาพในด้านรูปร่างลักษณะของสตรีให้มีความงดงามบอบบางอัน ควรแก่การทะนุถนอมของบุรุษ โดยเฉพาะในวรรณคดี กวีจะพรรณนารูปลักษณ์ของสตรีในเกือบทุกส่วน ของร่างกาย มีการเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นได้ประจักษ์และเป็นที่รู้จักแพร่หลายของคนทั่วไป ทั้งนี้เพื่อแสดงถึงความงามในอุดมคติ อันถือว่าเป็นความงามเลิศสมบูรณ์ในบทคร่าวใช้และบทชอยังแสดง ความโดดเด่นของลักษณะโวหารการเปรียบเทียบ โดยใช้ความเปรียบเทียบเป็นการกล่าวโดยนัยหรือโดยอ้อมเพื่อสื่อ อารมณ์อันละเอียดอ่อนลึกซึ้ง (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2532, น. 188) สอดคล้องกับการศึกษา โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรม ของ เรณู อรรถาเมศร์ (2528, น. 174) ที่กล่าวถึงการดึงเอา ธรรมชาติมาเป็นสำนวนในการเกี่ยวพาราสี ใช้เป็นคำเรียกแทนชื่อหญิงคนรักตลอดจนนำไปผูกความหมาย โดยนัย เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามรู้ซึ่งถึงความในใจของตน

ดังนั้นในการใช้คำเปรียบของกวีจึงสะท้อนถึงโวหารในการใช้คำเปรียบ การอุปมาว่าอุปมาอุปมัยมีบทบาทสำคัญในการอธิบายความเป็นจริงในชีวิตประจำวันและแม้แต่ในผลงานทางวิทยาศาสตร์ทั้งยังช่วยให้เราคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างสัมพันธ์กันและกัน เกิดผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบสำหรับบุคคลและสังคม มีความกังวลว่าบางครั้งสมมุติฐานทางเพศจี้อธิพจน์ต่อบทบาทที่แสดงออกอย่างลึกซึ้ง (Fitzgerald, 1993, p. 33, p. 130) การอุปมาต้องดูที่บริบท และเจตนา อย่างไรก็ตามหากใช้คำอุปมาในการสนทนา ยังต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมอัตลักษณ์ของความเป็นตัวตนอีกด้วย เสน่ห์ที่กวีเปรียบนัยผู้หญิงกับธรรมชาติในคร่าวใช้ กวีมีการกล่าวเปรียบกับธรรมชาติดังนี้

1. กวีเปรียบผู้หญิงกับดอกไม้ โดยนำเอาลักษณะของดอกไม้ตูมมาเปรียบสตรี ชี้ให้เห็นถึงนัยแฝงว่าหญิงอันเป็นที่รักของกวีนั้นกำลังอยู่ในวัยแรกรุ่งดังดอกไม้ที่กำลังตูม โดยใช้คำเปรียบดังนี้

แม่บัวจี๋จุ่ม หมายถึง ดอกบัวตูม ซึ่งมีนัยแฝงว่าสตรีผู้นั้นเป็นผู้หญิงที่อยู่ในวัยแรกรุ่งมีความน่ารักหรือกำลังอยู่ในวัยใส ยังแสดงให้เห็นว่าสตรีนั้นเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นตัวแทนแห่งความดี ดอกบัวแฝงความงดงามมีคุณค่า เป็นดอกไม้มงคล ชาวพุทธใช้ในการบูชา

จี๋ดอกแก้ว ดอกแก้วในล้านนามีความหมาย หมายถึงดอกพิกุลซึ่งแสดงให้เห็นถึงความงดงามบอบบางและอ่อนหวานของสตรี ดอกแก้วจึงแฝงถึงความบอบบางงดงาม ชาวสะอาดทั้งยังเป็นชื่อดอกไม้ที่คล้องจองกับคำว่าแก้วแหวนที่เป็นของมีค่าเป็นมงคลด้วย ทั้งนี้ยังสะท้อนถึงการที่สตรีนิยมนำดอกไม้มาประดับร่างกายให้งดงาม นอกจากนี้แล้วการนำเอาดอกไม้มาเป็นคำสรรพนามสำหรับสตรียังให้ความหมายในแง่ของความงามในด้านรูปสมบัติอีกด้วย ทั้งนี้พิจารณาจากธรรมชาติของดอกไม้ที่มีความงามและกลิ่นหอมซึ่งกวีมักจะนำเอาธรรมชาตินี้มาเปรียบเทียบกับสตรีเสมอ และการนำเอาลักษณะต่าง ๆ ของดอกไม้โดยเฉพาะดอกตูม หรือแรกแย้ม เช่น กลุ่มคำ แม่บัวจี๋จุ่ม จี๋ดอกแก้ว สะท้อนให้เห็นถึงวัยของสตรีนั้น ๆ ด้วย ว่าเป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรกรุ่ง กล่าวคือ มีอายุประมาณ 15-16 ปี ซึ่งชาวล้านนาเรียกว่า “สาวจี๋” ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า กลุ่มคำเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงวัยของสตรีให้สอดคล้องกับการพรรณนาความงามสตรีของกวีด้วย ทั้งยังชี้ให้เห็นว่าสตรีเป็นผู้งดงามบริสุทธิ์ ดุจดอกบัวทั้งงดงามควรค่าแก่การบูชาด้วย (ศิริรัตน์ อาศนะ, 2529, น. 187)

2. กวีเปรียบหญิงกับดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เมฆหมอกกวีนำเอาธรรมชาติรอบตัวมาเปรียบกับแสงของดวงอาทิตย์ แสงของดวงจันทร์ แสงของดวงดาว ความอ่อนช้อยของหมู่เมฆ ความชุ่มชื้นของเมฆหมอกที่หยาดหยดอ้อยอิ่ง เพื่อชี้ให้เห็นว่าสตรีมีความงดงามเปี่ยมด้วยคุณค่าทั้งยังอบอุ่นดังแสงดวงอาทิตย์ ชุ่มชื้นใจเมื่อแลเห็น ทั้งนี้กวีนำเอาแสงสว่างของพระจันทร์มาใช้แทนชื่อของสตรีและใช้ในการเปรียบเทียบ แต่ถ้าพิจารณาถึงการพรรณนาเปรียบเทียบความงามแล้วจะพบว่า กวีมักเปรียบผิวของสตรีที่ผุดผ่องและเกลี้ยงเกลา กับแสงของพระจันทร์เสมอ ดังนั้นเมื่อกวีนำเอาแสงสว่างของพระจันทร์มาเป็นคำแทนชื่อสตรี น่าจะหมายถึง นางผู้มีผิวพรรณผุดผ่องเกลี้ยงเกลาด้วยเช่นกัน (ศิริรัตน์ อาศนะ, 2529, น. 188) ดังกลุ่มคำ แสงเดือนบ่าง แม่จันแปงมน แสงเดือนบาลส่องฟ้า จันเป้งมน แสงเดือนมน ปรากฏใน

บทคร่าวใช้

“ปิ่นใส่น้อง เมืองยมนแต่งกาย ส่วนตัวแห่งจาย
ปอดกลิ้ง รูปร่างขาวแดง เหมือนแสงเดือนบ่าง
(ผิวพรรณ) มีสีคิงบางร่างก้อม”

(คร่าวใช้อินทอง)

เก็บความ

พี่ได้เห็นน้องแต่งกายงดงามที่เลยตะลึง เพราะ
รูปร่างน้องมีราศี ผิวพรรณน้องดังแสงของ
พระจันทร์

ทั้งนี้กลุ่มคำ “จันทันผ้า” เป็นกลุ่มคำที่นำเอาการเคลื่อนที่ของพระจันทร์ที่เคลื่อนผ่านกลุ่มเมฆมาใช้เป็นคำเปรียบสตรี นอกจากจะแฝงความหมายในแง่ของความงามและความผุดผ่องของผิวพรรณแล้ว น่าจะแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวที่นุ่มนวลของสตรีด้วย ทั้งนี้พิจารณาจากการเคลื่อนที่ของพระจันทร์ที่เคลื่อนผ่านกลุ่มเมฆอย่างช้าๆ และนอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าสตรีนั้นเป็นผู้ที่มีชีวิตชีวาเคลื่อนไหวอยู่เสมอ และไม่มีสิ่งใดมาบดบังความงามของนางได้ (ศิริรัตน์ อาสนะ, 2529, น. 189) ปรากฏใน คร่าวบ่าวใส่สาว

บทคร่าวใช้
“ได้อู้จกััน กับจันทันผ้า (ผิวผุดผ่อง)
ใจจายตีมากนัก หัวใจแห่งจาย บ่อมายความรัก
เพราะหวังร่วมสร้างกับญิง”
(คร่าวบ่าวใส่สาว)

เก็บความ
ได้พูดกันกับน้องนางผู้เปรียบเหมือนดวงจันทร์
ที่กำลังลอยโผล่พ้นเมฆ ด้วยหัวใจของพี่ไม่
คลายความรักเพราะหวังร่วมรักกับน้อง

และในบทขอล่องน่านโดยกวี คือ พ่อครูคำผาย ได้บรรยายถึงดอกไม้หลายชนิด และกล่าวถึงสตรีว่าเปรียบกับลักษณะของดอกไม้ จากดอกตูม เป็นช่อเป็นพวง กล่าวถึงลักษณะที่นำเอาดอกไม้มากรองเป็นพวงมาลัย หรือการนำเอาดอกไม้ต่างชนิดมาซ้อนกันในหมู่ดอกไม้ที่กวีนำเอามาเปรียบ ในการเปรียบสตรีกับดอกไม้ยังได้นำเอาความอ่อนไหวและการแกว่งไกวของดอกไม้มาเปรียบอีกด้วย

ในการเปรียบยังได้สะท้อนความงามของธรรมชาติเพราะการที่กวีดึงเอาส่วนงดงามที่สุดของต้นไม้ ออกมาแสดงถึงความงามที่สุดของต้นไม้และของธรรมชาติ ได้แก่

1. เปรียบกับดอกไม้ที่มีลักษณะดอกตูม กวีนำเอาลักษณะของดอกไม้ที่กำลังตูมโดยใช้คำว่า “จี” ได้แก่

บทขอ
“ได้เป้นแม่นาคแต่ตักนั้หน้า จะริ้วพันโดยกันสักหน้อย
ปละหื้อหมองก้อยยังต่ำก้อย เจ้าจีดอกสร้อย
(บอบบางน่าทะนุถนอม) จะขึ้นวังล่องวัง”
(พญากาเผือก : บทที่ 18)

เก็บความ
ได้เป้นแม่นาคจักขอรำพันไปสักหน้อย ไม่ได้
ทอดทิ้งให้หม่นหมอง นางผู้เปรียบเหมือน
สร้อยที่ทำจากดอกไม้แรกแย้ม

จะพบว่ากวีเปรียบสตรีกับเจ้าจีดอกสร้อย เจ้าจีเอ็งได้ เจ้าจีดอกแก้ว กวีเปรียบสตรีกับดอกสร้อยตีความได้ว่า สตรีเปรียบกับดอกตูมของดอกไม้ที่ถูกนำมาประดิษฐ์ให้เป็นสร้อยหรือพวงมาลัย ซึ่งเห็นว่าสตรีนั้นงดงามราวกับดอกไม้ที่กำลังตูม และสตรีอยู่ในวัยรุ่น เจ้าจีเอ็งได้ จี หมายถึงดอกไม้ตูม ดอกเอื้องหรือดอกกล้วยไม้ ตีความได้ว่าสตรีนั้นเป็นดอกกล้วยไม้ที่กำลังตูมแรกแย้มหรือชี้ให้เห็นว่าสตรีนั้นอยู่ในวัยแรกรุ่งงดงาม แม้จีดอกแก้ว ดอกแก้ว หรือดอกพิกุล ซึ่งเห็นว่าสตรีนั้นเป็นผู้ที่บอบบางและมีกลิ่นกายที่หอมด้วย ทั้งยังนำเอาลักษณะดอกที่ตูมเพื่อชี้ให้เห็นว่าสตรีนั้นเป็นสาวแรกรุ่ง มีความงดงามสดใสและบอบบาง

2. เปรียบลักษณะของดอกไม้ที่เป็นดอก เป็นพวง เป็นช่อ ได้แก่

บทขอ
“จะเ็นปากทักแม่เจ้าดวงจำปี (ผิว)
ขึ้นเรือนดีวันนี้อัน
ก็จะถามสักกำคนงามอื่น้อง”
(ขอขึ้นบ้านใหม่ : บทที่ 19)

เก็บความ
จะออกปากทักทายนางผู้มีความงดงามเหมือน
ดอกจำปีวันนี้อันขึ้นบ้านใหม่จึงอยากถามน้อง
สักคำน้อง

บทขอ
“ว่าเทียนสังฆะตอบคุณหยั่งหา
แม่ดวงจำปา(ผิว) บอกมาน้อยเจ้า
ก้อยฟังเอะนายสีกายหมาเต้า
ว่าจะถามเจ้าก้อยไขค้ำมา”

(ดาปอยบวชพระ : บทที่ 44)

เก็บความ
นางผู้มีความงดงาม(ผิว,กลิ่น)ดังดอกจำปา
ขอให้น้องบอกพี่มาเทียนสังฆะตอบแทนคุณ
อะไรนะให้น้องผู้มีผิว ขาวนวลดูกายของ
แต่งโมพี่จะถามน้องอีก

จากบทขอที่ยกมาข้างต้นพบว่ากวีใช้คำเปรียบว่า แม่ดวงจำปา ดีความได้ว่า กวีมองว่าผิวของสตรีมีความงามเป็นที่นิยมของผู้ชายล้านนาคือ ผิวขาวเหลือง ซึ่งให้เห็นว่าสตรีมีผิวที่งดงามและมีกลิ่นหอม คนล้านนาว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับดอกจำปาว่า มีดอกงาม กลิ่นหอม หอมมรรคญาณ หอมจุใจสู่พระนิพพานนิยมปลูกที่วัด ในคัมภีร์โลกุติไม่ให้ปลูกในบ้านต้องตัดก่อนที่จะมีความสูงเท่าตัวเรา แม้แต่ดอกที่ถูกเด็ดโดยชายหนุ่มก็อย่ารับมาดม เพราะผู้ชายลงอาคม ดอกจำปายังเป็นดอกไม้ชั้นสูงที่ใช้บูชาพระเจ้า (สนั่น ธรรมธิ, 2561) ความเชื่อพื้นบ้านล้านนายังเชื่อว่าดอกจุมปาหรือจำปานี้หญิงสาวนิยมเด็ดมาเสียบผม เมื่อเก็บดอกจำปาได้ ไม่ควรสูดดมกลิ่นหอมของดอกไม้ที่นั่นทันที ยิ่งต้นจำปาที่ขึ้นอยู่ในวัดยิ่งไม่ควรดม แต่ถ้าต้องการดมกลิ่นดอกจำปาให้เอาดอกไม้ที่นั่นเช็ดที่ผ้าถุงก่อน เพื่อป้องกันคาถาที่อาจจะมียุชชามาปลูกเสกคาถาใส่ไว้ได้เมื่อสูดดมไปเกิดไปถูกอาคมเข้าจริงจะทำให้คลั่งไคล้หลงใหลชายผู้นั้นได้ (คมเนตร เชษฐพัฒน์นิข, 2546) และ เจ้าดวงจำปี, ดวงดอกไม้มาลัยจำปี มีนัยแสดงให้เห็นถึงความงามบอบบางน่าทะนุถนอม ความน่ารักสดใสของสตรีและชี้ให้เห็นถึงความงามของผิวสตรีดังกวีได้เปรียบสตรีกับดอกจำปาที่มีผิวเหลืองเต่งตึงดูกลีบดอกจำปา และขาวนวลดูสีกลีบดอกจำปีที่แผ่เผยว่าผิวสตรีมีทั้งขาวและขาวเหลืองแล้วยังแสดงให้เห็นว่าสตรีนั้นยังมีกลิ่นกายที่หอมด้วย

3. เปรียบโดยการนำเอาดอกไม้สองชนิดมาอยู่ซ้อนกัน ด้วยการใช้คำว่า “ซ้อน” ได้แก่

บทขอ
“สีตัวแห่ยังแปลว่าหยั่ง ขอถามสักคำคนงามต่างบ้าน
แม่แห่นซ้อนใบแม่บัวซ้อนบ้าน (พลั่วไหว,บอบบาง)
จะไปกลัวไปหย้านแม่ฮ้างคนงาม”

(ตัวตั่งสี่ : บทที่ 38)

เก็บความ
สีตัวแห่แปลว่าอะไร ขอถามคนสวย ต่าง
หมู่บ้านนางผู้เหมือนต้นแห่นที่ ลอยอยู่เหนือน้ำ
นางผู้เหมือนดอกบัวซ้อนกับดอกบัวสาย

จากบทขอล่องน่าน คำเปรียบ แม่แห่นซ้อนใบแม่บัวซ้อนบ้าน เจ้าแห่นซ้อนบัว กวีนำเอาคำว่า ซ้อนมาเพื่อบอกลักษณะของสตรีว่ามีความอ่อนไหว พลั่วไหว ดูจแห่น แห่น (แห่น ห น้า น ชื่อพรรณไม้ล้มลุกน้ำหลายชนิด ลอยอยู่ตามน้ำนิ่ง ๆ) ยามเมื่อถูกกระแสน้ำพัดพาไป ทั้งยังนำเอาลักษณะของแห่นมาซ้อนเข้ากับดอกบ้าน หรือดอกบัวสาย ก้านใบและก้านดอกอ่อนไม่มีหนาม ใบลอยอยู่บนผิวน้ำ ดอกสีม่วงอ่อน ซึ่งให้เห็นว่าสตรีมีความงดงามอ่อนไหว พลั่วไหวไปตามกระแสน้ำ เป็นการบอกลักษณะสตรีว่าอ่อนโยน และมีท่วงท่าที่งดงาม

ในบทขอล่องน่านที่กวีได้กล่าวถึงการเปรียบหญิงกับดอกไม้ยังได้นำเอาการเกาะเกี่ยวกับต้นไม้มของต้นดอกเอื้อง (กล้วยไม้) มาเปรียบกับสตรีที่ เป็นสัญลักษณ์แทนนางอันเป็นที่รักและแสดงให้ถึงความคิดของกวีที่นำดอกเอื้องมาเปรียบกับสตรี เพราะมองว่าสตรีมีความงดงามตามธรรมชาติดังเช่นดอกเอื้องที่แม้จะเติบโตได้ในป่าแต่เมื่อแตกดอกออกช่อแล้วงดงามเหลือบรรยาย ได้แก่

บทขอ

“เกิดมาสิบชาติฉลาดเฉลียว
เกิดมาชาติเดียวตรัสรู้ได้
จะถามคนงาม แม่เอื้องย้อยไม้ (งดงามมีคุณค่า)
ไขบอกพี่ให้.....ลายกำ”

(พุทธประวัติ : บทที่ 31)

เก็บความ

เกิดมาได้สิบชาติมีความเฉลียวฉลาด หากเกิดมา
เพียง ชาติเดียวก็ตรัสรู้ไม่ได้ จึงอยากถามนางผู้มี
ความอ่อนช้อย งดงามเหมือนช่อดอกกล้วยไม้ที่
ย้อยจากคาคบไม้ ขอน้องจงบอกพี่ด้วย

จากตัวอย่างกวีนำเอาดอกไม้มาเป็นสัญลักษณ์และตัวแทนสตรีด้วยกลุ่มคำต่าง ๆ เช่น แม่สร้อย ดอกไม้ แม่ป่านช่อนบัว แม่เอื้องย้อยไม้ ตีความได้ว่ากวีกำลังคิดถึงลักษณะ ความงามของดอกไม้ทั้งที่เป็นดอก เป็นช่อ หรือถูกประดิษฐ์ขึ้นมา และกลิ่นหอมของดอกไม้เพื่อชี้ให้เห็นความงามของสตรี การนำมาเปรียบกับความงามของสตรีเพื่อชี้ให้เห็นว่าสตรีนั้นมีคุณสมบัติ รูปสมบัติตรงตามคตินิยมของคนในยุคสมัยนั้นทั้งยังเน้นย้ำให้เห็นถึงความงามของสตรีมากยิ่งขึ้นหากดอกไม้มันได้นำมาประดิษฐ์ ร้อยเป็นพวงมาลัย ยิ่งชี้ให้เห็นภาพความงามของสตรีนั้นชัดเจนยิ่งขึ้น กวียังนำดอกบัวมาเปรียบกับสตรีอันเป็นที่รัก ยังแฝงนัยยะด้วยว่าสตรีนั้นมีความดีทั้งปวง งดงามทั้งภายนอกคือร่างกายและจิตใจ เพราะดอกบัวเป็นดอกไม้ที่ใช้ในการบูชาพระ ถวายพระเป็นดอกไม้ที่บริสุทธิ์ ภาพที่กวีกล่าวถึงสตรีจึงกล่าวว่าสตรีเป็นผู้หญิงบริสุทธิ์และเป็นผู้หญิงที่ดีด้วย

และการเปรียบหญิงกับผลไม้ กวีได้นำเอาส่วนประกอบของผลไม้มาเปรียบกับสตรี จากการศึกษาพบว่ากวีมักพรรณนาถึงสตรีโดยเปรียบสตรีว่าเป็นดังดวงใจ เป็นยอดดวงใจของตนเหมือนกับเป็นส่วนกลางของดวงใจ ได้แก่

บทขอ

“ว่าแก่นหนที่ตัดต้นนั้นเล่า
ไผ่เก็บเผื่อไว้ดังใด
หล่อนว่าแก่นตัดยังแก่นถ้วนสอง
จะถาม นายมอน นายมอนหมาเต้า” (ผิว,ริมฝีปาก)

(พุทธประวัติ : บทที่ 17)

เก็บความ

ไข่ฟองแรกนั้นใครเป็นคนเก็บรักษาและไข่
ฟองที่สอง จึงอยากถามนางผู้เป็นใจกลางของ
หัวใจ นางผู้เป็นเหมือนใจกลางของดวงใจ
(หัวใจ)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ากวีนำเอาลักษณะของผลไม้ ได้แก่ แดงโมและลูกสะบ้า มาเปรียบกับสตรีทั้งลักษณะของแดงโมที่มีความชุ่มฉ่ำ อวบอ้วน เต่งตึง ชี้ให้เห็นว่าสตรีอาจจะเป็นผู้ที่มีรูปร่างอวบอ้วน ผิวเต่งตึง อวบอ้วน ดังผลแดงโม และใจกลางของแดงโมที่เปรียบกับสตรีว่าเป็นยอดดวงใจของกวีเอง และยังแสดงให้เห็นว่าสตรีอาจมีริมฝีปากที่แดงดุจสีแดงของเนื้อแดงโมด้วย

ดังปรากฏในคร่าวหงส์หิน ตอนกวีพรรณนาความงามของนางว่า “คิ้วโก่งค้อม แวดล้อมตาขำ เกสาลิลดา เหมือนแสงแก้วเข้า ริมปากแดงอ่อน เหมือนมอนหมากเต้า สุกแดงดีเลิศล้ำ เหมือนกินรี เดิน เที้ยผิงน้ำ เกาะผิงถ้ำทรายธาร” นั่นคือ เธอผู้นี้มีคิ้วโก่งค้อม รอบตาดำขลับ มีผมหาดสนธิ ดั่งนิลตะโก มีริมฝีปากแดง ดุจเนื้อแดงโมที่สุกงอม นางสวยงามประหนึ่งนางกินรีที่ริมหาดทราย มีปากแดงจึงเป็นลักษณะของหญิงที่เชื่อว่างาม ริมฝีปากของหญิงสาวที่สวยมักจะแดงเหมือนผลด่ำลึงสุก เป็นการเปรียบเทียบแบบคนไทยภาคกลาง สำหรับคนล้านนาเปรียบเทียบกับเนื้อในของแดงโมที่สุกงอมแล้ว ริมฝีปากแดงปรากฏในเบญจกัลยาณี ที่เป็นคุณสมบัติของนางวิสาขา ว่า ริมฝีปากของหญิงมีบุญญาธิการ ต้องเป็นสีแดงงดงาม การที่กวีนำเอาผลไม้มาเปรียบกับสตรีชี้ให้เห็นว่าในสังคมล้านนาทั้งคนและธรรมชาติต่างเกื้อกูลซึ่งกันและกันและมีความสัมพันธ์กัน (มณี พะยอมยงค์ และ นรินทร์ชัย พัฒนวงศ์, 2527, น. 162)

การเปรียบเทียบกับดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ท้องฟ้า หมอก กวีได้นำเอาธรรมชาติรอบตัว มาเปรียบสตรีโดยได้นำเอาความโดดเด่นของสิ่งที่อยู่รอบตัวมาใช้ประโยชน์ เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ ของเมืองน่านล้วนแล้วแต่เป็นหุบเขาที่ถูกโอบล้อมด้วยเทือกเขา ภูเขาอยู่ทุกด้านก่อให้เกิดความงดงามตาม สภาพภูมิศาสตร์ กวีได้นำเอาความสว่าง ความร้อนแรงของแสงดวงอาทิตย์ ความสว่างสดใสในวไลยของ ดวงจันทร์ ความสุขสภาวะของดวงดาวท่ามกลางคำคืนที่มีมิติราวกับปูลาดทาไปด้วยกำมะหยี่สีดำสนิท มีดวงดาวส่งแสงระยิบระยับนับไม่ถ้วน ท้องฟ้าที่หมดจดสดใสไร้เมฆหมอก รวมถึงเมฆหมอกที่ปกคลุมใน ยามรุ่งอรุณ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. นางผู้มีความผูกพันดังแสงจันทร์ที่โผล่พ้นหมู่เมฆในบทขอตัวตั้งสี่

บทขอ

“หัวโหมงมโน่งว่าหัวหวาน
หัวหวานหวานหัวหยังจาเจ้า
จุงฟังเทอนายแม่จันตันผ้า (ผิว)
อันน่องกับข้าแสงไฟแสงมัน”

(ตัวตั้งสี่ : บทที่ 66)

เก็บความ

หัวโหมงมโน่งตอบว่าหัวหวานหากว่าหากว่า
หัวหวานๆหัวอะไรหรือน้องค่อยฟังเถิดนะนาง
ผู้เปรียบเหมือนดวงจันทร์ที่กำลังขึ้นเมฆ
(โผล่พ้นเมฆ)

2. เปรียบกับแสงนวลของดวงจันทร์ในคืนพระจันทร์เต็มดวง

บทขอ

“อยู่โดยกันมาหยังมาทุกซ์มาจัน
เจ้าแสงเดือนมน (ผิว) ฮ้องบ่เป็นไห้
เพราะมัลลิกาเมียแปงน้องไห้
เข่าเอาใจใส่นีก็ยังแหมก้า”

(เต๋โจย่าโม : บทที่ 9)

เก็บความ

อยู่ด้วยกันมาทำไมถึงทุกซ์ยากนักนางผู้เปรียบ
เหมือนแก้วมณีที่ส่องสว่างดุจแสงพระจันทร์
เต็มดวงอาจจะเป็นเพราะ น้องมะลิกาเมีย รัก
น้องไม่ได้เอาใจใส่กระมัง

3. เปรียบสตรีกับดวงดาวกวีได้เปรียบสตรีกับแสงระยิบในยามคำคืนที่มีมิติดังท้องฟ้าถูกคลุมด้วย กำมะหยี่กลับมีแสงของดวงดาวที่ส่องระยิบระยับจับตาคือกลุ่มดาวลูกไก่ซึ่งทางล้านนาเรียกว่า ดาววี ได้แก่

บทขอ

“เอาเทอน้องแม่ดวงจำปี
เจ้าแสงดาววี (ผิว) บ่ได้หยังนอเจ้า
ปามะลิกาเมียแปงกูเฝ้า
เข่าดงป่าเป้าหลายอย่างหลายอัน”

(เต๋โจย่าโม : บทที่ 39)

เก็บความ

เอาเถิดน้องผู้มีความงดงามดังดอกจำปีนางผู้มี
ความงดงามเหมือนแสงของดาวลูกไก่ เรา
ไม่ได้อะไรเลยนะน้อง จึงพามะลิกาเมียรักเข้า
ป่า

4. เปรียบท้องฟ้า กวีเลือกเอาท้องฟ้ามาเปรียบด้วยการนำเอาลักษณะของท้องฟ้าในเวลาสะท้อน (สะท้อน) ในความหมายเป็นความสว่างสดใสของเรือนกายของสตรีดุจดังแสงแดดส่องมากระทบกาย

บทขอ

“ผ้าขาวผ้าแดงเอามาฮองต้นชัน
ความหมายมีหยัง.....ไหลซ้อน
จะถามคนงามตัดตื้อน้อง
แม่ฟ้าสะท้อน (ผิว) ฮ้องผ้าขาวผ้าแดง”

(อานิสส์การบวช : บทที่ 60)

เก็บความ

ผ้าขาวผ้าแดงที่นำมารองชั้นล้วนแต่มี
ความหมายพื้จึงอยากถามน้อง นางผู้มีราศี
งดงามดุจแสงแดดกระทบกาย

5. เปรียบกับหมอก (ล้านนาเรียกเหมย) กวีเปรียบสตรีกับเหมย (เหมย) ด้วยว่าสตรีนั้นมีผิวเนื้อที่ละเอียดนิ่มนวล

บทขอ	เก็บความ
“จะไปนอนในตวยกันโล่งโง้ง จะไปสู่ผ้าห่มหมอนอิงหมอนยาว จะว่าจะใดแสงเดือนน้องสาว แม่หมอกปล่อมดาว แม่เหมยปล่อมผ้า”(ผิว) (ขอเกี้ยว-ชอลาม : บทที่ 29)	ที่จะเข้าไปนอนกับน้องทั้งเบียดในผ้าห่มกับน้อง แสงเดือนนางผู้เปรียบเหมือนดวงดาวที่แทรก ตัวอยู่ในกลุ่มเมฆนางผู้มีผิวเนื้อละเอียดนิ่มนวล เปรียบเหมือนน้ำค้างที่แทรกตัวอยู่ในกลุ่มเมฆ

ในการเปรียบกับดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว หมอกกวีได้นำเอาลักษณะเด่นของธรรมชาตินั้นมาสร้างสรรค์สร้างคำขึ้นมาเพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงความงดงามอย่างที่สุดตามลักษณะธรรมชาติที่กวีได้นำมาเปรียบนั้น แสงแดด ความสว่างนวลของดวงจันทร์ในคืนวันเพ็ญ ความแพรวพราวของดวงดาวในคืนท้องฟ้ามืดดั่งกำมะหยี่ ทั้งยังนำเอาความฉ่ำเย็นของหมอกเหมย (เหมย) กระแสน้ำมาเปรียบสตรีเหมือนเป็นการบอกอีกนัยว่าสตรีอันเป็นที่รักนั้นดุจดังเป็นน้ำทิพย์ชโลมใจให้กวีได้ชุ่มชื่นเบิกบานเมื่อเห็นหน้าอีก ด้วย กวีเปรียบสตรีกับดวงจันทร์ เป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงผิวของสตรีที่มีความงดงามน่าชื่นชม น่ามอง และแสดงให้เห็นว่าผิวของสตรีต้องตามลักษณะของเบญจกัลยาณีคือมีผิวที่งดงามขาวเหลืองดั่งแสงของพระจันทร์ แต่ในบทขอเรื่อง หมาขนคำ กวีกลับเปรียบสตรีกับแสงแดด เปลวแดดที่สะท้อนเป็นเปลวแดดระริกในยามร้อนระอุ กล่าวว่า

บทขอ	เก็บความ
“ว่าหมาขนคำปามานมีต้อง เจ้าแวแดดต้อง(ผิว) กลัวลายปดี่ จาวบ้านจาวเมืองจะเล่าหน้าจำขวัญ จัดเป็นขบวนตัดดีว่าอื้อ” (หมาขนคำ : บทที่ 15)	หมาขนคำมีท้องนางผู้เปรียบเหมือน แสงอาทิตย์ตกกระทบที่เกรงว่าจะเป็นที่รำลือ ของพวกชาวบ้าน

การเปรียบว่านางมีรูปโฉมเหมือนแสงอาทิตย์นี้ นับเป็นการใช้ลักษณะความเปรียบที่มีลักษณะแปลกออกไป เพราะตามปกติแล้วทั้งในวรรณคดีไทยและวรรณคดีล้านนานิยมเปรียบความงามของหญิงว่าเหมือนพระจันทร์ (มะลิวัลย์ บุณยพัฒนา, 2539, น. 76)

ดังจะเห็นได้ว่าคำอุปมาเปรียบเทียบมีมากมายในการนำเสนอของการสื่อซึ่งคำอุปมาให้เห็นภาพนั้นเป็น "ภาพประกอบ" ในการอธิบายบางประเด็นทางวัฒนธรรม (Fitzgerald, 1993, p.213) และวิธีคิดของกวีผู้สร้างสรรค์งานซึ่งดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่งดงามและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่มีวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ กวีจึงมักนำเอาธรรมชาติที่เห็น หรือสัมผัสแล้วมองว่าสวยงามประกอบความเชื่อในความงามตามอุดมคติตามสมัยนิยมมาเปรียบกับผู้หญิงเพื่อชี้ให้เห็นความงามตามอุดมคติ เส้นหน้ของผู้หญิงกับความงามอย่างธรรมชาติที่นำมาเปรียบทั้งดอกไม้ พืช ดวงดาว ดวงจันทร์ หมอก เหมย เพื่อเน้นย้ำให้เห็นว่าความงาม ความมีเสน่ห์ของผู้หญิงกับธรรมชาตินั้นมีความสอดคล้องเกี่ยวเนื่องกันทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่ากวีนำเอาสิ่งใกล้ตัว รอบตัวนั้นมาตอบสนองทั้งในแง่ของการใช้ชีวิตและการจรจโร่งใจโดยผ่านงานของกวีนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาคร่าวใช้ ทั้ง 9 เรื่องของกวีพื้นบ้าน และบทชอคล้องน่านของพ่อครูคำผาย นุบิง เกิดความรู้ ความเข้าใจในการเปรียบผู้หญิงตามความคิดผู้ชายผ่าน คร่าว ซอ ผ่านกวีที่นำเอาความงดงามอ่อนช้อย สดใสของดอกไม้ เมฆหมอก ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ มาเปรียบโดยใช้ลักษณะอันโดดเด่นมาเปรียบกับสตรีด้วยแฝงนัยในคำเปรียบในคร่าวใช้แฝงนัยว่าสตรีเป็นผู้ทำให้กวีชุ่มชื่นจิตใจ เอาส่วนที่งดงามสื่อความหมายได้เด่นชัดมาเปรียบกับสตรีเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศและตกแต่งให้คร่าวใช้นั้นมีความงดงามด้านภาษา กวีได้สรรหาคำอันประณีตเพื่อสร้างบรรยากาศให้แก่ผู้รับสารนี้อยู่ในความรู้สึกคล้ายตามกวีทั้งนี้การอุปมาของตัวตนผู้หญิงดูเหมือนจะมีการเปลี่ยนแปลงในการระบุตัวตนของผู้หญิงอย่างมีนัยสำคัญด้วย

ข้อเสนอแนะ

ทำการศึกษางานอื่น ๆ ของภาคเหนือ นำมาเปรียบเทียบกับวิธีคิด การเปรียบผู้หญิงของภาคอีสานและน่านท คร่าว ซอ มาสอนในโรงเรียนในฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- คมเนตร เชษฐพัฒนวนิช. (2546). *ความเชื่อพื้นบ้านล้านนา*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2551). *มรดกวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. (2532). *การศึกษาเปรียบเทียบคำอุ้บ่าอุ้บสาวล้านนา และผญาเกี่ยวอีสาน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มณี พะยอมยงค์ และ นรินทร์ชัย พัฒนวงศา. (2527). *วิถีชีวิตและค่านิยมของชาวลานนาไทย*. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์และคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มะลิวัลย์ บุรณพัฒนา. (2539). บทชมโฉมในวรรณคดีไทย-ล้านนา. *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, 13(2), 76.
- เรณู อรรถาเมศร์. (2528). *โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร).
- ศิริรัตน์ อาศนะ. (2529). *สตรีในวรรณกรรมล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร).
- สนั่น ธรรมธิ. (2561). *ดอกไม้ล้านนา : ศรัทธาและความหมาย*. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2547). *พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Fitzgerald, T. K. (1993). *Metaphors of Identity: a culture-communication dialogue*. New York: State University of New York Press.

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs)

ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา

A Confirmatory Factor Analysis of Learning and Innovation Skills (4Cs)
of Student at University of Phayao

ชลธิดา เทพหินลัพ, นรินธ์ นนทมาลย์, นริศรา เสือคล้าย, วรณกร พรประเสริฐ,
อาภาพรณ ประทุมไทย, กัลวรา ภูมิลา, สุมิตรา อินทะ, ณัฐพงษ์ พรหมวงษ์,
นพรัตน์ ใจหมั่น, ศรุต ไซยชนะ, น้ำเงิน จันทรมณี¹

Chonthida Thephinlap, Narin Nonthamand, Narissara Suaklay, Wannakorn Phornprasert,
Arpapun Prathumthai, Kanwara Pumila, Sumittra Intha, Nattapong Promwong,
Nopparat Chaiman, Saruta Chaichana, Namngern Chantaramanee
Corresponding Author E-mail: namngern.ch@up.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ตรวจสอบความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และ 2) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จำนวน 600 คน ที่ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ 1) แบบประเมินความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และ 2) แบบประเมินทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ มัธยฐาน (Mdn) พิสัยระหว่างควอไทล์ (IQR) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second Order Confirmatory Factor Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา มีจำนวน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การทำงานร่วมกัน ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร ประกอบด้วย 10 ตัวชี้วัด เมื่อทำการพิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัด พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (Mdn = 4.000, IQR = 0.500-1.500) จำนวน 9 ตัวชี้วัด ได้แก่ การเปิดรับข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ การเชื่อมโยงของข้อมูล แหล่งที่มาของข้อมูล ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในทีม การแบ่งหน้าที่การทำงานในทีม ความคิดริเริ่มที่แปลกใหม่ ความคล่องแคล่วในการใช้ความคิด ความสามารถในการสื่อสาร และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (Mdn = 5.000, IQR = 1.000) จำนวน 1 ตัวชี้วัด คือ การรับข้อมูลและตีความหมาย และ 2) ตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Chi-square = 30.399, df = 22, ค่า p-value = 0.109, RMSEA = 0.025, CFI = 0.999 และ SRMR = 0.007) และมีความตรงเชิงโครงสร้าง โดยที่ค่าอำนาจองค์ประกอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกตัวชี้วัด

คำสำคัญ: การวิเคราะห์, องค์ประกอบเชิงยืนยัน, ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม, มหาวิทยาลัยพะเยา

Abstract

The objectives of this research were: 1) examine the suitability of the learning and innovation skills indicators; 2) analyze the confirmatory factor of University of Phayao students' Learning Skills and Innovation Model. The sample was 600 students at University of Phayao, who had studied in General Education Courses and selected by Stratified Random Sampling. The research instruments were the constructed 5 – level rating scale assessments of 1) the suitability of the learning and innovation skills;

¹ มหาวิทยาลัยพะเยา

2) the learning and innovation skills. Data was analyzed by median, interquartile range and second order confirmatory factor analysis.

The results of this research found that: 1) Learning and Innovation Skills Indicators of the students of University of Phayao are consist of 4 components: Critical thinking, working together Creativity and Communication. The components are also consisting of 10 indicators, when considering the suitability of the indicators, it was found that, there are high level of suitability (Mdn = 4.000, IQR = 0.500-1.500) for 9 indicators as follows: Receives information for decision making, Linkage of information, Source of information, The abilities to work with others, Discussing ideas within the team, Allocation of duties within the team Innovative initiatives, Fluent in thinking and Communication abilities which has the appropriateness at the highest level (Mdn = 5.000, IQR = 1.000) for 1 indicator that was obtaining and interpreting information; 2) Learning and Innovation Skills Indicator (4Cs), there were consistent with the empirical information (Chi-square = 30.399, df = 22, p-value = 0.109, RMSEA = 0.025, CFI = 0.999 and SRMR = 0.007) and structurally correct where the element weight were statistically significant at the .01 level at all indicators.

Keywords: Analysis, Confirmatory factor, Learning and innovation skills, University of Phayao

บทนำ

ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) ถือเป็นทักษะสำคัญสำหรับการเตรียมความพร้อมของนิสิตในการทำงานที่มีการแข่งขันสูงและต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน โดย วิจารณ์ พานิช (2558) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ทักษะในการเรียนรู้ (Learning how to learn หรือ learning skills) และทักษะในการสร้างการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือที่เรียกว่านวัตกรรม ประกอบด้วยทักษะย่อย ได้แก่ 1) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) และการแก้ปัญหา (Problem solving) 2) การสื่อสาร (Communication) และความร่วมมือ (Collaboration) 3) การริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) และ 4) นวัตกรรม (Innovation) อีกทั้งเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กล่าวว่าทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ประกอบด้วย 4Cs ได้แก่ 1) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) 2) การสื่อสาร (Communication) 3) การทำงานร่วมกับผู้อื่น (Collaboration) และ 4) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) (Battelle for Kids, 2010)

ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) หมายถึง ความสามารถในการคิดแบบมีเหตุมีผล ซึ่งเป็นความเข้าใจในเหตุและผลที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับความคิดในเรื่องต่าง ๆ (ปรีดี นุกุลสมปรารถนา, 2563) และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณยังเป็นกระบวนการคิดที่ใช้เหตุผลพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบและแยกแยะข้อมูลระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น ตลอดจนพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูล แล้วตั้งสมมติฐานเพื่อหาสาเหตุของปัญหาและสามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้ (สายพิน แก้วงามประเสริฐ, 2552) จึงเห็นได้ว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะชีวิตอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญกับทุกคน เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ หรือการคิดอย่างมีเหตุผล โดยเป็นการคิดเชิงลึก คิดอย่างละเอียดจากเหตุไปสู่ผล ตลอดจนการคิดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล เป็นการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเพื่อทำความเข้าใจปัญหาหรือเรื่องราวอย่างละเอียด เพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

ทักษะการสื่อสาร (Communication) หมายถึง พฤติกรรมของมนุษย์ที่อาศัยกระบวนการของการถ่ายทอดสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยอาศัยเครื่องมือวิธีใดวิธีหนึ่งให้ไปถึงเป้าหมายเพื่อให้มี

ความเข้าใจร่วมกัน และการแสดงออกเพื่อการติดต่อสื่อสารนั้น มนุษย์จำเป็นต้องใช้ภาษาในด้านการพูด การฟัง การอ่าน และการเขียนของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน (อรอำไพ ศรีวิชัย, 2555; กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) จึงเห็นว่าการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต เพื่อถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ตลอดจนแสวงหาข้อมูลข่าวสารประกอบการตัดสินใจ หรือเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Collaboration) หมายถึง ความสามารถในการร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน (ศรีณยพงศ์ เทียงธรรม, 2554) และยังเป็นความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในทีม เคารพความแตกต่าง ยืดหยุ่นและประนีประนอมในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของส่วนรวม รับผิดชอบต่องานที่ทำเป็นทีมและให้คุณค่าต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทีมอย่างมีประสิทธิภาพ (ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์, 2555) จึงเห็นได้ว่าทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นหนึ่งในทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถทำงานกับทีมที่หลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน สมาชิกทุกคนในทีมมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในการเรียนรู้ และสมาชิกทุกคนจะได้รับการกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจ เพื่อที่จะช่วยเหลือและเพิ่มพูนการเรียนรู้ของสมาชิกในทีม ซึ่งทุกคนเป็นส่วนสำคัญของทีมที่ต้องมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ทักษะที่กล่าวมาข้างต้นเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนิสิตในทุกหลักสูตรของมหาวิทยาลัยพะเยา คณาจารย์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในพัฒนาหลักสูตรและออกแบบการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมถึงมีการศึกษาความต้องการของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเฝ้าติดตาม การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันพบว่า มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นเนื้อหาวิชามากกว่าการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) คิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) โดยเฉพาะในระยะหลังที่มีการเพิ่มปริมาณการผลิตบัณฑิตเพื่อให้ทันกับความต้องการของประเทศ ทำให้คุณภาพการศึกษาลดลง บัณฑิตมีความเข้มแข็งทางวิชาการต่ำกว่ามาตรฐานสากล และขาดคุณลักษณะที่จำเป็นหลายประการ เช่น ความอดทน ซื่อสัตย์ คุณธรรม จริยธรรม (อรนุช กำเนิดมณี, 2562)

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม จึงทำการตรวจสอบความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อทราบถึงองค์ประกอบและตัวชี้วัดของทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา และนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร การออกแบบการจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลในการพัฒนานิสิตให้เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยพะเยาต่อไป

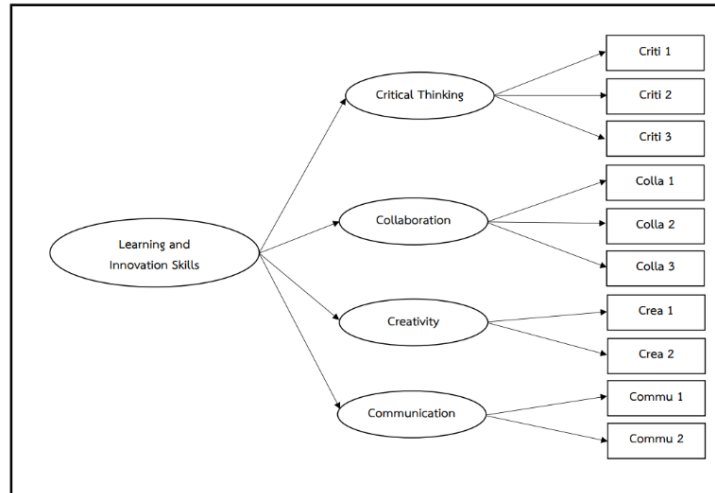
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดโดยอาศัยทฤษฎีและข้อมูล แนวคิด คุณลักษณะและทักษะของศตวรรษที่ 21 ตามแนวคิดของ Partnership for 21st Century Skills 2009; Partnership for 21st century skills 2020 (Battelle for Kids, 2010) ทำให้ได้องค์ประกอบของทักษะ การเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) จำนวน 4 องค์ประกอบ 10 ตัวชี้วัด จากนั้นผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second Order CFA) แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

เพื่อให้ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตรวจสอบความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ของ นิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา แบ่งออกเป็น 2 ส่วนย่อย ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) โดยทำการสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) จากแหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) โดยผู้วิจัยยึดแนวคิดของ Partnership for 21st Century Skills 2009; Partnership for 21st century skills 2020 (Battelle for Kids, 2010) เครื่องมือที่ใช้ในการสังเคราะห์ ได้แก่ แบบสังเคราะห์ตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) และ 2) ทำการสังเคราะห์ตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) เพื่อกำหนดเป็นนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ส่วนที่ 2 การตรวจสอบความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่สอนในรายวิชาหมวดศึกษาทั่วไป และมีความรู้เกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบประเมิน พร้อมด้วยตารางในการสังเคราะห์ และนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการทางออนไลน์ จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ มัธฐาน (Median) โดยพิจารณาค่าที่มากกว่าหรือเท่ากับ 3.50 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ที่มีค่าไม่เกิน 1.50

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา

ในขั้นตอนนี้เป็นการนำตัวชี้วัดที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญมาทำการวิเคราะห์เชิงยืนยัน (Factor Analysis) โดยประชากร คือ นิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา รหัส 62 ที่เรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป ครบทั้ง 4 โมดูล ในปีการศึกษา 2563 จำนวน 3,782 คน เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้ใช้สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second Order Confirmatory Factor Analysis) ดังนั้นในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจึงควรพิจารณาอยู่กับจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า โดยกำหนดอัตราส่วนจำนวนหน่วยตัวอย่างและจำนวนพารามิเตอร์ 20 ต่อ 1 (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ทั้งนี้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนพารามิเตอร์ในโมเดลสมมติฐาน จำนวน 25 พารามิเตอร์ ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจึงควรมีจำนวนทั้งสิ้น 500 คน แต่เพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูล ผู้วิจัยจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับนิสิต จำนวน 600 คน โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา มีรายละเอียดในการสร้างและพัฒนา ดังนี้

1. นำตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ที่ผ่านการประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ มาสร้างเป็นข้อคำถามให้ครอบคลุมตามนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ โดยมีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีข้อคำถาม จำนวน 30 ข้อ

2. ทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย โดยทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการคำนวณค่าดัชนี IOC (Index of Item-Objective Congruence) ผลพบว่า ข้อคำถามทั้ง 30 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

3. ทดลองใช้ (Tryout) กับนิสิตรหัส 61 จำนวน 150 คน ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยจะยึดแนวคิดของ Nunnally (1959) ที่กล่าวว่า “จำนวนผู้ตอบที่ใช้ในขั้นตอนการทดลองใช้ยิ่งมากยิ่งดี” คือ เป็น 5 เท่าของจำนวนข้อคำถาม ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ จึงใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 คน จากนั้นวิเคราะห์ค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.938

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second Order Confirmatory Factor Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา โดยผู้เชี่ยวชาญ แสดงดังตารางที่ 1

องค์ประกอบและตัวชี้วัด	การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ		
	Mdn	IQR	ความเหมาะสม
1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking)			
1.1 การเปิดรับข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ	4.000	1.500	มาก
1.2 มีการเชื่อมโยงของข้อมูล	4.000	1.000	มาก
1.3 แหล่งที่มาของข้อมูล	4.000	1.000	มาก

องค์ประกอบและตัวชี้วัด	การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ		
	Mdn	IQR	ความเหมาะสม
2. การทำงานร่วมกัน (Collaboration)			
2.1 ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	4.000	1.000	มาก
2.2 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในทีม	4.000	1.000	มาก
2.3 การแบ่งหน้าที่การทำงานในทีม	4.000	1.000	มาก
3. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)			
3.1 ความคิดริเริ่มที่แปลกใหม่	4.000	0.500	มาก
3.2 ความคล่องแคล่วในการใช้ความคิด	4.000	0.500	มาก
4. การสื่อสาร (Communication)			
4.1 ความสามารถในการสื่อสาร	4.000	0.500	มาก
4.2 การรับข้อมูลและตีความหมาย	5.000	1.000	มากที่สุด

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) (n=5)

จากตารางที่ 1 ตัวชี้วัดทักษะในศตวรรษที่ 21 ด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา มีจำนวน 4 องค์ประกอบ 10 ตัวชี้วัด เมื่อทำการพิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัด พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก จำนวน 9 ตัวชี้วัด และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ตัวชี้วัด

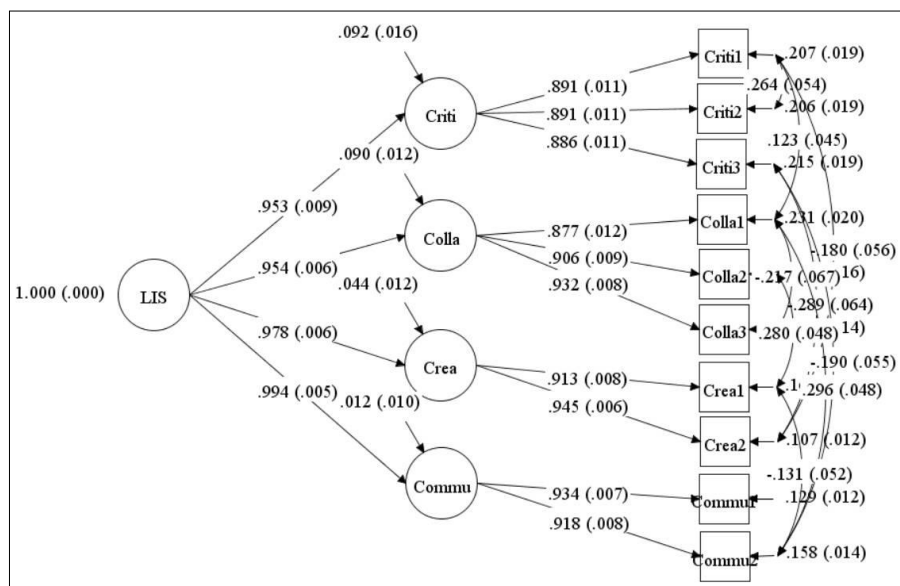
2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา แสดงดังตารางที่ 2

องค์ประกอบทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม	ตัวชี้วัด	Factor loading	SE	t	R ²
การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking)		0.953	0.009	112.073**	0.908
	Criti1	0.891	0.011	81.984**	0.793
	Criti2	0.891	0.011	81.907**	0.794
	Criti3	0.886	0.011	81.953**	0.785
การทำงานร่วมกัน (Collaboration)		0.954	0.006	151.569**	0.910
	Colla 1	0.887	0.012	75.438**	0.769
	Colla 2	0.906	0.009	104.519**	0.821
	Colla 3	0.932	0.008	122.195**	0.869
ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)		0.978	0.006	165.345**	0.956
	Crea1	0.913	0.008	112.701**	0.833
	Crea2	0.945	0.006	145.907**	0.893
การสื่อสาร (Communication)		0.994	0.005	197.459**	0.988
	Commu1	0.934	0.007	139.723**	0.871
	Commu2	0.918	0.008	118.746**	0.842
Chi-square = 30.399, df = 22, p-value = 0.109, RMSEA = 0.025, CFI = 0.999, SRMR = 0.007					

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) (n=600)

ตารางที่ 2 พบว่า โมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าสถิติ Chi-square เท่ากับ 30.399 ที่ df เท่ากับ 22 ค่า p-value เท่ากับ 0.109 ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่าค่า RMSEA เท่ากับ 0.025 ค่า CFI เท่ากับ 0.999 และค่า SRMR เท่ากับ 0.007 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ค่าสถิติวัดระดับความสอดคล้อง (Goodness of Fit Measures) โดยที่ค่าน้ำหนักองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ มีค่าเป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกองค์ประกอบ โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.953 ถึง 0.994 และค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวชี้วัดทั้ง 10 ตัวชี้วัด มีค่าเป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกตัวชี้วัด โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.886 ถึง 0.945 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก และมีความตรงเชิงโครงสร้าง

ภาพที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา พบว่าตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม 4 องค์ประกอบ 10 ตัวชี้วัด ได้แก่องค์ประกอบที่ 1 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (3 ตัวชี้วัด) องค์ประกอบที่ 2 การทำงานร่วมกัน (3 ตัวชี้วัด) องค์ประกอบที่ 3 ความคิดสร้างสรรค์ (2 ตัวชี้วัด) และ องค์ประกอบที่ 4 การสื่อสาร (2 ตัวชี้วัด) มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ในยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคศตวรรษที่ 21 ที่เทคโนโลยีดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้นิสิตจำเป็นต้องปรับตัวและมีทักษะพื้นฐานที่ต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ประกอบกับนิสิตต้องคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อเลือกใช้และประเมินข้อมูลสารสนเทศได้อย่างรู้เท่าทัน รวมทั้งต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างผลงานและนวัตกรรมที่แปลกใหม่ อีกทั้งต้องสามารถทำงานและสื่อสารกับผู้อื่นที่ในปัจจุบันนี้ได้ย้ายมาสู่พื้นที่ออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าทักษะต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกุญแจที่สำคัญในการเรียนรู้และเป็นทักษะพื้นฐานที่นิสิตพึงมี เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเตรียมพร้อมสำหรับความท้าทายในการทำงานและการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นไปตามที่ Partnership for 21st Century skills (2020) ได้กล่าวว่า ทักษะด้านการเรียนรู้จะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของผู้เรียนในการเข้าสู่การทำงานที่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นในโลกปัจจุบัน โดยจะต้องมีทักษะกระบวนการ ได้แก่ 1) ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

2) การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา และ 3) การสื่อสารและความร่วมมือ ประกอบกับ World Economic Forum (2020) ได้ทำการสำรวจทักษะต่าง ๆ ที่ต้องการให้มีการ Up-Skill และ Re-Skill เพื่อให้ผู้เรียนทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยเฉพาะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งงานวิจัยของ พาที เกศนกร (2561) ที่ได้ทำการพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะของนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี พบว่า ด้านทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม จำนวน 4 ตัวบ่งชี้คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การสื่อสารและการร่วมมือ การพึ่งพาตนเองในการเรียนรู้ และการสร้างสรรค์นวัตกรรม คำนวณน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.890 ถึง 0.909 และยังสอดคล้องกับ Community College of Philadelphia Learning Outcomes Assessment Model (Assessment Force Task, 2007) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและความสามารถสู่สากล สามารถค้นหาหรือแสวงหาความรู้พื้นฐาน สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2556) ที่ได้เสนอไว้ว่า ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมถือว่าเป็นทักษะที่สำคัญที่สุดเนื่องจากในอนาคตนั้นระบบเศรษฐกิจจะมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น สถาบันการศึกษาจึงต้องออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ในด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม และด้านการสื่อสารและการทำงานแบบมีส่วนร่วม และเป็นไปตามที่ ประทีป คงเจริญ (2564) ได้กล่าวว่าผู้เรียนในยุคนี้ต้องมีความสามารถและกระบวนการเรียนรู้เพื่อแสวงหาความรู้ที่หลากหลายด้วยตนเอง และสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นจนเกิดการสร้างองค์ความรู้ และสามารถนำมาบูรณาการอย่างสร้างสรรค์จนเกิดการสร้างหรือพัฒนาเป็นนวัตกรรมในรูปแบบของสิ่งประดิษฐ์ที่มีความแปลกใหม่แตกต่างไปจากเดิม และเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงานในอนาคตได้

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา พบว่า โมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ที่ถูกวัดโดย 4 องค์ประกอบ และ 10 ตัวชี้วัด มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และมีความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งค่าไคสแควร์ เท่ากับ 30.399 ที่ $df = 22$ และ ค่า $p\text{-value} = 0.109$ ซึ่งมีค่าแตกต่างไปจากศูนย์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อทำการพิจารณาองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเรียงจากมากที่สุดไปอย่างน้อยที่สุด ได้แก่ การสื่อสาร ($b = 0.994$) รองลงมา คือ ความคิดสร้างสรรค์ ($b = 0.978$) การทำงานร่วมกัน ($b = 0.954$) และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ($b = 0.953$) ตามลำดับ ซึ่งผลการวิเคราะห์องค์ประกอบแสดงให้เห็นว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิด Partnership for 21st Century Skills 2009; Partnership for 21st century skills 2020 (Battelle for Kids, 2010) สอดคล้องกับ ธนวัฒน์ เจริญชา และ สุภาณี เส็งศรี (2563) ที่กล่าวว่าทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมเป็นหนึ่งในทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ โดยผู้เรียนควรมีทักษะด้านการสื่อสารและความร่วมมือเพื่อให้สามารถออกแบบการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นได้ นอกจากนี้จะต้องผสมผสานทักษะต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยอยู่บนพื้นฐานความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กล่าวถึงเป้าหมายด้านผู้เรียน (Learner Aspirations) โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs 8Cs) ประกอบด้วย 3Rs ได้แก่ การอ่านออก (Reading) การเขียนได้ (Writing) และการคิดเลขเป็น (Arithmetic) และ 8Cs ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่าง

กระบวนทัศน์ (Cross – cultural Understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการสื่อสาร (Communication) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสื่อสารเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุดในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียน สอดคล้องกับ Ferrés และ Masanet (2017) ที่กล่าวว่า การสื่อสารเป็นทักษะที่สำคัญต่อการทำงานและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน ผ่านการสร้างเครือข่ายทางความคิด การสนทนาและการสื่อสารมุมมอง และในช่วงศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งเทคโนโลยี และการสื่อสาร โดยต้องพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้และความสามารถในการสื่อสารให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

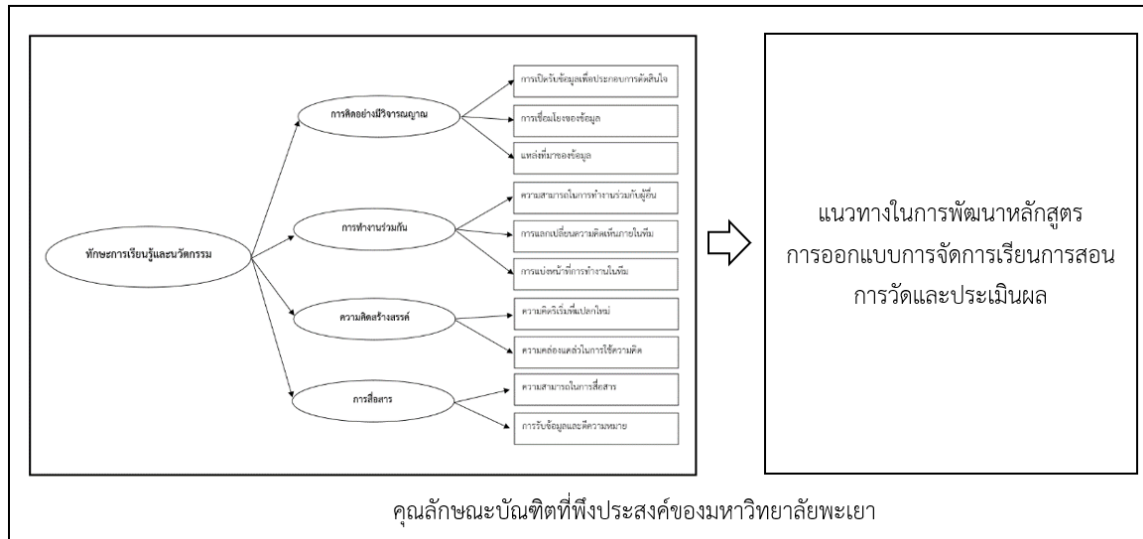
ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) มีความสำคัญต่อการทำงาน การเรียนรู้และการใช้ชีวิตของบุคคลในแง่ของการคิดริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนาหรือดัดแปลงผลงานต่าง ๆ จนเกิดเป็นนวัตกรรมที่แตกต่างจากเดิมอย่างสร้างสรรค์จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (ประทีป คงเจริญ, 2564)

การทำงานร่วมกัน (Collaboration) มีส่วนสำคัญต่อการทำงาน การเรียนรู้และการใช้ชีวิตของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำงานเป็นทีมเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน และความสามารถในการสร้างเครือข่ายในการทำงาน (Nurlenasari, Lidinillah, Nugraha, & Hamdu, 2019)

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) มีความสำคัญต่อการทำงาน เนื่องจากการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นความสามารถในการคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ โดยพิจารณาข้อมูลที่มีอยู่เพื่อประกอบการตัดสินใจในการแก้ปัญหา สู่การเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (The Partnership for 21st Century Skills, 2020)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงความเหมาะสมของตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา อันประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 10 ตัวชี้วัด ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (3 ตัวชี้วัด) องค์ประกอบที่ 2 การทำงานร่วมกัน (3 ตัวชี้วัด) องค์ประกอบที่ 3 ความคิดสร้างสรรค์ (2 ตัวชี้วัด) และองค์ประกอบที่ 4 การสื่อสาร (2 ตัวชี้วัด) นอกจากนี้ยังทำให้ทราบว่าตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (4Cs) ของนิสิตมหาวิทยาลัยพะเยามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และมีความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร การออกแบบการจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลได้อย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนานิสิตในระดับปริญญาตรีให้เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยพะเยา ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิเคราะห์พบว่าทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม มี 4 องค์ประกอบ 10 ตัวชี้วัด ดังนั้น คณาจารย์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนานิสิตนักศึกษา หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบทางการศึกษา ควรนำองค์ประกอบและตัวชี้วัดเหล่านี้ไปใช้ในการออกแบบหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมให้กับนิสิตนักศึกษา

1.2 คณาจารย์ในแต่ละหลักสูตร สามารถนำตัวชี้วัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมไปเป็นกรอบในการประเมินทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ว่านิสิตนักศึกษามีระดับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมเป็นอย่างไร เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมให้กับนิสิตนักศึกษาต่อไป

1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าองค์ประกอบที่ 1 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด ดังนั้นคณาจารย์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในด้านการเปิดรับข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ การเชื่อมโยงของข้อมูล และการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งที่มาต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำตัวชี้วัดที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาตัวแปรอื่นต่อไป เช่น ทักษะชุมชน ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของชุมชน การสร้างนวัตกรรมชุมชน

2.2 ควรมีการวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลการวัดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้เรียน เพื่อให้ได้สารสนเทศในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ได้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละกลุ่มมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนิสิตนักศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนในการพัฒนาและส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษามีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมต่อไป

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนิสิตนักศึกษา เพื่อให้ได้รูปแบบในการจัดการเรียนการสอนที่เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม

2.5 ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในเรื่องของการพัฒนาแบบวัดเชิงสถานการณ์ของทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมตาม 4 องค์ประกอบ 10 ตัวชี้วัด

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *แนวคิดของการสื่อสาร*. สืบค้น 24 ธันวาคม 2564, จาก <http://phttararit-communication.blogspot.com/2015/11/blog-post.html>
- โกวิพัฒน์ เทศบุตร. (2560). การพัฒนาตัวบ่งชี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับครูโรงเรียนประถมศึกษา. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 23(พิเศษ), 328-341.
- ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์. (2555). การประเมินทักษะแห่งศตวรรษที่ 21. *จุลสารนวัตกรรม*, 7(26), 4-9
- ธนวัฒน์ เจริญญา และ สุภาณี เส่งศรี. (2563). ความฉลาดทางดิจิทัลกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร*, 3(2), 21-29.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). โมเดลลิสรเล : สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประทีป คงเจริญ. (2564). ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม: คุณลักษณะสำคัญของพลโลกในยุคเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยธนบุรี*, 15(3), 165-177.
- ปรีดี นกุลสมปรารถนา. (2563). *Critical Thinking สิ่งจำเป็นสำหรับการทำงานยุคใหม่*. สืบค้น 2 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.popticles.com/business/critical-thinking-for-today-work/>
- พาที เกศธนากร. (2561). การพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะของนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. *วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร*, 20(1), 97-107.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2556). *โครงการเพิ่มขีดความสามารถภาคอุตสาหกรรม ภายใต้นโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศของไทย (ระยะที่ 4) (รายงานผลการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- วิจารณ์ พานิช. (2558). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21. *วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้*, 1(2), 3-14.
- ศรัณยพงศ์ เทียงธรรม. (2554). *Collaborative Marketing (Marketeer/03/49)*. สืบค้น 24 ธันวาคม 2564, จาก http://marketeer.co.th/inside_detail.php?inside_id=4040
- สายพิน แก้วงามประเสริฐ. (2552). *การคิดอย่างมีวิจารณญาณ*. สืบค้น 24 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/206218>
- อรนุช กำเนิดมณี. (2562). ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและผลการเรียนรู้จริงตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติของนิสิตปริญญาตรี สาขาวิชาอาชีวอนามัยและความปลอดภัยคณะวิทยาการสุขภาพและการกีฬา มหาวิทยาลัยทักษิณ. *วารสารวิชาการ ปชมท*, 9(3), 30-41.

- อรอำไพ ศรีวิชัย. (2555). แนวคิดของการสื่อสาร. สืบค้น 24 ธันวาคม 2564, จาก <http://phttararit-communication.blogspot.com/2015/11/blog-post.html>
- Assessment Force Task. (2007). *Community College of Philadelphia Learning Outcomes Assessment Model*. Philadelphia: College of Philadelphia.
- Battelle for Kids. (2010). *Partnership for 21st Century Skills 2009; Partnership for 21st century skills 2020*. Retrieved January 18, 2021, from <https://www.battelleforkids.org/networks/p21>
- Ferrés, J., & Masanet, M. J. (2017). Communication efficiency in education: Increasing emotions and storytelling. *Comunicar. Media Education Research Journal*, 25(2), 51-60.
- Nunnally, J. C. (1959). *Test and Measurement*. New York: McGraw Hill.
- Nurlenasari, N., Lidinillah, D., Nugraha, A., & Hamdu, G. (2019). Assessing 21st century skills of fourth-grade student in STEM learning. *Journal of Physics: Conference Series*, 1318(1), 1-7
- Partnership 21st Century Skills. (2020). *Framework for 21st Century Learning*. Retrieved January 18, 2021, from http://www.p21.org/index/phpoption=com_content&task=view&id=507&Itemid=191
- World Economic Forum. (2020). *Shaping the Future of the New Economy and Society*. Retrieved December 27, 2021, from <https://www.weforum.org/platforms/shaping-the-future-of-the-new-economy-and-society>

แนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรชุมชนบ้านนาควาง ตำบลดอนไฟ
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

Buddhist Approach to Farming of Baan Na-Kwang, Donfai Sub-district,
Meatha District, Lampang Province

กันยา ยอดแบน¹

Kanya Yodban

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์²

Somchan Sripraschayanon

จีรศักดิ์ ปันลำ²

Jeerasak Punlam

Corresponding Author E-mail: sartsirin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดการทำเกษตรเชิงพุทธของชุมชน 2) ศึกษาปัญหาการทำเกษตรของเกษตรกรในชุมชน 3) เสนอแนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรในชุมชนบ้านนาควาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ การศึกษาข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อยและการปฏิบัติการ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 39 คน เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธที่เหมาะสมกับเกษตรกร

ผลการวิจัยพบว่า การทำเกษตรเชิงพุทธของชุมชนเกิดจากความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยมีลักษณะ 1) การทำเกษตรกรรมดั้งเดิม 2) เรียนรู้เกษตรกรรมจากการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐที่มุ่งให้เกษตรกร 3) การทำเกษตรกรรมในชุมชนจากการเพาะเมล็ดพันธุ์ การขึ้นแปลงเตรียมปลูก การทำปุ๋ยจากมูล การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว และการปลูกพืชหมุนเวียนใหม่ ขณะปัญหาของเกษตรกรในชุมชน ได้แก่ 1) เกษตรกรขาดความรู้ 2) ภาระหนี้สิน 3) ราคาผลผลิตตกต่ำ 4) ขาดแคลนน้ำ 5) การตกค้างของสารเคมี 6) สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศวิทยาถูกทำลาย แนวทางการทำเกษตรพุทธ ได้แก่ 1) การส่งเสริมความรู้ 2) การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ 3) ทำเกษตรแบบกลไกพึ่งพาธรรมชาติ 4) การผลิตแบบพึ่งพาตนเอง 5) การผลักดันเชิงนโยบายชุมชน 6) การสร้างภาคีเครือข่ายเกษตรเชิงพุทธ

คำสำคัญ: เกษตรเชิงพุทธ, แนวทางการทำเกษตร, เกษตรชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the concept of Buddhist farming; 2) To study the problems of agriculture for farmers; 3) To propose a Buddhist farming for the farmers at Baan Na-Kwang community, Don Fai sub-district, Mae Ta district, Lampang province. This research is qualitative research and the tools are based on documentary study, in-depth interview and focus group discussion. The key informants are thirty-nine people. It is an analysis of the Buddhist farming that are suitable for farmers.

¹ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

The results of this research found that: Buddhist farming in the community is related to the way of life between humans and the environment by agriculture as follows: 1) Adhering to the ancient way; 2) Learning of agriculture from the promotion of government agencies; 3) Community agriculture, it is a sowing seed, to prepare a planting up, making fertilizer, planting, maintenance, harvest and starting to cultivating again. While the problems of farmers are: 1) farmers lack of knowledge; 2) the burden of investment; 3) the product price is fall; 4) water shortage. 5) Chemical residues; 6) Environmental and ecological damaging. Guidelines for suitable Buddhist agriculture include: 1) to promote the knowledge; 2) ecological conservation and restoration; 3) agricultural mechanically dependent on nature; 4) self-help production; 5) community policy; 6) establishing Buddhist agricultural network.

Keywords: Buddhist agriculture, Farm approaching, Community former

บทนำ

เกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง และเป็นสัญลักษณ์การอยู่ร่วมกันของชุมชนบนรากฐานองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบันวิถีชีวิตภาคเกษตรกรรมมีปฏิสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมโลกตามยุคสมัยจากประเทศตะวันตก (ไพบุลย์ เสงสุวรรณ และคณะ, 2547, น. 11) ทำให้ภาคการเกษตรไทยได้พัฒนาสู่การเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งเน้นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ตอบสนองการค้า เกิดการคัดเลือกพันธุ์พืช การใช้สารเคมีและยาปราบศัตรูพืชตามหลักแนวคิด “การปฏิวัติเขียว” ที่มีความเชื่อว่าสามารถเพิ่มผลผลิตทางอาหารต่อพื้นที่ได้มากสามารถสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้กับเกษตรกร (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2550, น. 62-63) ขณะเดียวกันหากพิจารณาอย่างถี่ถ้วน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยากจน มีพันธะหนี้สิน กระบวนการผลิตใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่องและเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพผู้ผลิตและผู้บริโภคตลอดจนระบบนิเวศธรรมชาติ

พีรชัย กุลชัย และ ปัญญา หมั่นเก็บ (2548, น. 208) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันเกษตรกรรมถูกผลักดันเข้าสู่ระบบเกษตรกรรมกระแสหลัก (Mainstream Agriculture) หรือเกษตรกรรมเคมี (Chemical Agriculture) ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาหลายประการ ได้แก่

1. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติถูกทำลายจากการใช้สารเคมี ทำให้คุณสมบัติทางกายภาพของดินเปลี่ยนแปลงไป จนไม่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืช และจำนวนการใช้สารเคมีในปริมาณเพิ่มขึ้นแต่อัตราผลผลิตกลับลดลง เกิดปัญหาการตกค้างสารเคมีและยากำจัดศัตรูพืชในสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำและอากาศ อีกทั้ง ยังทำลายระบบความสมดุลทางธรรมชาติ เกิดการแพร่ระบาดของแมลงที่เป็นศัตรูพืชมากยิ่งขึ้น

2. ปัญหาต่อเศรษฐกิจ แม้เกษตรกรรมแผนใหม่จะมีเป้าหมายในการเพิ่มผลผลิตเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารและเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร แต่ในระยะยาว พบว่า ต้นทุนการผลิตสูงกว่ารายได้ ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินจนเกษตรกรเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น นอกจากนี้เกิดความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจจากการนำเข้าปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพืชจากต่างประเทศ ทำให้เกิดการขาดดุลการค้า

3. ปัญหาทางด้านสุขภาพต่อเกษตรกรและผู้บริโภค การใช้สารเคมีทางการเกษตร นอกจากจะตกค้างแล้ว ยังเกิดการหลงเหลือในผลผลิตทางเกษตรที่ส่งผลต่อผู้บริโภคอีกด้วย

4. ปัญหาทางศีลธรรม การใช้สารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืช ถือได้ว่าเป็นการทำลายต่อสิ่งมีชีวิตซึ่งมีความขัดแย้งตามหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การกระทำปาณาติบาต

การทำเกษตรกรรมเชิงภาคเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อเกษตรกร ผู้บริโภค ทำลายสิ่งแวดล้อมและชุมชน ซึ่งแตกต่างจากการทำเกษตรเชิงพุทธที่ตระหนักและคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม สร้างความรู้ ความเข้าใจ รู้เท่าทันและปรับตัวตามวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับกระแสสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันได้มีการกำหนดรูปแบบของเกษตรกรรมเชิงพุทธหลากหลายรูปแบบ เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรผสมผสาน ฯลฯ ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มุ่งเน้นการเกื้อกูล การไม่เบียดเบียนตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม สามารถพึ่งพาตนเองและรู้จักการใช้พื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ โดยการเพาะปลูกเพื่อลดปัญหาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีแก่ชุมชน อย่างไรก็ตาม การทำเกษตรกรรมก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ดังนี้ 1) ใช้พื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ 2) ลดค่าใช้จ่ายในการปรุงอาหารรับประทาน 3) ได้รับคุณค่าสารอาหารที่ปลอดภัยจากสารเคมี 4) สร้างความสัมพันธ์อันดีงามแก่ครอบครัวและสังคม

ชุมชนบ้านนาควาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่ที่ทำอาชีพเกษตรกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง เป็นสัญลักษณ์การอยู่ร่วมกันในชุมชนบนฐานองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาชุมชนได้ทำเกษตรกรรมแบบอินทรีย์ มุ่งเน้นการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยธรรมชาติจากขี้วัว ขี้ควาย ขี้ไก่และขี้หมู รู้จักความพอดี พอเพียง ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกื้อกูลกันและแบ่งปันกัน แต่สถานการณ์ปัจจุบัน เกิดการแข่งขันด้านเวลา การทำมาหากิน สภาพความเป็นอยู่ เทคโนโลยีสารสนเทศและความเชื่อมั่นการเร่งการผลิตผลการเกษตรเพื่อจำหน่าย จนขาดการตระหนักและคำนึงถึงปัญหาสุขภาพจากสารเคมีตกค้าง หวังผลกำไร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การทำเกษตรกรรมสมัยใหม่ยังก่อให้เกิดปัญหาด้านต้นทุนการผลิตจากการใช้ปุ๋ยและสารเคมีในราคาสูง ปัญหาสารเคมีตกค้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ภาระหนี้สิน และปัญหาทางด้านสุขภาพของผู้บริโภค จากผลสำรวจของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ พบว่า ร้อยละ 71% ของประชากรที่สำรวจป่วยเป็นโรกระบบทางเดินหายใจ โรคความดันโลหิต โรคเมะเร็ง โรคผิวหนังจากการปนเปื้อนสารเคมี

ปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าการอนุรักษ์วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมด้วยการทำเกษตรอินทรีย์และใช้สารอินทรีย์เป็นธาตุอาหารสำหรับพืชผักหรือการใช้ประโยชน์จากพืชบางชนิดในการกำจัดศัตรูพืช เช่น นาใบสะเดา ใบยาสูบ ใบตะไคร้หอมมาทำเป็นน้ำหมักชีวภาพ ฯลฯ ลักษณะเกษตรแบบยั่งยืนจึงมีความสัมพันธ์และสอดคล้องหลักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ที่เพียรพยายามให้ประชากรราษฎรดำรงชีพบนพื้นฐานความพอเพียง พอดีและพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก เข้าใจการทำเกษตรกับสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน เพื่อให้ทำให้เกษตรกร ชุมชนและสิ่งแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หากยึดถือแนวทางการปฏิบัติบนพื้นฐานดังกล่าวย่อมลดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ วิถีชีวิตดีขึ้น ลดปัญหาหนี้สิน ลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน รวมถึงการใช้พื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดการทำเกษตรเชิงพุทธของชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาปัญหาการทำเกษตรของเกษตรกรในชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
3. เพื่อเสนอแนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรในชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่สัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเสนอแนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธเกษตรกรชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสาร เพื่อศึกษาการทำเกษตรเชิงพุทธที่มีความเหมาะสมกับกับเกษตรกรในชุมชน

1.2 การลงพื้นที่ (Field Work) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน วิถีชีวิตและปรากฏการณ์ที่เกิดจากการทำเกษตรในชุมชนทั้งทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหาแนวทางในการส่งเสริมการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรในชุมชนที่มีความเหมาะสม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เพื่อนำไปสู่แนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธเกษตรกรชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

2. พื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยใช้พื้นที่ของชุมชนตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน 5 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านนาขวาง 2) ชุมชนบ้านนาบง 3) ชุมชนบ้านนาพาน 4) ชุมชนบ้านเอียง 5) ชุมชนบ้านดอนไฟ เพื่อหาแนวทางการทำเกษตรที่มีความเหมาะสมกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 39 คน และผู้ให้ข้อมูลการประชุมชนกลุ่มย่อย จำนวน 11 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์จำแนกออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำชุมชนจำนวน 5 คน 2) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 11 คน 3) หน่วยงานทางด้านสาธารณสุข จำนวน 2 คน 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 7 คน 5) กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 5 คน 6) กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรเชิงพุทธไม่น้อยกว่า 2 ปี จำนวน 11 คน

4. เครื่องมือการวิจัย คณะผู้วิจัยได้แบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

4.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรเชิงพุทธไม่น้อยกว่า 2 ปี ผู้นำชุมชน เกษตรกร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำการเกษตรเชิงพุทธตามแนวศาสตร์พระราชา เพื่อทราบถึงระบบขั้นตอน วิธีการ และกระบวนการทำการเกษตรเชิงพุทธในเขตพื้นที่ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

4.2 การประชุมย่อยหรือสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้มีการประชุมร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หน่วยงานสาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ปราชญ์ท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรเชิงพุทธ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาแนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

5.1 เป็นการศึกษาเชิงเอกสารในการศึกษาเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อหาแนวทางการทำเกษตรที่เหมาะสมกับเกษตรได้ถูกต้อง

5.2 คัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ได้จากลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและวิถีชีวิตของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

5.3 การขอหนังสือจากวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำลงไปขอความร่วมมือในพื้นที่หรือองค์กรกลุ่มเป้าหมายเชิงพื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5.4 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น เกษตรกร ปราชญ์ท้องถิ่น หน่วยงานองค์ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธเกษตรกรรมชุมชน

5.5 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ตัวแทนเกษตรกร ปราชญ์ท้องถิ่น หน่วยงานองค์ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธเกษตรกรรมชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

5.6 การสรุปองค์ความรู้จากการลงพื้นที่และการประมวลภาพนิ่ง

5.7 การเผยแพร่บทความวิจัยและจัดทำรายงานเล่มสมบูรณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากหนังสือ ตำราและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีความสอดคล้องกับแนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธเกษตรกรรมชุมชน 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย/สนทนา ด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปเพื่อแนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธเกษตรกรรมชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธเกษตรกรรมชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. แนวคิดการทำเกษตรเชิงพุทธของชุมชน มีลักษณะการทำเกษตรกรรม ดังนี้

1.1 แนวคิดการทำเกษตรกรรม ชุมชนได้ดำเนินภาคเกษตรกรรมตามวิถีโบราณกาลที่สืบทอดจากปู่ย่า ตายายด้วยการทำเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเองที่จะเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยการปลูกข้าว ขี้ควาย ขี้หมู ขี้ไก่แทนการใช้ปุ๋ยเคมี (ศรีนวล มลพ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 พฤศจิกายน 2563) ซึ่งเป็นการทำเกษตรกรรมที่เน้นการสร้างคุณธรรมและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีพื้นฐานแบบองค์รวม (Holistic Paradigm)

1.2 การเรียนรู้เกษตรกรรมในชุมชน เกิดจากการส่งเสริมและสนับสนุนแก่ปลูกพืชที่เหมาะสมกับท้องถิ่นจากหน่วยงานภาครัฐที่มีนโยบายการส่งเสริมการทำเกษตรตามทฤษฎีใหม่ของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกษตรกรได้มีคุณภาพชีวิตบนพื้นฐานความพอเพียง ความพอประมาณ มีเหตุผล มีความรอบรู้ ความรอบคอบ รอบรู้และดำเนินชีวิตด้วยความอดทน พากเพียร มีสติและปัญญา

1.3 วิธีทำเกษตรกรรมในชุมชน โดยชุมชนมีกระบวนการและขั้นตอนการทำเกษตรกรรม ได้แก่ เพาะเมล็ดพันธุ์ การคัดแยกเมล็ดพันธุ์พืชที่ได้คุณภาพ การขึ้นแปลงการเกษตรเตรียมการเพาะปลูก การทำปุ๋ยจากมูลสัตว์ การปลูกตามความเหมาะสมของแต่ละชนิดพืช การดูแลรักษาด้วยการรดน้ำทุกวัน การใส่ปุ๋ย การปราบศัตรูพืช การทำน้ายากำจัดศัตรูพืชแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น การเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวพืชผักแต่ละชนิดในช่วงที่เหมาะสม และปลูกพืชหมุนเวียนใหม่ เมื่อสิ้นสุดการเก็บเกี่ยวจะทำการเพาะปลูกใหม่อีกครั้ง

2. ปัญหาการทำเกษตรของเกษตรกรในชุมชน พบว่า เกษตรกรขาดความรู้มุ่งหวังผลผลิตให้คุ้มค่าและรวดเร็วต่อการจำหน่าย ภาระหนี้สินจากการกู้ยืมเงินจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และการทำเกษตรด้วยสารเคมีทำให้ต้นทุนการทำเกษตรสูงขึ้น (สมพล ไชยชนะ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 พฤศจิกายน 2563) ราคาผลผลิตตกต่ำ มูลค่าสินค้าทางการเกษตรขึ้นอยู่กับภาวะกลไกตลาดทำให้เกษตรกรเผชิญปัญหาปัจจัยการผลิตสูง แต่ราคาผลผลิตกลับราคาต่ำ ขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก ด้วยแหล่งกักเก็บน้ำไม่เพียงพอ แหล่งน้ำต้นเงินจากการขาดการดูแลเอาใจใส่ และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว การตกค้างของสารเคมีจากการใช้สารเคมีจนทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น สารเคมีตกค้างจากการใช้เกินปริมาณและเป็นอันตรายต่อเกษตรและผู้บริโภค จนเกิดภาวะโรคภัยตามมา ฯลฯ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศวิทยาถูกทำลาย และการโยกย้ายภาคเกษตรกรรมเป็นแรงงานประเภทอื่น

3. แนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรในชุมชน พบว่า เกษตรกรในชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ควรมีแนวทางการทำเกษตรชุมชน ดังนี้

3.1 การส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรสามารถช่วยเหลือตนเอง โดยเฉพาะการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เคมีภัณฑ์ ผลกระทบจากการใช้สารเคมีที่มีผลต่อเกษตรกรและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการทำเกษตรที่มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในชุมชน

3.2 การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศเพื่อการเกษตร การปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิด เช่น สารเคมีฆ่าแมลง สารเคมีป้องกันกำจัดเชื้อรา และสารเคมีกำจัดวัชพืช ฯลฯ โดยเกษตรกรควรหันมาใส่ใจและตระหนักแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการทำเกษตรปลอดในชุมชน

3.3 ทำเกษตรแบบวิถีพุทธธรรมชาต การเกษตรที่ผืนวิถีธรรมชาต แต่เป็นการเรียนรู้จากธรรมชาติและปรับระบบการทำเกษตรให้เข้ากับวิถีแห่งธรรมชาติ ซึ่งกลไกในธรรมชาติที่สำคัญต่อการทำเกษตรชุมชน โดยเกิดจากการพึ่งพากันของสิ่งมีชีวิตอย่างสมดุลในระบบนิเวศในเชิงการเกื้อกูล

3.4 การผลิตแบบพึ่งพาตนเอง โดยมุ่งหวังให้เกษตรกรพยายามผลิตปัจจัยทางการเกษตรด้วยตัวเกษตรกรเอง เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ การคัดเมล็ดพันธุ์ การดูแลรักษาพืชด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เว้นแต่ปัจจัยที่เกษตรกรไม่สามารถผลิตเองได้จะต้องซื้อหาปัจจัยในการผลิตจากภายนอกแต่ควรอยู่ภายในท้องถิ่นตนเอง เพื่อเป็นการลดต้นทุนทางการเกษตรให้ได้มากที่สุดและเป็นการจัดการระบบนิเวศให้เกิดความสมดุลและสอดคล้องกับท้องถิ่นช่วยสร้างความเป็นเสถียรภาพที่ยั่งยืนในระบบการผลิตในระยะยาว

3.5 การผลักดันเชิงนโยบายชุมชน การสร้างความมั่นคงอย่างแท้จริงต้องให้เกษตรกรเข้าใจและเรียนรู้การทำเกษตรอย่างยั่งยืน โดยการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของเกษตรกรในการดูแล รักษาและฟื้นฟูพื้นที่การเกษตรในท้องถิ่น สร้างความสมดุลทางธรรมชาติ ขจัดปัญหาทางการเกษตรที่จะส่งผลกระทบต่อปัญหาอื่น ๆ

3.6 การสร้างภาคีเครือข่ายเกษตรเชิงพุทธ การสร้างความเป็นสัมพันธภาพระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร และสถาบันต่าง ๆ ที่มีจุดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และความต้องการในลักษณะเดียวกันในการทำเกษตรยั่งยืน โดยการขับเคลื่อน รมรณรงค์ และส่งเสริมให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต

และการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การเปิดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันของเกษตรกร และการมีส่วนร่วม เพื่อให้เป็นชุมชนสีเขียวที่มีความอุดมสมบูรณ์และยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีความสุข ไร้ปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิต ชุมชน และสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “แนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนไฟ อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 หลักการทำเกษตรเชิงพุทธในชุมชนมุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่จะต้องมีการอยู่อาศัยร่วมกันและเกื้อกูลกันซึ่งกันและกัน โดยภาคเกษตรกรรมตามวิถีโบราณกาลที่สืบทอดจากปู่ย่า ตายายด้วยการทำเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเองสอดคล้องกับ ดำเนิน ปัญญาผ่องใส และคณะ (2558) ที่ศึกษาถึงกระบวนการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องมีการพัฒนาชุมชนให้เกิดการอยู่ดีมีสุข มีระบบการดูแลและพึ่งพาอาศัยกันและกันเชิงเครือญาติ และเชิงเครือข่ายที่เกิดจากการเรียนรู้ทางการเกษตรได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมการทำเกษตรตามทฤษฎีใหม่ของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกษตรกรได้เกิดความพอเพียง รู้ประมาณ มีเหตุผล มีความรอบรู้ มีสติและปัญญาในการปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551, น. 13-16) โดยมุ่งให้เกษตรกรได้ใช้วิธีการเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชน ได้แก่ การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ การขึ้นแปลง การทำปุ๋ย การดูแลรักษา การทำยาปราบศัตรูพืช การเก็บเกี่ยว และการปลูกพืชใหม่อีกครั้ง โดยขั้นตอนและกระบวนการเพาะปลูกมุ่งเน้นให้ชุมชนได้ใช้วัสดุในการเกษตรภายในท้องถิ่นเพื่อลดต้นทุนการผลิต และทำให้พืชผลปลอดสารพิษที่เป็นอันตรายต่อเกษตรกรและผู้บริโภค สอดคล้องกับ อุทิศ ทาหอม, สำราญ ธุระตา, และ คเนศ วงษา (2562) ที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน พบว่า หากเกษตรกรสามารถลดต้นทุนการซื้อปุ๋ยเคมีจากการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพใช้เอง ย่อมนำไปสู่การทำปุ๋ยใช้ในครัวเรือนและระดับชุมชน และปรับพฤติกรรม ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี ซึ่งจะทำให้เกิดการทำเกษตรกรรมที่ยั่งยืนแก่ตนเอง สังคม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 เกษตรกรในพื้นที่ยังประสบปัญหาในภาคเกษตรกรรม ได้แก่ การขาดองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับการทำเกษตร โดยส่วนมากจะเข้าใจว่าการทำเกษตรกรรมพืชเชิงเดี่ยวที่มุ่งเน้นการผลิตในจำนวนมากเพื่อการค้าเชิงเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ พิสิทธิ์ โบว์สุวรรณ, ภคมน โภคะธีรกุล, วรสิทธิ์ เจริญพัฒน์, และ เขวฤทธิ์ เชาว์แสงรัตน์ (2565) ที่ได้ศึกษาถึง ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทยที่เกิดจากนโยบายของภาครัฐที่ผิดพลาดในการสนับสนุนให้เกษตรกรทำการเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อการพาณิชย์ ทำให้เกษตรกรมุ่งเน้นที่จะสร้างรายได้แก่ครอบครัวมากยิ่งขึ้น ทำให้เกษตรกรบางกลุ่มไม่สนใจต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน ขณะที่การใช้สารเคมีเกินจำเป็นในการภาคการเกษตรทำให้เกิดจำนวนค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนการทำเกษตรเพิ่มมากยิ่งขึ้น บางรายจะต้องกู้ยืมเงินจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีการติดสินเชื่อเคมีภัณฑ์ให้แก่เกษตรกร แต่สถานการณ์ภาวะของมูลค่าสินค้าทางการเกษตรขึ้นอยู่กับภาวะกลไกตลาด สอดคล้องกับ ศุภดล แก้วถวิลเมือง, อิทธิวัตร ศรีสมบัติ, และ วิลาศ โพธิสาร (2560, น. 108-118) ที่เกษตรกรจะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลกลไกของตลาดและตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบต่อพ่อค้าและนายทุนเสมอ จนบางครั้งราคาผลผลิตตกต่ำหรือบางครั้งพืชพันธุ์ไม่ได้ตามเป้าหมาย ด้วยเหตุนี้ไม่เพียงพอต่อการเกษตรแหล่งน้ำตื้นเขิน นอกจากนั้นภาวะพื้นที่การเกษตรเกิดสารเคมีตกค้างเนื่องจากการใช้ในปริมาณมากเกินไป

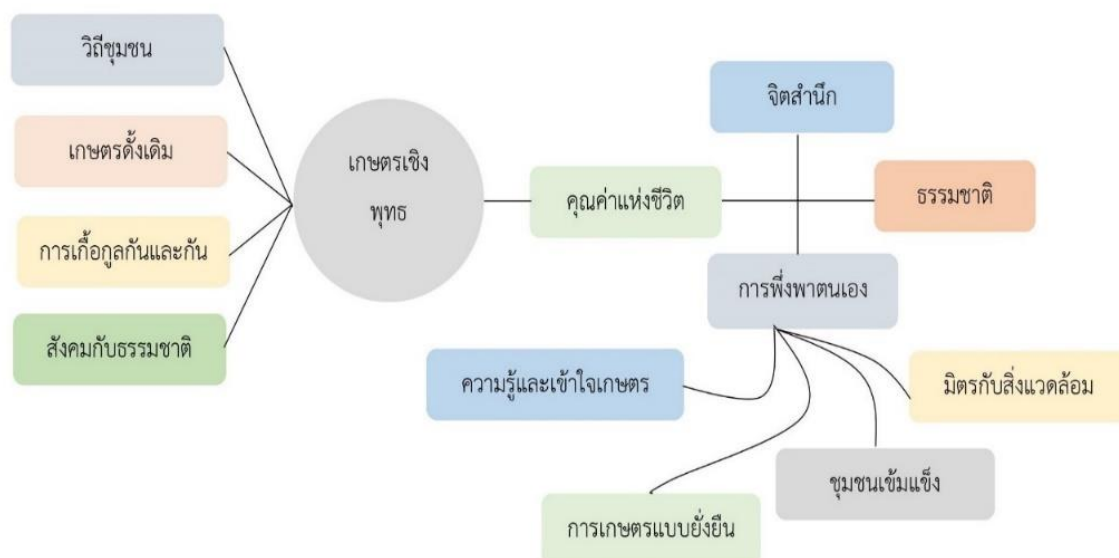

จนทำลายสุขภาพเกษตรกร ทำให้เกิดการตกค้างของสารเคมีในผักผลไม้ และไหลลงแม่น้ำลำคลอง สารพิษปนเปื้อนในดิน ในน้ำ อากาศ ซึ่งเป็นการทำลายระบบสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งทำให้เกษตรกรเกิดภาวะความเครียดและเสี่ยงต่อการทำเกษตร จนบางครั้งต้องออกจากงานภาคเกษตรกรรมเพื่อใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมและงานด้านบริการอื่น ๆ เป็นต้น

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 แนวทางการทำเกษตรที่เหมาะสมกับเกษตรกรในชุมชนควรมีลักษณะ ได้แก่ การส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตรที่มีความเหมาะสมกับชุมชนสอดคล้องกับ บุญธรรม จิตต์อนันต์ (2540, น. 28) ที่จะต้องนำความรู้ วิธีการ และเทคนิคใหม่ ๆ ทางเกษตรไปแนะนำเผยแพร่ให้แก่ประชาชน แต่ควรใช้แนวคิดการพึ่งพาตนเองมากกว่าการจำหน่าย และพยายามส่งเสริมให้เกิดการทำเกษตรชีวภาพ หรือเกษตรเชิงสิ่งแวดล้อมที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติและปรับระบบการทำเกษตรให้เข้ากับวิถีแห่งธรรมชาติ ซึ่งกลไกในธรรมชาติที่สำคัญต่อการทำเกษตรชุมชน โดยเกิดจากการพึ่งพากันของสิ่งมีชีวิตอย่างสมดุลในระบบนิเวศในเชิงการเกื้อกูล จากการนำผลผลิตในท้องถิ่นตั้งแต่กระบวนการผลิตจนกระทั่งการเก็บเกี่ยวแล้วมาสู่การผลิตใหม่อีกครั้ง โดยกลุ่มเกษตรกรจะต้องมีการผลักดันการทำเกษตรแบบพึ่งพาตนเองที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับ วราภรณ์ ปัญญาดี (2551, น. 107) ที่จะต้องขับเคลื่อนสู่วิถีเกษตรปลอดภัยจากสารพิษให้เพิ่มสูงขึ้น สร้างจิตสำนึกในการดูแล รักษา และฟื้นฟูฟื้นความสมดุลทางธรรมชาติ ตลอดจนการสร้างภาคีเครือข่ายระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร และสถาบันต่าง ๆ ที่มีจุดเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรได้เห็นคุณค่าของชีวิตและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

แนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรในชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนโพ อำเภอมะหะ จังหวัดลำปาง ดังภาพด้านล่างนี้

ภาพ 1 แนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรในชุมชน

การทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรเพื่อสร้างความมั่นคง ความสมดุลแก่เกษตรกรและธรรมชาติ ด้วยปัจจัย ได้แก่ 1) วิถีชีวิตชุมชน การปฏิบัติตนให้เกิดความสุขและเรียบง่าย 2) เกษตรดั้งเดิม ที่ตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนในด้านการทำเกษตรกรรม 3) การเกื้อกูลกันและกัน รู้จักการแบ่งปัน สร้างมิตรจิตที่ติดต่อกัน 4) สังคมกับธรรมชาติ การอนุรักษ์น้ำ

และสิ่งแวดล้อมด้วยที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยอาศัยปัจจัยสำคัญ คือ 1) จิตสำนึก 2) คุณค่าแห่งชีวิต 3) การพึ่งพาตนเอง และ 4) ธรรมชาติ เพื่อให้เกษตรกรในชุมชนมีความสุข เกิดความกินดีอยู่ดี มีมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นการทำเกษตรที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ส่งเสริมการเรียนรู้กิจกรรมการทำเกษตรในชุมชน โดยมีการกำกับ ติดตาม ประเมินผล และนำปัญหามาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาในตรงตามพื้นที่นั้น ๆ

1.2 ควรมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง โดยการรับผิดชอบของผู้นำชุมชน เพื่อเป็นการกระตุ้น ส่งเสริม และแรงจูงใจให้เกิดการทำเกษตรปลอดสารพิษที่จะให้คุณค่าทางการเกษตร และสร้างความมั่นคงให้แก่เกษตรกรในชุมชนได้อย่างแท้จริง

1.3 ควรมีการจัดสรรงบประมาณหรือกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมการทำเกษตรชุมชน โดยการสร้างจิตอาสาในการช่วยดูแล การฟื้นฟู และการปรับสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตรในชุมชน เพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้และนำไปเป็นต้นแบบในการทำเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ตนเอง

2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรยั่งยืนของชุมชน เพื่อสร้างกลไกชุมชนแห่งการผลิตสินค้าทางการเกษตรปลอดสารพิษในพื้นที่ เพื่อให้เป็นอัตลักษณ์เฉพาะเหมือนกับโครงการหลวงที่ทุกคนเชื่อว่าผลผลิตทางการเกษตรปลอดจากสารเคมีและให้คุณค่าทางโภชนาการแก่ผู้บริโภคอย่างแท้จริง ตลอดจนการศึกษาวิธีการทำน้ายาปราบศัตรูพืชแต่ละชนิดที่ไม่มีสรรพคุณเหมือนสารเคมีแต่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและเกษตรกร รวมไปถึงผลที่ได้ต้องไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพเมื่อนำไปบริโภค เป็นต้น

สรุป

การวิจัยเรื่องนี้สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้ 1) การทำเกษตรเชิงพุทธของชุมชนเป็นการดำรงชีพที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยการพยายามที่จะพึ่งพาตนเองที่มีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มองเห็นคุณค่าการอยู่ในสังคมและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ นอกจากนั้น การส่งเสริมการทำเกษตรกรรมได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือองค์กรภาครัฐ ในการส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าใจวิถีเกษตรชุมชนที่ตระหนักถึงความพอดี ความมีเหตุผล และการใช้ทรัพยากรในขั้นตอนการผลิต เช่น การเพาะเมล็ด การขึ้นแปลงผัก การทำปุ๋ย และการรักษา ฯลฯ 2) เกษตรกรในชุมชนประสบปัญหาทางด้านผลผลิตจากการขาดความรู้ในการทำเกษตรที่เหมาะสมในชุมชน เกิดการกู้ยืมเงินมาซื้อสารเคมีและปุ๋ย ทำให้เกิดการตกค้างของสารพิษที่เป็นอันตรายแก่เกษตรกรและสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไปเกษตรกรคาดหวังให้ได้จำนวนผลผลิตในปริมาณมากเพื่อจะสร้างรายได้แก่ครอบครัว แต่ในทางกลับปริมาณน้ำในการทำเกษตรไม่เพียงพอ กอปรกับราคาผลผลิตทางเกษตรขึ้นอยู่กับกลไกทางการตลาดจนบางครั้งเกิดภาวะราคาตกต่ำ ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในอาชีพส่งผลให้เกษตรกรโยกย้ายไปสู่ภาคแรงงานและบริการอื่น ๆ 3) แนวทางการทำเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชน จะต้องให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่เกษตรกรทั้งด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ โดยให้เกษตรกรสร้างจิตสำนึกไม่ให้ใช้สารเคมีในการทำเกษตรทั้งการปลูกและการดูแลรักษา รวมไปถึงการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดเพื่อลดค่าใช้จ่ายและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งชุมชนควรมีการผลักดันเชิงนโยบายให้เกษตรกรได้เข้าใจและเรียนรู้การทำเกษตรที่ยั่งยืนจากการสร้างความสมดุลทางธรรมชาติ จัดปัญหาต่าง ๆ แก่เกษตรกร และเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความสำเร็จหรือความล้มเหลว

เพื่อเป็นบทเรียนในการทำเกษตรที่ถูกต้อง เพื่อให้เกษตรกรได้เข้าใจถึงคุณค่าแห่งการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ดำเนิน ปัญญาผ่องใส และคณะ. (2558). *กระบวนการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง* ในจังหวัดเชียงราย (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญธรรม จิตตอนันต์. (2540). *ส่งเสริมการเกษตร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พิสิทธิ์ โบว์สุวรรณ, ภคมน โภคะธีรกุล, วรสิทธิ์ เจริญพุด, และ เขาวฤทธิ์ เชาวน์แสงรัตน์. (2565). ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 6(1), 265-277.
- พิรัช กุลชัย และ ปัญญา หมั่นเก็บ. (2548). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เกษตรกรมัยยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อยภูมิโนะจะเซิงเทรา*. นนทบุรี: มูลนิธิเกษตรกรมัยยั่งยืน.
- ไพบุลย์ เสงสุวรรณ และคณะ. (2547). *รูปแบบและเทคนิคเกษตรมัยยั่งยืน : องค์ความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกรในพื้นที่โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรมัยยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย*. นนทบุรี: คณะกรรมการจัดงานมหกรรมเกษตรมัยยั่งยืน.
- วรารณ ปัญญาดี. (2551). การขับเคลื่อนสู่วิถีเกษตรปลอดภัยจากสารพิษ : กรณีการปลูกพืชผัก. *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*, 26(1), 107-127.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2550). ชุมชนท้องถิ่นพัฒนากับการเกษตรแบบยั่งยืน. ใน *บทความเนื่องในโอกาสครบ 20 ปีมูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศรีเมืองการพิมพ์.
- ศรีนวล มลพ. (2563, 23 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กันยา ยอดแบน [การบันทึกเสียง]. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอืยก องค์การบริหารส่วนตำบลดอนโพ ตำบลดอนโพ อำเภอแม่ทะ, ลำปาง.
- ศุภดล แก้วถั่งเมือง, อิทธิวัตร ศรีสมบัติ, และ วิลาศ โพธิสาร. (2560). ศึกษาวิถีชีวิตชุมชนชาวไร่อ้อย บ้านหนองดินดำ อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 2(2), 108-118.
- สมพล ไชยชนะ. (2563, 27 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย กันยา ยอดแบน [การบันทึกเสียง]. ผู้ใหญ่บ้านดอนโพ บ้านดอนโพ ตำบลดอนโพ อำเภอแม่ทะ, ลำปาง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี.
- อุทิศ ทาหอม, สำราญ ธุระตา, และ คเนศ วงษา. (2562). การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วมโดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรมัยยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารพัฒนาสังคม*, 21(2), 1-27.

การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1
The Study of Community Participation Model in School Administration
Under Suratthani Educational Service Area Office 1

ชนิกานต์ พุทธารักษ์¹

Chanikan Puttarak

ญาณิศา บุญจิตร²

Yanisa Boochit

โสภณ เพ็ชรพวง²

Sopon Pechrpuang

Corresponding Author E-mail: chanikan_tuta@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 3) ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 การวิจัยมี 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 92 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น 0.94 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 คน ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 92 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ มีค่าความเชื่อมั่น 0.95 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ร่วมวางแผน 2) ร่วมปฏิบัติ 3) ร่วมรับผลประโยชน์ และ 4) ร่วมประเมินผล

3. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมาก

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน, การบริหารสถานศึกษา, รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) To study the state of community participation; 2) develop a community participation model; and 3) check the suitability and feasibility of the community

¹ หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

² คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

participation model in school administration under SuratThani Primary Educational Service Area Office

1. The research consisted of 3 steps, which consisted of : Step 1: The researcher studies the state of community participation. The sample group were 92 school administrators by Simple Random Sampling. The research instrument was the questionnaire with a reliability coefficient of 0.94. Data were analyzed by basic statistical tools including mean and standard deviation. Step 2 : The researcher develops a community participation model by focus group of 20 experts. Step 3 : check the suitability and feasibility of Community Participation Model. The sample group were 92 school administrators by Simple Random Sampling. The research instrument was the questionnaire with a reliability coefficient of 0.95. Data were analyzed by basic statistical tools including mean and standard deviation

The results of this research found that:

1. Community participation. Overall and each aspect at a high level, ranked by highest to lowest, participation in receiving benefits, participation in practice, participation in planning and participation in measurement and evaluation.

2. Model of community participation consists of 4 components 1) Co-plan 2) Join the practice 3) Join the benefits. And 4) Join the evaluation

3. Results of examining the suitability and feasibility of the community participation model was found there is suitability and feasibility at a high level.

Keywords: Academic administration, Effective academic administration, Pattern development

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดสาระการปฏิรูปการศึกษาครอบคลุมทุกด้าน เช่น เป้าหมาย หลักการ สิทธิและโอกาส ระบบ การศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา โครงสร้างการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาครูและ บุคลากรทางการศึกษา งบประมาณทางการศึกษาและสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเป็นการปฏิรูปเพื่อให้มี เอกภาพด้านนโยบายมีความหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยยึดหลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษา ยึดหลักการส่งเสริมมาตรฐานและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการ ศึกษา ให้บุคคลรอบคอบ องค์กรชุมชนองค์กรเอกชน และสถาบันสังคมอื่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, น. 3-11) สอดคล้องกับการกำหนดทิศทางการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574 ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งของภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาชน เพื่อให้การจัดการศึกษาสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนได้และยัง ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างยั่งยืนในอนาคต โดยมีการให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจ และได้กำหนดให้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่สำคัญของแผนพัฒนาการศึกษา ในอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การพัฒนาการศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่หลายภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็น หน่วยงานรัฐ เอกชน ชุมชน สังคม และผู้ประกอบการ เพื่อสนับสนุนให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับ นักเรียน การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา แผนพัฒนา การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน สถาบันทางสังคมในชุมชน ผู้ปกครอง และชุมชน การสร้าง สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้มีความปลอดภัย รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการสรรหาครูและผู้บริหารที่มี คุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม เข้ามาบริหารงานสถานศึกษา ซึ่งความสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายด้าน อาทิ ศักยภาพของประชาชนในชุมชน ความสัมพันธ์ของประชาชนใน

ชุมชน ความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน สถาบันทางสังคม ในชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมสำคัญที่สุด คือ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทของสังคมไทย ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของแต่ละท้องถิ่นของตนเอง เป็นกลไกการพัฒนาประเทศที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นระหว่างสองฝ่ายคือทั้งชุมชน และสถานศึกษา เป็นการเอื้อเฟื้อกันและกัน กล่าวคือชุมชนต้องร่วมสร้างความเข้มแข็งให้กับบ้าน วัด สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพิ่มทุนทางสังคม สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมคิด ร่วมทำให้พื้นที่โดยรวมพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพเพื่อเป็นทุนทางมนุษย์ ส่วนบทบาทของสถานศึกษาก็ต้องเป็นแหล่งความรู้ สร้างองค์ความรู้สู่ชุมชน ร่วมวิจัยกับชุมชน เป็นที่ปรึกษาหารือทางวิชาการ สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง สร้างหลักสูตรการเรียนการสอนโดยนำวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น มาเป็นสื่อการเรียนรู้ หากทุกส่วนให้ความสำคัญซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความตระหนักร่วมกันก็จะเป็น จุดเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศที่สมบูรณ์ และยั่งยืนตลอดไป

ในการบริหารงานของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ยังไม่มีแนวทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน และภาคส่วนอื่น ๆ ผู้ปกครองผู้มีส่วนได้เสียยังไม่มีบทบาทในการร่วมพัฒนาการจัดการที่ชัดเจนซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจาก 1) ปัญหาการมอบภาระการบริหาร การศึกษาให้เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาเป็นหลัก ชุมชนไม่รับบทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วมในการจัดการ การศึกษาเท่าที่ควร 2) ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง คนในชุมชนมีส่วนร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวัดและประเมินผลในระดับน้อย ส่วนการร่วมรับผลมีเพียงบางส่วน เนื่องจากมองว่า ความรับผิดชอบในการจัดการศึกษายังเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา และ 3) ปัญหาสถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่ เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ผู้ปกครองขาดแนวทางในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างบุตรหลานเท่าที่ควร ซึ่งหัวใจสำคัญของหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation) ของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน ศิษย์เก่า ภาคเอกชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานต้นสังกัด เป็นต้น ซึ่งสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนการตัดสินใจ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผล ร่วมวัดและประเมินผล เป็นต้น ทั้งนี้อาจเกิดจากการประสานงาน ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่ชัดเจนและต่อเนื่อง เป็นต้น จึงทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและ ชุมชนเท่าที่ควร และปัจจุบันโรงเรียนมีแนวทางในการดำเนินงานการประสานงานที่ยังไม่ชัดเจนและยังไม่ บรรลุวัตถุประสงค์ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1, 2562)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางการพัฒนาการ มีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา ตามบริบทของสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

3. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ดำเนินการโดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 จำนวน 121 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 จำนวน 92 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตาราง Krejcie and Morgan (1970, p. 608) โดยการสุ่มแบบชั้นภูมิแบ่งเป็นอำเภอ แล้วสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีการจับฉลาก

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา ลักษณะแบบตรวจสอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามหลักการของ Likert (1961, p. 123) หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของ Cronbach (1990, p. 202-204)

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ดำเนินการโดยการสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา มายกร่างรูปแบบ แล้วดำเนินการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยการสนทนากลุ่ม (focus group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา จำนวน 20 คน

3. ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานีเขต 1

3.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 จำนวน 121 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 จำนวน 92 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตาราง Krejcie and Morgan (1970, p. 608) โดยการสุ่มแบบชั้นภูมิแบ่งเป็นอำเภอ แล้วสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีการจับฉลาก

3.3 เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ลักษณะแบบตรวจสอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของตามหลักการของ Likert (1961, p. 123) หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของ Cronbach (1990, p. 202-204)

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 สรุปได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล

2. ผลการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1 ร่วมวางแผน ประกอบด้วย 4 งานหลัก ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การกำหนดแนวทางการจัดสรรงบประมาณ และทรัพยากรการศึกษา การสรรหาและพัฒนาบุคลากร และการส่งเสริมจัดการการศึกษา

2.2 ร่วมปฏิบัติ ประกอบด้วย 4 งานหลัก ได้แก่ การดำเนินงานวิชาการ การบริหารจัดการงบประมาณตามแผนปฏิบัติการ การเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร และการประสานและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน

2.3 ร่วมรับผลประโยชน์ ประกอบด้วย 4 งานหลัก ได้แก่ การรักษามาตรฐานการจัดการศึกษา การรักษาผลประโยชน์ในกิจกรรมและโครงการของสถานศึกษา คุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครู และความภาคภูมิใจจากผลที่เกิดจากการขับเคลื่อนกิจกรรมของสถานศึกษา

2.4 ร่วมประเมินผล ประกอบด้วย 4 งานหลัก ได้แก่ ประเมินผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประเมินผลการใช้งบประมาณ ประเมินผลการปฏิบัติงานของครู และประเมินผลการพัฒนาสถานศึกษา

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนั้นอาจเนื่องมาจาก สถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ เป็นหน่วยงานที่ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีให้แก่สมาชิกทุกคนในชุมชน เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ทั้งในด้านวิชาการและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน โดยในการดำเนินงานของสถานศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรในชุมชนเพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและบริหารงานของโรงเรียน การแบ่งหน้าที่ตามความสามารถของแต่ละคน ในการตัดสินใจพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยใช้วิธีการที่มีระบบและแบบแผนเพื่อนำบุคลากรและทรัพยากรที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ในการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ จินตวิริ์ เกษมสุข (2556) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วม

รับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเองการมีส่วนร่วมเป็นการร่วมมือของประชาชนเข้ามามีส่วนรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ กระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคล ได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือระหว่างกัน ด้วยจิตใจและอารมณ์ของแต่ละบุคคลในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายของสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ มนูญญา ปัตถางษ์ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราชญ์บุรี ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราชญ์บุรี โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. ผลการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ร่วมวางแผน องค์ประกอบที่ 2 ร่วมปฏิบัติ องค์ประกอบที่ 3 ร่วมรับผลประโยชน์ องค์ประกอบที่ 4 ร่วมประเมินผล ที่เป็นเช่นนั้นอาจเนื่องมาจากการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่มีเนื้อหาครอบคลุม การพัฒนารูปแบบ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา ทั้งยังสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา ที่ได้จากการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 เพื่อกำหนดเป็นขอบข่ายและเนื้อหาของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ วาโร เฟิงส์วส์ดี (2553, น. 3) สรุปว่า รูปแบบ หมายถึง กรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการดำเนินงานและเกณฑ์ต่าง ๆ ของระบบที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยงควิโรจน์ เศษวงค์ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยเครือข่าย การศึกษาของโรงเรียนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงรายผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยเครือข่ายการศึกษาของโรงเรียนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย ได้แก่ PTIDBEA Model ประกอบด้วย การร่วมวางแผน (Plan : P) การร่วมคิด (Think : T) การร่วมตัดสินใจ (Decision Making : D) การร่วมปฏิบัติ (Implementation : I) การร่วมรับผลของการขับเคลื่อนองค์กร(Benefits : B) การร่วมวัดและประเมินผล (Evaluation : E) และการร่วมปรับปรุงพัฒนา (Act : A) ของเครือข่ายการศึกษาที่เหมาะสม

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนั้นอาจเนื่องมาจากการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ดำเนินการตามขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ โดยการศึกษาวิเคราะห์สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้ครอบคลุมขอบเขตของการศึกษาและพัฒนาเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 และเมื่อได้ร่างรูปแบบแล้วได้ดำเนินการสอบถาม
เหมาะสมของร่างรูปแบบ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา
จำนวน 20 คน จึงทำให้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก
สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาได้ตามวัตถุประสงค์
สอดคล้องกับแนวคิดของ ชีรวัดน์ นิจนตร (2560, น. 83) สรุปว่าในการตรวจสอบรูปแบบต้อง
ประเมินผลการทดลองการใช้รูปแบบ ด้วยการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้
ของรูปแบบ รวมทั้งมีการแก้ไข ปรับปรุง เพิ่มเติมตามผลการประเมิน แล้วจึงสรุปผล ได้รูปแบบที่ต้องการ
และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยงศิริโรจน์ เศษวงศ์ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาแบบการ
บริหารแบบมีส่วนร่วมโดยเครือข่าย การศึกษาของโรงเรียนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงรายผลการวิจัย
พบว่า ผลการประเมินรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยเครือข่ายการศึกษาของโรงเรียนในเขต
เศรษฐกิจพิเศษเชียงราย PTIDBEA Model จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน เห็นว่า รูปแบบการบริหาร
แบบมีส่วนร่วม โดยเครือข่ายการศึกษาของโรงเรียนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย PTIDBEA Model
โดยภาพรวมมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ที่ระดับมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 85

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ในการจัดการศึกษาที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมไม่ว่าจะการมี
ส่วนร่วมของหน่วยงานของรัฐบาล เอกชน ผู้ปกครอง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน
ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการการศึกษาของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ใน
การจัดการศึกษา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารสถานศึกษาที่ได้จากการวิจัยซึ่งประกอบ
ไปด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เพื่อเป็น
แนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษา และสามารถประยุกต์ใช้เพื่อ
พัฒนาการศึกษาได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพ ความพร้อม และบริบทของสถานศึกษา ภายใต้ปัจจัย
เงื่อนไขที่สถานศึกษาจะต้องมีความตระหนัก เห็นความสำคัญ และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาท
และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง โดยการทำความเข้าใจองค์ประกอบของรูปแบบให้ลึกซึ้ง
และดำเนินการตามตัวบ่งชี้ที่ระบุไว้อย่างเคร่งครัด สร้างความเชื่อถือศรัทธาจากผู้ปกครอง
ชุมชน หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทุกฝ่าย และสถานศึกษาจะต้องมี
ระบบการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างทั่วถึงด้วย
ช่องทางที่หลากหลาย ทั้งยังเป็นการเผยแพร่ผลงานของสถานศึกษาและสร้างโอกาสในการรับรู้ของชุมชน
ที่เท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ในการนำรูปแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาไปใช้ ควรศึกษารูปแบบ
ให้เข้าใจในทุกขั้นตอน อย่างละเอียด เพื่อให้ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และชุมชน รวมทั้งผู้ที่
เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนสามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับศักยภาพ ความพร้อม และบริบท
ของสถานศึกษา ส่งผลให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ

1.2 สถานศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาอย่างแท้จริง เพื่อให้จัดการศึกษาเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและท้องถิ่นส่งผลต่อคุณภาพของการจัดการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียนอย่างยั่งยืน

1.3 สถานศึกษาต้องพัฒนาระบบการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างทั่วถึงด้วยช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาไปใช้ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการดำเนินงานตามรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากขึ้น

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษาในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: สยามสปอร์ตซินดิเคต.
- จินตวิทย์ เกษมสุข. (2556). การใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชีรวัดณ์ นิจนตร. (2560). การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 4(2), 71-102.
- มนัญญา ปัตถาวงษ์. (2562). การศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี).
- ยงควิโรจน์ เศษวงค์. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยเครือข่าย การศึกษาของโรงเรียนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย).
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2553). การวิจัยการพัฒนา. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2(4), 2-15.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. (2562). รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing* (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Education and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Likert, R. (1961). *New Pattern of Management*. New York: McGraw-Hill.

ความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน : กรณีศึกษา
สำนักปู่ใหญ่ชัยยะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
Lanna Beliefs and Rituals Regarding Well-being of the Community: A Case Study of
the Office of Grandfather Chaiya Lanka, Nam Bo Luang Sub-district, San Pa Tong
District, Chiang Mai Province

คงศักดิ์ ชัยลังกา¹

Kongsak Chalungka

สงเสริม แสงทอง²

Songserm Saengthong

Corresponding Author E-mail: kongsak494@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมล้านนา 2) ศึกษาการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน โดยสำนักปู่ใหญ่ชัยยะลังกา 3) วิเคราะห์รูปแบบ วิธีการ กิจกรรม ตามความเชื่อของการประกอบพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ใช้ประชากรในการวิจัยแบบจำเพาะเจาะจงจำนวน 25 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เพื่อการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมล้านนา พบว่า ชาวล้านนามีความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ และความเชื่อในทางศาสนา อันเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เกิดเป็นพิธีกรรมที่สร้างเอกลักษณ์ของความเป็นล้านนาสู่การพัฒนาสังคม ที่มีศักยภาพและมั่นคง

2. การสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน โดยสำนักปู่ใหญ่ชัยยะลังกา พบว่าการประกอบพิธีกรรมที่มีผสมผสานความเชื่อในเรื่องผี พราหมณ์ และพุทธศาสนา ที่มีพระสงฆ์ร่วมพิธีกรรมพร้อมกับเจ้าพิธี เพื่อให้พิธีกรรมมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน

3. การวิเคราะห์รูปแบบ วิธีการ และกิจกรรม ตามความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน พบว่า การสร้างเสริมสุขภาวะคือ 1) จิตใจ 2) ร่างกาย 3) ปัญญา 4) สังคม โดยพิธีกรรมล้านนา ประกอบด้วย 1) สะเดาะเคราะห์ 2) สืบชะตา 3) บูชาเทียน 4) สักยันต์ 5) ปลุกเสกวัตถุมงคล มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน ให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง ร่างกายสมบูรณ์ พัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน อย่างมีความสุข

คำสำคัญ: ความเชื่อ, พิธีกรรมล้านนา, สุขภาวะ, ชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the Lanna beliefs and rituals; 2) to study the well-being enhancement of the community; 3) to study a model, method, and activity according to the Lanna beliefs related to the well-being enhancement of the community. The study was a qualitative research with purposive sampling population of 25 persons. The research instruments involved an interview from and focus group discussion.

¹ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิ มหาวิชัยการพัฒนาลัทธิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² สาขาวิชาบ้านและชุมชน ภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

The results of this research found that:

1. The Lanna beliefs and rituals, reveal that Lanna people believe in those that are supernatural. Furthermore, their beliefs are also based on religion their beliefs and are connected which eventually result in the ritual that bring about the Lanna identity. This leads to the development of society with potentiality and stability.

2. The well-being enhancement of the community by Poo Yai Chaiya Lanka group, was found that rituals are a mix of beliefs on spirits in Hinduism and Buddhism. These are also mixed to the original belief where monks and ritual experts also participate in the activities. The activities are blessed with power and success which result in the well-being enhancement of the community.

3. A model, method, and activity according to the Lanna beliefs to the well-being enhancement of the community revealed that the well-being enhancement comprises of 1) mind; 2) physical body; 3) intellect; 4) society. The Lanna rituals according to the beliefs consist of 1) misfortune exorcism; 2) prolongation; 3) Candles worshiping; 4) Yantra tattooing; 5) amulet worshiping. Lanna rituals consist of: 1) Picking up bad luck; 2) Inheriting fate; 3) Worshiping candles; 4) Tattooing amulets; 5) Consecrating sacred objects. It is related to the health promotion of the community. To have a strong mind and healthy body to develop oneself, family and community happily.

Keywords: Belief, Lanna ritual, Well-being, Community

บทนำ

ชาวล้านนาให้ความสำคัญและเคารพในธรรมชาติ รวมถึงสิ่งที่มองเห็นในธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยความเชื่อของชาวล้านนา มีเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งที่มีเหตุผลและไม่มีเหตุผล พิธีกรรมของชาวล้านนาเริ่มจากเกิดเป็นทารก “ถ้าทารกเรื้อนไต่เลี้ยงยาก ร้องไห้งอแงตลอดเวลา ไม่ทานนม พ่อแม่ของทารกจะให้คนมาทำพิธีแกว่งข้าวเพื่อให้เด็กทารกเลี้ยงง่าย “พิธีฮ้องขวัญ” เด็กทารกผู้นั้น แข็งแรง โตวันโตคืน เมื่อมีช่วงชีวิตที่มีปัญหาอุปสรรคทำอะไรชีวิตมีเรื่องติดขัด มี “พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์” “พิธีกรรมสืบชะตา” และ “พิธีกรรมการบูชาเทียน” เป็นพิธีกรรมเพื่อเสริมดวงต่อการดำเนินชีวิต เมื่อมีครอบครัวใหม่ สร้างบ้านผดที่ผดทางชาวล้านนาจะมี “พิธีกรรมสวดถอน” เพื่อให้บ้านหรือสถานที่อยู่อาศัยมีความสงบร่มเย็น และเมื่อมีผู้เสียชีวิต ญาติจะทำ “พิธีตานขันข้าว” เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ล่วงไปแล้ว ความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาเป็นส่วนหนึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชน มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน เพื่อช่วยในการพัฒนาสังคมให้ชุมชน มีศักยภาพ ความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

การสร้าง ความหวัง สร้างขวัญและกำลังใจต่อการดำเนินชีวิต เป็นการแก้ไขและป้องกันจากผู้เชี่ยวชาญพื้นเมือง นำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน ที่ประกอบด้วย ร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ให้เกิดความเชื่อมั่น เป็นพลังเพื่อขับเคลื่อนให้ชีวิต สำเร็จตามความประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งมนุษย์แต่ละบุคคลมีความเชื่อประกอบไปด้วย 1) ความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ และ 2) ความเชื่อตามแนวทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ

จากปัญหาที่เกิดขึ้นของคนล้านนาในปัจจุบัน คือ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง วิตกกังวล มีภาวะของโรคจิต ซึมเศร้า ทุกข์ใจทุกกาย มีปัญหาด้านสุขภาพ ประสบอุบัติเหตุ เกิดปัญหาครอบครัว ปัญหาการงานที่มีอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงคนล้านนายังเชื่อว่ามีสาเหตุมาจาก 5 สาเหตุหลัก คือ 1) ภาวะจิตอ่อนแอหรือขวัญอ่อน 2) ชะตากรรมหรือมีเคราะห์ 3) ถูกผีทำถูกผีเข้า 4) ถูกคุณไสยมนตร์ดำ และ 5) ชีต ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นสาเหตุหนึ่งของการฆ่าตัวตาย สอดคล้องกับ อรทัย เจริญดำรงส (2559) ภูมิภาคล้านนาหรือภาคเหนือของประเทศเป็นพื้นที่ ที่มีการฆ่าตัวตายสูงที่สุด จากปัญหาดังกล่าวทำให้ครุบา

อาจารย์ที่เชี่ยวชาญในด้านพิธีกรรมล้านนา ทำหน้าที่รักษาแก้ไขปัญหามาให้ตรงกับสาเหตุที่เกิดขึ้น เช่น ทำงานไม่ก้าวหน้า มีปัญหาชีวิต ประสบอุบัติเหตุ จะทำพิธีกรรม “สะเดาะเคราะห์ สืบชะตา อ้องขวัญ” เมื่อบุคคลใกล้ชีวิตเสียก็ทำ “พิธีสูดถอน/พิธีตัด” “ตานขันข้าว” รวมถึง “การลงขน” เพื่อติดต่อกับผู้เสียชีวิต เป็นต้น

สำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ก่อตั้งขึ้นที่บ้านฟ้าฮ่าม ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง เป็นสำนักพิธีกรรมล้านนา ได้ประกอบพิธีกรรม 1) การสะเดาะเคราะห์ 2) สืบชะตา 3) บูชาเทียน 4) สักยันต์ และ 5) ปลุกเสกวัตถุมงคล เป็นสำนักที่ได้รับความเคารพและศรัทธาจากลูกศิษย์ทั้งในและต่างประเทศ ทำพิธีตามความเชื่อด้านไสยศาสตร์ของชาวล้านนา ขึ้นอยู่กับแรงศรัทธาและความต้องการแก้ไขปัญหในด้านต่าง ๆ ช่วยให้ผู้นับถือมีความทุกข์พ้นจากเคราะห์ มีโชค มีความสุข มีสิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต มีอายุยืนยาว เสริมดวงยามที่ดวงตก เสริมทรัพย์ หายจากโรคภัย และศัตรูไม่สามารถบงการร้าย ทำลายได้ โดยพิธีกรรมเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อการแก้ไขสุขภาวะให้กับคนในชุมชน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา ความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะในชุมชน กรณีศึกษาสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยจุดเริ่มต้น จากผู้วิจัยสนใจศึกษาความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมล้านนาของสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกาเป็นอย่างไร มีการสร้างเสริมสุขภาวะของคนในชุมชนของสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา รวมถึงศึกษาความเชื่อของการประกอบพิธีกรรมล้านนาเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะของคนในชุมชน โดยมีวิธีการ ขั้นตอน และกิจกรรมการดำเนินงาน ที่ส่งผลต่อการสร้างเสริมสุขภาวะใน 4 ด้าน อันประกอบด้วย 1) สุขภาวะทางกาย 2) สุขภาวะทางจิต 3) สุขภาวะทางสังคม และ 4) สุขภาวะทางปัญญา ถ้าคนในชุมชนมีสุขภาวะใน 4 ด้านที่ดี ย่อมเกิดการพัฒนาสังคม ดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมล้านนาของสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชนของสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ วิธีการ กิจกรรม ตามความเชื่อของการประกอบพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน : กรณีศึกษาสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

ความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน : กรณีศึกษา สำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง

ผู้ร่วมวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระภิกษุ-ผู้มีจิตศรัทธาในชุมชน จำนวน 25 รูป/คน ผู้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 20 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสนทนากลุ่ม ได้แก่ พระภิกษุ และผู้เชี่ยวชาญในด้านพิธีกรรม จำนวน 5 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในประเด็นคำถามหลัก โดยสอดคล้องกับประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์ และแนวทางการสนทนา

นา ที่เป็นข้อมูลจากข้อเท็จจริงและช่วยสนับสนุนข้อมูล รวมถึงการศึกษาเอกสาร บทความ ตำราทางวิชาการ แนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มโดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์ ถึงบริบทชุมชนและข้อมูลด้านความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมล้านนาของสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ แบบปลายเปิด

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ถึงการสร้างเสริมสุขภาวะของคนในชุมชนของสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ แบบปลายเปิด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จัดบันทึกการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการบันทึกเสียง นำมาวิเคราะห์ เพื่อให้ข้อมูลนั้นเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ต่อไป และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อหาข้อสรุปและข้อคิดจากการสนทนาที่ยึดถือความเห็นส่วนมากของผู้เข้าร่วมสนทนา นำมาสู่การวิเคราะห์และสรุปออกมาเป็นข้อมูลวิจัยต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ มีคำถามประกอบการสัมภาษณ์ในลักษณะบุคคลต่อบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการประกอบพิธีกรรมล้านนาในพื้นที่บ้านน้ำบ่อหลวง และพื้นที่ใกล้เคียงที่มีความสัมพันธ์กับสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประสบการณ์ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมล้านนา วิธีการและการประกอบพิธีกรรมล้านนาของ “ปู่จ่าน” หรือ “มัตหายก” ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมของสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา ที่ส่งผลต่อสุขภาวะในชุมชน และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่างเป็นระบบและเขียนรายงานข้อมูลที่ได้จากการศึกษา นำไปสู่คำตอบ ต่อการศึกษาและสรุปตามหลักวิชาการ โดยการเขียนรายงานวิจัยเพื่อชี้ให้เห็นถึงความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน กรณีศึกษาสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมล้านนา ของสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จากบริบทชุมชน พบว่า ตำบลน้ำบ่อหลวง มีบ่อน้ำขนาดใหญ่เป็นเป็นลักษณะเด่น โดยชาวบ้านเรียกว่า เรียกว่า “น้ำบ่อหลวง” มีอายุกว่า 1,000 ปี เป็นศูนย์รวมของความเชื่อและศรัทธาระหว่างวัดและชุมชน จากความเชื่อของชาวล้านนา พบว่า ความเชื่อ ประกอบด้วย 1) ความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อผี ไสยศาสตร์ สิ่งที่ไม่มองเห็น และ 2) ความเชื่อในทางศาสนา ด้านพิธีกรรม การนับถือเทพเจ้าตามหลักของศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องของกฎแห่งกรรมตามหลักของศาสนาพุทธ และสิ่งที่สร้างความทุกข์ให้กับชาวล้านนาตามความเชื่อ ประกอบไปด้วย 5 สาเหตุหลัก คือ 1) ภาวะจิตอ่อนแอหรือขวัญอ่อน 2) ชะตากรรมหรือมีเคราะห์ 3) ถูกผีทำถูกผีเข้า 4) ถูกคุณไสยมนตร์ดำ และ 5) ชีต ทำให้เกิดเป็นพิธีกรรมล้านนา ที่มีตั้งแต่ “เกิดจนถึงตาย” และได้รับการสืบทอดทางด้านภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน พิธีกรรมมีส่วนเพื่อช่วยในการพัฒนาสังคมให้ชุมชน ให้มีศักยภาพ

และเข้มแข็ง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยมีผู้เชี่ยวชาญหรือ ปู่จ่าน ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรม พร้อมแก้ไขปัญหามาให้ตรงกับสาเหตุที่เกิดขึ้น

จากการสัมภาษณ์และการสนทนา พบว่า สำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา ได้ประกอบพิธีกรรมทางล้านนา ตามความเชื่อของชาวล้านนา ประกอบด้วย 5 พิธีกรรม คือ 1) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ช่วยแก้ไขการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นจากเคราะห์กรรม ชะตาชีวิตที่มีปัญหา ดวงตก หรือถูกรบกวนจากผี ทำให้ประสบอุบัติเหตุ หรือเจ็บป่วยแบบไม่ทราบสาเหตุ โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “สะตวง” เป็นอุปกรณ์หรือตัวแทนสำหรับการประกอบพิธีกรรม รวมถึงมีบทสวดให้พรจากพระสงฆ์ ทำให้จิตใจมีความสุข เข้มแข็งและมั่นคง 2) พิธีกรรมสืบชะตา ช่วยปิดเป่า ให้เรื่องร้าย ๆ กลายเป็นดี ต่อชีวิตให้ยืนยาว มีความสุข เกิดเป็นสิริมงคลแก่เจ้าชะตา สร้างขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าชะตา โดยมีพระสงฆ์ร่วมประกอบพิธีกรรมกับชาวบ้าน แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของคนในชุมชน 3) พิธีกรรมบูชาเทียน โดยย่นต์เทียนมีอักขระล้านนา ผ่านการปลุกเสกเพื่อให้เทียนมีความขลัง และศักดิ์สิทธิ์ ช่วยเปิดทาง และดวงให้แก่ผู้บูชา คำขุหนุนดวงชะตาของผู้ขามีให้ตกต่ำ รอดพ้นจากภัย มีโชคลาภและอายุยืนยาว มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ครอบครัวรักกันและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข 4) พิธีกรรมสักยันต์ สมัยก่อนมีสงครามมีความเชื่อว่าผู้ที่สักยันต์ หนิงจะเหนียว ฟันแทงไม่เข้า ขณะต่อสู้ศัตรู คลาดแคล้ว อยู่อย่างคงกระพัน การสักยันต์ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้สักว่าต้องการพุทธานุภาพในด้านใด เมตตา, มหานิยม, อำนาจ บารมี เสน่ห์ คงกระพัน และโชคลาภ รูปแบบของการสัก 1) สักยันต์เพื่อความสวยงาม และ 2) เพื่อต้องการอิทธิฤทธิ์ รวมถึงความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ โดยผู้สักต้องมีความ ศรัทธา เคารพ คุณธรรม และมีศีลธรรม และระลึกเสมอว่าผู้สักมีครูบาอาจารย์ที่อยู่ประจำกายของผู้สักอยู่เสมอ 3) พิธีกรรมปลุกเสกวัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง จากความเชื่อ ตามหลักศาสนา พราหมณ์ เชื่อกันว่า เวทมนต์คาถาที่สวดกำกับวัตถุเหล่านั้นสร้างความขลังให้กับวัตถุนั้น ๆ ให้ผู้ครอบครองมีขวัญและกำลังใจ และเชื่อว่าสามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ และก่อให้เกิดความสุข ความเจริญ นอกจากนี้ยังพบว่า ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของล้านนายังคงเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตที่ยังมีอยู่ในทุกสมัย ซึ่งสามารถวัดได้จากการสัมภาษณ์ผู้มีจิตศรัทธาทั้ง 20 คนที่ได้มีส่วนร่วมต่อการประกอบพิธีกรรม และนำสิ่งที่ได้จากการประกอบพิธีกรรม นำไปสร้างขวัญและกำลังใจ เกิดเป็นพลังความเชื่อและประกอบความดีเพราะก่อนประกอบพิธีกรรมครูบาอาจารย์จะสวดแทรกหลักธรรมให้แต่ละบุคคลเชื่อในกรรม กระทำแต่ความดี ไม่ประพฤติดิต ร่วมกันพัฒนาสังคมให้มีแต่คนดี สงบสุข ล้วนแล้วเป็นการสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีให้กับชุมชนทั้งสิ้น

2. เพื่อศึกษาการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชนของสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การประกอบพิธีกรรมของสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา ใน 5 พิธีกรรมหลัก มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อการสร้างเสริมสุขภาวะของคนในชุมชน เช่น พิธีกรรม “สะเดาะเคราะห์สืบชะตา และบูชาเทียน” มีความสัมพันธ์ต่อสุขภาวะทางกาย จิตใจ ปัญญาและสังคม เมื่อร่างกายเจ็บป่วยทำให้จิตใจขาดความสุข ไม่มีความคิดหรือปัญญา ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ พิธีกรรมจึงเป็นหนทางของการแก้ไขปัญหา โดยสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกาได้นำคำสอน ตามหลักพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรม ส่งผลต่อการสร้างเสริมสุขภาวะทางจิตให้เข้มแข็ง มีขวัญและกำลังใจให้เดินต่อไปอย่างมั่นคง สร้างประโยชน์ให้กับสังคม เกิดเป็นปัญญา มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน เกิดปัญญาและทำประโยชน์ให้กับสังคมและชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พิธีกรรมการสักยันต์ พบว่า ผู้สักมีความเชื่อว่า จะได้รับอำนาจ บารมี และเป็นเครื่องมือช่วยคุ้มครอง จากภัยอันตรายต่าง ๆ ได้รับความนิยมนิยมชมชอบจากผู้พบเห็น และพิธีกรรมปลุกเสกวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลัง พบว่าช่วยในการการสร้างเสริมสุขภาวะใน 4 ด้านที่มีผลในด้านจิตใจ ผู้ที่นำไปบูชามีความมั่นใจ เกิดเป็นสุขภาวะที่สร้างเสริมทางด้านสังคม มีสุขภาวะ

ทางปัญญาต่อความเชื่อ และเครื่องรางของขลังที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อและศรัทธาของแต่ละบุคคล ให้ได้รับประโยชน์มากที่สุด โดยวัดได้จากการสัมภาษณ์ผู้มีจิตศรัทธาต่อการประกอบพิธีกรรมของสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ที่บูชาวัตถุมงคล และเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้ตนเองเกิดความเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดี สร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันกับครอบครัว ชุมชนและสังคมได้อย่างมีความสุข

3. วิเคราะห์รูปแบบ วิธีการ กิจกรรม ตามความเชื่อของการประกอบพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน กรณีศึกษาสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พิธีกรรมหลัก 5 พิธีกรรมทางล้านนา มีรูปแบบของการประกอบพิธีกรรมที่ยึดหลักขนบธรรมเนียมของชาวล้านนา จากภาพรวมและการวิเคราะห์ของการดำเนินการวิจัยพบว่าสุขภาวะในชุมชน ประกอบด้วย 1) สุขภาวะทางกาย 2) สุขภาวะทางจิตใจ 3) สุขภาวะทางสังคม 4) สุขภาวะทางปัญญา ที่สอดคล้องหลักธรรมในแนวพุทธศาสนา ดังนี้ 1) พิธีการสะเดาะเคราะห์ พบว่า มีความสัมพันธ์ต่อการสร้างเสริมสุขภาวะทางจิต มีการเรียนรู้และพัฒนา สัมพันธ์ต่อการดำรงชีวิต ครอบครัว สังคมและชุมชนสอดคล้องกับการยึดถือพรหมวิหารสี่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา และมีอุเบกขา ย่อมเกิดผลสำเร็จที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคม 2) พิธีกรรมสืบทอด พบว่า มีความสัมพันธ์ต่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา สร้างประโยชน์ให้กับสังคม 3) พิธีกรรมการบูชาเทียมน เป็นการสร้างเสริมสุขภาพภาวะทางจิตที่ยึดถือพรหมวิหารสี่ ที่ประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อมและปัจจัยสี่ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต 4) พิธีกรรมสักยันต์ พบว่า มีความสัมพันธ์การสร้างเสริมสุขภาวะทางจิต สร้างความเข้มแข็ง มีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา นำไปสู่สุขภาวะทางกายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ส่งผลทางปัญญาให้เป็นผู้มีสติ ไม่ลุ่มหลง และมีผลต่อสุขภาวะทางสังคม มีส่วนร่วมของสังคมด้วยความเกื้อหนุนจนนำไปสู่การพัฒนาตนเองสู่การพัฒนาของสังคม 5) พิธีกรรมการปลุกเสกวัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง พบว่า สอดคล้องกับสุขภาวะทางจิตที่ยึดหลักธรรมพรหมวิหารสี่ นำไปสู่สุขภาวะทางสังคม ที่อยู่ร่วมกันรักใคร่ สามัคคี กลมเกลียว เป็นสุขภาวะทางปัญญา มีความคิดและความสามารถในการแก้ไขปัญหา และมีความสุขทางกายที่ส่งเพื่อการดำรงชีวิตในตัวเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน จากทั้ง 5 พิธีกรรม สอดคล้องกับความเชื่อที่มีความสัมพันธ์ต่อสุขภาวะทางจิต เมื่อเกิดปัญหา กัดดันจากสังคม เศรษฐกิจ การเงิน การประกอบพิธีกรรมจึงมีส่วนช่วยยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ให้ตนเองเข้มแข็ง มีสุขภาวะทางกาย เมื่อร่างกายแข็งแรง เกิดความสุข ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต นำไปสู่สุขภาวะทางสังคม ต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีความสามัคคีรักใคร่ กลมเกลียว เป็นสุขภาวะทางปัญญา สู่การแก้ไขปัญหาให้กับตนเอง การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์แต่ละบุคคลและความเชื่อว่าจะนำสิ่งเหล่านั้นให้ไปสู่สู่สุขภาวะที่ดีทั้ง 4 ด้าน เพื่อตนเอง สังคมและชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน กรณีศึกษาสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้ ผู้วิจัยแบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้คือ

1. ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมล้านนา ของสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชาวล้านนามีความเชื่อและผูกพันต่อการประกอบพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนถึงเสียชีวิต สอดคล้องกับ พรหมเพ็ญ เครือไทย, ชัยชนะ ปิ่นเงิน, และ ศราวุธ ศรีทา (2550) กล่าวว่า พิธีกรรมของชาวล้านนาเริ่มจากเกิดเป็นทารก จะมีพิธี “ฮ้องขวัญ” ถ้าทารกเรื้อนไต่เลี้ยงยาก ร้องไห้งอแงตลอดเวลา พ่อแม่ของทารกจะให้คนมาทำพิธีแกว่งข้าว ทำนายโดยผู้ทำพิธีจะเอาข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนกลมแล้วผูกด้วยด้าย เอาปลายข้างหนึ่งไปผูกกับไม้ด้ามข้าว ส่วนปลายอีกข้างหนึ่งผูกกับผ้าอ้อมเด็กเป็นการ

เรียกขานชื่อถึงญาติคนใดแล้ว ก้อนข้าวนั้นแกว่งไปมา แสดงว่าคน ๆ นั้นกลับชาติมาเกิด และเมื่อโตขึ้นมา จะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีช่วงชีวิตที่มีปัญหา มีอุปสรรคทำอะไรชีวิตมีเรื่องติดขัด ชาวล้านนาจะมี “พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์” และ “พิธีกรรมสืบชะตา” ชาวล้านนาเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมที่ช่วยให้ผ่านพ้น ปัญหาและอุปสรรคไปได้ มี “พิธีกรรมการบูชาเทียน” เป็นการเสริมดวงต่อการดำเนินชีวิต การสร้างบ้านที่ สร้างผิดที่ ทั้งที่มีเจ้าของเดิมหรือที่ไร้ที่นา ชาวล้านนาจะมี “พิธีกรรมสวดถอน” เพื่อให้บ้านหรือสถานที่ที่ อยู่อาศัยมีความสงบร่มเย็น และเมื่อมีผู้เสียชีวิต ญาติจะทำพิธีตักน้ำขึ้นข้าวเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ ล่วงลับ สอดคล้องกับ อภิชาติ จันทรแดง (2546) กล่าวว่าความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาเป็นส่วนหนึ่งภูมิ ปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชน มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน เพื่อช่วยในการพัฒนา สังคมให้ชุมชน มีศักยภาพ ความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ความเชื่อของชาว ล้านนา เป็นความรู้สึกร่วมที่เชื่อมั่น ศรัทธาของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เชื่อว่าจะดลบันดาลให้เราพบกับ ความสุขหรือความทุกข์ ด้วยการปฏิบัติต่อความเชื่อที่ถูกต้อง ความเชื่อของคนล้านนาเป็นความเชื่อในทาง พ้นบ้าน ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยผู้เฒ่าผู้แก่ได้ยึดถือนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติ ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ วันเกิดจนถึงวันตาย และความเชื่อประกอบด้วย 1) ความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือ ธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ ความเชื่อเกี่ยวกับคนและกิริยาอาการ ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมและไสย ศาสตร์ ข้อห้ามของสตรีชาวล้านนา การเคารพนับถือบรรพบุรุษ นับถือผี ผีป่วน ที่สอดคล้องกับ นงนุช ไพรพิบูลยกิจ (2541) กล่าวว่า ผีบรรพบุรุษ มีบทบาทด้านสังคมช่วยดูแลลูกหลาน และดูแล ชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย ผีหมอนิ่ง ดูแลทารกและเด็ก การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของประชาชน โดยทั่วไป โดยพิธีกรรมสักยันต์ของสำนักปู่ใหญ่จายะลังกามีความสอดคล้องกับความเชื่อในศาสนา พราหมณ์ที่มีการสวดมนต์ เพื่อให้พิธีกรรมมีความสมบูรณ์ และ 2) ความเชื่อในพุทธศาสนา ในเรื่องเวียน วายตายเกิดกรรม บาปบุญคุณโทษ บารมี และการอุทิศส่วนบุญกุศล จากความเชื่อดั้งเดิม ที่ผสมผสาน ความเชื่อเรื่องผีสงเทวดา การนับถือบรรพบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องข้าว ที่ควรเคารพ ไม่ถูกดูหมิ่นจึง จะเกิดผลดีต่อชีวิต หรือที่เรียกว่า ขวัญหรือพลังของชีวิตอยู่ จากความเชื่อของชาวล้านนาเป็นความเชื่อ เพื่อ หาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจด้วยความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมตามหลัก คำสอนของพระพุทธเจ้า คือ การกระทำหรือการปฏิบัติของมนุษย์ในปัจจุบัน กรรมมีทั้งดีและกรรมชั่วขึ้นอยู่กับ การกระทำ การประกอบพิธีกรรมมีวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาและรักษาด้านสุขภาพจิต เช่น การหาฤกษ์ยามยามดีจากพระสงฆ์ หรือปูจ่านที่มีความรู้และประสบการณ์ ให้คำแนะนำปรึกษาปัญหา ชีวิตที่มีปัญหาติดขัด เช่น การทำนายดวงชะตา การขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย การทำพิธีสะเดาะเคราะห์ การ สร้างขวัญและกำลังใจ เช่นการสืบชะตา การเรียกหรืออ้อนขวัญ การทำให้จิตใจสงบ เช่น เข้าวัดฟังธรรม และสร้างความร่มเย็นให้กับครอบครัวและบรรพบุรุษ เช่น การเลี้ยงผีป่วน ทำบุญ “ตานขันข้าว” ให้กับ เครื่องญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

2. การสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชนของสำนักปู่ใหญ่จายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่า ตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สำนักปู่ใหญ่จายะลังกาเป็นสำนักที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ที่สอดคล้องกับ สามารถ ใจเตี้ย (2561, น. 142-150) กล่าวว่า การสร้างเสริมสุขภาวะ โดยพิธีกรรมจะมีมิติ ของการสื่อสารอันประกอบได้ด้วยมิติการสื่อสารของผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมมีองค์ประกอบในด้าน เวลาการประกอบพิธีกรรม สถานที่ เครื่องสังเวย มีเนื้อหาคือบทสวดที่ประกอบการทำพิธีกรรมล้านนา และสอดคล้องกับ สมประสงค์ พันธุ์ประยูร (2557) กล่าวว่าพิธีกรรมเป็นกระบวนการที่เป็นตัวกลางในการสร้าง ขวัญและกำลังใจเพื่อให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างแนวทางในการกำหนดกุศโลบาย เพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับลูกหลาน เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ รวมถึงสร้างวัฒนธรรม

ในการพึ่งพาตนเองให้มีสุขภาพที่ดี ที่เกื้อหนุนและเชื่อมโยงกันทั้ง 4 มิติ คือ 1) สุขภาวะทางกาย 2) สุขภาวะทางจิต 3) สุขภาวะทางสังคม และ 4) สุขภาวะทางปัญญา ซึ่งสุขภาวะที่สมบูรณ์ คือ ความสมบูรณ์พร้อม ทั้ง กาย จิต สังคมและปัญญา คือมีร่างกายแข็งแรง มีสติ มีสังคมที่เข้มแข็ง และมีปัญญารู้รอบรู้เท่าทันการประกอบพิธีกรรมของสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ประกอบด้วย 1) พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ เป็นการแก้ไขปัญหาด้วยหลักความเชื่อเชิงพุทธ สอดคล้องกับ พระครูปลัดสัมพิพัฒนศีลาจารย์ (ครรชิต คุณวโร) (2563) กล่าวว่า สุขภาวะที่ดีมีความสงบ มีความสุข ปราศจากความทุกข์ และไม่มีสิ่งบีบคั้น สร้างทุกข์ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ในทางพุทธศาสนากล่าวว่า สุขภาวะ คือ วิชา วิมุตติ วิสุทธิ สันติ 2) พิธีกรรมการสืบทอด คือ การรักษาจิตให้เกิดความสุข การสืบทอดเป็นการเริ่มต้นใหม่ คิดใหม่ทำใหม่ เมื่อจิตใจดีแล้วส่งผลต่อร่างกาย ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีความสุข สำนักปูใหญ่จ้ายะลังกาได้ประกอบพิธีกรรมเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับสังคม หลุดพ้นเป็นอิสระ ไม่ถูกผูกมัด ไม่ติดขัด มีการเคลื่อนไหวไปมาอย่างเสรี อิสระจากสิ่งต่าง ๆ อย่างแท้จริง 3) พิธีกรรมการบูชาเทียน สำนักปูใหญ่จ้ายะลังกาได้ทำเทียนแบบล้านนา และเทียนมียันต์ เป็นหัวใจหลักและมีไส้เทียนเป็นเส้นด้ายตามอายุของเจ้าชะตา นำไปสู่สุขภาวะทางจิต เมื่อจิตใจเข้มแข็ง มีความสุขเบิกบาน กายจึงหายป่วย มีสุขภาพที่ดีขึ้นไม่เครียด 4) พิธีกรรมการสักยันต์ ส่งผลต่อ สุขภาวะทางด้านจิตใจ ให้มีความเข้มแข็ง มีแรงผลักดัน สร้างเสริมทางปัญญาให้เป็นผู้มีสติ ไม่ลุ่มหลง มีการดูแลรักษาสุขภาพทางกายไม่เจ็บป่วยไม่อ่อนแอ เป็นผลให้สุขภาวะทางสังคมมีต่อความสุข เพราะเกิดเป็นความรักความเมตตา จัดระเบียบชีวิต พร้อมด้วยศีล เกิดแรงจูงใจให้สร้างสรรค์ ที่เป็นความดีงาม และมีประโยชน์ และ 5) พิธีการปลุกเสกวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลัง เป็นสร้างสุขภาวะทางด้านจิตใจ ผ่านการปลุกเสกคาถาจากครูบาอาจารย์ เป็นของมีค่า ศักดิ์สิทธิ์เข้มขลัง ทรงพลัง ผู้ที่นำไปบูชามีความมั่นใจ วัตถุมงคลบางชนิดจะเน้นในเรื่องของ เมตตามหานิยม เจ้านายรักใคร่ คำขอร้องเรื่องและเตือนสติให้อยู่ในความไม่ประมาท มีสติ กระตือรือร้น ตื่นตัวตลอดเวลา ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพแวดล้อมและพึ่งตนเอง จัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดวิจารณ์ญาณตามเหตุปัจจัยด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังพบว่า สำนักปูใหญ่จ้ายะลังกาได้รับการถ่ายทอดมาจากครูบาอาจารย์ สายวัดเจ้าพิธีเพื่อดำเนินการ หรือเป็นผู้ประกอบพิธีให้กับเจ้าชะตา มีการสอนในเรื่องของธรรมะคติเตือนใจ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ให้มีสติอยู่ตลอดเวลาและการประกอบพิธีกรรมยังมีความสัมพันธ์ต่อการสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีตามแนวพุทธที่ประกอบไปด้วย กายภาวนา จิตตภาวนา สीलภาวนา และปัญญาภาวนา สามารถแก้ไขปัญหให้กับตนเองและนำไปสู่การดำเนินชีวิตและการมีส่วนร่วมในชุมชนได้อย่างมีคุณภาพและความสุข

3. วิเคราะห์รูปแบบ วิธีการ กิจกรรม ตามความเชื่อของการประกอบพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน กรณีศึกษาสำนักปูใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พิธีกรรมหลัก 5 พิธีกรรมทางล้านนา อันประกอบด้วย 1) พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ 2) สืบทอด 3) บูชาเทียน 4) การสักยันต์ 5) การปลุกเสกวัตถุมงคล สอดคล้องกับ อภิชาติ จันทรแดง (2546) ความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาเป็นส่วนหนึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชน มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน เพื่อช่วยในการพัฒนาสังคมให้ชุมชน มีศักยภาพความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยรูปแบบของการประกอบพิธีกรรม ยังคงยึดหลักความเป็นชาวล้านนา และนิมนต์พระเกจิผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรม เข้าร่วมในการดำเนินพิธีกรรม ภาพรวมและการวิเคราะห์ของการดำเนินการวิจัย พบว่า 5 พิธีกรรมล้านนา ส่งผลต่อสุขภาวะในชุมชน ประกอบด้วย 1) สุขภาวะทางกาย 2) สุขภาวะทางจิตใจ 3) สุขภาวะทางสังคม และ 4) สุขภาวะทางปัญญา เป็นการสร้างความสุขทางสุขภาวะที่ดี ที่มีคุณค่าและมีความสงบ สอดคล้องกับ พระครูปลัดสัมพิพัฒนศีลาจารย์ (ครรชิต

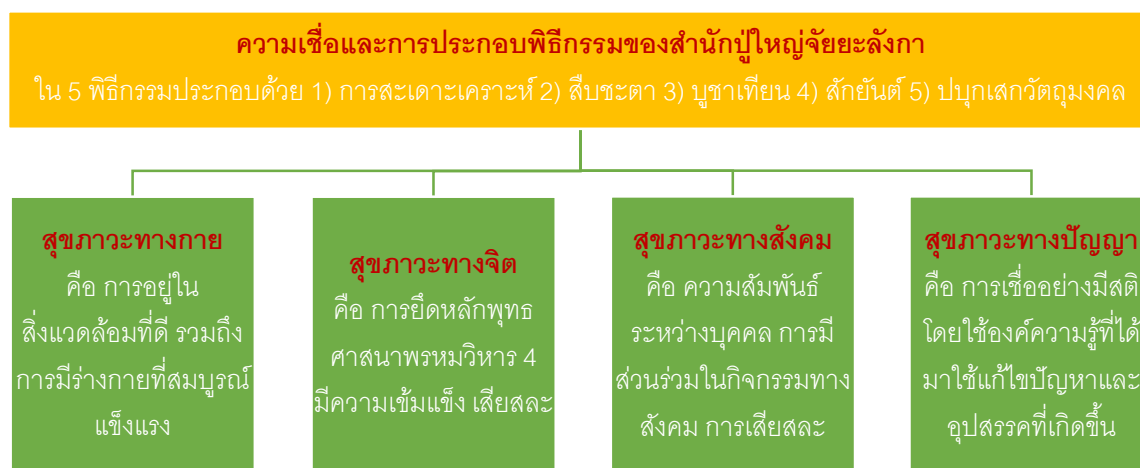

คุณวโร) (2563) ความสัมพันธ์ในชุมชน ที่ยึดถือหลักพรหมวิหาร 4 ต่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมถึงศรัทธาเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำด้วยความตั้งใจ เกิดผลสำเร็จที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคม มีสุขภาวะทางกาย ที่ร่างกายมีความแข็งแรง และสุขภาวะทางปัญญา มีเหตุและผล เข้าถึงความจริง อย่างมีเป้าหมาย เห็นใจช่วยเหลือ เสียสละ ก่อให้เกิดความสุข การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้วยการใช้ปัญญาต่อการวิเคราะห์ทางออกอย่างเป็นจริง การพัฒนามนุษย์ให้มีทัศนคติที่ดีเป็นผู้มีสติ ไม่ลุ่มหลง ด้วยหลักธรรมปัญญาภาวนา ส่งผลต่อสุขภาวะทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลรวมถึงการมีส่วนร่วมของสังคมด้วยความเกื้อหนุนจนเจือนำไปสู่การพัฒนาตนเองสู่การพัฒนาของสังคม

จากการอภิปรายผล สรุปได้ว่ารูปแบบ วิธีการ และกิจกรรมตามความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมล้านนา ล้วนมีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชนบ้านน้ำบ่อหลวง ซึ่งใน 5 พิธีกรรมที่กล่าวมาข้างต้นไม่มีความขัดแย้งตามหลักพุทธศาสนา เพราะการดำเนินพิธีกรรมของสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกามีพระสงฆ์และชาวบ้านร่วมกันประกอบพิธีกรรม รวมถึงการนำความเชื่อตามหลักศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธมารวมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมคือ การสร้างสุขภาวะที่ดีใน 4 ด้าน อันประกอบไปด้วย 1) สุขภาวะทางกาย 2) สุขภาวะทางจิตใจ 3) สุขภาวะทางสังคม และ 4) สุขภาวะทางปัญญา โดยมีเป้าหมาย คือ ความสุขและความสงบ มีจิตใจเข้มแข็ง อดทน อดกลั้น และเสียสละ เป็นผู้มีการจริยธรรมและศีลธรรม ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท มีสติอยู่ตลอดเวลา เกิดปัญญา นำความรู้ ความคิดและความสามารถต่อการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้เครื่องมือที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยมีครูบาอาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรมได้สอดแทรกหลักธรรมคำสอน และความเชื่อให้ผู้มีจิตศรัทธาให้ประกอบคุณงามความดี และสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมั่นคงและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

รูปแบบหรือโมเดล ความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน: กรณีศึกษา สำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จากการวิจัยพบว่า องค์ความรู้คือความเชื่อและพิธีกรรมของชาวล้านนา เป็นวัฒนธรรมชุมชนที่มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน โดยสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกาเป็นอีกสำนักหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ประกอบพิธีกรรมทางล้านนาและเป็นชาวล้านนาโดยกำเนิด ได้อนุรักษ์และสืบสานในพิธีกรรมของชาวล้านนา มีการดำเนินการและจัดกิจกรรมของการประกอบพิธีกรรมอย่างต่อเนื่อง และมีรูปแบบของพิธีกรรมล้านนาทั้งหมด 5 พิธีกรรมอันประกอบด้วย 1) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ 2) พิธีกรรมสืบชะตา 3) พิธีกรรมบูชาเทียน 4) การเขียนยันต์และการสักยันต์ 5) การปลุกเสกวัตถุมงคล เพื่อให้เกิดสุขภาวะที่ดีต่อ

ชุมชนใน 4 ด้านประกอบด้วย 1) สุขภาวะทางกาย 2) สุขภาวะทางจิต 3) สุขภาวะทางสังคม 4) สุขภาวะทางสังคม เพื่อช่วยในการพัฒนาสังคมให้ชุมชน มีศักยภาพ ความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และแก้ไขปัญหาของชาวล้านนา ที่เกิดจากไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง วิตกกังวล คิดมาก สับสน ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวภายในจิตใจ เป็นโรคจิต ซึมเศร้า วิตกกังวล เกิดความทุกข์ใจทุกกาย จากความเชื่อของชาวล้านนาและการประกอบพิธีกรรมของสำนักปู่ใหญ่จ้ายะลังกา สัมพันธ์สอดคล้องกันในเรื่องการประกอบพิธีกรรมทางล้านนาที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต และพิสูจน์ได้จากผู้มีจิตศรัทธาถึงสุขภาวะที่ดีใน 4 ด้านและความเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์แต่ละบุคคลและความเชื่อว่าจะนำสิ่งเหล่านั้นไปใช้เพื่อตนเอง สังคมและชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมกิจกรรมพิธีกรรมความเชื่อล้านนาในชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวและสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ด้วยการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมและความเชื่อล้านนาในโรงเรียน เพื่อเรียนรู้ถึงกระบวนการ วิธีการ รวมถึงการนำไปแก้ปัญหา และการพัฒนาชีวิตในบริบทของชุมชนที่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง
2. ควรมีการส่งเสริมด้านความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา คือความเชื่ออย่างมีเหตุและมีผล เชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ผลสำเร็จที่ได้จากการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรือนอนคอยโชคชะตา การเข้าร่วมพิธีกรรมต้องรู้และเข้าใจว่าพิธีกรรมเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับจิตใจ ให้มีสติและมีความสงบนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชีวิตได้ต่อไป
3. ควรวิจัยเรื่องสังคมทุนนิยมกับการพัฒนาความเชื่อและพิธีกรรมและควรมีการวิจัยในเรื่องเครือข่ายการทำงานด้านพิธีกรรมและความเชื่อในสังคมล้านนากับชุมชนอื่นทั้งในและต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- นงคันทน์ช ไพโรพินุลยกิจ. (2561). *เรือนไทย*. กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย.
- พรรณเพ็ญ เครือไทย, ชันปะ ปิ่นเงิน, และ ศราวุธ ศรีทา. (2550). *ความเชื่อพื้นบ้านล้านนา*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พระครูปลัดสัมพิพัฒน์สีลาจารย์ (ครรชิต คุณวโร). (2563). *สุขภาพแบบองค์รวมแนวพุทธ*. สืบค้น 14 กรกฎาคม 2563, จาก [http://www.thaincd.com/document/doc/HRNCD/สุขภาพแบบองค์รวมแนวพุทธ_\(พระอาจารย์ครรชิต\).pdf](http://www.thaincd.com/document/doc/HRNCD/สุขภาพแบบองค์รวมแนวพุทธ_(พระอาจารย์ครรชิต).pdf)
- สมประสงค์ พันธุ์ประยูร. (2557). *การถ่ายทอด ความคิด ความเชื่อ ของชาวปกากะญอผ่านพิธีกรรม ภูมิศึกษานันทิโพธิ์ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก*. กรุงเทพฯ: สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สามารถ ใจเตี้ย. (2561). การสื่อสารพิธีกรรมล้านนาเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 6(2), 142-151.
- อภิชาติ จันทรแดง. (2546). *ความเชื่อ พิธีกรรม : กระบวนการเรียนรู้เพื่อศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านยางหลวง ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- อรทัย เจียมคำรัส. (2559). *สุขภาพจิตดี...ด้วยวิถีล้านนา*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์นันทกานต์.

วิถีแห่งฉลากกินแบ่งรัฐบาล : มหันตภัยหรือแหล่งสร้างรายได้ของภาครัฐ The Thai Lottery Way : Disaster or Government's Income Source

วรเชษฐ์ โตอิน¹

Worachet Tho-un

ศักดิ์ชัย เสนามาตย์²

Sakchai Senamart

Corresponding Author E-mails: worachet.th@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการสะท้อนถึงวิถีแห่งวงการพนันของไทย ลักษณะของการพนันที่แฝงอยู่ในประเพณีต่าง ๆ ความรู้สึกนึกคิดของผู้คนสังคมไทยที่มีต่อการเล่นการพนันและผลกระทบที่เกิดจากการเล่นการพนันที่รัฐอนุญาตและรัฐไม่อนุญาตผ่านวรรณกรรม กฎหมาย หลักธรรมทางพุทธศาสนา และแนวความคิดศาสตร์พระราชา ผลการสังเคราะห์ข้อมูลพบว่า วิถีแห่งการพนันได้อยู่เคียงคู่กับสังคมไทยอย่างยาวนาน รวมทั้งมีบริบทและกระบวนการในการเล่นการพนันของสังคมไทยที่มีอยู่หลายรูปแบบ ทั้งนี้ จะขึ้นอยู่กับบริบทของวัฒนธรรมประเพณี สภาพแวดล้อม กฎหมาย และระบบการปกครอง เป็นต้น ส่วนมุมมองและทัศนคติที่มีต่อการเล่นการพนันนั้น จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่งมีมุมมองว่าการพนันเป็นการสร้างความสำราญใจ สร้างความบันเทิงใจโดยได้สร้างพื้นที่ทางสังคมในการสร้างความชอบธรรมให้กับการเล่นในหลายรูปแบบ เช่น การเล่นการพนันที่แฝงอยู่ตามประเพณีท้องถิ่น และการเล่นการพนันในประเภทที่รัฐบาลอนุญาตและไม่อนุญาต เป็นต้น และกลุ่มที่สองมีมุมมองว่าการพนันเป็นอบายมุข เป็นหนทางแห่งความเสื่อม เป็นความหายนะต่อผู้เล่นและเป็นภัยต่อสังคม รวมทั้งเป็นสิ่งเลวร้ายที่รัฐต้องจำกัดให้หมดไปจากสังคมนั้น ๆ ซึ่งแนวคิดกลุ่มหลังนี้จะมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับหลักธรรมทางศาสนาและกฎหมายเป็นสำคัญ จากการศึกษาข้อมูลที่ผ่านมาได้พบทางสองแพร่งแห่งความเชื่อที่เป็นข้อถกเถียงในประเด็นที่ว่าวิถีแห่งการพนันคืออำนาจที่ครอบงำวิถีแห่งการดำรงชีวิตของภาคประชาชน (บางกลุ่ม) ให้ตกเป็นทาสและยากที่จะหลุดพ้น

คำสำคัญ: ฉลากกินแบ่งรัฐบาล, แหล่งรายได้, ภาครัฐ, มหันตภัย

Abstract

This article wants to reflect the way of gambling in Thailand. Characteristics of gambling hidden in various traditions, feelings of Thai society people towards gambling and effects of gambling that the state allows and the state does not allow through literature, law, Buddhist principles and The King's philosophy. The results of the data synthesis revealed that the way of gambling has been in tandem with Thai society for a long time. Including the context and processes of gambling in Thai society that exist in many forms and this will depend on the context of culture, tradition, environment, law, and administrative system, etc. As for the views and attitudes towards gambling, they are divided into 2 groups: the first group has the view that gambling is a pleasure. Entertaining by creating a social space to legitimize gambling in many forms, such as gambling that is embedded in local traditions. and gambling in the types that the government allows and does not allow, etc. And the second group had the view that gambling was a vice. is the way of decay It is a disaster for players and a threat to society. It is also a bad thing that the state must be completely restricted from that society. The latter group's

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

² สถานีตำรวจภูธรเขาใหญ่ จังหวัดมหาสารคาม

ideas are closely linked and related to religious principles and laws. The study of past data has found two crossroads of belief that are controversial in the issue of gambling is the power that dominates the way of life of the people (some groups) to be enslaved and difficult to release.

Keywords: Thai lottery, Source of income, Government, Disaster

บทนำ

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าถึงเรื่องราวมูมนึงของมวลมนุษยโลกนั้นกล่าวกันว่าบันทึกไว้ว่า มนุษย์ได้มีการเล่นที่เรียกกันว่า “การพนัน” มาอย่างต่อเนื่องและยาวนานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยการพนันที่เก่าแก่ที่สุดคือ การเล่นการพนันที่ใช้ลูกเต๋าหรือการโยนลูกเต๋าในการแข่งขันโดยเล่นเกมที่มีชื่อเรียกว่า “Astragali” ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยอียิปต์ เมื่อ 3,500 ปีก่อนคริสต์ศักราช ต่อมาได้มีการพัฒนารูปแบบการพนันที่มีความแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัยและตามความนิยมของคนแต่ละเชื้อชาติแต่ละเผ่าพันธุ์ (วารกรณ์ สามโกเศศ, 2547, น. 6) สำหรับประเทศไทย ปัญหาการเล่นการพนันนับว่าเป็นปัญหาที่มีอยู่เคียงคู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้เนื่องจากพื้นฐานทางสังคมของคนไทยที่มีนิสัยรักสนุกสนานและนิยมชมชอบในการเล่นเสี่ยงโชคชะตา อีกทั้งการพนันยังได้แทรกซึมลงไปสู่กลุ่มคนทุกระดับไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจนก็มักจะมีความนิยมชมชอบในการเล่นการพนันกันอย่างหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นไพ่ ไฮโล การเล่นพนันตามวิถีท้องถิ่น การเล่นพนันในประเพณีต่าง ๆ การเล่นหวยรัฐบาลและหวยใต้ดิน หรือแม้กระทั่งการเล่นพนันออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งกำลังเป็นที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน (เชษฐ รัชดาพรธนาธิกุล, 2556, น. 6-7)

ในบริบทของสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางด้านเพศ อาชีพ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและการมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันก็ย่อมจะมีวิถีคิด มีทัศนคติและพฤติกรรมต่อบริบทของบางสิ่งบางอย่างแตกต่างกันด้วย เช่น ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพนันที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบัน มุมมองของคนบางกลุ่มที่มีต่อการเล่นการพนันบ้างก็ให้เหตุผลว่า “คนที่เล่นการพนัน ไม่ใช่คนที่เลวร้าย ถ้าเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานโดยไม่มี การได้เสียกันเข้ามาเกี่ยวข้อง” จะเห็นได้ว่าแนวคิดนี้มีลักษณะมุมมองในเชิงบวกต่อการเล่นการพนัน เมื่อหากมีกระบวนการคิดเช่นนี้เกิดขึ้นแล้วมีการกระจายไปสู่คนจำนวนมาก จึงทำให้หลาย ๆ คน ไม่ตระหนัก หรือมองไม่เห็นภัยทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะตามมาซึ่งมีมูลเหตุที่เกิดขึ้นมาจากการพนัน

จากรายงานการศึกษาสถานการณ์ พฤติกรรม และผลกระทบการพนันในประเทศไทย ประจำปี 2562 ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยภายใต้ความร่วมมือระหว่างศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ (SAB) โดยทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดำเนินการเป็นครั้งที่ 3 ต่อเนื่องจากปี 2558 และ 2560 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามสถานการณ์ด้านการพนัน ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นเพื่อเป็น ประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนำข้อมูลที่ได้ประกอบการพิจารณา แสวงหาแนวทางการ ป้องกัน แก้ไขปัญหา รวมถึงผู้สนใจที่จะนำข้อมูลไปใช้เพื่อการขยายผลทางวิชาการต่อไปและการศึกษา สถานการณ์ พฤติกรรมและผลกระทบการพนันในประเทศไทย ประจำปี 2562 ได้เก็บรวบรวมข้อมูลกับ ประชาชนทั่วไปที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ใน 77 จังหวัดทั่วประเทศ ประยุกต์ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ แบ่งกลุ่มเชิงชั้นภูมิหลายชั้น และกำหนดลักษณะตัวอย่างให้สอดคล้องกับประชากรเป้าหมายจริง รวมจำนวนทั้งสิ้น 44,050 ตัวอย่าง (ศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ, 2562, น. 44) ประเด็นที่ น่าสนใจคือคนไทยมีแนวโน้มที่จะเล่นการพนันและติดการพนัน จนเป็นปัญหาทั้งส่วนบุคคลและปัญหา สังคมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่น่าห่วงใยมากคือ เด็ก เยาวชน คนหนุ่มสาว และมีแนวโน้มการขยายตัวของ การพนันออนไลน์ ซึ่งเข้าถึงประชาชนได้ง่ายและควบคุมได้ยากในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาที่มีข่าวการจับกุม ผู้ดำเนินการบ่อนพนันทั้งออนไลน์และสถานที่จริงรวมหลายสิบแห่ง แต่ละแห่งมีวงเงินหมุนเวียนหลักร้อย

ล้านบาท ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ประเมินการว่ามีคนไทยอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ที่เล่นการพนันในรอบปี 2562 จำนวน 30.420 ล้านคน ร้อยละ 57 ของกลุ่มตัวอย่าง เพิ่มขึ้นจากปี 2560 ประมาณ 1.490 ล้านคน หรือร้อยละ 5.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนคนเล่นการพนันเทียบกับประชากรในภูมิภาคสูงที่สุดคือ ร้อยละ 58.9 รองลงมาคือกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีสัดส่วนผู้เล่นพนันอยู่ที่ร้อยละ 58.3 อันดับที่สามคือภาคใต้ มีสัดส่วนคนเล่นพนันอยู่ร้อยละ 54.4 ภาคเหนือร้อยละ 52.0 ภาคกลางร้อยละ 50.6 (วิทยากร เชียงกูล, 2564, น. 1-3)

การพนันนับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ และมีความต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยเรามักจะพบเห็นการเล่นการพนันได้ทั่วไปอย่างปกติ ทั้งนี้เพราะผู้เล่นการพนันมีช่องทางในการเล่นพนันที่สามารถเข้าถึงได้โดยง่ายในหลายรูปแบบ และการพนันจะแทรกอยู่ในสังคมทุกระดับชั้น ดังนั้น ความสัมพันธ์ด้านการพนันจะแฝงอยู่ในวิถีชีวิตคนไทยทั้งในด้านระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม บางครั้งการพนันได้เข้าไปแทรกซึมในวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และเทศกาลงาน ประเพณีในท้องถิ่นด้วย เช่น งานประเพณีบุญบั้งไฟ, บุญแข่งเรือ, บุญงานวัด, งานประจำปี งานมงคลและงานอวมงคล เป็นต้น ซึ่งการพนันบางประเภทได้มีเยาวชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องพัวพันกับการพนันในลักษณะการติดตามผู้ปกครองเข้าไปในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่เปิดสำหรับการเล่นพนัน สถานการณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของเยาวชนที่อยู่ท่ามกลางของสภาพแวดล้อม และเงื่อนไขที่มีอิทธิพลให้เยาวชนเข้าสู่วงเวียนเวียนของการเป็นนักการพนันในวันข้างหน้าได้อย่างง่ายดาย ในทุกประเทศมีคนจำนวนมากพอสมควรที่ชอบเล่นการพนันแบบเป็นครั้งคราว ใช้จ่ายเงินจำนวนไม่มาก เช่น ซื้อล็อตเตอรี่ หวยไต้ดินหรือไปเล่นสล็อตแมชชีน และการพนันชนิดอื่น ๆ ในสถานคาสิโนที่หลายประเทศอนุญาตให้เปิดได้อย่างถูกกฎหมาย ฯลฯ โดยมักถือเป็นการพักผ่อนหย่อนใจเพื่อหาความสุข ความตื่นเต้น การลองเสี่ยงโชค ฯลฯ การเล่นพนันแบบเป็นครั้งคราวแบบนี้คนมักมองว่าสำหรับผู้ใหญ่แล้วเป็นเรื่องการเล่นเกมเพื่อความบันเทิงชนิดหนึ่งที่ไม่ได้สร้างปัญหาสังคมโดยตรงหรือเห็นได้ชัดหลาย ประเทศอนุญาตให้มีสถานเล่นและการเล่นการพนันอย่างถูกกฎหมายได้เพื่อที่รัฐบาลจะได้หารายได้เข้าประเทศและอ้างว่าเพื่อจะได้ควบคุมให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมได้ด้วย การวิจัยในหลายประเทศพบว่า แม้คนส่วนใหญ่ (อาจจะ 60-80% ในแต่ละประเทศ) จะเล่นการพนันแบบครั้งคราวเพื่อความบันเทิงการพักผ่อนหย่อนใจ แต่มีคนส่วนหนึ่งที่เล่นการพนันแบบเสพติดหรือยับยั้งใจไม่ได้ (Compulsive Gambling) คือเล่นมาก เล่นบ่อยอย่างต่อเนื่อง เลิกไม่ได้ จนกลายเป็นปัญหาทางการเงิน จิตใจสุขภาพ ปัญหาครอบครัว และปัญหาทางสังคม งานวิจัยส่วนใหญ่ในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมจะให้คำจำกัดความที่เน้นเฉพาะคนเล่นการพนันแบบเป็นปัญหาจริง ๆ และรายงานว่ามีกลุ่มคนที่ติดการพนันแบบเป็นปัญหานี้จำนวนประมาณ 0.5% (เดนมาร์ก, เนเธอร์แลนด์) ถึง 7.6% (ฮ่องกง) ของประชากรผู้ใหญ่ แต่ก็มีคนที่ติดการพนันปานกลางที่มีแนวโน้มจะติดการพนันหนักขึ้นอีกส่วนหนึ่ง และถ้าไม่ผลกระทบบต่อคนอื่นในครอบครัว ญาติพี่น้องเพื่อนร่วมงานด้วย ที่นักวิจัยประเมินว่าน่าจะอยู่ระหว่าง 10-17 คน ต่อผู้ติดการพนัน 1 คน ก็จะครอบคลุมคนจำนวนมากขึ้น ปัญหาการติดการพนันยังมีผลเสียหายนต่อเศรษฐกิจสังคมโดยรวมมากด้วย (วิทยากร เชียงกูล, 2562, น. 18-19)

มุมมองของชาวบ้านที่มีต่อการเล่นการพนันนั้นมีทั้งมุมมองด้านบวก (Positive) และมุมมองด้านลบ (Negative) โดยที่ชาวบ้านกลุ่มที่มีมุมมองด้านบวกได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “การเล่นการพนันในชุมชนมีสาเหตุ ส่วนหนึ่งที่มีความเชื่อมโยงกับการสืบทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีของบรรพบุรุษไว้ เช่น การพนันด้วยวิธีการชนไก่ การชนวัวเป็นการแสดงออกถึงการต่อสู้และการไม่ยอมแพ้ นอกจากนั้นการพนันยังเป็นเกมกีฬาชนิดหนึ่ง และเป็นสิ่งบันเทิงการที่สามารถทำให้คลายทุกข์ คลายเศร้าได้ เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันของคนในชุมชน และยังช่วยให้คนบางกลุ่มมีรายได้จากการจัดกิจกรรมการเล่น

พนันในชุมชนอีกด้วย เช่น การค้าขายอาหารตามสั่ง อาหารสำเร็จรูป เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เป็นต้น” ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีมุมมองด้านลบก็ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “การเล่นการพนันทุกชนิดเป็นอบายมุข เป็นหนทางแห่งความเสื่อม และควรหลีกเลี่ยงเพราะเป็นสิ่งที่มอมเมาประชาชน ผิดหลักของศีลธรรม และผิดกฎหมายด้วย ส่วนมากนักเล่นการพนันหรือเครือข่ายของนักการพนันก็มักที่จะอ้างเอาประเพณีและวัฒนธรรมมาเป็นข้ออ้างในการเล่นการพนันอยู่เสมอ ๆ โดยมีการสร้างรายได้หรือผลประโยชน์ให้กับตนเอง และพรรคพวกของตนซึ่งมีนายทุน และผู้มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง” ดังนั้น หากพิจารณาอย่างเป็นกลางระหว่างข้อถกเถียงดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าการพนันนับว่ามีทั้งคุณและโทษซึ่งเปรียบเสมือนดาบสองคมนั่นเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการพนัน

จากการศึกษาถึงกรณีกระแสวิพากษ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับวงการพนันในสังคมไทยที่ผ่านมาพบว่า มักจะมีหลายคนชอบอ้างหลักการทางด้านศาสนาวิพากษ์ในประเด็นเรื่อง “การสร้างรายได้จากการพนันของรัฐชอบด้วยหลักศีลธรรมหรือไม่” ข้อมูลหลักฐานประการหนึ่งที่ค้นพบในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เล่นการพนัน แต่ไม่ได้ทรงนำกฎบัญญัติข้อนี้มาใช้กับฆราวาส (บุคคลทั่วไป) และพระองค์ได้ทรงเตือนสติด้วยการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรม 6 อย่างที่ทำให้เกิดความเสื่อมในการใช้ชีวิตของคนทั่วไปเท่านั้น ซึ่งประกอบด้วย 1) ติดสุราและของมีเมา 2) ชอบเที่ยวกลางคืน 3) ชอบเที่ยวดูการละเล่น 4) ติดการพนัน 5) คบคนชั่ว และ 6) เกียจคร้านการทำงาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อ 247, น. 202) ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนขอเสนอแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการพนันออกเป็น 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาการพนันในอดีตของสังคมผ่านมุมมองจากวรรณกรรมไทย

จากการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเล่นการพนันในสังคมไทยนั้น ผู้เขียนยังไม่พบร่องรอยหลักฐานที่ชัดเจนว่าคนไทยเริ่มเล่นการพนันเมื่อใด แต่ถ้าหากพิจารณาถึงพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักสนุกสนาน นิยมการเสี่ยงโชค การทำนายดวงชะตา การเชื่อในสิ่งเร้นลับ และหลักฐานร่องรอยการติดต่อกับต่างชาติทั้งชาวจีน และชาวอินเดียที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยก็อาจสันนิษฐานได้ว่าคนไทยน่าจะมีการเล่นการพนันกันมานานแล้ว และคงได้รับอิทธิพลในเรื่องการพนันจากประเทศที่เราติดต่อกับด้วยโดยเฉพาะรูปแบบที่เป็นเกมการพนัน หรือการแข่งขันที่กำหนดขึ้นเพื่อเล่นพนันโดยเฉพาะ เช่น ถั่ว โป หวย บ่อนเบี้ย การชนไก่ ชนวัว และปลากัด เป็นต้น จะเห็นได้ว่าอุปกรณ์และเครื่องมือในการใช้เล่นการพนันมักจะเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตทางการเกษตรและสัตว์เลี้ยงนั่นเอง

วรรณกรรมในสมัยสุโขทัยมีหลักฐานที่นักปราชญ์ราชบัณฑิตบรรยายถึงการเล่นการพนันในวรรณกรรมต่าง ๆ หลายเรื่อง เช่น วรรณกรรมปัญญาสาตก ซึ่งพระภิกษุชาวเชียงใหม่ได้เขียนไว้ประมาณปี พ.ศ. 2000-2200 โดยจารึกวรรณกรรมไว้ด้วยภาษาบาลี (Pali) มีทั้งคำประพันธ์ที่เป็นร้อยแก้ว บทร้อยกรอง และบทคาถา ทั้งสิ้นจำนวน 50 ซาก โครงสร้างของปัญญาสาตกมีลักษณะเลียนแบบนิบาตชาตกหรืออรรถกถาชาตกที่พระสงฆ์ชาวลัทธิลัทธิวัฏ ซึ่งประกอบด้วยปัจจุบันวัตถุ อดีตนิทาน บทคาถาภาษิตและสโมธานหรือประชุมชาตก (พระธรรมสิทธิอาจารย์ (หนู ถาวโร), 2552, น. 36) ในสมัยกรุงธนบุรีแนวคิดเกี่ยวกับการพนันพบว่า การพนันเป็นการละเล่นที่สร้างความบันเทิงใจให้แก่เจ้าขุนมูลนายปราชญ์ และข้าทาสบริวาร ซึ่งได้ปรากฏในวรรณกรรมพระราชพิธีสิบสองเดือนใจความว่า “...การที่ถือว่าการเล่นเบี้ยไม่เป็นการเสียหายอันใด ในเวลาชดถุกเช่นนี้ ก็เพราะเป็นการที่ได้อนุญาต เป็นพยานว่าเจ้าแผ่นดินไม่ขัดขวาง ห้ามปรามหรือพลอยเห็นสนุกด้วย จึงได้ยกหัวเบี้ยพระราชทานให้นักชดถุกละ 3

วัน การที่พระเจ้าแผ่นดินอนุญาตหรือทรงเห็นดีด้วยในเรื่องเล่นเบี้ยนี้ก็เป็นความจริง แต่คงจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินบางพระองค์ เช่น ขุนหลวงตาก เจ้าธนบุรีไปตีเมืองนครศรีธรรมราชได้พระราชทานเงินให้ฝึพายเล่นกำถั่วหน้าพระที่นั่ง ถือเอาขันตักเงินแจก ความประสงค์ที่ขุนหลวงตากทำเช่นนั้น เพราะตัวท่านเองอยู่ข้างจะเล่นเบี้ยจัดอยู่แล้วนั้นประการหนึ่ง ท่านก็เห็นใจกันกับพวกทหารทั้งปวงว่า การสนุกอะไรไม่เสมอการเล่นเบี้ย ประสงค์ที่จะให้ทหารเป็นที่รื่นเริงลืมความลำบากที่ต้องทนยากจึงได้ปล่อยให้เล่นเบี้ยเป็นการเอาใจ...” (สุภาพร พลาลัยเล็ก, 2547, น. 22) วรรณกรรมสำคัญที่เป็นหลักฐานการเล่นการพนันในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงให้กรัวยราชบัณฑิตได้ชำระรวบรวมขึ้นมาใหม่คือกฎหมายตราสามดวง ซึ่งเป็นเอกสารอีกชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าผู้คนในสมัยกรุงศรีอยุธยานิยมเล่นการพนันและสืบทอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนแนวคิดที่บ่งชี้ว่าการพนันเป็นสิ่งชั่วร้ายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้ปรากฏในวรรณกรรมคำสอน “ไตรภูมิโลกวิจรรย์” (กรมศิลปากร, 2535, น. 75) ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่รวบรวมขึ้นตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยมีพระยาธรรมปรีชา (แก้ว) เป็นผู้แต่งและเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับวรรณกรรม เรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” ในสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่แต่งเสริมถึงเรื่องของโทษในการเล่นการพนันที่สะท้อนให้ผู้คนระมัดระวังตนจากภัยของการพนัน ในกาลต่อมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2378 ได้เกิดปัญหาการเงินในประเทศขาดแคลน ทั้งนี้เพราะประชนนิยมเก็บเงินทองของมีค่าโดยการฝังไว้ใต้ดิน และด้วยสาเหตุแห่งวิกฤติเศรษฐกิจแบบนี้ แนวคิดการกระตุ้นเศรษฐกิจประการหนึ่งของรัฐคือ “หวย” จึงเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาและปลุกความโลภในจิตใจของคนสมัยนั้น เมื่อมีชาวจีน 2 คน คือ “เจ๊กหง” และ “เจ๊กสั่วศรี” (พระไชยบาลชาญณรงค์) ได้จัดตั้งหวยขึ้น 2 โรง ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้หวยของรัฐ (Lottery) เริ่มมีอิทธิพลและแพร่หลายอยู่ในสังคมไทยเรื่อยมาจนกระทั่งถึงในปัจจุบัน (สุภาพร พลาลัยเล็ก, 2547, น. 27)

2. รูปแบบการพนันในสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมไทย

การเล่นพนันถือว่าการบริโภคสินค้าประเภทหนึ่งที่ทำให้รรถประโยชน์นิยมแก่ผู้บริโภคในลักษณะเช่นเดียวกับการบริโภคสินค้าเพื่อความบันเทิงทั่วไป ลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของสินค้าประเภทนี้ที่แตกต่างจากสินค้าประเภทอื่น ๆ คือ การพนันเป็นสินค้าที่ก่อให้เกิดการเสพติด (Addiction) เช่นเดียวกับการสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือการเสพสารเสพติด ดังนั้น การเสพติดการพนันมักก่อให้เกิดผลร้ายอื่น ๆ มากมาย เช่น การก่อหนี้สินจำนวนมากจนทำให้บุคคลสิ้นเนื้อประดาตัว การขาดงานหรือถูกไล่ออกจากงานเพราะปัญหาการติดพนัน การทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายร่างกายสมาชิกในครอบครัวเมื่อมีปัญหาเรื่องการเงิน การฉ้อโกง การก่อคดีความเพื่อนำเงินไปเล่นพนันต่อหรือเพื่อใช้ในการพนัน การถูกทำร้ายจากการทวงคืนหนี้พนัน หรือแม้แต่ปัญหาการฆ่าตัวตายเมื่อสูญเสียเงินเป็นจำนวนมากจากการพนัน การเสพติดการพนันส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างต่อเนื่องอีกด้วย เช่น ประเทศต้องสูญเสียเงินเพื่อใช้ในการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมในคดีความที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจากการพนัน ต้องมีการเพิ่มเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและตำรวจมากขึ้น เพื่อดูแลรักษาความปลอดภัยของประชาชน ส่วนกระบวนการทางกฎหมายที่ใช้ป้องกันและควบคุมการเล่นการพนันของประเทศไทยในปัจจุบัน คือพระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478 (2478, น. 1-2) กฎกระทรวงและระเบียบที่ออกตามความในพระราชบัญญัติการพนันฯ รวมทั้งบทบัญญัติในมาตรา 853, มาตรา 854, และมาตรา 855 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การเล่นการพนันตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478 ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทที่หนึ่งคือ การพนันประเภทห้ามเด็ดขาด ได้แก่ การเล่นตามบัญชี ก. ท้ายพระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478 ซึ่งมี 28 ชนิด คือ 1) หวย ก.ข. 2) โป่ป่น 3) โป่กำ 4) ถั่ว 5) แปดเก้า

6) จับยี่กี 7) ต่อแต้ม 8) เปี้ยโบกหรือคู่สี่หรืออีจั้ง 9) ไฟสามใบ 10) ไม้สามอัน 11) ช้างงาหรือปอก 12) ไม้ดำไม้แดงหรือปลาดำปลาแดงหรืออีดำอีแดง 13) อีโปงครอบ 14) กำตัด 15) ไม้หมุนหรือล้อหมุน ทุก ๆ อย่าง 16) หัวโตหรือทายภาพ 17) การเล่นซึ่งมีการทรมานสัตว์ เช่น เอามิดหรือหนามผูกหรือวางยา เบื้อยาเมาให้สัตว์ชนหรือต่อสู้กัน หรือสูมไฟบนหลังเต่าให้วิ่งแข่งขันหรือการเล่นอื่น ๆ ซึ่งเป็นการทรมาน สัตว์อันมีลักษณะคล้ายกับที่ว่ามานี้ 18) บิลเลียดรู ดีฟี 19) โยนจิม 20) สี่เหลงลัก 21) ขลุกลึก 22) น้ำเต้าทุก ๆ อย่าง 23) ไฮโลว์ 24) อีก่อย 25) ปั่นแปะ 26) อีโปงซัด 27) บาการา 28) สล็อตแมชชีน การเล่นอันระบุไว้ในบัญชี ก. ประเภทนี้ ห้ามมิให้อนุญาตจัดให้มี หรือเข้าเล่น หรือเข้าพนันในการเล่นโดย เต็ดขาด เว้นแต่ในกรณีที่รัฐบาลพิจารณาเห็นว่า ณ สถานที่ใดสมควรจะอนุญาตภายใต้บังคับเงื่อนไขใด ๆ ให้มีการเล่นชนิดใดก่อนอนุญาตได้โดยออกพระราชกฤษฎีกา ตามมาตรา 4 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติ การพนันฯ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการอนุญาตกระทำได้อย่าง จึงมีผลเท่ากับไม่อนุญาตให้จัดให้มีการเล่นในตัว

ประเภทที่สองคือ การพนันประเภทอนุญาต ได้แก่ การเล่นตามบัญชี ข. ท้ายพระราชบัญญัติการ พนัน พุทธศักราช 2478 ซึ่งมี 28 ชนิด คือ 1) การเล่นต่าง ๆ ที่ให้สัตว์ต่อสู้หรือแข่งขัน เช่น ชนโค ชนไก่ กัดปลา แข่งม้า ฯลฯ นอกจากที่กล่าวมาในอันดับ 17 แห่งบัญชี ก. 2) วิงวู้วคน 3) ชกมวย มวยปล้ำ 4) แข่งเรือฟ่ง แข่งเรือล้อ 5) ชู้รูป 6) โยนห่วง 7) โยนสตาจค์หรือวัตถุใด ๆ ลงในภาชนะต่าง ๆ 8) ตกเบ็ด 9) จับสลากโดยวิธีใด ๆ 10) ยิงเป้า (11) ปาหน้าคน ปาสัตว์หรือสิ่งใด ๆ 12) เต้าข้ามด่าน 13) หมากแกว 14) หมากหัวแดง 15) บิงโก 16) สลากกินแบ่ง สลากกินรวบ หรือการเล่นอย่างใดที่เสี่ยง โชคให้เงินหรือประโยชน์อย่างอื่นแก่ผู้เล่นคนใดคนหนึ่ง 17) โตเตเลเซเตอร์สำหรับการเล่นอย่างใดอย่าง หนึ่ง 18) สรีปสำหรับการเล่นอย่างใดอย่างหนึ่ง 19) บุกเมกิงสำหรับการเล่นอย่างใดอย่างหนึ่ง 20) ขายสลากกินแบ่ง สลากกินรวบหรือสรีปซึ่งไม่ใช่ออกในประเทศไทย แต่ได้จัดให้มีขึ้นโดยชอบด้วย กฎหมายของประเทศที่จัดนั้น 21) ไฟนกระจอก ไฟต่อแต้ม ไฟต่าง ๆ 22) ดวด 23) บิลเลียด 24) ช้องอ้อย 25) สะบ้าทอย 26) สะบ้าชุด 27) ฟุตบอลโต๊ะ 28) เครื่องเล่นซึ่งใช้เครื่องกล พลังไฟฟ้า พลังแสงสว่าง หรือพลังอื่นใดที่ใช้เล่นโดยวิธีสัมผัส เลื่อน กด ดึง ดัน ยิง โยน โยก หมุน หรือวิธีอื่นใด ซึ่งสามารถทำให้แพ้ชนะกันได้ไม่ว่าจะโดยมีการนับแต้มหรือเครื่องหมายใด ๆ หรือไม่ก็ตาม

จากประเด็นที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการเล่นการพนัน ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478 ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การพนันประเภทห้ามเด็ดขาดและการพนันประเภท อนุญาต ติความได้ว่าถึงแม้การเล่นการพนันจะมีผลกระทบต่อดังกล่าว และต่อบริบททางสังคมเพียงใดก็ตาม รัฐบาลหรือผู้ปกครองก็มักจะมีการโอนอ่อนผ่อนตามให้ประชาชนเล่นการพนันได้บ้าง ซึ่งวิธีการหรือ กระบวนการดังกล่าว ผู้เขียนมองว่าสิ่งนั้นย่อมแสดงให้เห็นได้ว่าการพนันเป็นเรื่องของสร้างรายได้ให้กับ รัฐบาล เช่น ฉลากกินแบ่งรัฐบาลหรือลอตเตอรี่ที่สร้างรายได้อย่างมหาศาลและสร้างรายจ่ายให้กับนักเสี่ยง โชค (ผู้ซื้อ) จำนวนมหาศาลเช่นกัน ส่วนห่วยใต้ดินก็ได้สร้างรายได้ที่ผิดกฎหมายให้กับเจ้ามืออย่างมหาศาล เช่นเดียวกัน ซึ่งเมื่อหากพิจารณาโดยภาพรวมถึงการควบคุม หรือการปราบปรามการเล่นห่วยใต้ดินจึงนับว่า เป็นประเด็นสาธารณะที่มีความละเอียดอ่อน และอ่อนไหวต่อความรู้สึกของผู้คนจำนวนมากในสังคมไทย

3. การพนันในระบบออนไลน์

ในสังคมโลกยุคปัจจุบันนี้ กระบวนการเล่นพนันออนไลน์ (Online Gambling) กลายเป็นเรื่อง ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ สำหรับประเทศไทยการเล่นพนัน ออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ยังคงเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมายและยังไม่มี กระบวนการทางกฎหมายหรือนโยบายของรัฐบาลมาบริหารจัดการในเรื่องนี้อย่างเป็นรูปธรรม และยังมี การลักลอบเล่นการพนันออนไลน์กันอย่างกว้างขวางจนอาจกล่าวได้ว่า “การพนันออนไลน์สามารถเล่นกัน

ได้ทุกเพศ ทุกวัย และทุกวัน” เลยทีเดียว โดยเฉพาะการพนันฟุตบอลออนไลน์ คาสิโนออนไลน์และการพนันม้าแข่งออนไลน์ และที่มีแนวโน้มขยายตัวอย่างมากขึ้นในสังคมไทย ขณะที่ในต่างประเทศได้มีการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการการพนันออนไลน์ ออกเป็น 2 แนวทาง คือ 1) แนวนโยบายที่ไม่ยอมให้ธุรกิจพนันออนไลน์เป็นธุรกิจที่ถูกกฎหมาย เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา รัสเซีย กรีซและปากีสถาน เป็นต้น และ 2) แนวนโยบายที่ยินยอมให้ธุรกิจพนันออนไลน์เป็นธุรกิจที่ต้องตามกฎหมาย เช่น ประเทศอังกฤษ ยิบรอลตาร์ และมอลตา เป็นต้น ในอดีตก่อนยุคสมัยของการสื่อสารโทรคมนาคมสมัยใหม่ กิจกรรมการเล่นพนันมักเกิดขึ้นในสถานที่และเวลาเดียวกัน เช่น การเล่นพนันในบ่อนกาสิโนหรือการเล่นพนันม้าแข่ง เป็นต้น แต่ในปัจจุบันกิจกรรมการเล่นพนันได้ถูกพัฒนาให้สามารถเกิดขึ้นได้ในเวลาเดียวกันแต่ต่างสถานที่ โดยการพัฒนานั้นเริ่มต้นจากการแทงพนันผ่านทางโทรศัพท์ ซึ่งสถานที่ที่ผู้เล่นการพนันอยู่นั้นเป็นคนละสถานที่กันกับการเกิดขึ้นของผลได้เสียพนัน เช่น การแทงพนันแข่งม้าผ่านทางโทรศัพท์ โดยรับชมผลพนันผ่านทางโทรทัศน์ และได้รับการพัฒนาเรื่อยมาจนกลายเป็นพนันออนไลน์ เช่น การเล่นพนันบ่อนกาสิโนบนอินเทอร์เน็ต กล่าวได้ว่าปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากการพัฒนาดังกล่าวนี้ คือ การลดลงของต้นทุนในการเข้าถึงโอกาสในการเล่นพนัน ผู้เล่นไม่ต้องเดินทางไปที่สนามแข่งม้าหรือที่บ่อนการพนันเพื่อเล่นพนันอีกต่อไป การเล่นพนันทางอินเทอร์เน็ตจะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบไปด้วย 3 ปัจจัยหลัก ดังนี้ 1) การบริหารจัดการบริการการพนัน 2) กลุ่มผู้ให้บริการรับแทงพนัน 3) กลุ่มผู้รับบริการการพนันหรือผู้เล่นพนัน (มัทยา ศรีพนา, 2556, น. 2) และจากการสำรวจข้อมูลเว็บไซต์ที่เกี่ยวกับการพนันออนไลน์ที่โฆษณาเชิญชวนและดำเนินการรับพนันผ่านเว็บไซต์ต่าง ๆ ในประเทศไทย สามารถจัดแบ่งประเภทการพนันออนไลน์เป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้ (ไพศาล ลิ้มสฤต, วิษณุ วงษ์สินศิริกุล, และ วิเชียร ต้นศิริมงคล, 2556, น. 13-16)

ประเภทที่หนึ่งคือ การเล่นเกมพนันแบบกาสิโน เช่น บาคาร่าออนไลน์, รูเล็ตออนไลน์ หรือเกมไพ่ประเภทต่าง ๆ ผู้เล่นสามารถเล่นผ่านการถ่ายทอดสดของบ่อนพนันทางอินเทอร์เน็ตโดยเชื่อว่าเว็บไซต์พนันบางแห่งทำการถ่ายทอดสดจากบ่อนพนันในปอยเปต ประเทศกัมพูชา เมื่อพิจารณาจากข้อมูลในเว็บไซต์พนันที่มีการกล่าวอ้างว่าเป็นการพนันถูกกฎหมายในประเทศกัมพูชาเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้เล่นคนไทยว่าจะไม่ถูกดำเนินคดีจากเจ้าหน้าที่ของไทย เว็บไซต์กาสิโนออนไลน์จะมีกลุ่มเป้าหมายคือกลุ่มนักพนันหรือผู้ที่เคยเข้าเล่นในบ่อนพนันทั่วไปในประเทศหรือต่างประเทศมาแล้ว

ประเภทที่สองคือ การเล่นพนันฟุตบอล การพนันออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในกลุ่มผู้เล่นพนันออนไลน์คนไทยคือการพนันฟุตบอล เนื่องจากเว็บพนันออนไลน์ส่วนใหญ่จะเป็นเว็บที่เปิดให้เล่นพนันบอล กลุ่มผู้เล่นพนันจึงมักเป็นคนกลุ่มเดียวกันกับผู้เล่นพนันบอลคือกลุ่มเยาวชนและผู้ใหญ่ที่อยู่ในวัยทำงาน สิ่งที่น่าวิตกกังวลอย่างมากคือนักเรียน นักศึกษานิยมเล่นพนันบอลในสถานศึกษาผ่านโทรศัพท์มือถือที่สามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้ ผู้เล่นสามารถติดต่อกับเจ้ามือเว็บพนันผ่านการส่งข้อความและแอปพลิเคชันต่าง ๆ

ประเภทที่สามคือ การพนันประเภทอื่น ๆ เช่น การเล่นกอล์ฟ การเล่นไฮโล การพนันออนไลน์จำพวกนี้จะมีช่องทางหรือวิธีเล่นเหมือนกับการเล่นเกมพนันออนไลน์อื่น ๆ

การพนันออนไลน์ถือเป็นธุรกิจที่ได้รับการพัฒนาและมีอัตราการเติบโตอย่างมีนัยสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกลุ่มผู้เล่นพนันออนไลน์มักจะมีอายุอยู่ระหว่าง 15-55 ปี โดยประมาณ และมีหลากหลายสาขาอาชีพ เนื่องจากเกมพนันออนไลน์เป็นเกมพนันที่เข้าถึงได้ง่ายและที่สำคัญยังเป็นศูนย์รวมของเกมพนันเกือบทุกประเภท ส่งผลให้มีผู้สนใจในเกมพนันประเภทนี้ในวงกว้าง สำหรับประเทศไทยนั้นความนิยมในการเล่นพนันออนไลน์ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกันกับอีกหลายประเทศ โดยช่องทางที่ใช้ในการรับ-การส่งข้อมูลเพื่อศึกษาการเล่นการพนันคือ สื่อออนไลน์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อหนังสือกีฬาต่าง ๆ อย่างไรก็ตามจาก

ข้อมูลของศูนย์วิจัยความสุขชุมชน มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้ระบุสถิติของการกระทำที่ไม่เหมาะสมของเยาวชนที่ติดพนันทั้งออนไลน์และไม่ออนไลน์ ซึ่ง 61% จะปล้นชิงทรัพย์หรือล่อลวงเงินจากคนใกล้ชิด 12% ทำร้ายร่างกายคนใกล้ชิด 9% ขายทรัพย์สินใช้หนี้พนัน 7% ขายบริการทางเพศ 6% พยายามฆ่าตัวตาย และ 5% ค้ายาเสพติดและสิ่งผิดกฎหมาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องร่วมกันหามาตรการในการป้องกันให้เด็กและเยาวชนของเราห่างไกลจากการพนันออนไลน์ให้ได้ (กรุงเทพธุรกิจ, 2563, น. 1)

4. สาเหตุของการเล่นการพนัน

Sallaz (2009, p. 94) ได้อธิบายถึงกระบวนการที่คนกลายเป็นนักพนันที่มีปัญหาซึ่งมีอยู่ในช่วงของกรอบระยะเวลา 3 ช่วง คือ

ระยะที่หนึ่งคือ ระยะซึ้นชนะ นักพนันจะเพลิดเพลินกับการเล่นการพนันมากและคิดว่าตนเองเก่ง เพราะมักจะชนะได้รางวัลใหญ่ ๆ นอกจากนี้มักเกิดความรู้สึกมั่นใจในตนเองมากขึ้นในทักษะการเล่นของตน พวกเขามีความเชื่อว่าเงินคือทางออกของปัญหาชีวิตซึ่งผลักดันให้มีการเพิ่มทุนในการเล่นพนัน โดยเฉพาะนักพนันหญิงส่วนใหญ่จะมองการพนันว่าเป็นหนทางหลบหนีปัญหาในอดีตของตน ปัญหาชีวิตครอบครัวหรือปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว

ระยะที่สองคือ ระยะพ่ายแพ้ เมื่อนักพนันได้ทุ่มเงินและเวลาในการเล่นมากขึ้นเรื่อย ๆ ความสูญเสีย และความพ่ายแพ้ก็เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ทำให้เกิดปัญหาความคล่องตัวทางการเงิน และเรียกความมั่นใจกลับคืนมาโดยคาดหวังว่าจะได้รับรางวัลใหญ่ เมื่อนักพนันมีความทุกข์กังวลมากขึ้นก็จะยิ่งเล่นการพนันหนักขึ้น บ่อยขึ้น ปลดปล่อยละเลยการทำงานและครอบครัว ซึ่งเมื่อทุนทรัพย์หมดก็เริ่มคิดถึงการกระทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อเป็นทางในการหาเงินมาเล่นการพนัน

ระยะที่สาม คือ ระยะสิ้นหวัง นักพนันจะถลำลึกไปในวิธีหาเงินมาเล่นการพนันมากยิ่งขึ้น โดยมักจะแก้ตัวว่าเป็นการยืมเงินมาใช้ชั่วคราวจนกว่าจะได้รางวัลใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ลำบากยากมาก ผลก็คือเล่นการพนันมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเงินหมด นักพนันเริ่มรู้สึกว่าชีวิตลำบากมากจนแทบไม่ไหวและมีชีวิตแบบหวาดกลัวกฎหมาย กลัวเจ้าหน้าที่ คู่ครอง และมักจะหาทางออกโดยการฆ่าตัวตาย

แนวคิดเกี่ยวกับโทษของการพนันและการควบคุมการเล่นการพนัน

โทษของการเล่นพนันที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อ 251, น. 204) พระพุทธเจ้าทรงได้ตรัสไว้ 6 ประการ คือ 1) ผู้ชนะยอมก่อเวร 2) ผู้แพ้ย่อมเสียตายทรัพย์ที่เสียไป 3) เสียทรัพย์ทันตาเห็น 4) ถ้อยคำที่เป็นพยานในศาลก็เชื่อถือไม่ได้ 5) ถูกมิตรอำมาตย์ดูหมิ่นและ 6) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย เพราะเห็นว่าชายผู้นี้เป็นนักเลงการพนันไม่สามารถจะเลี้ยงดูภรรยาได้ ส่วนแนวทางป้องกันโทษจากการพนัน มี 6 อย่าง คือ 1) จดเว้นการดื่มแอลกอฮอล์ 2) ไม่เป็นนักเที่ยวกลางคืน 3) ไม่เที่ยวดูการละเล่น 4) ไม่เล่นการพนัน 5) มีเพื่อนร่วมงานที่ดีเป็นกัลยาณมิตร และ 6) การขยันทำงาน และเมื่อพิจารณาจากงานวิจัยของ วัชร ทานะวงศ์ (2557, น. 30-31) ที่ได้ศึกษาเรื่องมาตรการในการป้องกันและควบคุมการเล่นการพนันบนอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนนิยมเล่นการพนันบนสื่ออินเทอร์เน็ตออนไลน์เพราะความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรศัพท์เคลื่อนที่ในขณะนี้สามารถใช้เล่นการพนันได้ ทำให้การเล่นการพนันบนอินเทอร์เน็ต ส่งผลความเสียหายหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้น สังคมจึงต้องช่วยกันแก้ปัญหา อนึ่งการนำพระราชบัญญัติ การพนัน พ.ศ. 2478 มาปรับใช้กับการพนันบนอินเทอร์เน็ตไม่ได้ผล เพราะมีปัญหาในเรื่องการนิยามการพนันบนอินเทอร์เน็ตที่มีอัตราโทษต่ำ ขาดคณะกรรมการควบคุมการพนันออนไลน์ที่ชัดเจน และผู้เขียนได้เสนอแนะให้นำมาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่มาปราบปรามผู้กระทำความผิด เช่น

มาตรการทางภาษี มาตรการห้ามสถาบันทางการเงินทำธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพนัน มาตรการความรับผิดชอบหลักดินแดนมาดำเนินคดีกับเว็บไซต์การพนันที่อยู่ต่างประเทศ นอกจากนี้ ยังได้เสนอแนะมาตรการทางด้านนโยบายมาป้องกันการพนันบนอินเทอร์เน็ต เช่น มาตรการทางสังคม มาตรการรณรงค์ลดละเลิกการพนัน มาตรการขอความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ มาตรการขอความร่วมมือกับภาคเอกชน ตรวจสอบเว็บไซต์การพนัน และมาตรการจัดตั้งหน่วยงานควบคุมดูแลการพนันโดยเฉพาะ ถ้าได้ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะดังกล่าวคาดว่าจะการพนันบนอินเทอร์เน็ตจะหมดไปจากสังคมไทย

ข้อพินิจเกี่ยวกับการพนัน

1. รายได้ของรัฐเกี่ยวกับการสลากกินแบ่งรัฐบาล

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (สคร.) เปิดเผยว่า ณ สิ้นไตรมาส 2 ปีงบประมาณ 2565 (1 ตุลาคม 2564-31 มีนาคม 2565) สคร. จัดเก็บเงินนำส่งรายได้แผ่นดิน จากรัฐวิสาหกิจและกิจการที่กระทรวงการคลังถือหุ้นต่ำกว่าร้อยละ 50 (กิจการฯ) รวมทั้งสิ้นจำนวน 66,372 ล้านบาท ซึ่งสูงกว่าประมาณการสะสมจำนวน 8,521 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 46 ของเป้าหมายการจัดเก็บในปีงบประมาณ 2565 จำนวน 142,800 ล้านบาท โดยเงินนำส่งรายได้แผ่นดินส่วนใหญ่มาจากสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และธนาคารออมสิน โดยรัฐวิสาหกิจที่นำส่งรายได้แผ่นดินสะสมสูงสุด 10 อันดับแรก ณ สิ้นไตรมาส 2 ปีงบประมาณ 2565 (PPTV Online, 2565)

สคร. จัดเก็บเงินนำส่งรายได้แผ่นดิน ณ สิ้นไตรมาส 2 ปีงบประมาณ 2565
จำนวน **66,372** ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ **46** ของเป้าหมายทั้งปี

*หมายเหตุ: ข้อมูลเงินนำส่งรายได้แผ่นดินของรัฐวิสาหกิจที่กระทรวงการคลัง โดย สคร. จัดเก็บ ไม่รวมเงินนำส่งรัฐประหารอื่น เช่น ภาษีหรือค่าธรรมเนียมอื่น ๆ

<http://www.sepo.go.th> 02-298-5880-7 สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ

ตารางภาพที่ 1 สคร. จัดเก็บเงินนำส่งรายได้แผ่นดิน ณ สิ้นไตรมาส 2 ปีงบประมาณ 2565 (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ, 2565)

2. ประโยชน์และโทษของการพนัน

การพนันคือการใช้เงินหรือสิ่งของต่าง ๆ เป็นสื่อกลางในการเดิมพันในเกมหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อหวังจะได้กำไรที่เป็นเงินหรือสิ่งของเป็นผลตอบแทน สำหรับคนไทยนั้น การเล่นพนันถือเป็นเรื่องปกติ เพราะในปัจจุบันนี้ คนไทยส่วนใหญ่ ชอบเล่นการพนันกันเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการซื้อหวยใต้ดิน พนันบอล ไฮโล น้ำเต้าปูปลา ฯลฯ ซึ่งการพนันทุกชนิดนี้ ถือเป็นสิ่งผิดกฎหมายทั้งนั้น ยกเว้นแต่สลากกินแบ่งรัฐบาล, สลากออมสินและสลาก ธกส. ที่สามารถซื้อขายได้โดยไม่ผิดกฎหมาย การพนันก็คือการที่คนสองคนหรือมากกว่านั้นทายกันว่าสิ่งใดจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นหรือชนะ โดยผู้ที่ทายถูกก็เรียกว่าเป็นผู้

ชนะและก็จะได้รับสิ่งของหรือทรัพย์สินของผู้ที่ทายผิดที่เรียกว่าเป็นผู้แพ้ ซึ่งการที่ทรัพย์สินเปลี่ยนมือจากคนหนึ่งไปเป็นของอีกคนหนึ่งจากการเล่นพนันนี้เป็นการเปลี่ยนที่ไม่ดีงาม หรือไม่มีความเจริญ เพราะคนแพ้ที่เสียทรัพย์ย่อมเป็นทุกข์ทั้งกายและใจคือใจเป็นทุกข์เพราะเสียทรัพย์ ส่วนกายก็เป็นทุกข์เพราะต้องทำงานหนักขึ้นอีก อีกทั้งยังจะส่งผลต่ออนาคตของผู้แพ้อีกด้วย การพนันนั้นจะอาศัยความโลภของเรา มาดึงดูดให้คนชอบเล่นพนัน ถ้าผลตอบแทนมีน้อย คนก็จะไม่ชอบมาเล่น แต่ถ้าผลตอบแทนมีมาก คนก็จะชอบมาเล่น ที่ติดการพนันแล้วบางคนก็มีบทเรียนแล้วก็เลิกได้ แต่บางคนยังติดยิ่งจมจนพบกับความหายนะก็ยังเลิกไม่ได้ บางคนก็ครอบครัวแตกแยก บางคนคลุ้มคลั่งทำร้ายลูก ทำร้ายเมีย ทำร้ายตัวเอง การพนันจึงถูกจัดเป็นทางเดินไปสู่ความเสื่อม ความหายนะหรือที่เรียกว่าอบายมุขที่ทุกศาสนาสอนให้ละเลิกและในภาวะที่ผู้คนในสังคมเป็นพวกวัตถุนิยม คือเห็นการมีทรัพย์สินมาก ๆ หรือเห็นว่าความร่ำรวยจะทำให้ชีวิตมีความสุขนี้เอง ที่ทำให้ผู้คนนิยมเล่นการพนันกันเป็นอย่างมาก ยิ่งคนที่มองไม่เห็นโอกาสว่าจะทำหน้าที่การงานให้ร่ำรวยได้ก็จะยิ่งชอบเล่นการพนัน ชีวิตของเขาจึงจมอยู่กับความฝันและยากจนตกต่ำ เตือนร้อนจนหาความสุขที่แท้จริงไม่ได้ ซึ่งหนทางแก้ก็ต้องหันมาเป็นคนรู้จักพอคือมีแค่ไหนก็พอใจแค่นั้น ไม่คิดโลภมากไปกว่าที่ตนเองมี และกินใช้อย่างประหยัดที่เรียกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง (เดชบุญญิกขุ, 2565)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าสังคมไทยมีมุมมองต่อการเล่นการพนันออกเป็น 2 ด้าน คือ มุมมองด้านบวกและด้านลบ โดยกลุ่มผู้ที่มีมุมมองด้านบวกได้กล่าวอ้างว่า การเล่นการพนันนั้นส่วนหนึ่งมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ หรือการสืบทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีของบรรพบุรุษไว้ ยกตัวอย่างเช่น กีฬาชนไก่ในประวัติศาสตร์นั้นเจ้าเมืองต่าง ๆ ถึงกับแข่งกีฬาชนไก่กันอย่างจริงจังโดยการเอารัฐ และประชาชนของตนเป็นรางวัลเดิมพันทีเดียว ส่วนประเพณีบุญบั้งไฟในตำนานท้าวผาแดง-นางไอ่คำ ก็ได้กล่าวถึงการพนันแข่งบั้งไฟ และรางวัลตอบแทน กล่าวคือบั้งไฟของผู้ที่ทะยานขึ้นฟ้าได้สูงสุดก็จะเป็นผู้ชนะการแข่งขัน โดยจะได้รับตำแหน่งเจ้าเมืองคีตานคร และจะได้แต่งงานกับพระนางไอ่คำ (ธิดาของเจ้าเมืองขอม) เป็นรางวัลเดิมพัน ส่วนกลุ่มที่มีมุมมองด้านลบต่อการเล่นการพนันได้กล่าวอ้างว่า การพนันเป็นหนทางแห่งความหายนะในชีวิตและครอบครัว ควรหลีกเลี่ยงเพราะผิดหลักศีลธรรม ผิดกฎหมาย และการสร้างรายได้เข้ารัฐด้วยการจำหน่ายลอตเตอรี่ของรัฐบาลก็เป็นสิ่งที่มอมเมาประชาชนมาอย่างยาวนาน ส่วนมากนักเล่นพนันหรือเครือข่ายของนักการพนันก็มักที่จะอ้างเอาประเพณี และวัฒนธรรมมาเป็นข้ออ้างในการเล่นการพนันอยู่เสมอ รวมทั้งการสร้างกระแสการเปิดบ่อนการพนันเสรีให้เป็นประเด็นสาธารณะซึ่งมีการเอื้อผลประโยชน์ให้กันตนเองและพรรคพวกเป็นเครื่องมือที่แอบแฝงอยู่ข้างหลังเช่นกัน โดยมีนายทุนหรือผู้มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ยังมีการเล่นการพนันในรูปแบบต่าง ๆ ก็มาจากการไม่เอาจริงเอาจึ่งในการป้องกัน การควบคุมและการปราบปรามการเล่นการพนันของรัฐบาล หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งการเอื้อผลประโยชน์ต่อกันระหว่างเจ้าของบ่อน หรือนักเล่นการพนันกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนบางกลุ่ม และในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาผู้เขียนได้ตั้งข้อพิจารณาไว้ว่ามีปรากฏการณ์ทางวิชาการประการหนึ่งคือนักวิชาการ และนักวิจัยได้มีผลงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพนันที่น่าประเด็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรื่องการพนันไว้อย่างน่าสนใจหลายประเด็น แต่สิ่งที่น่าฉงนใจคือผู้ที่มีอำนาจ หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กลับนำผลการวิจัยไปใช้เฉพาะส่วนที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของตนเป็นส่วนใหญ่โดยเลือกรับเฉพาะข้อมูลบางด้านมากกว่าความเห็นอันเกิดจากกระบวนการคิดพิจารณาตามหลักวิชาการที่แท้จริง

สรุป

หากพิจารณาบริบทการเล่นการพนันในสังคมไทยจากร่องรอยทางประวัติศาสตร์ผ่านประเพณี วรรณกรรม จารีตและกฎหมายต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าการพนันเป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักศีลธรรมทางศาสนาหรือกฎหมายที่ผู้ปกครองรัฐบางสมัยไม่อนุญาตให้มีการเล่นพนันและมีการลงโทษอย่างเด็ดขาด และผู้ปกครองรัฐบางสมัยสนับสนุนหรืออนุญาตให้เล่นอย่างเสรีภาพ ผู้ปกครองรัฐบางสมัยนำนโยบายการกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านระบบการพนันมาประยุกต์ใช้ กล่าวได้ว่าการพนันเป็นสิ่งที่มิในรัฐแทบทุกรัฐ การพนันสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจในรัฐเพื่อเก็บผลประโยชน์มาบริหารจัดการรัฐหรือผลประโยชน์ของตนซึ่งมีนักพนันเป็นลูกค้าชั้นดี แต่ถ้าหากมองในมุมตรงกันข้ามว่าการพนันเป็นการกอบโกยผลประโยชน์จากประชาชนโดยการผูกขาดของรัฐมาตลอด ผลกระทบของการพนันที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น อาชญากรรม ภัยทางสังคม การป้องกัน การปราบปรามและการเยียวยาทางสังคมก็เป็นสิ่งที่ผู้ปกครองรัฐต่างก็รู้ดีแก่ใจ และสิ่งที่แปลกประหลาดใจคือนโยบาย หรือแหล่งผลิตรายได้ของรัฐบางประการ เช่น การพนันที่รัฐอนุญาตบางประเภท เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และบุหรี่ เป็นต้น

หากตั้งคำถามว่า ทั้ง ๆ ที่ผู้ปกครองรัฐต่างก็รู้ดีว่ามีการพนันมีโทษมหันต์ต่อประชาชน แต่ทำไมผู้ปกครองรัฐยังคงดำเนินการเรื่อยมา ทำไมรัฐจึงไม่สามารถยกเลิกและก้าวข้ามได้ อนึ่งหากสังคมไทยยังรับไม่ได้กับการเปิดบ่อนกาสิโนในประเทศ ผู้เขียนขอเสนอว่าเราควรสร้างโครงการทดลองโดยกำหนดให้เป็นบ่อนเฉพาะชาวต่างชาติเท่านั้น โดยเลือกพื้นที่ให้ห่างไกลจากชุมชน และสร้างเป็นศูนย์การบันเทิงครบวงจร รัฐในฐานะผู้จัดการบริการสาธารณะอาจจะร่วมทุนกับเอกชนดำเนินการก็ได้ จากนั้นให้ศึกษาข้อดี-ข้อเสีย แล้วจึงมาทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) การทำเช่นนี้จะได้รับทราบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจริง ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การประมาณการเท่านั้น อย่างไรก็ตามหากเราอนุญาตให้มีบ่อนการพนันเสรี รัฐก็ควรจัดให้มีองค์กรที่จัดการและให้ความรู้เกี่ยวกับการพนันสำหรับชาวไทยซึ่งอาจจัดตั้งขึ้นมาในรูปคณะกรรมการอยู่ในหน่วยงานของรัฐ เช่น คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานกิจการกาสิโน คณะกรรมการกลั่นกรองผู้ที่จะเล่นการพนัน ผู้ที่จะเขาเล่นพนันจะถูกตรวจประวัติและคุณสมบัติเสียก่อน เช่น อายุ รายได้ ประวัติ อาชญากรรม สถานภาพ เป็นต้น เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการเล่นพนันจนหมดเนื้อหมดตัวและไม่ให้คิดว่าเล่นการพนันไปเพื่อทำกำไร นอกจากนั้นรัฐจะต้องป้องกันคนที่มีรายได้ต่ำหรือนักเรียน นิสิต นักศึกษาที่ไม่มีรายได้ ไม่ให้เข้าสู่วงจรการพนันที่รัฐเป็นเจ้าของ นอกจากการป้องกันในขั้นต้นแล้วการจัดให้มีองค์กรที่ทำการเยียวยาหรือให้คำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญที่เสพติดการพนันเพราะเมื่อรัฐจัดให้มีการพนันแล้วผลเสียที่เกิดขึ้นทั้งหมดรัฐก็จะกลายเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง กล่าวโดยสรุปก็คือเมื่อรัฐจะจัดให้มีการกาสิโนแล้วก็ควรที่จะจัดการรักษาผลเสียของกาสิโนที่เกิดขึ้นในภายหลังด้วย นอกจากนั้นสิ่งที่น่ากลัวอีกประการหนึ่งของการพนันของรัฐคือการฟอกเงิน รัฐบาลต้องจัดระบบป้องกันไม่ให้บ่อนการพนันของรัฐกลายเป็นแหล่งฟอกเงินของธุรกิจผิดกฎหมายต่าง ๆ ไป ดังนั้นวิถีแห่งการพนันคือแหล่งที่สร้างรายได้ของรัฐไทยหรือเป็นมหันต์ภัยที่รัฐบาลได้มอมเมาประชาชนมาอย่างยาวนานกันแน่ คำตอบนี้คงมีอยู่ในใจของคนไทยส่วนประเด้นมุมมองที่จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็คงมีเพียงท่านเท่านั้นที่ย่อมจะเข้าใจตัวท่านเองได้มากที่สุด อนึ่งบริบทของสังคมไทย เช่น หลักธรรมคำสอนทางศาสนา กฎหมาย นโยบายของรัฐ การบริหารจัดการภาครัฐ การบริหารจัดการชุมชน สถาบันการศึกษา ครอบครัว และการประเพณี เป็นต้น นับว่าเป็นบริบทและเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมุมมองและการบริหารจัดการเรื่องการเล่นการพนันในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2535). *วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 ไตรภูมิโลกวิจิตรฉกฉด*. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2563). *เปิดข้อมูลพนันออนไลน์ทั่วโลกสะพัด 3 หมื่นล้าน*. สืบค้น 10 เมษายน 2563, จาก <https://www.baanjommyut.com/library/law/02/044.html>
- เชษฐ์ รัชดาพรธนาธิกุล. (2556). *มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพนันในประเทศมาเลเซีย. วารสารกระบวนการยุติธรรม, 6(3), 1-27.*
- เดชปญโญ ภิกขุ. (2565). *ผีพนัน*. สืบค้น 11 มิถุนายน 2565, จาก <http://www.whatami.net/lum/lum75.html>
- พระธรรมสิทธิศาสตร์ (หนู ถาวโร). (2552). *ปัญหาสังคม*. เชียงใหม่: ศิลปบรรณาการการพิมพ์.
- พระราชบัญญัติการพนัน (2543). *พระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478*. กรุงเทพฯ: สุตรไพศาล
- ไพศาล ลิ้มสถิต, วิษณุ วงษ์สินศิริกุล, และ วิเชียร ตันศิริมงคล. (2556). *ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อป้องกันเด็กและเยาวชนจากการพนันออนไลน์ มาตรการจัดการทางการเงินและมาตรการอื่น ๆ (รายงานผลการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ข้อมูลนโยบายสาธารณะการลดปัญหาจากการพนัน.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 11*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มัทยา ศรีพนา. (2556). *แนวทางการบริหารจัดการการพนันออนไลน์ [จุลสาร]*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- วรกรณ์ สามโกเศศ. (2547, 10 มิถุนายน). *ประวัติการพนัน ชีวิต และน้ำตา. มติชนรายวัน*. สืบค้น 10 เมษายน 2563, จาก <http://libdoc.dpu.ac.th/article/V176.pdf>
- วัชร ทานะวงศ์. (2557). *มาตรการในการป้องกันและควบคุมการเล่นการพนันบนอินเทอร์เน็ต. วารสารนิติศาสตร์, 6(2), 30-55*
- วิทยากร เชียงกุล. (2562). *เสพติดพนัน : ความใหญ่โตของปัญหาและแนวทางแก้ไข*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- วิทยากร เชียงกุล. (2564, 1 กุมภาพันธ์). *คนไทยเล่นการพนันมากน้อยแค่ไหน. กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้น 4 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/920185>
- ศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ. (2562). *การศึกษาศถานการณ์ พฤติกรรมและผลกระทบการพนัน ในประเทศไทย ประจำปี 2562*. สืบค้น 10 เมษายน 2563, จาก http://www.gamblingstudy-th.org/imgadmins/research_file/2562-05-SAB-Provincial%20Report_Gambling%202019_Final%20_09.03.2020.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ. (2565). *สคร. จัดเก็บเงินนำส่งรายได้แผ่นดินสะสม ณ สิ้นไตรมาส 2 ปีงบประมาณ 2565 จำนวน 66,372 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 46 ของเป้าหมายทั้งปี*. สืบค้น 11 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.sepo.go.th/news/1247>
- สุภาพร พลาลัยเล็ก. (2547). *การพนันในสังคมไทย: ภาพสะท้อนจากวรรณกรรม. วารสารวรรณวิทัศน์, 4(11), 20-48.*
- Sallaz, J. (2009). *The Labor of Luck-Casino Capitalism in the United States and South Africa*. Berkeley, CA: University of California Press.

การเตรียมตัวก่อนตายตามหลักพระพุทธศาสนา Self-Preparation before Death According to Buddhism

จิตรา อุนจะนำ¹, พระครูสิริธรรมาภีรต², พระมหาประทีป เขมจารี²,
สันติ อุนจะนำ², ทิพมาศ เสวตวรโชติ²

Jittra Aunjanam, Phrakusiridhammapirat, Phramahapratin Kemmajaree,
Santi Aunjanam, Tippamas Sawetvorachot
Corresponding Author E-mail: jittra2514saw@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง การเตรียมตัวก่อนตายตามหลักพระพุทธศาสนา มีความคิดคล้ายคลึงกันว่า การตายหรือความตาย 1) เป็นสิ่งสากล 2) เป็นสภาวะสุดท้ายของสิ่งมีชีวิต 3) เป็นธรรมดาของทุกชีวิตและ 4) ไม่มีสิ่งมีชีวิตใดไม่ผ่านชีวิต การตาย อย่างไรก็ตามถึงแม้ทุกชีวิตรู้ว่าจะต้องตายแต่ด้วยระบบจิตใจของมนุษย์ที่ต่างกัน กล่าวคือ มนุษย์ปุถุชนเมื่อนึกถึงความตายก็จะหวาดกลัว ส่วนมนุษย์อริยชน เมื่อนึกถึงความตายจะน้อมมาเป็นอนุสติ นำมาเป็นบทเตือนไม่ให้ประมาท เร่งทำความดีบำเพ็ญกุศลความดีเพื่อหลุดพ้นต่อไป สำหรับมนุษย์ผู้รู้เท่าทันกฎสากลนี้ ก็จะใช้ชีวิตอยู่อย่างมีปกติ ปราศจากทุกข์ไม่รู้สึกหวาดกลัวต่อความตายเพราะอยู่ด้วยปัญญา ดังนั้นมนุษย์ผู้มีปัญญา เมื่อรู้ว่าการตายหรือความตายเป็นกฎธรรมชาติที่ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้แล้วไม่สามารถกำหนดความตายได้ว่าเมื่อไหร่ ที่ไหน อย่างไร จึงควรเตรียมตัวก่อนตายเสียให้พร้อมและดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาทตามหลักปัจฉิมโอวาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไป

คำสำคัญ: ความตาย, การเตรียมตัว, หลักพระพุทธศาสนา

Abstract

This article of self-Preparation before death according to Buddhism likely goes to the similar way of: 1) naturally solid state 2) destination of Born-Lives 3) regularity of disappearances 4) unsustainability of nothing. Therefore, state of lives-being reaches to its last breathing, yet there's still going forward the difference; likely such the ongoing frightening comes when common people determine their death, on the contrary, meditators receive the codes of conduct when they think of. Without negligence, so they should be trying themselves all the time for always practice to get released then. Due to lives-being based the wisdom, it should not leave them behind the uncertainty of goals. In reality, humans would realize that they should be able to give themselves in their fulfilled ways of inevitably venerable goodness without the time. Thus, growing the breathing current brings up the lots of proceedings of lives on earth at the time; in which of the doctrines were all given from the Buddha on the last sermon.

Keywords: Death, Preparation, Buddhist principles

บทนำ

ความตายและการตาย (Death and Dying) เป็นสิ่งสากลที่เกิดขึ้นกับทุกบุคคลในโลกใบนี้ แต่คนทั่วไปมักมีทัศนคติแง่ลบเกี่ยวกับความตาย มองว่าความตายเป็นเรื่องอัปมงคล เป็นสัญญาณของความ

¹ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคามวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

² มหาวิทยาลัยมหาสารคามวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

สูญเสีย พลัดพราก ความเศร้าโศก คนเราจึงหลีกเลี่ยงที่จะพูด คิด หรือสื่อสารถึงสิ่งที่ถือว่าเป็นลางนำไปสู่ความตาย และมักสั่งสอนลูกหลานไม่ให้กล่าวหรือ กระทำการใด ๆ ที่สื่อถึงการชักนำความตายให้เกิดขึ้น (สร้อยดี คงปั้น และ มนต์ ขจรเจริญ, 2561, น. 83)

ความตายเป็นสภาวะสุดท้ายของชีวิตมนุษย์ ที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับกับการสูญเสีย มนุษย์ยอมรับว่าหลีกเลี่ยงความตายไม่ได้ เราทุกคนต้องตายไม่ช้าก็เร็ว ที่สำคัญก็คือเราตายได้ครั้งเดียวในชีวิตนี้ บางคนอาจกลัวความตาย และบางครั้งปฏิเสธที่จะยอมรับ เพราะความตายถูกปิดบังเอาไว้จนยากจะเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ทำให้มองเป็นเรื่องไกลตัวจนกระทั่งหลงลืมความตาย (พระพจนันท์ กุมพล และ กรรณิกา คำดี, 2562, น. 262)

ความตายเป็นธรรมดาของทุกชีวิต ที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนทุกวัยแต่คนส่วนใหญ่กลัวความตายทั้งที่รู้ว่าสุดท้ายแล้วต้องตายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เพียงแต่ไม่มีใครรู้ได้ว่าจะตายที่ไหน อย่างไร เมื่อไหร่ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าท่าทีการปฏิบัติของมนุษย์ต่อความตาย อันแสดงให้เห็นถึงความงมงายแห่งจิตใจมนุษย์ที่แตกต่างกัน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 มนุษย์ปุถุชนทั่วไป ยังไม่ได้รับการศึกษาถึงธรรมชาติของชีวิตและความตายจะระลึกนึกถึงความตาย ด้วยความหวาดหวั่น พรั่นกลัว เศร้าหดหู่ท้อแท้ ท้อถอย

ชั้นที่ 2 อริยสาวก ระลึกถึงความตายเป็นอนุสติ สำหรับเตือนใจไม่ให้ประมาท จะเร่งขวนขวายปฏิบัติประกอบหน้าที่ งดงามความดีเพราะชีวิตนี้มีประโยชน์มีคุณค่า

ชั้นที่ 3 ผู้รู้เท่าทันความตายซึ่งมีคติเนื่องอยู่ในธรรมดา จะได้มีชีวิตที่ปราศจากความทุกข์ ไม่ถูกบีบคั้นความรู้สึกหวาดหวั่น พรั่นกลัว ต่อความพลัดพรากมีใจปลอดโปร่งสบายและเป็นผู้มีปัญญาที่กระทำการไปตามเหตุผลด้วยความรู้เท่าทันเหตุปัจจัย (พระสิริปัญญาคุณ, พระครูโฆสิตวัณณานุกุล, พระครูโกศลธรรมาภิจ, และ สวัสดิ์ โอนทัย, 2562, น. 1817-1820)

ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ความตาย มิใช่จุดสุดท้ายของชีวิต แต่ยังมีชีวิตหลังความตายอีกยาวไกลนัก ซึ่งชีวิตหลังความตายจะเป็นอย่างไรไม่ได้ขึ้นอยู่กับพระผู้เป็นเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์แต่อย่างใด แต่ขึ้นอยู่กับกรรม คือการกระทำของบุคคลแต่ละคนนั่นเอง โดยเฉพาะอาสันนกรรม หรือกรรมที่บุคคลระลึกได้เวลาใกล้จะตาย จะเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะเป็นเสมือนประตูที่จะนำไปสู่ภพภูมิใหม่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จิตเต สงกิลฺลฺเห ทุกฺคตี ปาฏิกงฺขา เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุกฺคตีเป็นอันหวังได้ จิตเต อสงกิลฺลฺเห สุคฺตี ปาฏิกงฺขา เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุคฺตีเป็นอันหวังได้ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2557) การจะรักษาใจไม่ให้เศร้าหมองก่อนตาย จึงต้องมีการเตรียมตัวและเตรียมพร้อมอย่างมีสติ เพื่อประกอบจิตใจ ไม่ให้ฟุ้งเฟ้อ ไม่ให้เศร้าหมอง ไม่ขุ่นมัว ไม่ให้หลงตาย แต่ฝึกประคับประคองจิตใจให้ตั้งมั่น มีความผ่องใสเบิกบาน และเกาะเกี่ยวอยู่กับสิ่งที่ดีถือว่าเป็นการตายดี การตายดียังรวมไปถึงความหมายที่หมายถึง การรู้ทันชีวิตยอมรับความจริงของการตายว่าเป็นอนิจจัง การรู้เท่าทันนี้ช่วยให้จิตใจมีความสว่าง ไม่ยึดติด โปร่งโล่งเป็นอิสระการยอมรับความตายเป็นสัจธรรมอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ และไม่จำเป็นต้องหนี หากต้องเผชิญหน้าอย่างมีสติ รู้ตัวด้วยความสงบ หากทำได้จะเป็นการตายที่ดีและนำไปสู่สุคติ

เมื่อความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอนตามกฎธรรมชาติ และตัวเราเองก็ไม่สามารถรู้ล่วงหน้าว่าจะต้องเผชิญกับความตายตอนไหน เมื่อไร เราจึงควรเตรียมตัวและดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท ควรพิจารณาความตายอย่างสม่ำเสมอ และคนเราตายได้เพียงครั้งเดียว การตายอย่างสงบ การเตรียมตัวตายดีเป็นเรื่องที่ฝึกได้ เตรียมได้ การเตรียมตัวก่อนตายหรือการออกแบบความตายจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและมีความสำคัญมาก ในบทความนี้จึงมุ่งจะนำเสนอแนวทางการออกแบบหรือเตรียมตัวก่อนตายตามหลัก

พระพุทธศาสนา ซึ่งจะสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติตามได้เตรียมพร้อมเผชิญกับความตายอย่างกล้าหาญอย่างที่เราเรียกว่า ตายดี ตามหลักทางพระพุทธศาสนาต่อไป

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความตาย

ความหมายของความตาย

ความตายมาจากศัพท์ภาษาบาลีคือคำว่า “มรณ” ซึ่งประกอบด้วย มร ธาตุในความหมายว่า ตาย ลง ยุ บ้างจย แผลง ยุ เป็น อน สำเร็จเป็น มรณ ยังมีคำที่บ่งบอกถึงความตายอีกเช่น กาลกริยา แปลว่า การทำกาละ ปลาย แปลว่า ความตาย มจจุ แปลว่า ความตาย อจจุ แปลว่า ความล่วงไป นิธน แปลว่า ความตาย กาล แปลว่า ความตาย แม้จะมีศัพท์ที่ใช้แทนกันหลายศัพท์ก็ตามแต่ศัพท์ เหล่านี้ก็ล้วนมีความหมายที่บ่งบอกถึงความแตกดับ ความสลายไปแห่งชีวิต หรือการสิ้นสุดการทำหน้าที่ทุกอย่าง ที่ชีวิตนี้ขาดการสืบต่อไม่สามารถดำรงอยู่ในสภาพเดิมต่อไป ซึ่งก็คือชีวิตเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน เมื่อมันเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์แล้วไม่มีใครสามารถปฏิเสธความจริงนี้ได้

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2511) ทรงให้ความหมายความตายว่า คือการสิ้นลมหายใจ ครั้นลมหายใจสิ้นแล้ว ตาก็มองไม่เห็น หูก็ไม่ได้ยิน จมูกก็ไม่ได้กลิ่นลิ้นก็ไม่ได้รส ครั้นทั้งไว้ก็เหมือนสาบเหมือนสางกลับกลายเป็นผงขึ้น ดูแล้วน่าเกลียด เปื่อยเน่าพัง ไป จนถึงคนที่รักใคร่สนิทก็เอาไว้มองไม่ได้ต้องเอาไปเผาให้สูญสิ้นในไฟบ้าง เอาไปฝังเสียในแผ่นดินบ้าง อย่างนี้แหละเรียกว่าความตาย

ในทางการแพทย์ ความตายหมายถึง การสิ้นสุดการทำงานของร่างกาย การที่คนหยุดหายใจและหัวใจหยุดเต้น การหยุดทำงานโดยสิ้นเชิงหรือการตายของสมองซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการควบคุมสติสัมปชัญญะความรู้สึกนึก คิดต่าง ๆ ได้หยุดทำงานและไม่สามารถทำให้ฟื้นคืนได้ เป็นการสิ้นสุดของการมีชีวิตของสิ่งมีชีวิต (กัมมันต์ พันธุมจินดา, 2539)

ในทางพุทธศาสนาก็คือ ความตายคือความเคลื่อนไป ความทำลายไป ความหายไป ความตายกล่าวคือมฤตยูความทำลายความแตกแห่งขันธ ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ของสัตว์นั้นๆ ในหมู่สัตว์นั้น ๆ อันหมายถึงความแตกสลายหรือดับลง กลายเป็นความตาย หรืออาจกล่าวได้ว่าธาตุ 4 และ ขันธ์ 5 แตกสลายคืนกลับสู่ธรรมชาตินั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงความตายก่อให้เกิดความไม่มีความเป็นอยู่ ไม่มีการต่อสู้ไม่มีการดิ้นรน และมีการเคลื่อนไหว กล่าวสรุปง่าย ๆ ความตายคือ เมื่อเครื่องปรุงชีวิต 3 ประการ คือ อายุ ใจอ่อน และวิญญาน ละกายนี้ไปเมื่อใด สัตว์ก็ชื่อว่า “ตาย” เมื่อนั้น

สามารถแบ่งประเภทความตายออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ความตายทางกายภาพ หรือการแตกดับของสภาพร่างกาย เป็นการสิ้นชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั่วไป ขันธ์ 5 ดับ สิ้นลมหายใจระบบร่างกายหยุดการทำงาน หยุดเคลื่อนไหว ไม่มีใจอ่อน ทำให้ร่างกายแตกสลายไป 2) ความตายทางจิตวิญญาณ การตายจากคุณธรรมความดีต่าง ๆ นั้นเอง กล่าวถึงแม้บุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ก็อาจชื่อว่าตายได้เช่นเดียวกัน เช่นที่ท่านกล่าวว่า ภิกษุที่มีราคะครอบงำก็ได้ชื่อว่าตายแล้วเพราะตายไปจากคุณงามความดี หรืออาจจะแบ่งความตายเป็นสองส่วนคือความตายในแบบโลกียะ หมายถึง ความตายทางกายภาพของมนุษย์และสัตว์ทั่วไป และรูปแบบที่สอง คือความตายรูปแบบโลกุตตระ หมายถึง การดับกิเลสของพระอรหันต์ การดับของจิตในขณะหนึ่ง ๆ เป็นการดับอย่างสิ้นเชิงชนิดตัดรากถอนโคนจากการปรุงแต่งของกิเลสทั้งปวง โดยไม่มีเชื้อหลงเหลืออยู่ (พระมหาสมศักดิ์ อติเมโธ (สงวนติ), 2552)

สาเหตุของความตาย

ความตายเป็นสัจธรรมของชีวิตที่มีมาพร้อมกับการเกิด เป็นสิ่งที่ใคร ๆ ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ เป็นความเสมอภาคทางธรรมชาติที่มอบให้สำหรับทุก ๆ คน โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่ว่าผู้หนึ่งจะเป็นคนดี หรือคนชั่ว คนมีปัญญาหรือคนเขลา คนรวยหรือคนจน คนมีฐานะตำแหน่งหรือคนไร้ฐานะ คนมีชื่อเสียง หรือไม่มีชื่อเสียงล้วนได้รับมรดกทางธรรมชาตินี้อย่างเท่าเทียมกันทั่วหน้า และความตายนั้นในบางครั้งก็เป็นไปตามระยะเวลา แต่ก็มีบางครั้งที่ไม่เป็นไปตามระยะเวลา และการที่มนุษย์หรือสัตว์ ตายลงไปในขณะที่ยังไม่ถึงเวลานั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า ถ้าหากคนที่ยังไม่ถึงเวลาตายนั้นยังมีชีวิตอยู่ก็สามารถที่จะสร้างกุศล แต่เมื่อเขาตายลงไปแล้วย่อมเป็นสาเหตุที่สำคัญทำให้เขาหมดโอกาสในการทำกุศล ดังนั้น ความตายจึงมีโทษ คือ เป็นสาเหตุ หรือ เป็นสิ่งตัดรอนโอกาสในการทำกุศลของผู้ที่มีโอกาสในการทำกุศลอยู่นั่นเอง (พระสิริปัญญาคุณ และคณะ, 2562) เมื่อกล่าวถึงสาเหตุของความตายซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตมีมากมายหลากหลายประการ โดยเฉพาะในยุคสมัยปัจจุบัน มีสาเหตุมากมาย ทั้งโรคภัยไข้เจ็บ อุบัติเหตุ เป็นต้น ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนาได้แบ่งสาเหตุของความตายไว้ 4 ประการ คือ

1. อายุขยฆมรณะ ตายเพราะสิ้นอายุ
2. กัมมกขยฆมรณะ ตายเพราะสิ้นกรรม
3. อุภยกขยฆมรณะ ตายเพราะสิ้นอายุและกรรม
4. อุปัจเฉทกขยฆมรณะ ตายเพราะประสบอุบัติเหตุ อายุและกรรมยังไม่สิ้น (พระครูผาสุกวิหารธรรม (ฐานมัตย์) และ ประยูร แสงใส, 2561, น. 285-288)

ถ้าอุปมาเปรียบเทียบการตายของสัตว์ทั้งหลายแล้วก็เหมือนหนึ่งดวงประทีปที่จุดตามไว้ ดวงประทีปนี้ย่อมจะดับลงด้วยเหตุ 4 อย่าง ๆ โดยอย่างหนึ่ง คือ ดับลงด้วยไส้หมดอย่างหนึ่ง ดับลงด้วยน้ำมันหมดอย่างหนึ่ง ดับลงด้วยไส้และน้ำมันทั้งสองหมดอย่างหนึ่ง ดับลงด้วยถูกลมพัดหรือถูกเป่าให้ดับอย่างหนึ่ง ดวงประทีปนั้นเปรียบเหมือนชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ความดับของดวงประทีปนั้นเปรียบเหมือน ความดับของชีวิตที่สิ้นสุดลงเฉพาะภพหนึ่ง ๆ ฉะนั้น ผู้ที่สิ้นชีวิตลงโดยหมดอายุขัย ก็เหมือนกับดวง ประทีปที่ดับลงโดยเนื่องจากไส้หมดแต่น้ำมันยังอยู่ ผู้ที่สิ้นชีวิตลงโดยหมดกรรมนั้นก็เหมือนกับดวงประทีปที่ดับลงโดยเนื่องจากน้ำมันหมดแต่ไส้ยังอยู่ ผู้ที่สิ้นชีวิตโดยหมดทั้งอายุและกรรมนั้นก็เหมือนกับ ดวงประทีปที่ดับลงโดยเนื่องจากไส้และน้ำมันหมดทั้งสองอย่าง ผู้ที่สิ้นชีวิตลงโดยประสบกับอุบัติเหตุต่าง ๆ นั้น ก็เหมือนกับดวงประทีปที่ดับลงโดยเนื่องจากถูกลมพัด หรือถูกเป่าให้ดับโดยที่ไส้และน้ำมันยังอยู่

แต่ก่อนที่มนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลายใกล้จะตาย หรือจวนเจียนจะสิ้นใจนั้น กรรมดีหรือกรรมชั่วที่เขาได้เคยทำไว้ จะแสดงปรากฏการณ์ทางจิตออกมาให้ทราบ และบางครั้งก็แสดงออกมาให้ปรากฏทางกายหรือทางวาจา อาการที่ปรากฏเมื่อจวนเจียนจะตายเช่นนี้ ท่านเรียกว่า “มรณาสันนาการ” และวิจิตร (จิตที่ออก รับอารมณ์ทางทวารทั้งหกทวารใดทวารหนึ่ง) ของผู้ที่จวนเจียนจะตายนี้นี้ ท่านเรียกในคัมภีร์อภิธรรม ว่า “มรณาสันนวิถิ” จะมีนิมิตทั้ง 3 อย่างโดยอย่างหนึ่งย่อมมาปรากฏในจิตของบุคคลคนนั้น นิมิตทั้ง 3 ก็คือ

1. กรรมอารมณ์ คือ เป็นอารมณ์ที่เกี่ยวกับ กุศลและอกุศล ก็จะปรากฏในจิตของผู้ใกล้จะตาย เป็นอารมณ์ที่ผู้จะตายได้เคยทำเอาไว้ ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล
2. กรรมนิมิต คือ เครื่องมือในการทำกรรม คือผู้ใกล้ตายเคยกระทำการในอดีตด้วยเครื่องมือใด ๆ นิมิตมีรูปของเครื่องมือต่าง ๆ เหล่านั้นที่เคยทำไว้ในอดีต จะมาปรากฏในจิตของผู้ใกล้ตาย
3. คตินิมิต คือ ภาพภูมิที่จะไปเกิดหลังจากตายแล้ว นิมิตนี้อาจจะปรากฏเป็นสถานที่ที่ผู้ตายจะไปเกิดไปเสวยในภพหน้า (พระสัทธรรมโชติ ธัมมาจริยะ, 2524)

อารมณ์ของมรณาสันนิษฐานนี้ ย่อมเป็นกรรม กรรมนิมิตหรือคตินิมิต อย่างใดอย่างหนึ่ง มาปรากฏ แก้วจิตที่ใกล้ชิดกับจิตที่จิตที่สุด หรือจะเรียกว่า “เป็นการฝันครั้งสุดท้ายในชีวิตก็ได้” ถ้าฝันไม่ดี คือเห็น อารมณ์นิมิตไม่ดี ก็ไปเกิดในทุกข์ ถ้าฝันดี คือเห็นอารมณ์ที่ดีก็ไปเกิดในสุขคติ

ชีวิตหลังความตาย

เรื่องชีวิตหลังความตายเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของคนจำนวนมาก และเป็นข้อกังวลที่คนทั่วไปติดใจ อย่างไรก็ตามแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะไม่ได้ปฏิเสธเรื่องชาติหน้าและเรื่องตายแล้วเกิด แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ กับเรื่องมากเหมือนกับเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตในโลกนี้ ชีวิตหลังความตายจะเป็นอย่างไรแล้วแต่เป็นการกำหนดจากชีวิตในโลกนี้ทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับชีวิตปัจจุบัน ไม่ให้โหยหาอาลัยในอดีตที่ผ่านมาแล้ว และไม่ให้กังวลถึงอนาคตที่ยังไม่มาถึง แต่ทรงเน้นย้ำให้ทำปัจจุบันให้ดีที่สุด เมื่อทำปัจจุบันดีแล้ว อดีตก็จะดีและอนาคตก็จะดีตามไปด้วย

แนวคิดความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายพอที่จะสรุปได้ 3 แนวคิด (สุมาลัย กาลวิบูลย์, 2553, น. 140) คือ 1) ตายแล้วสูญ 2) ตายแล้วไปอยู่บนสวรรค์เป็นนิรันดร์ หรือตกรนถาวรหลังการพิพากษา และ 3) ตายแล้วเวียนตายเวียนเกิดในสังสารวัฏ คำตอบแรกที่ว่าตายแล้วสูญ เป็นคำตอบของพวกวัตถุนิยม ที่ยอมรับเฉพาะสิ่งที่รับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ไม่ยอมรับว่าจิตมีจริง และเมื่อยอมรับเฉพาะสิ่งที่รับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 จึงยอมรับว่ามนุษย์ประกอบด้วย กาย อารมณ์ ความรู้สึก เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสารเคมีในกาย ดังนั้นเมื่อกายสูญสลาย จึงไม่มีสิ่งใดหลงเหลืออยู่ พุทธศาสนามองว่าแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ผิดและเป็นอันตรายอย่างมาก เพราะหากเชื่อว่าตายแล้วสูญ สิ่งที่เราเรียกว่าคุณค่า ความดีความงาม และกฎแห่งกรรมและวิบากย่อมไม่มีความหมาย นอกจากนี้ข้อปฏิบัติทางศาสนาย่อมไม่มีผล จึงไม่มีความจำเป็นในการฝึกฝนตนเพื่อให้เป็นอิสระจากกิเลสตัณหา เมื่อทุกคนทำตามกิเลสตัณหาของตน จึงเป็นอันตรายต่อสังคมโดยรวม ดังจะเห็นได้จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ส่วนคำตอบที่กล่าวว่า ตายแล้วมีชีวิตเป็นนิรันดร์ แนวคิดนี้แย้งกับแนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธศาสนาอย่างชัดเจน พุทธศาสนากล่าวว่าไม่มีสิ่งใดเที่ยงแท้ คงทน คงที่ ที่อยู่ในตัวตนของมนุษย์

จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนามองแย้งกับทั้งพวกวัตถุนิยมที่เชื่อว่าตายแล้วสูญ และแนวคิดที่เชื่อว่าตายแล้วมีชีวิตเป็นนิรันดร์บนสวรรค์หรือตกรนถาวรหลังคำพิพากษา ส่วนคำตอบที่ 3 สอดคล้องกับความเชื่อของศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาเชน แต่ถึงแม้พุทธศาสนาจะเชื่อว่าตายแล้วยังคงเวียนตายเวียนเกิดเช่นเดียวกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาเชน แต่การเวียนตายเวียนเกิดและการพ้นไปจากการเวียนตายเวียนเกิดในพุทธศาสนาก็แตกต่างจากทั้ง 2 ศาสนา ที่เชื่อว่าวิญญาณเป็นอัตตามีความเที่ยงแท้เป็นอมตะ ไม่สลาย ดำรงอยู่ชั่วนิรันดร์เป็นเอกภาพอันเดียวกับพรหม แต่การเวียนว่ายตายเกิดในทางพระพุทธศาสนานั้น หมายถึงการเกิดดับในปรากฏการณ์ของกระแสจิตเนื่องจากอุปาทานที่หลงยึดว่าเป็นตัวเรา (อหังการ) ยึดว่าเป็นของๆ เรา (มมังการ) เมื่อมีการยึดมั่นในอุปาทานชั้นๆ ว่ามีตัวเราของเราก็อ้อมเป็นเหตุให้เกิดอารมณ์สุขทุกข์ขุ่นเวียนเป็นสังสารวัฏ อยู่ตลอดเวลา แต่เนื่องจากวิญญาณของมนุษย์โดยทั่วไปนั้นยังมีวิชาครอบงำทำให้หลงคิดผิดว่าตนเป็นสิ่งเดียวกับร่างกายจึงประกอบกรรมดีกรรมชั่ว และเสวยผลกรรมสุขบ้างทุกข์บ้าง เมื่อร่างกายดับสลายลงวิญญาณจะเคลื่อนออกจากร่างเก่าไปอาศัยร่างใหม่พร้อมกับผลแห่งกรรมที่เคยทำไว้ เมื่อไปอาศัยร่างใหม่ผลกรรมจะติดไปด้วย ทำกรรมเช่นไรก็จะไปเกิดในร่างที่ควรแก่กรรมนั้น ๆ ผู้ที่ทำกรรมดีก็จะได้รับผลของกรรมดี ผู้ที่ทำชั่วก็จะไปเกิดในร่างเสวยผลของกรรมชั่ว ตามพระบาลีในขุททกนิกาย ธรรมบทว่า “คพฺพเมเก อุปฺปชฺชนติ นิรยํ ปาปกมฺมิโน สคฺคํ สุคติโนยฺนติ ปรีณิพฺพนฺติ อนาสวํ แปลว่า สัตว์บางพวกกลับมาเกิดในครรภ์อีกพวกที่ทำบาปไปรกรพวกที่ทำดีไปสวรรค์ พวกที่หมดอาสวะกิเลสย่อมนิพพาน”(ขุ.ธ.25/19/26 (ฉบับออนไลน์) จากพระบาลีนี้ แสดงให้เห็น

ได้ว่า คนเราตายแล้วเกิดก็มี ไม่เกิดก็มี ผู้ที่ตายแล้วไม่เกิดอีกนั่นคือพระอรหันต์ เพราะท่านหมดกิเลสอันเป็นเสมือนยางเหนียวในพืชแล้ว คือถ้าเป็นพืชก็ปลูกไม่ขึ้นเพราะหมดยางเหนียวแล้ว จิตของพระอรหันต์หมดกิเลสแล้วจึงไม่เกิดอีก แต่สำหรับปุถุชนทั้งหลายเมื่อตายแล้วแม้เราไม่อยากจะเกิดก็ต้องเกิดอีก เพราะยังมีกิเลสอันเป็นเสมือนยางเหนียวในพืชอยู่ (พระไตรปิฎกฉบับออนไลน์, 2560)

สิ่งที่จะนำไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ นั้นก็คือสภาพจิตก่อนตาย ซึ่งมีความสำคัญมาก หลักฐานในคัมภีร์ มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาส์แสดงไว้ว่า “จิตเต สงกิลิฏฐะ ทุกฺคตี ปาฏิกงฺขา เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกฺคตีเป็นอันหวังได้ จิตเต อสงกิลิฏฐะ สุขฺตี ปาฏิกงฺขา เมื่อจิตไม่เศร้าหมองสุขฺตีเป็นอันหวังได้” หลักฐานจากพระบาลีนี้แสดงว่าหากจิตคนเราเศร้าหมองเพราะกิเลส คือ สิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมอง ซึ่งมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อาสวะ กิเลสอันต้องอยู่ในสันดาน โยคะกิเลสที่เป็นเหตุประกอบสัตว์ไว้ในภพ อนุสัย ได้แก่ กิเลสอันนอนเนื่องอยู่ในสันดาน ซึ่งเป็นกิเลสอย่างละเอียดเมื่อไม่มีอะไรมากระทบย่อมไม่ปรากฏ กิเลสอย่างนี้เองติดไปถึงภพหน้าได้มิใช่ติดอยู่ที่มันสมองแต่ติดอยู่ที่ใจ ส่วนกิเลสอย่างหยาบนั้นได้แก่ โลภ โกรธ หลง จัดเป็นอกุศลมูล คือ รากเหง้าแห่งความชั่วทั้งปวง เมื่อกิเลสเกิดขึ้นครอบงำจิตสันดานแล้วจิตย่อมเศร้าหมอง จิตที่เศร้าหมองย่อมชักนำให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วย่อมได้รับผลของการกระทำเป็นธรรมดา แล้วกิเลสก็เกิดขึ้นครอบงำสันดานอีกวนเวียนอยู่อย่างนี้เรื่อย ๆ กิเลสอันเป็นเหตุทำกรรมยังไม่สิ้นไปจากจิตสันดานตราบใด ตราบนั้นอาการเวียนนั้นย่อมดำเนินต่อไป หากตายลงด้วยทั้งที่จิตที่เศร้าหมองอย่างนั้นย่อมหวังได้ทุกฺคตี แต่หากจิตไม่เศร้าหมองเพราะจิตไม่ถูกระคนด้วยกิเลส เมื่อจิตไม่สัมปยุตด้วยกิเลสอันเป็นเหตุทำกรรมดังนี้แล้ว ผลแห่งกรรมดีย่อมปรากฏในมโนทวารด้วยจิตรู้คิดนั้น ครั้นตายไปแล้วผลของกรรมดีซึ่งได้ถูกบันทึกไว้ด้วยจิตได้สำนึกนั้น ก็จะทำหน้าที่เป็นชนกกรรมเพื่อแต่งปฏิสนธิในโลกหน้าที่ดีซึ่งรวมเรียกว่า “สุคติภูมิ”

ฉะนั้นการที่คนเราเบื่องหน้าแต่ตายเป็นเพราะกายแตกต้องไปเกิดทุกดินนั้น เป็นเพราะกิเลสชักนำให้จิตเศร้าหมองก่อน กล่าวคือ เมื่ออารมณ์มาปรากฏทางมโนทวารด้วยจิตรู้คิด แล้วอารมณ์นั้นจะได้ถูกบันทึกไว้ภายในจิตได้สำนึก ครั้นเมื่อจิตจุติแล้ว ผลของกรรมและนิमितที่อันได้ถูกบันทึกไว้ด้วยจิตได้สำนึกนั้น ก็จะทำหน้าที่เป็นชนกกรรมเพื่อแต่งปฏิสนธิในโลกหน้าที่ชั่วซึ่งรวมเรียกว่า “ทุคติ”

ตอนนี้ก็เกิดปัญหาแทรกขึ้นมาว่า “ถ้าจิตที่เศร้าหมองต้องไปสู่ทุคติแล้ว ก่อนตายทำไมเราไม่ทำจิตให้ผ่องใสเท่านั้นเล่า เราจะต้องมัวทำความดีต่าง ๆ ให้เป็นการลำบากทำไม เพียงรอทำจิตให้ผ่องใสเท่านั้น เราก็น่าจะมีหวังได้สุดติสบายๆ แต่อย่าลืมไปว่า ตลอดเวลานั้นจิตของเราทำหน้าที่อย่างไร ตลอดเวลานั้นวิถีจิตของเราย่อมเกิดขึ้นติดต่อกันอยู่เสมอทุก ๆ ขณะจิต และในขณะเดียวกันจิตยังทำหน้าที่เก็บหรือบันทึกพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เราแต่ละคนได้กระทำในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นไว้ในวิญญาน ครั้นแล้วเวลาใกล้ตาย ผลของการทำดี-ชั่วเหล่านั้นก็จะประดาเข้ามาในวิถีจิตของเราในลักษณะต่าง ๆ อย่างที่ท่านเรียกว่า กรรมนิมิต ปรากฏในลักษณะนี้ไม่มียกเว้นแก่ใคร ๆ ทั้งนั้น ด้วยเหตุผลดังนี้เราจะเห็นแล้วว่า การรอทำจิตให้ผ่องใสในขณะที่ใกล้ตายนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เสียแล้ว

การเตรียมตัวก่อนตายตามหลักพุทธศาสนา

หากมีคำถามว่า ทำไมต้องเตรียมตัวตาย คำตอบคือ เพราะชีวิตไม่ใช่สิ่งที่แน่นอน แต่ความตายคือสิ่งที่แน่นอน พระพุทธศาสนาจึงเน้นหลักการให้มนุษย์รู้จักทำความเข้าใจเรื่องชีวิตและความตาย เพื่อจะได้มีสติไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต จะได้เข้าใจและเข้าถึงกฎไตรลักษณ์ด้วยการมองการณ์ล่วงหน้าเสมอว่าถึงอย่างไรเสียชีวิตก็ต้องตาย โดยไม่ต้องกลัวความตายแต่สอนให้เตรียมเผชิญหน้ากับความตายอย่างกล้าหาญ สามารถในการรับกับสถานการณ์ภาวะใกล้ตายได้ ตั้งแต่เริ่มรับรู้ ว่า ตนกำลังชราภาพไปเรื่อย ๆ

เจ็บป่วย และจะตายในที่สุด เป้าหมายหลักคือ เข้าใจ ยอมรับ และเตรียมใจรับกับความตายที่กำลังมาถึง แม้พระพุทธเจ้าก็ยังทรงเตรียมการล่วงหน้าก่อนปรินิพพานอย่างรอบคอบทั้งด้านสถานที่ พิธีกรรม พิธีการ เกี่ยวกับการจัดการพระสรีระศพ สิ่งที่สำคัญที่สุดในเหตุการณ์พุทธปรินิพพานคือการใช้การปรินิพพาน ของพระองค์เป็นสื่อในการสั่งสอนและสั่งเสียอนุชนที่ยังมีชีวิต สั่งสอนคือสอนหลักธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญของคำสอนทั้งปวงนั่นคือ ความไม่ประมาท สั่งเสียคือกำชับให้ขับเคลื่อนองค์กรด้วยหลักการคือพระธรรมวินัย เป็นหลักยึด อย่าเอาตัวบุคคลเป็นที่ตั้ง

การวางแผนก่อนตาย

เมื่อความจริงของชีวิตมนุษย์มีอยู่ว่า ความตายเกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นเราจึงต้องวางแผนก่อนตายว่าทำอะไรถึงจะให้ตายดี เมื่อความตายมาถึงเราต้องมีสติมั่นในการรับมืออย่างกล้าหาญ ยอมรับความตายด้วยใจที่มีสติอยู่ตลอดจนสิ้นลม จึงจะเป็นการตายดี การวางแผนก่อนตาย คือ การจัดการหรือการเตรียมการไว้ล่วงหน้าก่อนตายเพื่อทำให้มีความพร้อมทุกอย่างในขณะยังมีชีวิตอยู่และทำให้ไม่ประมาทกับชีวิต หากความตายมาถึงเมื่อใดก็พร้อมที่จะจากไปอย่างสงบด้วยจิตที่เป็นกุศล หมดห้วงหมดกังวลในการเผชิญกับความตาย ในช่วงที่ผู้ป่วยระยะสุดท้ายหรือบุคคลผู้ใกล้ตายยังมีสติสัมปชัญญะยังมีสมบุรณ์ ควรมีการวางแผนในการเผชิญกับความตายไว้ล่วงหน้า เพื่อไม่ให้ลูกหลานหรือญาติฯ ต้องยุ่งยากลำบากในภายหลัง สิ่งที่จำเป็นต้องวางแผนจัดการหรือสั่งเสียให้เรียบร้อย เช่น

1. เรื่องการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติควรจัดการแบ่งส่นปันส่วนหรือทำพินัยกรรมให้เรียบร้อย เพื่อป้องกันไม่ให้บุตรธิดาหรือญาติสายโลหิตเกิดการทะเลาะแย่งชิงสมบัติภายหลัง แต่ไม่ควรที่จะแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้ทั้งหมด เพราะมีข่าวปรากฏให้เป็นประจำว่า เมื่อพ่อแม่แบ่งทรัพย์สินสมบัติให้ลูกหมดแล้ว ปรากฏว่าลูกหลานไม่เลี้ยง ทำให้ลำบากตอนบั้นปลายของชีวิต ดังนั้นจะต้องเก็บทรัพย์สินสมบัติไว้กับตัวส่วนหนึ่ง หรืออาจจะทำพินัยกรรมมอบไว้ให้ลูกหลานผู้ดูแลตนก่อนตายก็ได้ หากตนตายไปแล้วทรัพย์สินสมบัติตกเป็นของลูกหลานหรือบุคคลที่ดูแลตนก่อนตาย

2. การตัดสินใจทางการแพทย์ ว่าเมื่อตอนไม่มีสติสัมปชัญญะแล้ว จะให้ใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์ ยื้อชีวิตหรือไม่ อย่างไร เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกหลานลำบากใจภายหลัง เช่นกรณีที่แพทย์ใช้อุปกรณ์ช่วยชีวิตผู้ป่วยหรือผู้ใกล้จะตายด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อยื้อชีวิต แต่ลูกหลานเห็นว่าแม้จะยื้อชีวิตไปก็ไม่ผลดีแต่อย่างใด กลับเป็นการทรมานผู้ป่วยเสียด้วยซ้ำ แต่ก็ไมกล้าที่จะตัดสินใจแจ้งหมอไม่ให้ยื้อชีวิตหรือใช้อุปกรณ์เหล่านั้น เพราะเกรงปัญหาทางจริยธรรม แต่ถ้าผู้ป่วยหรือผู้รู้ตัวว่าใกล้จะตาย ได้สั่งเสียไว้ให้เรียบร้อย จะทำให้ลูกหลานหรือผู้ดูแลสามารถตัดสินใจได้โดยไม่ลำบากใจ เพราะเป็นคำสั่งเสียของผู้ใกล้ตาย

3. การจัดพิธีกรรมงานศพหลังจากที่ตายไปแล้ว ว่ามีความประสงค์จะให้จัดการเกี่ยวกับสรีระร่างกายหรืองานศพของตนอย่างไร บางท่านอาจจะมอบให้เป็นอาจารย์ใหญ่เพื่อให้นักศึกษาแพทย์ได้ทำการศึกษา เมื่อตายญาติจะต้องแจ้งไปยังสถานที่บริจากร่างกายภายในระยะเวลาที่กำหนด เพื่อทางสถานที่รับบริจาจะได้นำศพไปดำเนินการใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของผู้ตาย หรือถ้าไม่มอบให้กับทางโรงพยาบาล มีความประสงค์จะให้ญาติก็จะทำพิธีกรรมทางศาสนาอย่างไร เป็นระยะเวลาที่วัน ถ้าผู้ใกล้ตายวางแผนไว้เรียบร้อยแล้ว ลูกหลานหรือญาติจะสามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้อง

การเตรียมตัวของบุคคลผู้ใกล้ชดหรือผู้ดูแลที่กำลังเผชิญกับความตาย

บุคคลผู้ใกล้จะตายหรือกำลังเผชิญกับสภาวะความตาย อาจจะเป็นผู้ป่วยระยะสุดท้าย หรือผู้ป่วยหมดหวัง หรือผู้ป่วยใกล้ตาย เป็นบุคคลที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ ผู้ที่ให้การดูแลจะต้องเรียนรู้และเข้าใจในบริบทที่หล่อหลอมผู้ป่วยเพื่อให้การดูแลที่เป็นองค์รวม องค์การอนามัยโลก ได้ให้ความหมายการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย มุ่งที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของทั้งผู้ป่วยและครอบครัว ซึ่งเผชิญหน้ากับโรคที่

คุกคามต่อชีวิต (Life-threatening illness) ไม่ว่าจะเป็นโรคใด โดยเน้นที่การดูแลรักษาอาการที่ทำให้ทุกข์ทรมาน ทั้งอาการเจ็บป่วยทางกาย ปัญหาทางจิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ แบบองค์รวม ญาติหรือบุคคลผู้ดูแลจะต้องเข้าใจถึง การเปลี่ยนแปลงจะช่วยให้ดูแลได้อย่างเหมาะสม เป็นการประคับประคองให้ผู้ป่วยที่กำลังเผชิญกับความตายได้รับความสุขสบาย ไม่ทุกข์ทรมานจากการรักษาพยาบาลที่ไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ป่วย ความเปลี่ยนแปลงที่พบได้ในผู้ป่วยใกล้ตาย

สิ่งที่ญาติหรือผู้ดูแลผู้ดูแลบุคคลผู้ใกล้จะตาย หรือผู้ป่วยระยะสุดท้ายจะต้องทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจของผู้กำลังเผชิญกับความตาย เพื่อจะสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เช่น เบื่ออาหาร อ่อนเพลีย ง่วงนอน ประสาทสัมผัสทำหน้าทีลดลง เป็นต้น ส่วนความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เช่น บุคคลผู้ที่กำลังเผชิญหน้ากับความตาย มักจะมีความเครียด ความวิตกกังวล ความหวาดกลัวอยู่ในใจ ไม่ว่าจะเป็นความกลัวความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมานจากโรคร้ายไข้เจ็บที่เป็นอยู่ ความกลัวที่จะต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างไป ความกลัวที่จะอยู่อย่างลำพังโดดเดี่ยวเดียวดาย กลัวจะควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ได้ และอาจจะแสดงอารมณ์โกรธ หงุดหงิด เสียใจ และซึมเศร้า ออกมาได้ ซึ่งจะแสดงมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสภาพร่างกาย สังคม จิตใจและจิตวิญญาณของผู้ที่กำลังเผชิญหน้ากับความตายนั่นเอง ญาติหรือผู้ดูแลผู้ที่กำลังเผชิญกับความตายจะต้องเตรียมตัวในการดูแลทั้งด้านร่างกายและจิตใจของผู้ใกล้จะตาย คือ

1. การประเมินความต้องการของผู้ป่วยหรือผู้ที่กำลังเผชิญกับความตาย จัดสภาพแวดล้อมให้เป็นสัดส่วน เพื่อให้ผู้ป่วยหรือบุคคลผู้กำลังเผชิญกับความตายได้ระบายความรู้สึกต่าง ๆ ออกมา เพื่อให้เกิดความรู้สึกสบายใจ และญาติหรือผู้ดูแลจะต้องเป็นผู้รับฟังที่ดี ต้องรับฟังด้วยท่าทีที่สงบ

2. การสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้ผู้ป่วยหรือผู้ที่กำลังเผชิญกับความตาย เกิดความเชื่อมั่นในการรักษาพยาบาล และมั่นใจว่าจะไม่ถูกทอดทิ้งให้รู้สึกหวาดกลัว เจ็บปวด หรือว่าเหวี่ยงผู้เดียว ญาติหรือผู้ดูแลจะต้องสามารถให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยได้จนวาระสุดท้ายของชีวิต

3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อความสงบใจ ความสงบใจและความปล่อยวางสิ่งค้างคาติดขัดในใจของผู้ที่กำลังเผชิญกับความตายนั่น จะเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องจำเป็นต้องมีบรรยากาศรอบตัวเอื้ออำนวยด้วย ในห้องที่พลุกพล่านด้วยผู้คนเข้าออก มีเสียงพูดคุยตลอดเวลาหรือมีเสียงเปิดปิดประตูทั้งวัน ผู้ที่ใกล้จะตายย่อมยากที่จะประคองจิตให้เป็นกุศลและเกิดความสงบได้กล่าวในแง่จิตใจของผู้ป่วยแล้วสิ่งที่ญาติมิตรรวมทั้งแพทย์และผู้ดูแลสามารถช่วยได้เป็นอย่างดีน้อยก็คือ ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความสงบ งดเว้นการพูดคุยที่รบกวนผู้ป่วย งดการถกเถียงในหมู่ญาติพี่น้อง หรือร้องไห้ร่ำไห้ ซึ่งมีแต่จะเพิ่มความวิตกกังวลและความขุ่นเคืองใจแก่ผู้ป่วยเพียงแค่วาติมิตรพยายามรักษาจิตใจของตนให้ดีไม่เศร้าหมองสลดหดหู่ ก็สามารถช่วยผู้ป่วยได้มาก เพราะสภาวะจิตใจของคนรอบตัวนั้นสามารถส่งผลต่อบรรยากาศและต่อจิตใจของผู้ป่วยได้ จิตของคนเรานั้นละเอียดอ่อนสามารถรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นได้ แม้จะไม่พูดออกมาก็ตาม ความละเอียดอ่อนดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในยามปกติหรือยามรู้ตัวเท่านั้น แม้กระทั่งผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะโคม่าก็อาจสัมผัสกับกระแสจิตของผู้คนรอบข้างได้

4. ญาติหรือผู้ดูแลอย่างน้อยสักคนหนึ่งควรอยู่ใกล้ชิดผู้ที่กำลังใกล้จะตาย เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกหรือแสดงความรักใคร่ห่วงใยเพื่อให้ผู้ป่วยเห็นคุณค่าของตนเอง อาจจะใช้การสื่อสารด้วยวาจาที่สุภาพนุ่มนวลต่อผู้ใกล้ตายให้เขาได้รับรู้ ให้ผู้ป่วยหรือผู้ใกล้ตายคลายความกังวลใจ แม้ผู้ป่วยใกล้ตายจะรับรู้สักตัว ไม่ควรคิดว่าผู้ป่วยไม่สามารถรับรู้สิ่งใดได้ เพราะผู้ป่วยอาจได้ยินและรับรู้ได้ แต่ไม่สามารถสื่อสารให้ผู้อื่นทราบได้จึงไม่ควรพูดคุยในสิ่งที่ทำให้ผู้ป่วยหรือผู้ใกล้ตายไม่สบายใจหรือกระทบกระเทือนจิตใจ

5. การบรรเทาความทุกข์ทรมานทางกายของผู้ป่วยหรือผู้ที่กำลังเผชิญกับความตาย ถ้าผู้ป่วยมีอาการริมฝีปากแห้ง คอแห้ง อาจใช้สำลีหรือผ้าชุบน้ำสะอาดแตะที่ริมฝีปาก จะช่วยลดอาการปากแห้งได้ และหากผู้ป่วยเกิดความเจ็บปวดที่เกิดจากอาการของโรค อาจจะต้องใช้ยาเพื่อบรรเทาทุกข์ทรมานจากอาการเจ็บปวด เพราะฉะนั้นญาติหรือผู้ดูแลจะต้องรู้จักสังเกตและประเมินสถานการณ์อย่างเหมาะสม (ปราณี อ่อนศรี, 2557, น. 40-41)

การเตรียมตัวของผู้ใกล้จะตายหรือกำลังจะเผชิญกับความตาย

ความตายไม่ใช่ศัตรูแต่คือครูผู้คอยเคี่ยวเข็ญ ที่คอยพร่ำเตือนให้เราใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท การเผชิญหน้ากับความตาย ก็ไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว ถ้าผู้ใกล้จะตายมีการเตรียมตัวไว้พร้อมแล้ว การตายและการเกิดใหม่เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องกัน เมื่อหนึ่งชีวิตได้สิ้นสุดลง อีกหนึ่งชีวิตก็ย่อมที่จะเกิดขึ้นมาทดแทนกัน คำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมตัวตาย และกระบวนการเกิดใหม่เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกรรมหรือการกระทำของตนเองที่จะเป็นตัวกำหนดหลักในการส่งผลให้ไปเกิดในภพ ภูมิที่เป็นสุคติและทุคติได้ การเกิดใหม่จึงเป็นกระบวนการที่อาศัยแรงกรรม (การกระทำ) เป็นสำคัญในการส่งผลให้ไปสู่ภพภูมิต่าง ๆ ซึ่งในบทความนี้ ผู้เขียนจะได้นำเสนอการเตรียมตัวเผชิญกับสภาวะความตายของผู้ใกล้จะตายไว้ 3 ประเด็น ดังนี้ คือ

1. การเตรียมกาย

เมื่อใกล้จะตายผู้ที่กำลังเผชิญกับความตาย จะต้องมีส่วนในการรับมือน้อยอย่างกล้าหาญ ยอมรับความตายด้วยใจที่มีสติอยู่ตลอดจนสิ้นลม ต้องตรวจสอบสมรรถนะทางด้านร่างกายของเราว่าเป็นอย่างไร สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้ระดับใดอย่างไร มีความถนัดแค่ไหน เราทำเองได้หรือผู้อื่นช่วยบางส่วนหรือให้ผู้อื่นช่วยทั้งหมด เพื่อให้มีความสมดุลกับอาหารและอากาศที่ร่างกายเราได้รับได้และสภาพร่างกายเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะช่วงเวลานั้นอย่างพอเหมาะ และเมื่อใกล้จะตาย สภาพร่างกายอาจจะแปรปรวน หากมีโรคภัยไข้เจ็บที่กำลังเผชิญอยู่ ก็จะเกิดเจ็บปวดทรมานร่างกายได้ พระพุทธศาสนามีคำสอนในการเตรียมพร้อมในการเผชิญหน้ากับทุกขเวทนาทางร่างกาย เพื่อจัดการสภาวะจิตใจของผู้ใกล้ตาย ในขณะที่ต้องเผชิญกับความเจ็บปวดทรมานแรง ด้วยการใช้สติกำหนดรู้เวทนาหรือความรู้สึกตามหลักเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การเจริญสติปัฏฐาน 4 (ที.ม. (ไทย) 10/289/222) มี กาย เวทนา จิต ธรรม เมื่อย่นลงแล้วเหลือนามกับรูป คือ การกำหนดรู้ตามสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น กาย จัดเป็น “รูป” ส่วน เวทนา จิต ธรรมจัดเป็น “นาม” ที่มีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป การกำหนด สุข ทุกข์ อเบกขาที่เกิดขึ้นคือการรู้รูปนาม ที่เกิดขึ้นทางกายและใจ เช่น เมื่อมีสุขเวทนาเกิดขึ้นก็กำหนดรู้เท่าทันต่อสุขเวทนาที่เกิดขึ้นว่า สุขหนอๆ เมื่อมีทุกขเวทนาเกิดขึ้นก็มีสติรู้เท่าทันต่อทุกขเวทนาว่า ทุกข์หนอ ๑ หรือเมื่ออเบกขาเวทนาเกิดขึ้น ก็มีสติรู้เท่าทันต่ออเบกขาเวทนาที่เกิดขึ้นว่า เฉยหนอ ๑ ซึ่งวิธีการกำหนดรู้เวทนาสามารถทำได้ คือ

1) สู้แบบเผชิญหน้า คือ ใช้จิตกำหนดรู้จดจ่อที่อาการปวด ใช้พลังจิตหรือกำลังของสมาธิจี้ลงไปบริเวณที่ซึ่งปวดมากที่สุดเหมือนการสู้แบบเผชิญหน้าไม่ยอมถอย วิธีนี้แม้จะค่อนข้างเหน็ดเหนื่อยเพราะต้องใช้พลังจิตจดจ่อมากแต่ก็มีประโยชน์ในการหยั่งเห็นลักษณะพิเศษของทุกขเวทนาได้เร็ว

2) สู้แบบกองโจร คือ กำหนดทุกขเวทนาบ้าง เปลี่ยนไปกำหนดอารมณ์อื่นบ้าง เหมือนการสู้รบแบบกองโจรในกรณีที่ย่ำศึกเข้มแข็งกว่า วิธีนี้ใช้ในกรณีที่ทุกขเวทนารุนแรง ยากจะกำหนดได้ จึงเปลี่ยนไปกำหนดอารมณ์อื่น เช่น ใช้สติไปกำหนดสภาวะพองยุบของท้อง หรือกำหนดลมหายใจเข้าออก เมื่อมีสมาธิมากขึ้นก็กลับไปกำหนดทุกขเวทนาเป็นครั้งคราว เปรียบดังคนเดินทางกลางแดดที่เหน็ดเหนื่อยได้เข้าไปพักใต้ร่มไม้ชั่วคราว

3) สู้แบบถอยทัพ คือ สักแต่ตามรู้ทุกขเวทนา ไม่ต้องกำหนดจดจ่อโดยใช้คำบริกรรมเข้ากำกับ เหมือนคนว่ายน้ำที่เกาะท่อนไม้ลอยไปตามกระแสน้ำโดยไม่ใช้กำลังว่ายน้ำ (ผจงศิริ อุดมสินกุล, 2562, น. 161-162)

ผู้ป่วยระยะสุดท้ายหรือผู้ที่กำลังเผชิญกับสภาวะความตาย พยายามใช้สติฝึกสังเกตอาการเจ็บปวดที่เกิดขึ้นโดยไม่เข้าแทรกแซง หรืออยากให้โรคหรือความเจ็บปวดหาย ขณะเดียวกันก็ดูอาการปวดด้วยความอดทนมีสติอยู่กับความปวดไปเรื่อย ๆ และรับรู้อาการปวดที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง พร้อมกับพิจารณาความเจ็บปวดว่า ไม่ใช่ตัวเราเจ็บปวด เป็นสักแต่ว่าเวทนาคือความรู้สึก เมื่อเกิดปัญญารู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ก็จะช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของจิตใจ เมื่อใจผ่อนคลายกายก็เกิดความสงบ พลายคลายความปวดลงไปด้วย

2. การเตรียมจิตใจ

การเผชิญกับความตาย จิตสุดท้ายก่อนตายสำคัญมาก ผู้ที่เผชิญกับสภาวะความตายต้องพยายามประคับประคองให้จิตเป็นกุศล คือกำหนดอยู่กับสิ่งที่ตั้งงาม ไม่หวาดกลัว ผ่อนคลายจนจิตเกิดความสงบ เมื่อจิตสงบแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือทำปัญญาให้เห็นสัจธรรม เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงว่าสิ่งทั้งปวงไม่น่ายึดถือ ไม่น่าเอามาเป็นตัวตนของเรา เข้าถึงภาวะที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเรียกว่าจิตว่าง ที่จริงยังมีอีกสำนวนหนึ่งที่ท่านชอบพูดคือ "ตกกระได พลอยกระโจน" ไหน ๆ จะตกกระไดแล้ว ก็กระโจนลงไปเลย ไม่ต้องลังเล ไม่ต้องคิดหน้าคิดหลัง หรือเสียตายอะไรทั้งสิ้น ความหมายก็คือ เมื่อจะตายแล้ว ก็ปล่อยวางทุกสิ่ง ไม่อาลัยไยดี นี้เรียกว่ารู้จักใช้ความตายให้เป็นประโยชน์ คนเราตายไปแล้วกรรมย่อมเป็นพลังหนุนส่ง จะส่งไปไหน ไปสุคติ หรือทุคติ หรือไปสู่วิมุตหลุดพ้น ก็ขึ้นอยู่กับ การวางจิตว่างใจก่อนตาย ความตายมีพลังส่งแรงมาก ถ้าวางจิตให้ดี นึกถึงนิพพาน พระอรหันต์ ความหลุดพ้น ความตายก็สามารถหนุนส่งหรือผลักให้ไปสู่ความหลุดพ้นได้ พระพุทธเจ้าตรัสว่ากรรมใกล้ตายหรืออาการของจิตสุดท้ายมีพลังแรง เหมือนกับวัวที่แอ่ดัยดะยืนอยู่ในคอก เมื่อเปิดประตูคอก ตัวที่จะออกมาก่อนคือตัวที่อยู่ใกล้ประตูที่สุด หมายความว่ากรรมใกล้ตายมันจะแสดงผลก่อน ถ้าจิตสุดท้ายมุ่งไปสู่ความหลุดพ้น จิตก็อาจหลุดพ้นไปเลย แต่ถ้าจิตสุดท้ายเป็นจิตที่ห่วงทรัพย์สินสมบัติ มันก็อาจจะกลับมาวนเวียนเฝ้าสมบัติ (พระไพศาล วิสาโล, 2547)

3. การเตรียมอารมณ์

ในภาวะที่จะต้องเผชิญกับสภาวะความตายนี้ เมื่อความตายใกล้เข้ามาควรเตรียมพร้อมให้พร้อมเพื่อรับมือกับความตายด้วยใจสงบ ควรตัดความห่วงใยลูกหลาน เพราะการเป็นห่วงคนเหล่านั้นยังทำให้ความตายกลายเป็นเรื่องทุกข์ทรมานมากขึ้น (สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส), 2556) หากทาบลดเปลื้องความรู้สึกวิตกกังวล หรือความรู้สึกโกรธเคืองเจ็บแค้นใครบางคน โดยเฉพาะคนที่เคยใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ลูกหลาน หรือ เพื่อนร่วมงาน หรือความรู้สึกผิดที่ได้กระทำการที่ไม่สมควรต่อคนเหล่านั้น ทำใจให้ปลอดโปร่ง โล่งเบา ผู้ป่วยระยะสุดท้ายหรือผู้ใกล้ตายจะต้องใช้สตินำอารมณ์คือ การตามรู้ความเจ็บปวดตามหลักเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จนสามารถปล่อยวางคือ ไม่ปรุงแต่งกับอาการที่เป็น ไม่คิดไม่กังวลว่าตนเจ็บปวด สามารถวางเฉยรับรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง ไม่ยึดมั่นถือมั่นในความปวดทรมานทางกาย และความปวดทรมานใจว่าเป็นของเรา พยายามประคองอารมณ์ทบทวนความดี บุญกุศล ทั้งหลายทั้งปวงที่เคยกระทำให้มา เมื่อตรวจสอบใคร่ครวญชัดเจนแล้ว ทำจิตให้ปราโมทย์ ผ่องใส เบิกบาน ให้สตรึงถึงและปลุกศรัทธาอย่างมั่นคงในพระรัตนตรัย คือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะที่พึ่งอันประเสริฐอย่างแท้จริง เพื่อเป็นอารมณ์ให้จิตมีความผ่องใสอ่อนโยนไปสู่ภพภูมิที่ดี อง.เอก. (ไทย) 23/46/75 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในพระพุทธศาสนา พระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นแบบอย่างของชาวพุทธที่ดีที่สุดในการเผชิญหน้ากับความตายด้วยการเตรียมพร้อมอย่างดีที่สุด และตัวอย่างของบุคคลที่เตรียมตัว เตรียมใจเผชิญหน้ากับความตายอย่างมีสติสัมปชัญญะที่ควรนำมาศึกษา คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ก่อนที่พระองค์จะสิ้นพระชนม์ พระองค์ทรงรู้อาการป่วยและกำหนดเวลาที่จะสิ้นพระชนม์ไว้ล่วงหน้า ทรงรับสั่งลากับผู้ใกล้ชิดว่า “วันนี้พระจันทร์เต็มดวงเป็นวันเพ็ญ อายุของฉันทจะหมดจะดับในวันนี้แล้ว (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ปีมะโรง พ.ศ. 2411 ซึ่งตรงกับวันมหาปวารณา) ทรงรับสั่งว่า “วันนี้เป็นวันสำคัญอย่าไปข้างไหนเลย ให้คอยดูใจพ่อ ข้ารู้เวลาตายของข้าแล้ว ถ้าจะเป็นอย่างไรก็อย่าได้บอกหนทางว่า อรหันต์ พุทโธ เลย ให้นิ่งดูแต่ในใจเถิด เป็นธุระของข้าเอง” และเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ได้บันทึกไว้ว่า “...รับสั่งบอกอีกว่าจะตายเดี๋ยวนี้แล้ว แล้วก็ทรงภาวนา อรหันต์ สัมมาสัมพุทธโธ ทรงอ้อนวอนแล้วผ่อนอัสสาสะ ปัสสาสะเป็นคราว ๆ ยาวแล้วผ่อนสั้นเข้าทีละน้อย ๆ หาง พระสุรเสียงดัง โธ ๆ ทุกครั้งสั้นเข้า โธ ก็เบาลงทุกทีตลอดไป จนยามหนึ่งก็ดังครอกเบาๆ พระสรีระร่างกายและพระหัตถ์พระบาท จะได้กระดิกกระเดี้ยเหมือนสามัญชนทั้งหลายนั้นหามิได้” (เต็มศักดิ์ พึ่งรัศมี, 2553)

กรณีนี้เป็นอุทาหรณ์หรือตัวอย่างที่ดีในการเตรียมพร้อมเผชิญกับความตาย เพราะหากมีการเตรียมตัวพร้อมก็จะทำให้ตายดีหรือมีภพภูมิที่ดีเป็นที่ไปได้ การเตรียมตัวเผชิญกับความตายอันดับแรกที่ต้องเริ่มทำก่อนคือการเปลี่ยนทัศนคติเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจในชีวิตและความตายว่า ความตายไม่ใช่เรื่องน่ากลัวอย่างที่คิด แต่ความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับทุกคน ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงจากความตายได้ เพียงแต่ไม่รู้ว่าจะเมื่อไหร่เท่านั้น ดังนั้น เราควรยอมรับความตายอย่างสงบเพื่อที่เราจะได้ไม่ต้องรู้สึกเสียใจหรืออาลัยอาวรณ์ต่อสังขารร่างกาย ด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติ

สรุป

มนุษย์ทุกคนต้องตาย จะตายเมื่อไหร่ ที่ไหน อย่างไร ไม่มีใครรู้ ดังนั้นเมื่อไม่มีใครทราบว่าจะต้องตายเมื่อไหร่ เราต้องเตรียมความพร้อมก่อนตายโดยการดำรงชีวิตอย่างไม่ประมาท การดำรงชีวิตโดยไม่ประมาท สามารถปฏิบัติได้ 3 อย่าง คือ 1) การเตรียมกาย 2) การเตรียมจิตใจ 3) การเตรียมอารมณ์ ถ้าไม่ประมาทใน 3 อย่างนี้พร้อมกับฝึกตัดกิเลสให้หมดเมื่อตัดกิเลสหมดก่อนตายเราจะมีกิเลส การเตรียมตายให้พร้อม คือการสร้างความดี ละเว้นชั่วฝึกจิตให้มีสมาธิพร้อมกับให้ทานรักษาศีลอยู่เป็นประจำเพื่อเป็นเกราะป้องกันไม่ให้น้ำชีวิตไปสู่ความเสื่อม ตกอบายภูมิ ทุกคติ วินิบาต เมื่อความตายมาเยือน โดยทุกคนสามารถนำมาปฏิบัติได้ทุกวันจนทำให้ชีวิตเป็นสุขเมื่อนึกถึงความตายก็จะไม่กลัวความตายและพร้อมสำหรับการเตรียมตัวอย่างมีสติ

เอกสารอ้างอิง

- กัมมันต์ พันธุมจินดา. (2539). *สองและความตาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ.
- เต็มศักดิ์ พึ่งรัศมี. (2553). *การดูแลผู้ป่วยในระยะสุดท้าย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ (1987).
- ปราณี อ่อนศรี. (2557). บทบาทพยาบาลกับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามความเชื่อทางศาสนา. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 15(2), 39-43.
- ผจงศิริ อุดมสินกุล. (2562). พุทธบูรณาการการกำหนดครุเวทนาเพื่อบรรเทาความเจ็บปวดของผู้ป่วยโรคมะเร็ง. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 15(3), 154-166.

- พระครูवासูกวิหารธรรม (ธานุมาตย์) และ ประยูร แสงใส. (2561). ความตาย : สัจธรรมคุณค่าและ
สารประโยชน์มุมมองทางพระพุทธศาสนา. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน*, 18(3), 281-293.
- พระไตรปิฎกฉบับออนไลน์. (2560). สืบค้น 24 เมษายน 2564, จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/v.php?B=25&A=587&Z=617>
- พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). *มหามกุฏราชานุสรณีย์*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราช
วิทยาลัย.
- พระพจน์ กุมพล และ กรรณิกา คำดี. (2562). แนวคิดเรื่องความตายของศรี อรพินโท ที่มีอิทธิพลต่อ
ปรากฏการณ์ในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 36(3), 257-277.
- พระไพศาล วิสาโล. (2547, 15 พฤษภาคม). *เตรียมตัวตายอย่างมีสติ*. สืบค้น 24 เมษายน 2564, จาก
<https://www.sarakadee.com/2004/05/15/พระไพศาล-วิสาโล/>
- พระมหาสมศักดิ์ อติเมโธ (สงวนดี). (2552). *การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องวิธีชนะความตายของพุทธ
ทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระสังฆธรรมโชติ อัมมาจริยะ. (2524). *มหาอภิธรรมมัตถสังคหฎีกา ปริเฉทที่ 5 เล่ม 2 กัมมจตุกะมรณุปัตติ
จตุกกะ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ.
- พระสิริปัญญาคุณ, พระครูโฆสิตวัตนานุกูล, พระครูโกศลอรธกิจ, และ สวัสดิ์ โอนทัย. (2562). ศึกษา
เชิงวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติต่อความตายในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารมหาจุฬาลงกรณ
ทรรคน*, 6(4), 1813-1826.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2557). *พุทธภาษิต เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 36).
นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สร้อยดี คงปั่น และ มนต์ ขจรเจริญ. (2561). มายาคติความตายที่สื่อสารผ่านพิธีกรรมงานศพของกลุ่มชาติ
พันธุ์ที่นับถือศาสนาพุทธ : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไท และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ. *วารสารนิเทศ
ศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต*, 12(1), 79-119.
- สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส). (2556). *ชุดความรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุที่มี
คุณภาพ การเตรียมพร้อมรับความตาย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก
เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.).
- สุมาลัย กาลวิบูลย์. (2553). ชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาและการตรวจสอบในเชิงวิทยาศาสตร์.
วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมวิทยา, 2(1), 131-152.

รูปแบบการเขียนบทความลงวารสาร

- รูปแบบการเขียนบทความวิจัย (ใช้ฟอนต์ TH SarabunPSK) (จำนวนหน้า 10-12 หน้า)

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย) (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

ตัวอักษรขนาด

14 pt

ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทย ¹

ชื่อ(ผู้เขียนบทความ) ภาษาอังกฤษ

ชื่อที่ปรึกษา(ภาษาไทย) (ถ้ามี) ²

ชื่อที่ปรึกษา(ภาษาอังกฤษ)

ชื่อที่ปรึกษาร่วม(ภาษาไทย) (ถ้ามี) ³

ชื่อที่ปรึกษาร่วม(ภาษาอังกฤษ)

Corresponding Author E-mail: ABC@mail.com

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

บทคัดย่อ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หน้า)

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1)..... 2)..... 3).....เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ/คุณภาพ
ผลการวิจัยพบว่า

(ตอบตามวัตถุประสงค์)(ประมาณ 320 คำ) (ขนาด 16 pt)

คำสำคัญ:,,(ไม่ควรเกิน 5 คำ)

Abstract (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หน้า)

The objectives of this research are 1) 2)..... 3).....

(สอดคล้องกับภาษาไทย) (ขนาด 16 pt)

Keywords:,, (ไม่ควรเกิน 5 คำ)

บทนำ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หน้า)

(ความเป็นมา ความสำคัญ และเหตุผลในการทำวิจัย) (ขนาด 16 pt)

วัตถุประสงค์การวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หน้า)

(วัตถุประสงค์) (ขนาด 16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หน้า)

(ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล) (ขนาด 16 pt)

สรุปผลการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หน้า)

(ตอบวัตถุประสงค์) (ขนาด 16 pt)

อภิปรายผลการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หน้า)

(อภิปรายเฉพาะประเด็นสำคัญ) (ขนาด 16 pt)

¹ หลักสูตร... (ตัวอักษรเอียง ขนาด 14 pt)

² คณะ..... (ตัวอักษรเอียง ขนาด 14 pt)

³ สังกัด... (ตัวอักษรเอียง ขนาด 14 pt)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย) (ขนาด 16 pt)

ข้อเสนอแนะ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย) (ขนาด 16 pt)

เอกสารอ้างอิง (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(เฉพาะที่ปรากฏในบทความเท่านั้น) (ขนาด 16 pt)

.....

• รูปแบบการเขียนบทความวิชาการทั่วไป (ใช้ฟอนต์ TH SarabunPSK) (จำนวนหน้า 10-12 หน้า)

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย) (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

ตัวอักษรขนาด 14 pt

ชื่อ(ผู้เขียนบทความ)ภาษาไทย¹
ชื่อ(ผู้เขียนบทความ) ภาษาอังกฤษ

Corresponding Author E-mail: ABC@mail.com

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

บทคัดย่อ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(ประมาณ 300 คำ) (ขนาด 16 pt)

คำสำคัญ:,, (ไม่ควรเกิน 5 คำ)

Abstract (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(สอดคล้องกับภาษาไทย) (ขนาด 16 pt)

Keywords:,, (ไม่ควรเกิน 5 คำ)

เนื้อหา (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(เนื้อหาตามประเด็นที่นำเสนอ) (ขนาด 16 pt)

สรุป (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(สรุปสาระสำคัญของบทความตามเนื้อหาที่ได้กล่าวมา) (ขนาด 16 pt)

เอกสารอ้างอิง (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(เฉพาะที่ปรากฏในบทความเท่านั้น) (ขนาด 16 pt)

¹ หลักสูตร/คณะ/หน่วยงาน... (ตัวอักษรเอียง ขนาด 14 pt)

ขั้นตอนการทำวารสาร มมร วิชาการล้านนา

- ตอนที่ 1 รับบทความจากผู้เขียน (และหรือผู้ที่สนใจส่งบทความ)
- ตอนที่ 2 ตรวจรูปแบบตามที่กองบรรณาธิการกำหนด
- ตอนที่ 3 ให้ผู้เขียนนำไปแก้ไข (ถ้ามี)
- ตอนที่ 4 สรรหาผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
- ตอนที่ 5 ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
- ตอนที่ 6 ให้ผู้เขียนนำไปแก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ (ถ้ามี)
- ตอนที่ 7 กรณีที่ผู้เขียนแก้ไขไม่ได้ให้ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)
- ตอนที่ 8 บรรณาธิการตอบรับผ่านการพิจารณาบทความแก่ผู้เขียนบทความ
- ตอนที่ 9 จัดหน้าสารบัญในการจัดพิมพ์
- ตอนที่ 10 ส่งโรงพิมพ์และนำเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์

หลักเกณฑ์การเสนอบทความจากงานวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร

1. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน
2. เป็นบทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ด้านสังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา
3. ภาษาไทยและอังกฤษผ่านการตรวจสอบถูกต้องทางภาษาก่อนส่งกองบรรณาธิการ
4. ทุกบทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้บทคัดย่อภาษาไทยอยู่ก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ
5. ในกรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณา กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนบทความทราบ

หลักเกณฑ์ในการเขียนเอกสารอ้างอิง

ใช้รูปแบบการเขียนบรรณานุกรมแบบ APA (American Psychological Association style) 6th edition

1. การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา

1.1 การอ้างอิงหน้าข้อความ ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)...

ตัวอย่าง แสง จันทร์งาม (2539) ได้ให้ความหมายของการปฏิบัติกรรมฐาน.....

1.2 การอ้างอิงหลังข้อความ (ชื่อผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์,/น.)

ตัวอย่าง เพียงแต่ทำให้จิตใจปลอดโปร่ง ผ่องใส เป็นกุศลจิตเกิดขึ้นชั่วครู่หนึ่ง ๆ พร้อมกับความรู้เล็กน้อยเท่านั้น (พระสัทธัมมโชติกะ, 2510, น. 55), (Paul, 2019, p. 15-19)

2. การเขียนเอกสารอ้างอิงส่วนท้ายเรื่อง

2.1 หนังสือ

ชื่อผู้เขียน./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อหนังสือ./ (ครั้งที่พิมพ์)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

กรณีไม่มีชื่อผู้เขียน ชื่อหนังสือ./ (หน้า/เลขหน้า)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

ในกรณีที่ชื่อผู้เขียนมีจำนวนตั้งแต่ 2 คน (ผู้เขียน1 และ ผู้เขียน2)

ในกรณีที่ชื่อผู้เขียนมีจำนวนตั้งแต่ 3-7 คน (ผู้เขียน1, ผู้เขียน2, ผู้เขียน3, ผู้เขียน4, ผู้เขียน5, ผู้เขียน6 และ ผู้เขียน7)

ในกรณีที่ชื่อผู้เขียนมีจำนวนตั้งแต่ 8 คน (ผู้เขียน1, ผู้เขียน2, ผู้เขียน3, ผู้เขียน4, ... ผู้เขียน8)

* ภาษาอังกฤษใช้ &

ตัวอย่าง

แสง จันทร์งาม. (2544). พุทธศาสนวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

2.2 บทความ

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อบรรณาธิการ./ (บรรณาธิการ)./ ชื่อ

หนังสือ./

(ครั้งที่พิมพ์)./ (หน้า/เลขหน้า)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ชัตติยา กรรณสูต. (2547). การสังเคราะห์ผลการศึกษาวิจัยคุณธรรม พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของคนไทย: การเชื่อมโยงสู่นโยบาย. ใน ชัตติยา กรรณสูต, เสวนิจ รัตนวิจิตร, ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ ขวัญรัก สุขสมฤทัย (บรรณาธิการ). รายงานการวิจัยคุณธรรมพฤติกรรม ความซื่อสัตย์ของคนไทย. (น. 9-125). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

2.3 วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อวิทยานิพนธ์หรือดุษฎี

นิพนธ์และสารนิพนธ์./ (ระดับวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์./ ชื่อ

มหาวิทยาลัย).

ตัวอย่าง

นพพร ไทยเจริญ. (2549). การสร้างชุดการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่อง ดินและหิน ในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).

2.4 บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่หรือเล่มที่./ (ฉบับที่(ถ้ามี))./ เลขหน้า.

ตัวอย่าง

มะลิวรรณ โคตรศรี. (2548). การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 3(1), 32-48.

2.5 รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อเรื่อง/(รายงานการวิจัย)/สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์

ตัวอย่าง

พระมหาภาสิต สุขวรรณดี (สุภาสิต). (2547). รายงานการวิจัยการรักษาศีล 5 ของนักศึกษาภาคสมทบ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2547. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

2.6 เว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อเรื่อง/สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี/จาก/แหล่งสารสนเทศ.

ตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (2547). จิตสำนึกและวิถียุณของคณสอนครู. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2548, จาก <http://www.km.rikp.ac.th>

Aron, Arthur. (2008). *Love: What Is It, Why Does It Matter, and How Does It Operate?*. Retrieved 28 July 2561, from <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/j.1745-6916.2008.00065.x?journalCode=ppsa>

2.7 บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ/(ปี/เดือนที่พิมพ์/วันที่/เดือน)/ชื่อบทความ/ชื่อหนังสือพิมพ์/หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

โกวิท โพธิสาร. (2549, 4 สิงหาคม). สัมผัสโลกวิทยาศาสตร์ นวัตกรรมใหม่ล่าสุด งานสัปดาห์วิทยาศาสตร์'49. มติชน, น. 33.

2.8 รายงานการประชุมวิชาการ หรือการสัมมนาทางวิชาการ

ชื่อผู้เขียนบทความ/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ใน/ชื่อเอกสารการประชุมหรือสัมมนา. (หน้า/เลขหน้า). /สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิตย์ ไรจน์รัตนวณิช และสิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์. (2549). การศึกษาวิเคราะห์และออกแบบระบบการตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษาสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. ใน *เวทีนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 3* (น. 48-50). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

2.9 บทความในนิตยสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์./วันที่/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อนิตยสาร./ปีที่หรือเล่มที่./เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ศุภรา กันตะพัฒนะ. (2549, 1 สิงหาคม). เยียวยาหัวใจดวงน้อย ด้วยสองมือแม่. *ชีวิต*, 8, 26-31.

2.10 เอกสารของหน่วยงานที่ไม่เป็นเล่ม

ชื่อหน่วยงาน./ (ปีที่พิมพ์./วันที่/เดือน)./ชื่อของเอกสาร./เลขที่ของเอกสาร (ถ้ามี).

ตัวอย่าง (จดหมายเหตุ)

กรมศิลปากร. (2445, 27 พฤศจิกายน). *ลายพระหัตถ์กรมหลวงดำรงราชานุภาพกราบทูลกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ*. เลขที่ 3/197.

ตัวอย่าง (คำสั่ง)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2549, 21 มีนาคม). *เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย*. คำสั่งที่ 0577/2549.

ตัวอย่าง (ประกาศ)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2549, 23 มิถุนายน). *เรื่องเกณฑ์การทดสอบและการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (ฉบับที่ 2)*. ประกาศมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

2.11 ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อกฎหมาย./ (ปี./วันที่/เดือน)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่ม/ตอนที่./หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. (2542, 15 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 33. หน้า 42-48.

2.12 การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปี./วันที่/เดือน)./สัมภาษณ์โดย/ชื่อผู้สัมภาษณ์/[การบันทึกเสียง]./ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สถานที่.

ตัวอย่าง

มหิศร มังคลรังศรี. (2549, 4 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย เอมันัฐ เขมราช [การบันทึกเสียง]. รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, ราชบุรี

2.13 เอกสารทุกประเภทที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

ตัวอย่าง (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

รอบรู้นานาชาติ. (2549). กรุงเทพฯ: ภัทรินทร์.

ตัวอย่าง (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์และไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์)

ส. กลิ่นหอมพล. (ม.ป.ป.). *แม่คะนึ่งน้ำค้างแข็ง คืออะไร*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

วารสาร มมร วิชาการล้านนา

Academic Journal of MBU Lanna; Campus

Approved by TCI during 2020 - 2024

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565 Vol.11 No.1 January - June 2022

ISSN.2286-8267 (Print) ISSN.2697-4959 (Online)

สำนักงานวารสาร มมร วิชาการล้านนา

วิทยาลัยศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 web: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/mbulncjournal/index>